

พระนลคำหลวง: การศึกษาในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

พระนลคำหลวง: การศึกษาในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

PHRA NON KHAM LUANG: THE STUDY AS TEXTS ON POETICS

By
MR. Supanut TANTONG

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Master of Arts (Thai)

Department of THAI

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2020

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ พระนลคำหลวง: การศึกษาในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์
โดย ศุภณัฐ เทียนทอง
สาขาวิชา ภาษาไทย แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีรวัฒน์ อินทรพร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาณี พัดทอง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ อินทรพร)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

(รองศาสตราจารย์ ดร.อุบล เทศทอง)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา ศรีกำเนิด)

59202207 : ภาษาไทย แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : ตำราประพันธ์ศาสตร์, พระนลคำหลวง, วรรณคดีคำหลวง

นาย ศุภณัฐ เทียนทอง: พระนลคำหลวง: การศึกษาในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีรวัฒน์ อินทรพร

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์และลักษณะเด่นในด้านฉันทลักษณ์และด้านกลวิธีการแต่งในเรื่องพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยศึกษาจากตัวบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง

ผลการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของไทย โดยทรงพระราชนิพนธ์ตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ ซึ่งเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของฉันทลักษณ์และแสดงแบบแผนของการประพันธ์ซึ่งพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง มีลักษณะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์อย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จาก 1) ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในเรื่องพระนลคำหลวง ได้แก่ การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับ การประพันธ์ และ แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ 2) ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ในเรื่องพระนลคำหลวง ได้แก่ การใช้คาถาประกอบคำประพันธ์สืบทอดการแต่งวรรณคดีคำหลวง การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย และการกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ร่วมกัน 3) กลวิธีการสร้างความงามในเรื่องพระนลคำหลวง ซึ่งเป็นแบบอย่างในการประพันธ์วรรณคดีประเภทร้อยกรอง ได้แก่ การสร้างความไพเราะด้านเสียง การสร้างความงามด้านคำ และการสร้างความงามด้านเนื้อความ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง มีลักษณะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ ดังพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้ง พระราชหฤทัยให้พระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง เป็นตำราสำหรับผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

59202207 : Major (Thai)

Keyword : Phra Non Kham Luang, Texts on Poetics

MR. SUPANUT TIANTONG : PHRA NON KHAM LUANG: THE STUDY AS TEXTS ON POETICS THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR DR. WEERAWAT INTARAPORN

This thesis aims to examine the characteristics of Thai poetic text, dominant poetic features, and composition techniques in Phra Non Kham Luang, a royal literary work of King Rama VI.

As King Rama VI intended to promote Thai poetry, he developed qualifications of Thai poetic texts, known as Thai Texts on Poetics, which specifies theoretical and practical principles of Thai poems, and the Thai Texts on Poetics is relied upon for this study. The findings reveal that the Phra Non Kham Luang agrees with those principles. It is a source of knowledge about composition and convention of different types of poem. The examination of dominant poetic features shows the use of spell (which is a custom of Kham Luang poem), the composition convention suitable for the content, the use of various poetic patterns, and the specification of shared poetic convention. The composition techniques used in this royal work emphasizes on aesthetic value which is the role model of poetic works. The sounds, words, and content used in this work properly and outstandingly serve the aesthetic purpose of poetics.

It can be concluded that the royal work Phra Non Kham Luang possess all characteristics of Thai poetic text specified by King Rama VI, and its characteristics, features, and techniques are suitable for beginner poem writers to follow.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ อินทรพร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทาง อันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย รวมทั้งเสียสละเวลาอันมีค่าในการตรวจทานและแก้ไขงานวิจัยฉบับนี้ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ด้วยความเอ็นดูรักใคร่ เอาใจใส่ พุ่มเทแรงกายแรงใจอย่างยิ่ง ด้วยความซาบซึ้งใน พระคุณ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.สุปาณี พัดทอง รองศาสตราจารย์ ดร.อุบล เทศทอง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา ศรี กำเนิด ที่ให้คำแนะนำและแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.เยาวลักษณ์ แสงจันทร์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และอาจารย์ ดร.ชัชฌา เทียนทอง อาจารย์ ประจำคณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ได้ กรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์และการแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ขอกราบขอบพระคุณ คุณครูจี้ ท่วม่วง คุณครูสำเนา ธรรมสุภาพงศ์ คุณครูอัจฉรา วงศ์ ไพโรจน์ คุณครูชนัญญา สุโข คุณครูสุริยา โชติพงษ์ และคุณครูอรพินท์ แนช คุณครูแห่งโรงเรียนเบญจมรา ชูทิศ จังหวัดจันทบุรี และคุณสมจิตร โกศลานันท์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการ ทำวิทยานิพนธ์ การสืบค้นตัวบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง ตลอดจนคอยให้กำลังใจและความช่วยเหลือแก่ ผู้วิจัยตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณผู้ที่อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จทั้งสามท่านคือ คุณย่าสุดา เทียนทอง คุณพ่อไวกุณฐ์ เทียนทอง และคุณแม่สุชาดา เทียนทอง ผู้ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้กำลังใจ ให้ทุน ทรัพย์ และให้โอกาสทางการศึกษา จึงทำให้ผู้วิจัยเติบโตขึ้นมาพร้อมด้วยความรู้พื้นฐาน คุณธรรม และ จริยธรรมที่ทั้งสามท่านได้สั่งสอนอบรมไว้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและตระหนักในพระคุณอันหาที่สุคติมิได้นี้

ขอขอบคุณ คุณอิทธิกร ทรงศักดิ์รัตติ ผู้เป็นกัลยาณมิตรของผู้วิจัย อีกทั้งคุณพัทธ์ธีรา จิรา นนท์จิตติกุล คุณฉัฐติภูมิ วงษ์สมบูรณ์ คุณศุภณิชา ศรีมณี คุณศิวพร ดุดง คุณอรณิชา วิงวร คุณอธิป ไกร

นรา คุณส่งสุข นิลปัทมนนท์ คุณวรรณนะ ปัญบุตร คุณดวงกมล จันทร์ศิริ คุณวรรณวิภา วงษ์เดือน และ
จำเอนกอรณพ ปลายเนิน ตลอดจนเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ทั้งในโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี
มหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำ และให้ความ
ช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของ
บุพการีและบูรพาจารย์ ตลอดจนขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีอันทรงคุณค่าเรื่อง พระนลคำ
หลวง อันเป็นส่วนประกอบที่สำคัญทางใจและเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จสม
ดังความปรารถนาทุกประการ

ศุภณัฐ เทียนทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
สมมติฐานของการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
วิธีดำเนินการวิจัย.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแบบแผนด้านการประพันธ์.....	11
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระนลคำหลวง.....	16
บทที่ 2 พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการประพันธ์ร้อยกรอง .	23
2.1 พระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	23
2.1.1 พระบรมราชสมภพ.....	23
2.1.2 พระราชประวัติด้านการศึกษา	25
2.1.3 การเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ.....	27
2.1.4 พระราชกรณียกิจที่สำคัญ.....	30

2.2 พระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรอง.....	46
2.2.1 บรรยายการสร้างสรรค์วรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	47
2.2.2 การส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	53
บทที่ 3 ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในเรื่องพระนลคำหลวง	92
3.1 การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์.....	93
3.1.1 การอธิบายลักษณะของคำประพันธ์	93
3.1.2 การอธิบายคำศัพท์.....	99
3.2 แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ	113
3.2.1 ร่าย.....	114
3.2.2 โคลง.....	126
3.2.3 ฉันท	159
3.2.4 กาพย์.....	169
3.2.5 กลอน.....	176
บทที่ 4 ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีการสร้างความงามในเรื่องพระนลคำหลวง.....	189
4.1 ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์	189
4.1.1 การใช้คาถาประกอบคำประพันธ์.....	190
4.1.2 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย.....	195
4.1.3 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา	198
4.1.4 การกำหนดแบบแผนพิเศษของฉันทลักษณ์.....	213
4.2 กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์.....	230
4.2.1 การสร้างความไพเราะด้านเสียง.....	231
4.2.2 การสร้างความงามด้านคำ.....	250
4.2.3 การสร้างความงามด้านเนื้อความ	273

บทที่ 5 สรุปลงและอภิปรายผลการศึกษา.....	299
ข้อเสนอแนะ.....	311
รายการอ้างอิง.....	312
ประวัติผู้เขียน.....	319

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตำราประพันธศาสตร์ เป็นตำราที่เขียนขึ้นเพื่ออธิบายหลักการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง แต่ละประเภท เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย เป็นต้น ศักดิ์ศรี แยมันดดา ให้ความหมายของคำว่า ประพันธศาสตร์ คือ "ความรู้ว่าด้วยการผูกพันติดต่อกัน หรือสืบเนื่องกันนั่นก็คือ ความรู้ว่าการ แต่งความให้สืบเนื่องติดต่อกันเป็นเรื่องเป็นราว หรือกล่าวง่าย ๆ คือ การแต่งหนังสือนั่นเอง" (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2534: 103)

ตำราประพันธศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดของไทยเท่าที่ปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน คือ กาพย์สาร ivilasini และกาพย์คันฉะ ประคอง นิมมานเหมินท์ ได้กล่าวถึงตำราทั้งสองเล่มนี้สรุปได้ว่า ทั้งกาพย์สาร ivilasini และกาพย์คันฉะ เป็นตำราฉันทลักษณ์ไทยที่เขียนเป็นภาษาบาลี แต่งประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 ในสมัยอยุธยาตอนต้นหรือหลังจากนั้น และเป็นตำราที่เขียนขึ้นเพื่ออธิบายหลักการแต่งคำ ประพันธ์ที่มีใช้อยู่แล้วในวรรณคดีไทย (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2534 อ้างถึงใน ธเนศ เวิร์กภาดา, 2543: 108)

ตำราประพันธศาสตร์ที่มีความสำคัญอีกฉบับหนึ่ง คือ "ตำราจินตามณี ฉบับพระโหราธิบดี" ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นตำราประพันธศาสตร์เล่มแรกที่เขียนขึ้นโดยใช้ ภาษาไทย โดยเนื้อหาของจินตามณีสามารถแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ อักษรศัพท์ อักษรวิธี และความรู้ เรื่องการประพันธ์ กล่าวคือ ด้านอักษรศัพท์ เป็นการรวบรวมคำศัพท์ที่เป็นคำยืมมาจากภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร ซึ่งจัดได้ว่าในส่วนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแต่งคำประพันธ์ เพราะเป็น คลังคำสำหรับผู้ที่ต้องการจะแต่งคำประพันธ์ ในส่วนต่อมาคือ อักษรวิธี เป็นการอธิบายเรื่องหลัก ภาษาที่มีการจำแนกอักษร การแจกลูก การผันอักษร การใช้คำเป็น คำตาย ตลอดจนการใช้ เครื่องหมายวรรคตอน และส่วนสุดท้ายคือ ความรู้เรื่องการประพันธ์มีการอธิบายวิธีการแต่งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ซึ่งมีการรวบรวมแบบแผนคำประพันธ์ โดยอธิบายลักษณะบังคับและยกตัวอย่างคำ ประพันธ์นั้น ๆ ซึ่งนำมาจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังมีตำราประพันธ์ศาสตร์ในสมัยต่อมา เช่น *จินตามณี ฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ประชุมลำนํ้า* ของหลวงธรรมาภิมณฑ์ *ตำราฉันทลักษณ์* ของพระยาอุปกิตศิลปสาร เป็นต้น โดยจุดประสงค์ของตำราประพันธ์ศาสตร์ในแต่ละฉบับนั้นก็คือ การรวบรวมฉันทลักษณ์ที่มีมาแต่เดิมแสดงไว้เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้สนใจในการแต่งคำประพันธ์ได้ศึกษา

ธเนศ เวศร์ภาดา (2543) ได้แบ่งตำราประพันธ์ศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภททฤษฎีทางฉันทลักษณ์และตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภทปฏิบัติ กล่าวคือ ตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภททฤษฎีทางฉันทลักษณ์ เป็นตำราที่รวบรวมแบบแผนคำประพันธ์ โดยอธิบายลักษณะบังคับและยกตัวอย่างคำประพันธ์นั้น ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้สนใจในการแต่งคำประพันธ์ เช่น *กาวยสารวิลาสินีและกาวยคั่นละ จินตามณี ฉบับพระโหราธิบดี ประชุมลำนํ้า* ของหลวงธรรมาภิมณฑ์ และ *ตำราฉันทลักษณ์* ของพระยาอุปกิตศิลปสาร เป็นต้น ส่วนตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภทปฏิบัติ เป็นตำราที่มุ่งแสดงให้เห็นแบบแผนฉันทลักษณ์ของไทย โดยผ่านการปฏิบัติ คือ การสร้างบทประพันธ์ขึ้นเป็นแบบอย่าง เช่น *กลบทศิริวิบุลกิตติ์* ของหลวงศรีปรีชา (เซ่ง) และ *ตำราฉันทมาตราพฤติและวรรณพฤติ* พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนอกจากทรงพระราชนิพนธ์งานเขียนประเภทต่าง ๆ ไว้จำนวนมากแล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์งานเขียนประเภท *ตำราประพันธ์ศาสตร์* ไว้จำนวนหนึ่งด้วยทรงเล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของงานวรรณศิลป์ไทย ตลอดจนทรงมีพระราชดำริในเรื่องการสร้างมาตรฐาน เพื่อเป็นแบบอย่างในด้านงานเขียนประเภทร้อยกรองของไทย ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* ซึ่งมีเนื้อหาอธิบายการสอนแต่งโคลงประเภทต่าง ๆ ที่ทรงศึกษาค้นคว้ารวบรวมไว้เป็นแบบอย่าง โดยพระราชทานไว้เป็นตำราการแต่งคำประพันธ์สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (หรือโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบัน) ดังข้อความในคำอธิบายว่า "หนังสือนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจแต่งให้แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง เพื่อบำรุงวิชาเกษวิในโรงเรียนนั้น" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 7) วีรวัฒน์ อินทรพร (2555: 65) ได้กล่าวถึงพระราชประสงค์ในการพระราชนิพนธ์พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ไว้ว่า "หากพิจารณาเนื้อหา ของพระราชนิพนธ์นี้แล้ว จะพบว่า แท้จริงแล้วพระองค์น่าจะทรงมีพระราชประสงค์ในการพระนิพนธ์

3 ประการดังนี้ ได้แก่ การฟื้นฟูการแต่งโคลงสี่ การรวบรวมแบบแผนการแต่งโคลง และการสร้างสรรค์โคลงชนิดใหม่จากพื้นฐานของเก่า"

ในตำราแต่งคำประพันธ์เรื่องนี้พระองค์ให้ความสำคัญและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของงานเขียนร้อยกรอง ดังความว่า "ส่วนถ้อยคำร้อยกรองอย่าง 1 กับเพลงบรรเลงไพเราะอย่าง 1 เป็นเครื่องปลดเปลื้องทุกข์และแก้รำคาญแก่เหงาได้ดีกว่าสุรายาเมาใด ๆ ทั้งเมื่อได้อ่านหรือฟังแล้วก็หาโทษมิได้เลย" อีกทั้งมีพระราชดำริเกี่ยวกับการเป็นกวีที่ดี ดังความว่า "ผู้แต่งโคลงฉันทกาวพยักกลอน ควรจะคิดถึงผู้อ่านมากกว่าตัวเอง คือควรพ่วงเสียงให้ผู้อ่านเข้าใจและฟังเพราะมากกว่าที่จะอวดความเก่งของตนเอง" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 2-3)

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงให้ความสำคัญและยกย่องคุณค่าของกวีไว้สูงมาก ดังปรากฏในบทนำพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ความว่า

ศุรากุลบุตรเชื้อ	ชาติชาย ไทยเอ๋ย
อันชาติรุ่งเรืองฉาย	เฉิดแท้
แม่ไร่กะวือวาย	ทั้งชาติ เจียวพ้อ
เขาจะเยาะเล่นแม่	หมดผู้รู้ดี ๆ
กะวิลง่าแม่น	มณีสาร
คำเพราะคือสังวาลย์	กอบแก้ว
ควรเพิ่มพริยการ	กะวีเวท เทอญพ้อ
กอบกิจประเสริฐแล้ว	ไปต้องร้อนตัว ๆ

อย่ากลัวถูกตีฟัน	เกินสมัย หน้อยเลย
ใครเขาก็ก้างใคร	อย่าเก้อ
เราไทยอักษรไทย	เราแต่ง ลีฮา
ใครตีลือคือเสื่อ	ไม่รู้ลือสา ๆ
นานาประเทศล้วน	นับถือ
คนที่รู้หนังสือ	แต่งได้
ใครเกลียดอักษรคือ	คนป่า
ใครเขากะวีไซร์	แน่แท้คนดง ๆ

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ค-ค)

พระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพข้างต้น แสดงให้เห็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงให้คุณค่าแก่กวี ดังที่ทรงอธิบายว่ากวีนั้นเป็นผู้ที่ทำให้ชาติบ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง ประเทศที่เจริญแล้วนั้นต่างนับถือผู้ที่รู้หนังสือ ผู้ที่มีความสามารถในด้านการประพันธ์และยังมีพระราชประสงค์ที่สำคัญคือ ทรงมุ่งหวังให้กุลบุตรทั้งหลาย มีความวิริยะพากเพียรที่จะฝึกฝนตนเองในการแต่งคำประพันธ์ต่อไป รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2553: 12) กล่าวถึงอารัมภกถาหรือบทนำข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า "อารัมภกถา มีจุดประสงค์เพื่อทรงให้เห็นแบบอย่างของการประพันธ์ฉันทลักษณ์ การบำรุงรักษากวีนิพนธ์ไทย อย่างกลัวว่าเป็นของที่เขยและล้ำสมัย ซึ่งสอดคล้องกับกวีศาสตร์ทั้งหลายที่ยกย่องว่า กวีและกวีนิพนธ์เป็นเครื่องหมายแสดงควมมีอารยะและความรุ่งเรืองของชาติ"และเปลื้อง ณ นคร (2545: 513) ได้กล่าวถึงบทนำในเรื่องพระนลคำหลวงไว้ว่า "อารัมภกถา แสดงว่ากวีเป็นของคู่บ้านคู่เมือง อักษรศาสตร์ไทยเป็นของควรสงวนและส่งเสริม"

คำว่า คำหลวง ตามพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของคำหลวงสรุปได้ว่า เป็นคำเรียกงานประพันธ์ร้อยกรอง แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะเป็นคำประพันธ์ชนิดใด หนังสือที่เรียกว่าคำหลวงมีอยู่ 4 เล่ม คือ มหาชาติคำหลวง นันทโศภนัทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง และพระนลคำหลวง มักแต่งเป็นร้อยและมีคำประพันธ์ชนิดอื่นปนอยู่ด้วย หนังสือที่มีชื่อว่าคำหลวง ต่อท้าย มักเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับศาสนา มีทั้งศาสนา

พุทธและศาสนาพราหมณ์ โบราณจารย์อธิบายว่า หนังสือคำหลวง เป็นหนังสือที่พระเจ้าแผ่นดินหรือพระราชวงศ์ชั้นสูงทรงพระราชนิพนธ์และอาจมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตร่วมแต่งด้วย อย่างไรก็ตามในสมัยรัตนโกสินทร์ มีหนังสือที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตร่วมกันแต่งหลายเรื่อง แต่ไม่ได้ใช้ชื่อว่าคำหลวง เพราะไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับศาสนา แต่มีลักษณะเป็นบทละคร เช่น *รามเกียรติ์* *อิเหนา* *ดาหลัง* เป็นต้น คำหลวงจึงเป็นชื่อเฉพาะของวรรณคดี 4 เรื่อง ดังกล่าวข้างต้น

พิสิทธ์ กอบบุญ ได้กล่าวถึงคำว่าคำหลวง สรุปได้ว่า คำหลวง ปรากฏครั้งแรกในพระราชพงศาวดาร วรรณคดีคำหลวงในอดีตก่อนหน้าที่จะมี *พระนลคำหลวง* มีอยู่ด้วยกัน 4 เรื่อง ได้แก่ *มหาชาติคำหลวง* *นันทโศภนสูตรคำหลวง* *พระมาลัยคำหลวง* และ *สุปริติธรรมราชชาดกคำหลวง* เมื่อพิจารณาเนื้อหาจาก *วรรณคดีคำหลวง* ทั้ง 4 เรื่อง มีแนวคิดที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) เป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์หรือกรมพระราชวังบวร ซึ่งอย่างจะเป็นผู้แต่งเองหรือผู้อุปถัมภ์การแต่ง 2) เนื้อเรื่องเป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา และ 3) ฉันทลักษณ์แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยเป็นหลักและมีคำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ ประกอบ *วรรณคดีคำหลวง* เรื่องสุดท้ายในวงวรรณคดีไทยคือ *พระนลคำหลวง* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีแนวคิด ที่มา และสาระสำคัญของเรื่องแตกต่างไปจาก *วรรณคดีคำหลวง* ในอดีตที่ผ่านมา (พิสิทธ์ กอบบุญ, 2561: 206)

พระนลคำหลวง เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงแปลความมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์ โมนีเยอร์ โมนีเยอร์-วิลเลียมส์ (Sir Monier Monier-Williams) เรื่อง *นโลปายานบรรพ* อันเป็นเรื่องที่มีอยู่ในคัมภีร์มหาภารตะ ของมุนีกฤษณโศภนไวยาณ (เร็นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 12) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 18 กันยายน พุทธศักราช 2456 ถึง วันเสาร์ที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2457 (กุสุมา รักษมณี, 2559: 23) ดังปรากฏในตอนที่เป็นอุตตรกถา ความว่า

สองพันและสี่ร้อย

สิริทำลียบทสमान

พระพุทธชะศกกาล

คนเริ่มประพนธ์ฉันท

พฤษหส์บดืว

ระลืบแปกค้กำหนดวัน

มวลมาลประลบกัน

ยะวืเคษลทาพร

(พระนลค้ลหวง เล่ม 2, 2559: 82)

ค้ประพณ้ข้้งต้นได้กล้วถึงวันที่พระองค้ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์เรื่ง พระนลค้ลหวง ว้ เป็นวันพฤษหส์บดืวที่ 18 กันยายน พุทธศักราช 2456 ส่วนวันพระราชนิพนธ์แล้วเสร้จ ค้วันเสาร์ที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2457 ดั่งควมว้

วันเสาระที่เก้

วพฤษภาคม

ตรงวันวโรดม

ลวิศาชะบูรณมี

ลองพ้นและล้ร้อย

ลิริท้ลืบเจ็ดปี

แห่งพุทธศกครี

ศุกลเลิศประเสริฐว้น ๗

(พระนลค้ลหวง เล่ม 2, 2559: 82)

พระราชนิพนธ์เรื่ง พระนลค้ลหวง ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช 2459 โดยพระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ระยะเวลาในการตรวจทานและแก้ไขเพิ่มเติมถึง 2 ปี จึงได้ตีพิมพ์ออกเผยแพร่ นับได้ว้เป็นผลงานที่เกิดจากพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง (กุสุมา รักษาณนี, 2559: 22)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ค้นคว้เกี่ยวกับประวัติในการตีพิมพ์พระราชนิพนธ์เรื่ง พระนลค้ลหวง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีการตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้วทั้งสิ้น 17 ครั้ง ดังต่อไปนี้

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 พุทธศักราช 2459 ฉบับโรงพิมพ์ไทย

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พุทธศักราช 2490 ฉบับโรงพิมพ์คุรุสภา

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 พุทธศักราช 2495 ฉบับสำนักพิมพ์บรรณาคาร

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4 พุทธศักราช 2496 ฉบับสำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5 พุทธศักราช 2499 ฉบับโรงพิมพ์คุรุสภา

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 พุทธศักราช 2499 ฉบับโรงพิมพ์รัชดารมภ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 พุทธศักราช 2516 ฉบับเด่นดวง พุ่มศิริ เรียบเรียง

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8 พุทธศักราช 2517 ฉบับกรมศิลปากร

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9 พุทธศักราช 2517 ฉบับสำนักพิมพ์คลังวิทยา

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 10 พุทธศักราช 2517 ฉบับสำนักพิมพ์บรรณาคาร

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 11 พุทธศักราช 2517 ฉบับโรงพิมพ์เจริญธรรม

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 12 พุทธศักราช 2523 ฉบับคณะกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับ

พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 13 พุทธศักราช 2523 ฉบับสำนักพิมพ์บรรณาคาร

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 14 พุทธศักราช 2546 ฉบับสำนักพิมพ์แสงดาว

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 15 พุทธศักราช 2547 ฉบับสำนักพิมพ์คลังวิทยา

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 16 พุทธศักราช 2557 ฉบับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชิราษ

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 17 พุทธศักราช 2559 ฉบับมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและธนาคารออมสิน

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เริ่มต้นเรื่องด้วยนมัสกฤตিকা คือบทไหว้ครู ต่อด้วย อารัมภกถา เพื่อแสดงจุดประสงค์ของการแต่งเรื่องดังกล่าว จากนั้นคือนิทานวัจนะ ซึ่งเป็นการเล่าถึง มูลเหตุของเรื่อง *พระนลคำหลวง* และต่อจากนั้นเป็นการดำเนินเรื่อง *พระนลคำหลวง* มีความยาว จำนวน 26 สรรค และจบด้วย อุตตรกถา (เรณูพิทย สัจจพันธุ์, 2553: 12-13) นอกจากนี้ในส่วนท้าย ของเรื่องยังมีภาคผนวกที่ทรงอธิบายถึงลักษณะของคำประพันธ์และลำดับของคำประพันธ์ที่ทรงใช้ ตลอดทั้งเรื่อง อีกทั้งยังมีอภิธานศัพท์ที่ทรงอธิบายที่มาและความหมายของคำศัพท์ที่ทรงเลือกใช้ ในเรื่อง *พระนลคำหลวง* อย่างละเอียด

จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในทางอักษรศาสตร์อย่างยิ่ง ดังที่วรรณคดี สโมสรรได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายเหรียญวชิรญาณเป็นพิเศษตามคำกราบบังคมทูลของ คณะกรรมการวรรณคดีสโมสร ความตอนหนึ่งว่า "หนังสือพระนลคำหลวงนี้เป็นหนังสือเรื่องใหญ่แล แต่งยาก จำผู้แต่งต้องมีวิริยะอย่างแรงกล้าจึงจะแต่งสำเร็จได้" (พระนลคำหลวง, 2559: 12)

ความโดดเด่นของ *พระนลคำหลวง* ที่นอกจากจะเป็นงานเขียนประเภทร้อยกรองที่ให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็น ตำราประพันธ์ศาสตร์ ไปพร้อมกันด้วย เห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ร้อยกรองของไทยแทบจะทุกชนิดสลับกันไปอย่างไร้เพราะ ทั้งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ร่าย (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 16) นอกจากนี้อัญชลี ภูษะกา ได้กล่าวถึง การแสดงแบบอย่างลักษณะคำประพันธ์ไทยในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ความเป็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีวิธีการเลือกใช้ชนิดคำประพันธ์ในพระราชนิพนธ์ที่ทรงพยายามแสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างลักษณะคำประพันธ์ไทยให้ได้มากที่สุด อีกทั้งยังได้แสดงให้เห็นลำดับลักษณะคำประพันธ์ที่พระองค์ทรงใช้ในแต่ละส่วนไว้อย่างชัดเจนและละเอียดครบถ้วนตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะแสดงแบบอย่างลักษณะคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ได้ดูเป็นตัวอย่าง กล่าวได้ว่าเรื่อง *พระนลคำหลวง* มีสถานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ของไทย อีกด้วยประการหนึ่ง (อัญชลี ภูษะกา, 2553: 380-381)

ผู้วิจัยได้สำรวจงานศึกษาที่เกี่ยวกับเรื่อง *พระนลคำหลวง* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ผ่านมามีผู้สนใจศึกษาในหลายประเด็น ได้แก่ การศึกษาเชิงประวัติ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ และการศึกษารสตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต ส่วนในด้านการสร้างแบบแผนคำประพันธ์ ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าวอย่างละเอียด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในหัวข้อดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในเรื่องพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อศึกษาลักษณะเด่นในด้านฉันทลักษณ์และด้านกลวิธีการแต่งในเรื่องพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมมติฐานของการวิจัย

พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ ดังที่จะเห็นได้จากลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และด้านกลวิธีการแต่ง คือ การกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส ตำแหน่งของคำเอก คำโท คำครุ คำลหุ การเลือกใช้ประเภทของฉันทลักษณ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหา รวมทั้งการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ในด้านเสียง ด้านคำ และด้านเนื้อความ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฉบับจัดพิมพ์โดยมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และธนาคารออมสิน พุทธศักราช 2559

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตำราประพันธ์ศาสตร์ หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อใช้สำหรับอธิบายและเป็นแบบอย่างในการแต่งคำประพันธ์ของไทย ซึ่งรณศ เวศร์ภาค (2543) ได้แบ่งประเภทของตำราประพันธ์ศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำราทางทฤษฎีและตำราทางปฏิบัติ โดยที่พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง สามารถจัดอยู่ในตำราทั้ง 2 ประเภทได้

ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเด่นในด้านการกำหนดจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส และการใช้คำตามฉันทลักษณ์ที่กำหนดที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง

ลักษณะเด่นด้านกลวิธีในการแต่ง หมายถึง ลักษณะเด่นในด้านการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ การนำเสนอเนื้อหา และการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เห็นถึงความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ที่ปรากฏในเรื่องพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และด้านกลวิธีการแต่งในเรื่องพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
3. ทำให้ประจักษ์ชัดถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรอง
4. เป็นแนวทางในการศึกษารรณคดีในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนด้านการประพันธ์
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระนลคำหลวง
3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลฉันทลักษณ์เรื่องพระนลคำหลวงอย่างละเอียด
4. เรียบเรียงผลการศึกษาและนำเสนอเป็นบท
5. สรุปผลการวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถจัดแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแบบแผนด้านการประพันธ์
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระนลคำหลวง

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแบบแผนด้านการประพันธ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนด้านการประพันธ์ พบว่า มีงานที่กล่าวถึงหรือให้คำอธิบายเกี่ยวกับแบบแผนการประพันธ์ร้อยกรอง ดังต่อไปนี้

ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา (2534) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง *ความรู้ทางประพันธ์ศาสตร์* สรุปได้ว่า คำว่า ประพันธ์ศาสตร์ (หรือ ประพนธ์ศาสตร์) แปลตามรูปศัพท์ ประ + พนธ์ + ศาสตร์ คือ ความรู้ที่ด้วยการผูกพันติดต่อกัน หรือสืบเนื่องกันนั่นก็คือ *"ความรู้ว่าด้วยการแต่งความให้สืบเนื่องติดต่อกันเป็นเรื่องเป็นราว"* หรือกล่าวกันง่าย ๆ คือการแต่งหนังสือนั่นเอง ตามความเข้าใจที่มีมาแต่โบราณ รวมทั้งที่ปรากฏเป็นหลักฐานแสดงไว้ในหนังสือ *จินตามณี* ฉบับแรก ซึ่งพระโหราธิบดีแต่งไว้ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งว่า ที่เรียกว่า คำประพันธ์นั่นก็คือ การแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองชนิดต่าง ๆ นั่นเอง การแต่งคำประพันธ์ของไทย อาจจะแบ่งอย่างกว้าง ๆ เป็น 2 แบบด้วยกัน คือ แบบชาวบ้าน (คือแบบพื้นบ้านพื้นเมือง) กับแบบทางการ คือแบบที่ไปจากราชสำนัก เป็นแบบแผนกฎเกณฑ์ตายตัวตามที่ได้รับมาจากอินเดีย ซึ่งเราถือว่าเป็นครูทางประพันธ์ศาสตร์ของไทยมาแต่สมัยโบราณ แบบชาวบ้านได้แก่ คำประพันธ์ แบบกลอน เพลงปฏิพากย์หรือกลอนเพลงโต้ตอบ แบบกลอนหัวตัววน ซึ่งใช้แต่งเพลงพื้นเมือง เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงปรบไก่ เพลงพวงมาลัย เพลงเรือ เพลงอีแซว เพลงโคราช และ เพลงขอทาน เป็นต้น ส่วนคำประพันธ์แบบทางการ คือแบบแผนที่ได้ไปจากราชสำนัก และก็นำไปแต่งเป็นหนังสือ ตลอดจนขับร้องแพร่หลาย มีวงดนตรีปี่พาทย์ประกอบ หรือไม่มีก็ตาม ได้แก่ *กาพย์กลอนโคลงฉันทราญ* ซึ่งแต่ละอย่างก็แยกออกไปเป็นชนิดต่าง ๆ อีกเป็นอันมาก การแต่งคำประพันธ์แบบทางการในประการหลังนี้ แต่ละที่มีหลักฐาน มีที่มา และมีหลักเกณฑ์อันชวนให้รู้ ชวนให้ศึกษา และเป็นประโยชน์ในการวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดี และวรรณกรรมร้อยกรองอย่างมากมาย

วีรวัฒน์ อินทรพร (2555) ได้กล่าวถึงเรื่องฉันทลักษณ์ ในหนังสือ *การวิจารณ์บนเส้นทางวรรณคดีศึกษา* สรุปได้ว่า คำว่า ฉันทลักษณ์ ในตำราประพันธ์ศาสตร์เรียกว่า "กระบวน" บ้าง "การกล่ากลอน" บ้าง "แบบอย่างการแต่ง" บ้าง หรือ "ลำนานา" บ้าง ในหนังสือ *จินตามณี* ฉบับพระโหราธิบดี ได้เรียกการแต่งคำประพันธ์ว่า "กล่ากลอน" และใช้คำว่า "กระบวน" ในการเรียกลักษณะและข้อบังคับของคำประพันธ์ นอกจากนี้หลวงธรรมาภิมณฑ์ ได้เขียนหนังสือเรื่อง

ประชุมลำนํ้า ใช้คำว่า "ลำนํ้า" ในความหมายว่า คำประพันธ์และใช้คำว่า ลำนํ้า ขึ้นต้นชื่อคำประพันธ์ เช่น บทพากย์ลำนํ้า 11บทพากย์ลำนํ้า 16 เป็นต้น ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระบรมราชาธิบายในการ ประพันธ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้คำว่า "แบบโคลง" เมื่อแสดงถึงตัวอย่างและลักษณะการแต่งโคลงประเภทต่าง ๆ ของไทยดั่งนั้นคำว่า "แบบโคลง" จึงหมายถึงแผนผังและข้อบังคับของโคลงชนิดต่าง ๆ ของกวีโบราณที่ทรงค้นคว้า และได้ทรงประมวล มาอธิบายและแสดงเป็น "แบบ" ไว้เพื่อให้ผู้ศึกษาดำราได้ฝึกฝนแต่งให้ถูกต้อง ส่วนคำว่า "ฉันทลักษณ์" เป็นคำที่พระยาอุปกิตศิลปสาร ใช้เป็นชื่อตำราไวยากรณ์ไทยเล่มสุดท้าย ซึ่งเป็น 1 ใน 4 เล่ม ของ ตำราไวยากรณ์ไทย อันได้แก่ อักษรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ และ ฉันทลักษณ์ มีคำอธิบาย ความหมายของฉันทลักษณ์ ไว้ว่า "คือตำราไวยากรณ์ว่าด้วยลักษณะของคำประพันธ์ที่เป็นกลอน กภาพย์ โคลง ฉันทต่าง ๆ ซึ่งโบราณเรียกว่า บทกานท์หรือ คำกานท์"

ส่วนงานวิจัยด้านแบบแผนการประพันธ์หรือการศึกษาในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์ มีจำนวน 5 เรื่อง ดังต่อไปนี้

ลัลลนา ศิริเจริญ (2525) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "อลังการในมหาชาติ คำหลวง" โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์มหาชาติคำหลวง ตามทฤษฎีการประพันธ์ในอลังการศาสตร์ของ สันสกฤต ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กลวิธีในการแต่งอันได้แก่ การตกแต่งฝ่ายเสียง (ศัพทาลังการ) การตกแต่งฝ่ายความหมาย (อรรถาลังการ) และรสวรรณคดี ทำให้มหาชาติคำหลวงมีความงาม ความไพเราะตรงตามหลักเกณฑ์ของอลังการศาสตร์ของอินเดียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พบว่า มหาชาติคำหลวงมีความงามอันเป็นเอกลักษณ์ของวรรณคดีไทยอีกด้วย ความงดงามเหล่านี้เป็นเครื่อง แสดงถึงความสามารถและความตั้งใจในประประพันธ์ของกวี และเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ มหาชาติคำหลวงเป็นวรรณคดีที่ยิ่งใหญ่ของไทย

ธเนศ เวศร์ภาดา (2543) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "ตำราประพันธ์ศาสตร์ ไทย: แนวคิดและความสัมพันธ์กับขนบวรรณศิลป์ไทย" โดยศึกษาดำราประพันธ์ศาสตร์ไทย จำนวน 10 เล่ม เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวคิดและความสัมพันธ์ที่มีต่อกระบวนการสร้างและสืบทอดขนบวรรณศิลป์ ของไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตำราประพันธ์ศาสตร์ไทยทั้ง 10 เล่ม อันได้แก่ ออลังการศาสตร์ พระคัมภีร์สุโพธาลังการ คัมภีร์รุตโตทัยกาพย์สารวิลาสินีและกาพย์คันถะ จินตามณิ กลบท ศิริวิบูล

กิตติ์ ประชุมลำนํ้า ตำราฉันทมาตราพฤติและวรรณพฤติ และตำราฉันทลักษณ์ เหล่านี้มีพันธกิจร่วมกันคือเป็นตำราการประพันธ์ที่มุ่งประมวลแบบแผนและหลักการประพันธ์จากวรรณคดีแบบฉบับที่ได้สั่งสมมาในแต่ละยุคสมัย และกำหนดกฎเกณฑ์ให้เป็นระบบและบรรทัดฐานของวรรณคดีสายลักษณ์ โดยผ่านกระบวนการนิยามคำและความหมายอันเกี่ยวเนื่องกับหลักเกณฑ์การประพันธ์ และการปฏิบัติคือสร้างบทประพันธ์ให้เห็นเป็นแบบอย่าง นอกจากนี้ ยังได้ปรับประยุกต์แบบแผนที่มีมาแต่เดิมมาสร้างสรรค์ให้เกิดแบบแผนใหม่ เพื่อส่งทอดต่อไปในกระบวนการสร้างงานกวีนิพนธ์ไทยทั้งตำราประพันธ์ศาสตร์และวรรณคดีแบบฉบับของไทยได้สะท้อนแนวคิดเรื่องความงามทางวรรณศิลป์ไทยสำคัญประการหนึ่ง คือกฤตยาการแห่งกล ในด้านเสียง คำ และโวหาร ซึ่งกวีไทยได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าได้ศึกษาธรรมชาติของภาษาไทยอย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพื่อสร้างตัวบทให้มีความสมบูรณ์แบบคือ ประกอบไปด้วยความแจ่มชัด ความประณีต และความไพเราะ

แนวคิดเรื่องกฤตยาการแห่งกลนี้นับเป็นหัวใจของการสร้างขนบวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กวีไทยได้ใช้เสียงสัมผัสคล้องจองฉันทลักษณ์ ไวยากรณ์ คำ ตลอดจนโวหาร เป็นเครื่องมือในการเล่น "กล" เพื่อให้แสดงให้เห็นว่าในเนื้อหาเดียวกัน กวีสามารถใช้เครื่องมืออันหลากหลายดังกล่าวมาถักทอให้เกิดเป็นตัวบทใหม่อันออกงามต่อไป

วีรวุฒน์ อินทรพร (2548) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย: การสร้างสรรค์วรรณศิลป์จากธรรมชาติของภาษาไทย" โดยศึกษาสุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทยในด้านความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติของภาษาไทยกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ตลอดจนการสืบทอดและการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในการแต่งโคลง โดยศึกษาโคลงทุกประเภทจากตัวบทวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ในยุครัตนโกสินทร์

ผลการวิจัยพบว่า โคลงเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากธรรมชาติของภาษาไทย โดยเฉพาะการบังคับเสียงวรรณยุกต์ซึ่งเป็นกรอบบังคับทางฉันทลักษณ์ที่แตกต่างไปจากคำประพันธ์ชนิดอื่น นอกจากนี้กวีได้ใช้ธรรมชาติภาษาไทยตกแต่งโคลงให้มีความไพเราะคมคาย ทั้งเรื่องเสียง เรื่องคำ และน้ำหนักของความหมายในเรื่องเสียง ได้แก่ เสียงวรรณยุกต์

เสียงพยัญชนะ และเสียงสระ กวีให้ความสำคัญแก่เสียงวรรณยุกต์ในตำแหน่งท้ายวรรคหรือท้ายบาท ด้วยการใช้เสียงจัตวาและเสียงสามัญดังที่พบในยวนพ่ายโคลงต้นและในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และการเล่นเสียงวรรณยุกต์ต่างระดับ ส่วนเสียงพยัญชนะ และเสียงสระ กวีใช้การซ้ำเสียงพยัญชนะต้น การแทรกเสียงพยัญชนะ /ร/ ในคำ และการซ้ำเสียงสระ สร้างเสียงสัมผัสคล้องจองและเสียงเสนาะในโคลง ในเรื่องจังหวะ กวีใช้จังหวะหนักเบาของการออกเสียงพยางค์ภาษาไทยเพื่อความไพเราะ ในเรื่องคำ กวีใช้คำพ้องรูป พ้องเสียง และใช้คำเดียวกันซ้ำกัน เพื่อเล่นกับความหมายหลายนัยของคำโดยใช้กลวิธีการซ้ำคำในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นกลวิธีที่นิยมใช้มากที่สุดในการแต่งโคลง นอกจากนี้ยังเล่นกับน้ำหนักและระดับของความหมายด้วยการใช้คำซ้ำ คำ 4 พยางค์ การลำดับคำ และการละคำ

กวีใช้ลักษณะเด่นของธรรมชาติภาษาไทยเหล่านี้รวมกันไปในโคลงแต่ละบท ส่งผลให้โคลงมีสุนทรียภาพทั้งทางด้านเสียงและความหมาย ได้แก่ ความไพเราะจากเสียงและคำ การจัดหมวดหมู่ความคิด การเน้นอารมณ์ความรู้สึก การเล่นความหมายหลายนัย การลำดับความ และการสรุปความ

แนวคิดสำคัญเรื่องการสร้างสุนทรียภาพของโคลงในระดับเสียงและคำด้วยการ เล่นเสียง การเล่นคำ และการซ้ำคำ รวมทั้งการสร้างสุนทรียภาพในระดับความด้วยการขยาย ความและการสื่อความโคลงกับคำประพันธ์ชนิดอื่น เป็นสิ่งที่ปรากฏมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และกวีใน สมัยต่อมาได้สืบทอดและสร้างสรรค์สุนทรียภาพนี้ในการแต่งโคลงในสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงกวีนิพนธ์ สมัยใหม่ด้วย นอกจากนี้การสืบทอดและการสร้างสรรค์สุนทรียภาพที่สัมพันธ์กับรูปแบบของโคลงมี ผลให้โคลงมีรูปแบบและลีลาทางวรรณศิลป์แปลกใหม่ต่างไปจากเดิมและแสดงเอกลักษณ์ของกวีแต่ละคน ขณะเดียวกันกวีก็ยังคงมุ่งรักษาแบบแผนการเล่นกับน้ำหนักเสียงอันเป็นลักษณะเด่นของโคลงใน ด้านวรรณศิลป์ซึ่งปรากฏให้เห็นในโคลงตั้งแต่อดีตจนถึงโคลงในสมัยปัจจุบัน

วรรณภา ชำนาญกิจ (2549) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "ขนบวรรณศิลป์กับ ประพันธ์ศาสตร์ไทยสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์" โดย ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างขนบวรรณศิลป์กับประพันธ์ศาสตร์ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์

และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพื่อให้เห็นคุณค่าของกวีนิพนธ์ของกวีทั้งสองในฐานะที่สืบทอดความเป็น
ตำราประพันธ์ศาสตร์คู่เคียงกับที่วรรณคดีชั้นครูโบราณได้กระทำมาแล้วในจารีตนิยมของไทย

ผลการวิจัยพบว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์รังสรรค์
งานกวีนิพนธ์สืบทอดแนวคิดเรื่องความงามและคุณค่าของกวีนิพนธ์ในขนบวรรณศิลป์ของไทย และได้
ถ่ายทอดแนวคิดเรื่องปรัชญาแห่งวรรณคดีคือความสมบูรณ์ของวรรณศิลป์และความงามแห่ง
จิตวิญญาณ เป็นรูปธรรมในรูปแบบบทกวีนิพนธ์ว่าด้วยธรรมชาติและหน้าที่ของกวีนิพนธ์

การสืบทอดและการสร้างสรรค์ขนบวรรณศิลป์ที่สั่งสมเป็นองค์ความรู้
ประพันธ์ศาสตร์ในวรรณคดีแบบฉบับอันปรากฏในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่สะท้อนให้เห็นแนวคิดในการ
สร้างมาตรฐานวรรณศิลป์ของกวีนิพนธ์ ทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีทางวรรณศิลป์ และ
คุณค่าแห่งจิตวิญญาณ

การนำเสนอเนื้อหาที่เน้นความคิดอันเข้มข้นลึกซึ้งซึ่งนับเป็นลักษณะเด่น
ประการหนึ่งของกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ การสื่อแนวคิดทางพุทธธรรมเป็นขนบด้านเนื้อหา แสดงให้
เห็นการเน้นคุณค่าของกวีนิพนธ์ในการสื่อความงามแห่งจิตวิญญาณ เนื้อหาที่ชี้แนะและปลุกเร้า
ความคิดของผู้อ่านให้ขบคิดและตีความในเชิงคำสอนเกี่ยวกับปรัชญาชีวิตย่อมกระตุ้นการรับรู้
ผ่านผัสสะและพินิจสาร กระบวนการสร้างและการอ่านกวีนิพนธ์จึงเป็นการบวนการขัดเกลาจิตใจ
ทั้งของผู้สร้างและผู้อ่านให้วิจิตรประณีต

ความงดงามในด้านรูปแบบและเนื้อหาที่ประสานกลมกลืนกันของบทกวี
นิพนธ์ที่กวีได้รังสรรค์ขึ้นอย่างประณีตนับเป็นแนวคิดประพันธ์ศาสตร์ที่สืบทอดมายาวนานในขนบ
วรรณศิลป์ไทย การสืบทอดและการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์โดยมีพื้นฐานความรู้ประพันธ์ศาสตร์จาก
การศึกษาวรรณคดีโบราณในฐานะเป็นวรรณคดีชั้นครู ทำให้อังคาร กัลยาณพงศ์ และเนาวรัตน์
พงษ์ไพบูลย์ สามารถรังสรรค์กวีนิพนธ์ให้มีคุณค่าเทียบเคียงกับวรรณคดีแบบฉบับ อาจนับเป็น
ต้นแบบของกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่และมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานของกวีในรุ่นหลัง กวีนิพนธ์ของ
อังคาร กัลยาณพงศ์ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จึงมีคุณค่าในฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ คุณค่า
ของกวีนิพนธ์และวรรณคดีนี้ปรากฏเป็นแนวคิดสำคัญที่สืบทอดมายาวนานในปรัชญาวรรณศิลป์

วรางคณา ศรีกำเนิด (2556) ได้กล่าวถึง "การสร้างสรรคัวรรณคดีของไทย" ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "จารีกวัตพระเชตุพนฯ: การสร้างสรรคัวรรณคดีไทยในวัฒนธรรมพุทธศาสนาและวัฒนธรรมวรรณศิลป์" ความเป็นว่า การสร้างสรรคัวรรณคดีของไทย ราชสำนักมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบทบาทของพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ที่อุปถัมภ์การสร้างงานของกวี และหลายพระองค์ยังทรงมีพระปรีชาสามารถในด้านการประพันธ์อีกด้วย วรรณคดีไทยมักจะทำให้ความสำคัญกับถ้อยคำที่ประณีตงดงาม ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะการได้ศึกษาจากตำราคำประพันธ์ แต่การสร้างวรรณคดีโดยการอุปถัมภ์ของพระราชวงศ์ ก็ย่อมจะมีผลต่อการสร้างงานอันประณีต เนื่องจากเป็นการสร้างงานขึ้นตามพระราชโองการ นอกจากนี้การสร้างงานวรรณคดีของไทยกลุ่มผู้เสพงานซึ่งน่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้ก็น่าจะเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้การสร้างงานมีความพิเศษมากขึ้น เพราะกลุ่มผู้เสพงานวรรณคดีทั้งเสพจากการอ่านและการฟัง ย่อมอาจที่จะมีการติชมประเมินคุณค่าของบทประพันธ์ อีกทั้งงานที่ดีย่อมจะได้รับการยกย่องให้เป็นแบบที่จะทำให้เกิดการสร้างสรรคังานต่อไป ในแง่มุมนี้กลุ่มผู้เสพงานวรรณคดีจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นได้ทั้งผู้เสพและผู้สร้างงานวรรณคดีไทย

2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพระนลคำหลวง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ พระนลคำหลวง พบว่ามีผู้ศึกษาเรื่อง พระนลคำหลวง ในหลายแง่มุม ได้แก่ การศึกษาเชิงประวัติ การศึกษาการสรรคัตามทฤษฎีวรรณคดี สันสกฤต การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ และการศึกษาแนวคิดคำหลวง

การศึกษาเรื่อง พระนลคำหลวง เชิงประวัติ มีผู้ศึกษาจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ "การวิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" ของประเทือง วงศ์รัตน์ "วรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร" ของรื่นฤทัย สัจจพันธุ์ "จากนโลปาขยานัม มาเป็นพระนลคำหลวง และพระนลคำฉันท" ของวิสุทธ์ บุชยกุล และ "พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" ของกฤษณา รักขมณี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเทือง วงศ์รัตน์ (2517) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเปรียบเทียบบทพระราชนิพนธ์พระนลคำหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเรื่องพระนล ฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์และนโลปาขยาย ฉบับภาษาอังกฤษของ ประตาบ จันทร รอย ผลการศึกษาพบว่า เรื่องพระนลคำหลวง ทั้ง 3 ฉบับ มีเนื้อเรื่องส่วนใหญ่เหมือนกัน แต่มีบางสิ่งบางอย่างต่างกัน เช่น รายละเอียดของเนื้อเรื่องบางตอน วิธีการเล่าเรื่อง บุคลิกภาพของตัวละคร ในด้านการประพันธ์ เรื่องพระนลทั้ง 3 ฉบับต่างกันคือ เรื่องพระนล ของ เซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์และนโลปาขยาย ประพันธ์เป็นร้อยกรองภาษาอังกฤษ นโลปาขยาน ของ ประตาบ จันทร รอย ประพันธ์เป็นร้อยแก้วภาษาอังกฤษ ส่วนพระนลคำหลวงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เป็นร้อยกรองภาษาไทยทุกชนิด เรียกว่า "คำหลวง" ในด้านวิธีแปลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลตามต้นฉบับของ เซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์ เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางตอนที่ทรงแปลและเรียบเรียงมีการเพิ่มเติมบางสิ่งบางอย่างลงในบทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ สำหรับคุณค่าทางวรรณคดีของบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง มีอยู่ครบถ้วน ทั้งในด้านสุนทรียะ และด้านความรู้ ในด้านสุนทรียะ ทรงสามารถใช้คำได้เหมาะสมทั้งด้านเสียงและความหมาย ทรงใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการพระราชนิพนธ์ให้คำประพันธ์ของพระองค์มีความไพเราะ ส่วนคุณค่าทางความรู้ หนังสือเรื่องนี้เป็นหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับชนบประเพณี ความเชื่อถือ ตลอดจนความเป็นอยู่ของชาวอินเดียสมัยโบราณที่นับถือศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวอินดูในปัจจุบัน

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2553) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง "วรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร" ได้กล่าวถึงเรื่อง พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อพุทธศักราช 2459 โดยทรงแปลความจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์ ซึ่งแปลมาจากเรื่อง *นโลปาขยานบรรพ* อันเป็นเรื่องที่มีอยู่ใน *"คัมภีร์มหาภารตะ"* ของมุนีฤทธิพิทย ไทวปายน โดยทรงเริ่มต้นด้วย นมัสสกฤตติกา หรือบทไหว้ครุ ต่อด้วยอารัมภกถา เพื่อทรงแสดงจุดประสงค์ของการทรงแปลวรรณคดีอินเดียเรื่องดังกล่าว จากนั้นพระองค์ทรงเล่าถึงมูลเหตุของเรื่อง *พระนลคำหลวง* ในหัวข้อนิทานวังจนะ พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีความยาว

จำนวน 26 สรรค และจบด้วยอุตตรกถา นอกจากนี้เรื่อง *พระนลคำหลวง* ยังมีความโดดเด่นในด้านการใช้ฉันทลักษณ์ร้อยกรองของไทยแทบจะทุกชนิดสลับกันไปอย่างไร้พินาศ จึงอาจจะเรียกได้ว่าเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ เล่มหนึ่งอีกด้วย

วิสุทธ์ บุชยกุล (2558) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง "*จากนโลปายานัม มาเป็นพระนลคำหลวง และพระนลคำฉันท*" สรุปได้ว่า *นโลปายานัม* เป็นภาษาสันสกฤต แปลตามตัวว่า "*อุปาขยานเรื่องพระนล*" คำว่า *อุปาขยาน* หมายถึงเรื่องที่เป็นเกร็ด เรื่องเล่า นิยาย นิทาน และเรื่องปรัมปราที่เล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมา ต้นฉบับสันสกฤตเรื่อง *นโลปายานัม* แบ่งออกเป็น 26 สรรค (หรือตอน) และยาว 983 โศลก โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลเรื่อง *พระนลคำหลวง* จากหนังสือ *Nalopakhayanam, Story of Nala, With an improved version of Dean Milman's translation, by Monier Williams, M.A., D.C.L.* ซึ่งตีพิมพ์มาแล้ว 3 ครั้ง คือ พุทธศักราช 2403 และ 2422 ในประเทศอังกฤษ และเมื่อพุทธศักราช 2403 ในประเทศอินเดีย โดยสันนิษฐานว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว น่าจะทรงใช้ต้นฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อพุทธศักราช 2422 หนังสือเรื่อง *Nalopakhayanam* มีบางคนเรียกกันติดปากว่าเป็นฉบับแปลของตัน มิลแลน เพราะว่าเป็นผู้แปลและประพันธ์ขึ้นก่อน ในปีพุทธศักราช 2378 ต่อมาเซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์ ได้ตรวจแก้และตีพิมพ์ต้นฉบับภาษาสันสกฤต และจัดทำคำพยานุกรมละเอียดเพิ่มเติมไว้ท้ายเล่ม เพราะฉะนั้นการพิมพ์ในครั้งหลังนี้จึงใช้ชื่อว่าฉบับของ "*เซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์*" สำหรับเรื่องพระนล ปรากฏในวงวรรณกรรมไทยเข้ามา เรื่องพระนลเรื่องแรกที่ปรากฏในเมืองไทยคือ *พระนลคำฉันท* พระนิพนธ์ของพระราชนาวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ในเดือนกันยายน พุทธศักราช 2459 แต่ก็หม่นอยู่ในวงจำกัดที่สุด ต่อมาอีกสามเดือน ฉบับที่สอง *พระนลคำหลวง* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ตามมาในเดือนธันวาคม พุทธศักราช 2459 และเรื่องพระนลจึงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาแต่ครั้งนั้น

กุสุมา รักษมณี (2559) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง "*พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*" โดยปรับปรุงมาจากบทรายงานในวันมหาธีรราชเจ้ารำลึก ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2514 สรุปได้ว่า *พระนลคำหลวง* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นหนังสือที่แต่งดี ดังข้อความในคำปรึกษาของ

กรรมการวรรณคดีสโมสร ความว่า "หนังสือพระนลคำหลวงนี้ ผู้แต่งต้องประกอบด้วยความรู้ กว้างขวาง ใฝ่วิสัยกวีสามัญจะแต่งได้ อีกประการหนึ่งเป็นหนังสือเรื่องใหญ่ ทำได้แต่ด้วยวิริยะ อุตสาหะอันแรงกล้า ควรเป็นเกียรติยศพิเศษแก่ผู้ซึ่งสามารถจะแต่งหนังสือเช่นนี้ได้" พระราชานิพนธ์ เรื่อง "พระนลคำหลวง" พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นวรรณคดี "คำหลวง" เรื่อง สุดท้ายในประวัติวรรณคดีไทย มีข้อที่แปลกจากคำหลวงเรื่องอื่น ๆ ตรงที่เป็นคติพราหมณ์ เท่าที่ ปรากฏมานั้น มหาชาติคำหลวง กิติ พระมาลัยคำหลวง กิติ หรือ นันทโศภนันทสูตรคำหลวง กิติ ล้วนมี เนื้อเรื่องเป็นคติทางพุทธทั้งสิ้น ที่พระองค์ทรงนำเรื่องที่เป็นคติพราหมณ์มาทรงพระราชานิพนธ์ก็คงจะ เป็นพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทยได้รู้เรื่องของพราหมณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทย อยู่ไม่น้อยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลเรื่อง พระนลคำหลวงจากต้นฉบับที่เป็น คำประพันธ์ภาษาอังกฤษยาวถึง 26 ตอน (สรรค) พระองค์ทรงถอดเป็นคำประพันธ์ทุกชนิดของไทยได้ ใจความครบถ้วนไม่มีขาดหาย มีแต่เพิ่มเติมและดัดแปลงเพื่อให้หน้าอ่านยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีบทนำ และภาคผนวกด้วย พระราชานิพนธ์เรื่องนี้จึงมิได้เป็นเพียงการหยิบหนังสือภาษาอังกฤษเล่มหนึ่ง มาแปลเป็นภาษาไทยเท่านั้น โดยทรงเริ่มพระราชานิพนธ์เมื่อวันที่ 18 กันยายน พุทธศักราช 2456 ถึงวันเสาร์ที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2457 และได้ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช 2459 โดยพระองค์ทรงใช้ระยะเวลาในการตรวจทานและแก้ไขเพิ่มเติมถึง 2 ปี จึงได้พิมพ์ออกเผยแพร่ นับได้ว่าเป็นผลงานที่เกิดจากพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง

การศึกษารวรรณคดีตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตมีผู้ศึกษาวิจัยในประเด็น "การวิเคราะห์ศตยการรสรในพระนลคำหลวง สาวิตรี ศกุนตลา มัทนะพาธา" ของศศิธร แสงเจริญ และ "รศคำจากพระราชานิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ประเภทบันเทิงคดี เรื่องพระนลคำหลวง" ของ อร ไทรหอมพล ดังต่อไปนี้

ศศิธร แสงเจริญ (2537) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์ศตยการ รสรในพระนลคำหลวง สาวิตรี ศกุนตลา มัทนะพาธา" โดยมุ่งวิเคราะห์รศศตยการรสร ตามทฤษฎี วรรณคดีสันสกฤต ผลการศึกษาพบว่า

พระนลคำหลวง เป็นวรรณคดีเรื่องเดียวใน 4 เรื่อง ที่ไม่มีข้อจำกัดทางด้าน ศิลปะการแสดงเข้ามาเป็นอุปสรรคต่อการส่งสาร ผู้แต่งจึงสามารถแสดงรติภาวะของตัวละครได้อย่าง

เข้มขันทุกรูปแบบ ภาวะรักต่าง ๆ ได้ถูกจัดวางไว้อย่างถูกจังหวะ มีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันอย่างเหมาะสม มีฉากที่กลมกลืนกับประสบการณ์ทางอารมณ์ของตัวละครได้เป็นอย่างดี

สาวตรี แม้จะเป็นเรื่องขนาดเล็กและเป็นบทละครร้อยแบบดึกดำบรรพ์ แต่ก็มีพลังของศฤงคารรสโดดเด่น เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกจัดลำดับไว้อย่างมีศิลปะและเป็นเอกภาพ บทร้องมีพลังเร้าอารมณ์สะเทือนใจ วิกรรมแห่งความรักของนางสาวตรีผู้งามอย่างที่สุดและเข้มแข็งกล้าหาญยิ่งกว่าบุรุษได้สร้างความประทับใจแก่ผู้เสพอย่างไม่รู้ลืม

ศกุนตลา เป็นบทละครร้อยแบบดึกดำบรรพ์ จึงมีข้อจำกัดทาง ด้านศิลปะการแสดงตัวละครขาดความซับซ้อนทางอารมณ์ ศฤงคารรสที่เกิดขึ้นจึงเด่นเฉพาะช่วงแรก ส่วนช่วงหลังเมื่อตัวละครได้พบกันหลังจากการพลัดพราก จะไม่มีบทโต้ตอบของตัวละครเอก จึงทำให้ขาดความซาบซึ้งในศฤงคารรสไปอย่างน่าเสียดาย

มัทนะพาธา ถือเป็นเรื่องที่ประสบความสำเร็จในด้านรูปแบบ กวีผู้ประพันธ์ได้ทรงใช้ ฉันทลักษณ์ได้เหมาะสมกับเนื้อหาทางอารมณ์และเนื้อหาทางความคิด แต่มีจุดอ่อนในด้านของโครงเรื่องและลักษณะนิสัยของตัวชายเสนที่ไม่เอื้อต่อการเกิดศฤงคารรส อย่างไรก็ตามฉากรักในเรื่องมัทนะพาธามักจะเป็นฉากที่อ่อนหวานและลึกซึ้งกว่าทุกเรื่องที่ศึกษา แต่น่าเสียดายที่ศฤงคารรสเกิดขึ้นเฉพาะช่วงเฉพาะตอนเท่านั้น

ผู้วิจัยได้ให้ความเห็นว่า วรรณคดีทั้ง 4 เรื่องนี้ มิได้เป็นเพียงวรรณคดีที่ให้ความบันเทิงใจเท่านั้น แต่ยังให้คติธรรมด้านความรักอย่างลึกซึ้ง ทำให้ผู้เสพได้เข้าใจชีวิตดียิ่งขึ้นและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกแห่งความจริงได้อย่างมีความสุข

อร ไทรหอมทวล (2554) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "*รศคำจากพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ประเภทบันเทิงคดี เรื่องพระนลคำหลวง*" โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาการสร้างรสและลักษณะคำสร้างรส ผลการวิจัยด้านการสร้างรสพบรสจากพระราชนิพนธ์รวม 9 รส จำแนกตามรสที่ปรากฏมากที่สุด คือ กรุนารส รองลงมา ได้แก่ ศฤงคารรส วีรรส อัฏฐุตรส ภูยานกรส เราทรรสหาสยรสศานตรส และพิภัสสรส ตามลำดับ ผลการวิจัยด้านลักษณะคำสร้างรสมี 2 ประการ ประการแรก พบประเภทคำ 7 ประเภท ที่ใช้สร้างรสเพื่อแสดงถึงอารมณ์ จำแนกตามประเภทคำ ปรากฏมากที่สุด คือ คำกริยา รองลงมาเรียงตามลำดับ ได้แก่ คำานาน คำวิเศษณ์

คำสรรพนาม คำบุพบท คำสันธาน และคำอุทาน ประการที่สอง พบชนิดการสร้างคำ 7 ชนิด ที่ใช้แสดงรสเพื่อแสดงถึงอารมณ์ จำแนกตามชนิดการสร้างคำ ปรากฏมากที่สุด คือ คำมูล รองลงมาเรียงตามลำดับดังนี้ คำประสม คำซ้อน คำสมาส คำแผลงอักษร คำสนธิ และคำซ้ำ

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ มีผู้ศึกษาในประเด็น "การศึกษาเปรียบเทียบพระนลคำหลวงและเรื่องพระนลคำฉันท์" ของสุวิมล คำนวน ดังต่อไปนี้

สุวิมล คำนวน (2549) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพระนลคำหลวงและเรื่องพระนลคำฉันท์" โดยมุ่งวิเคราะห์ด้านวิธีดำเนินเรื่องและศิลปะการประพันธ์ ผลการศึกษาพบว่าเรื่องพระนลคำหลวงและเรื่องพระนลคำฉันท์ มีวิธีดำเนินเรื่องและศิลปะการประพันธ์ที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนี้ ด้านวิธีการดำเนินเรื่องทั้งเรื่องพระนลคำหลวงและพระนลคำฉันท์มีโครงเรื่องและเนื้อเรื่องซึ่งอาศัยเค้าโครงเรื่องจากนโศปายานเหมือนกัน แต่มีรายละเอียดของเหตุการณ์บางตอนแตกต่างกัน ด้านศิลปะการประพันธ์ใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์และกาพย์เหมือนกัน แต่มีรูปแบบคำประพันธ์แตกต่างกัน คือเรื่องพระนลคำหลวงเป็นวรรณคดีประเภทคำหลวง ซึ่งใช้รูปแบบคำประพันธ์หลายชนิด แต่เรื่องพระนลคำฉันท์เป็นวรรณคดีประเภท คำฉันท์ ใช้เฉพาะรูปแบบคำประพันธ์ของฉันท์และกาพย์ ด้านการใช้ภาษามีการสรรคำด้วยวิธีการเหมือนกัน ได้แก่ การหลាក់คำ การซ้ำคำ การซ้ำข้อความ และการซ้อนคำ ส่วนที่แตกต่างกัน ได้แก่ การซ้ำประโยคที่มีเฉพาะในเรื่องพระนลคำหลวง การใช้โวหารภาพพจน์ มีลักษณะที่เหมือนกัน ได้แก่ โวหารอุปมาอุปไมย โวหารอุปลักษณ์ โวหารสัญลักษณ์ โวหารอติพจน์ โวหารบุคลาธิษฐาน และโวหารปฏิบัติญา ส่วนที่แตกต่างกันคือโวหารบัญญัติพจน์ที่ใช้เฉพาะในเรื่องพระนลคำหลวง

การศึกษาแนวคิดเรื่องคำหลวง มีผู้ศึกษาในประเด็น "วิชากรวี: แนวคิดของ "คำหลวง" ในพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" ของพิสิทธิ์ กอบบุญ ดังต่อไปนี้

พิสิทธิ์ กอบบุญ (2561) ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง "วิชากรวี: แนวคิดของ "คำหลวง" ในพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกวีนิพนธ์ Poetics ของ พระนลคำหลวง โดยมุ่งเน้นแนวคิดของคำว่า คำหลวง ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องคำหลวง ในพระราชนิพนธ์มุ่งให้ความสำคัญต่อความหมาย

ของคำหลวง ว่าหมายถึง วิชาเกี่ยวกับการกวีหรือวิชาการแต่งหนังสือ ซึ่งพระองค์ปรารถนาให้บทพระราชนิพนธ์นี้เป็นแนวทางหรือแบบอย่างอันดีของการแต่งวรรณคดีที่ดี คำหลวง ยังหมายถึง งานกวีนิพนธ์ที่แต่งเป็นคำประพันธ์หลากชนิด มีที่มาจากคัมภีร์หลักทางศาสนาจึงมีการร้อยคาถา สลับการการแปลและแต่งเป็นภาษาไทย นอกจากนี้ยังพบว่า วรรณคดีคำหลวงมีสาระคติ คำสอนจากประสบการณ์อันยิ่งใหญ่ของบุคคลสำคัญเพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้อ่าน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สังเคราะห์ความรู้จากวรรณคดีคำหลวงในอดีต นำมาสร้างแบบแผนของการแต่งวรรณคดีคำหลวง ซึ่งมีลักษณะเป็นวิชาการ กล่าวคือสามารถนำไปเป็นแบบอย่างของการแต่งวรรณคดีเพื่อแสดงความสามารถอันเลิศของกวี

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับ พระนลคำหลวง พบว่ามีผู้ศึกษาพระนลคำหลวงใน 3 ลักษณะ คือ การศึกษาวิเคราะห์พระนลคำหลวงเชิงเปรียบเทียบระหว่างต้นฉบับภาษาอังกฤษกับบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาเปรียบเทียบพระนลคำหลวงกับพระนลคำฉันท์ และการศึกษาการสร้างรสนตามทฤษฎีรสวรรณคดีสันสกฤตในพระนลคำหลวง อย่างไรก็ตามจากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมายังไม่มีผู้ใดศึกษา พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าวต่อไป

บทที่ 2

พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้านการประพันธ์ร้อยกรอง

บทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการประพันธ์ร้อยกรอง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อดังนี้

2.1 พระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.2 พระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรอง

2.1 พระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในด้านต่าง ๆ พอสังเขป เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจและแนวพระราชดำริที่สำคัญ ของพระองค์ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวพระราชดำริในการสร้างสรรค์ พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์ ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1.1 พระบรมราชสมภพ

2.1.2 พระราชประวัติด้านการศึกษา

2.1.3 การเสด็จขึ้นครองราชย์

2.1.4 พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

2.1.1 พระบรมราชสมภพ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ลำดับที่ 6 แห่ง พระมหากัฎริบรมราชวงศ์ เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันเสาร์ที่ 1 มกราคม พุทธศักราช 2423 เป็น พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรม

ราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระเชษฐภคินีและพระอนุชาร่วมพระบรมราชชนนี ดังนี้ (จุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์, 2548)

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าพาหุรัตมณีมัย กรมพระเทพนารีรัตน์
2. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
3. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าตรีเพ็ชรอุทัยราช
4. สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลก

ประธานาถ

5. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์
5. สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา
6. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์
7. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

อินทราชัย

เมื่อแรกพระราชสมภพ สมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนี ทรงออกพระนามพระองค์ว่า ลูกโต เมื่อพระชนมพรรษาได้ 5 เดือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ สถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2431 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เฉลิมพระนามาภิไธยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ มีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า "สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษบรมนาถ ธิราช จุฬาลงกรณ์นารถราชวโรรส มหาสมมติขัตติยพิสุทธ์ บรมมกุฏสุริยสันตติวงศ์ อดิสิยพงษ์วโรภโต สุธาติ คุณสังกาศวิมลรัตน์ พฤษชนมสวัสดิ ขัตติยราชกุมาร มุสิกนาม" (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 5, 2431: 440) และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาขึ้นเป็นเจ้าฟ้าต่างกรม เฉลิมพระนามาภิไธยว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวารวดี

2.1.2 พระราชประวัติด้านการศึกษา

ในพุทธศักราช 2436 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวารวดี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาวิชาความรู้ ณ ประเทศอังกฤษ และในพุทธศักราช 2437 ทรงได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทิวงคต หลังจากที่พระองค์ทรงศึกษาวิชาความรู้ในประเทศอังกฤษ เป็นระยะเวลาประมาณ 9 ปี จึงได้เสด็จพระราชดำเนินนิวัติประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช 2445 ต่อมาในพุทธศักราช 2447 ทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล (2531) ได้กล่าวถึงพระราชประวัติด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในขณะที่ทรงพระเยาว์ ในหนังสือ *"พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"* สรุปได้ว่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ได้ทรงพระอักษรเบื้องต้นในพระบรมมหาราชวัง โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้จัดหาผู้ที่มีความสามารถมาถวายพระอักษร ได้แก่ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) พระยาอิศรพันธุ์โสภณ (หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร) และหม่อมเจ้าประภากร มาลากุล ส่วนภาษาอังกฤษมีเซอร์ โรเบิร์ต มอแรนต์ เป็นผู้ถวายพระอักษร

ต่อมาในพุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาวิชาความรู้ในทวีปยุโรป พร้อมด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงพระอักษรกับครูชาวอังกฤษ โดยรัฐบาลอังกฤษได้มอบหมายให้นายเบซิล ทอมสัน เป็นผู้ถวายพระอักษรที่พระตำหนักนอร์ธลอดจ์ เมืองแอสคีอต ประเทศอังกฤษ เป็นระยะเวลาถึง 3 ปี ในช่วงระยะเวลานั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทิวงคต พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการให้สถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ให้ดำรงพระอิสริยยศเป็นสยามมกุฎราชกุมารแทน เมื่อวันที่ 17 มกราคม พุทธศักราช 2437 จากนั้นในปีพุทธศักราช 2439 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินเข้าศึกษาวิชาการทหารที่โรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิร์สต์ เป็นระยะเวลาเพียงปีเศษ และทรงเข้าศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด เมื่อวันที่ 19 มกราคม พุทธศักราช 2442 โดยประจำอยู่ในวิทยาลัยไครสเชิร์ช ทรงใช้ระยะเวลาประมาณ 9 ปีในการศึกษา วิชาความรู้ในประเทศอังกฤษ ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินนิวัติประเทศสยามเมื่อวันที่ 29 มกราคม พุทธศักราช 2445

ในขณะที่ทรงศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด พระองค์ได้ทรงศึกษา วิชาต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ กฎหมาย และการปกครอง โดยระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่นั้นมีความ สนพระทัยในเรื่องวรรณคดีและการแสดงเป็นอย่างยิ่ง โปรดที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร ละครต่าง ๆ โดยเฉพาะละครพูด ซึ่งในกรุงลอนดอนมีโรงละครดังกล่าวจำนวนมากและโปรดวิจารณ์ บทละครที่ทอดพระเนตร ทรงพระราชนิพนธ์บทละคร ตลอดจนทรงจัดการแสดงละครและทรงแสดง ละครด้วยพระองค์เอง อาทิ ครั้งหนึ่งพระองค์ได้ทอดพระเนตรการแสดงเรื่อง "Lord Vermount V.C." ของ เมลวิลล์ วินเซนต์แลเวอร์มอน เรเวน เป็นละครพูด 2 ฉากสั้น ๆ เมื่อเสด็จกลับมาจาก ทอดพระเนตรทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ เพิ่มความยาวเป็นละครพูด 4 องก์ พระราชทานชื่อใหม่ว่า "Plotters and Victims" นอกจากนี้ยังทรงพัฒนาละครจากผู้อื่นแล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เป็น ของพระองค์อีกจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีพระราชนิพนธ์ประเภทต่าง ๆ เช่น กวีนิพนธ์ เรื่องสั้น และนวนิยาย โดยมีพระราชประสงค์เพื่อฝึกทักษะภาษาอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ มีพระราชทานไปลง วารสารบ้างเป็นส่วนน้อย อีกทั้งยังทรงก่อตั้ง สมาคมศิษย์เก่า เพื่อเป็นสมาคมที่ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา แก่บรรดาประชาชนชาวไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศอังกฤษซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษา เพื่อให้ บุคคลเหล่านี้สามารถปรับตัวให้เข้ากับการดำเนินชีวิตในประเทศที่ห่างจากบ้านเกิดและสามารถศึกษา เล่าเรียนได้อย่างเต็มที่

หลังจากที่พระองค์ทรงก่อตั้ง สามัคคีสมาคม ขึ้นได้มีการจัดทำนิตยสารภาษาไทยสำหรับคนไทยในประเทศอังกฤษมีชื่อว่า "สามัคคีสาร" ซึ่งผลงานชิ้นแรกของพระองค์ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารดังกล่าว และได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ดังที่ วรินทรascriptm ได้กล่าวถึงในบทความ "สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ากับภาษาไทย" ความว่า "งานชิ้นแรกที่ทำให้พระองค์ทรงมีชื่อเสียงคือได้ทรงพระราชนิพนธ์ประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่งเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ *The Polish Succession* ออกจำหน่ายอย่างกว้างขวางและทรงริเริ่มออกนิตยสารภาษาไทยสำหรับคนไทยในอังกฤษชื่อ "สามัคคีสาร" เป็นที่แพร่หลายในหมู่คนไทยเป็นอย่างมาก" (วรินทรascriptm, 2550: 5-12)

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระอัจฉริยภาพในด้านอักษรศาสตร์เป็นอย่างสูง ด้วยทรงศึกษาภาษาไทยจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างสูงในทางภาษาไทยในยุคนั้น อาทิ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) พระยาอิศรพันธุ์โสภณ (หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร) และหม่อมเจ้าประภากร มาลากุล ส่วนภาษาอังกฤษ ก็ทรงศึกษาจาก เซอร์ โรเบิร์ต มอแรนต์ ซึ่งเป็นชาวต่างชาติ จึงส่งผลให้พระองค์ทรงมีความรู้เชี่ยวชาญในด้านภาษาอังกฤษเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ในขณะที่ทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ ก็ยังทรงโปรดวิชาด้านอักษรศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง มีความสนพระราชหฤทัยในด้านการวิจารณ์บทละคร ตลอดจนทรงพระราชนิพนธ์บทละครต่าง ๆ จำนวนมาก อันแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในด้านดังกล่าว ซึ่งส่งผลให้ในภายหลังกององค์เอาพระราชหฤทัยใส่ในด้านส่งเสริมการประพันธ์ ตลอดจนทรงพระราชนิพนธ์ผลงานต่าง ๆ อันทรงคุณค่าไว้จำนวนมาก

2.1.3 การเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ

หลังจากที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินนิวัติประเทศไทยแล้ว ทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ๆ ซึ่งเป็นการแบ่งเบาพระราชภารกิจของสมเด็จพระบรมชนกนาถได้เป็นอันมาก อาทิ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 2 ในปีพุทธศักราช 2450 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระองค์เป็นผู้สำเร็จราชการแทน

พระองค์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่สำคัญต่าง ๆ ตลอดจนการบริหารราชการแผ่นดินแทนพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรงรับเป็นประธานในการจัดสร้างพระบรมราชานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระบรมรูปทรงม้า ณ พระลานพระราชวังดุสิต) อันเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญประการหนึ่งในขณะที่ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ในพุทธศักราช 2453 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พุทธศักราช 2453 ด้วยดำรงพระราชอิสริยยศเป็น *สยามมกุฎราชกุมาร* อันเป็นตำแหน่งรัชทายาท ผู้สืบพระราชสันตติวงศ์โดยตรง พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกอบพิธีบรมราชาภิเษกขึ้น 2 ครั้ง คือ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2453 และพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2454 เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า

"พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษบรมนราธิราช พินิตประชานารถมหาสมมตวงษ์ อติศัณยพงษ์วิมลรัตน วรชัตติยราช นิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะหณีจักรีบรมนาถ จุฬาลงกรณราชวรังกูร บรมมกุฏนเรนทรสุรัสวดีสังขวิสิฐ สุลาธิตบุรพาธิการ อุดุลยภุชญาณีนิ ทารอดิเรกบุญฤทธิ ธัญลักษณ์วิจิตรโสภาคย สรรพวงค์ มหาชนอมตประณต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพคุณผลอุดมบรมสุขุมาลัย ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ บุริมศักดิ์สมญาเทพวาราวดี ศรีมหาบุรุษสุดสมบัติ เสนางคนิกรรัตน์ อัศวโกศล ประพนธปริชาฆ์ทวสมาจาร บริบูรณ์คุณสารสยามาทินครวรุฒ เมกราชดิลก มหาปรีวารนายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินคร บรมชนกาดิศรสมมต ประสิทธิวิรยคมโหดมบรมราชสมบัติ นพปฎลเสวตฉัตรชาติฉัตรศิริรัตน์ ปลักษณมหาบรมราชาภิเศกาสิต สรรพทศทิวชิตไชย สกลมไหศวรียมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาราชวโรดม บรมนารถชาติอาชาว

ศรัย พุทธาทิไตรรัตน์สรณารักษ์ อดุลยศักดิ์อรรถคนเรศรามานธิบดี เมตตากฤษณาสี
 ตลหฤไทย โอนปโมยบุญการ สกล ไพศาลมหารัชฎาธิบดินทร์ ประเมนทร
 ธรรมิกมหาราชราชิราช บรมนารถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 27, 2453: 41-42)

ต่อมาในวันที่ 11 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2459 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อมให้เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า สมเด็จพระรามาธิบดี แทนคำว่า สมเด็จพระประเมนทร
 จึงมีพระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า "พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎ
 เกล้าเจ้าอยู่หัว" (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 33, 2459: 212)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระมเหสี พระคู่หมั้น และ
 พระสนมเอก ดังรายพระนามต่อไปนี้¹

1. สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา
2. พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี
3. พระนางเธอลักษมีลาวัณ
4. พระวรกัญญาพทาน พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี
5. พระสุจริตสุดา (เป็รื่อง สุจริตกุล)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชธิดาเพียง
 พระองค์เดียว คือ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี อันประสูติแต่
 พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่
 25 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2468 ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ภายในพระบรมมหาราชวัง ขณะ
 ทรงมีพระชนมพรรษาได้ 45 พรรษา และทรงดำรงอยู่ในสิริราชสมบัติได้ 15 ปี

¹ ผู้วิจัยเรียงลำดับตามพระราชอิสริยยศ

2.1.4 พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในด้านต่าง ๆ นานัปการ เพื่อความเจริญวัฒนาของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ๆ ของพระองค์มากแล้วไว้ส่วนหนึ่ง ซึ่งมีหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1.4.1 ด้านการเมืองการปกครอง

2.1.4.2 ด้านการศึกษา

2.1.4.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.1.4.4 ด้านอักษรศาสตร์

2.1.4.1 ด้านการเมืองการปกครอง

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่ชาติตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศไทยในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ซึ่งสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ที่เริ่มมีการปรับปรุงประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ทัดเทียมและเป็นที่ยอมรับของชาติตะวันตก ประเทศไทยมีความตื่นตัวกับกระแสการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 การพัฒนาและปรับปรุงประเทศให้เป็นไปตามอย่างชาติตะวันตก ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสมัยนั้น ล้วนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้วยกันทั้งสิ้น มีการเปิดโรงเรียนสำหรับกุลบุตรกุลธิดา การศึกษามีได้จำกัดอยู่ในวงชนชั้นสูงเท่านั้น แต่ยังแพร่หลายมาถึงประชาชนทั่วไป บรรดาข้าราชการหรือผู้มีฐานะดี นิยมส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาหาความรู้ในชาติตะวันตก อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่ประชาชนเริ่มตื่นตัวกับการศึกษามากขึ้น ตลอดจนการรับอิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย คนไทยเริ่มรู้จักวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ของชาติตะวันตก

ในช่วงต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้ภัยคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกจะไม่ได้ภัยร้ายแรงต่อความมั่นคงของชาติไทย เหมือนกับในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ก็ภัยคุกคามดังกล่าวก็มิได้หายไป ทั้งยังมีปัญหาเรื่องสิทธิสัญญา

ต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาประเทศ ดังที่ วรชาติ มีชูบท กล่าวว่า "เมื่อเริ่มรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ภัยคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและภาษีร้อยชักสาม ก็ยังคงเป็นอุปสรรคขวางกั้นการพัฒนาประเทศ" (วรชาติ มีชูบท, 2557: 73) นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นช่วงที่ชาวไทยที่ได้เดินทางไปศึกษาหาความรู้ยังชาติตะวันตก ได้กลับมาয়เมืองไทยเป็นจำนวนมาก นอกจากจะนำความรู้และวิทยาการอันทันสมัยของชาติตะวันตกกลับมาด้วยแล้ว ยังนำแนวคิดเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย (democracy) กลับมาอีกด้วย ซึ่งชาวไทยกลุ่มหนึ่งที่เรียกได้ว่าเป็น คนหัวสมัย กำลังตื่นตัวกับคำว่า democracy เป็นอย่างมาก เนื่องด้วยประเทศไทยในขณะนั้นยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) ทำให้ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ กบฏ ร.ศ. 130 เป็นการกบฏที่เกิดขึ้นในปีพุทธศักราช 2455 ซึ่งตรงกับรัตนโกสินทร์ศก 130 โดยเกิดขึ้นจากนายทหารและปัญญาชนกลุ่มหนึ่ง วางแผนปฏิบัติการ โดยหมายให้พระมหากษัตริย์พระราชทานรัฐธรรมนูญให้ และเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย แต่แผนการแตกเสียก่อน จึงมีการจับกุมผู้คิดก่อการและตัดสินลงโทษให้จำคุกและประหารชีวิต แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยและได้มีพระบรมราชโองการพระราชทานอภัยโทษ ละเว้นโทษประหารชีวิต ให้เหลือแต่เพียงโทษจำคุก ด้วยทรงเห็นว่า ทรงไม่มีจิตพยาบาทต่อผู้คิดประทุษร้ายแก่พระองค์ (เพ็ญ ภูผา, 2550: 232)

ต่อมาในพุทธศักราช 2457 เป็นช่วงที่ประเทศต่าง ๆ กำลังเผชิญหน้ากับสงครามโลก ครั้งที่ 1 เป็นมหาสงครามที่มีศูนย์กลางอยู่ในทวีปยุโรป ในช่วงแรกประเทศไทยได้วางตัวเป็นกลาง จนกระทั่งในวันที่ 22 กรกฎาคม พุทธศักราช 2460 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นการณ์ไกลในการให้ประเทศไทยประกาศตัวเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะถ้าฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ จะมีผลดีในการที่ประเทศไทยจะเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ เช่น ขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ทำไว้กับนานาประเทศ พระองค์จึงทรงประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี ดังที่ วรชาติ มีชูบท ได้กล่าวไว้ว่า

"พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงติดตามสถานการณ์ มาโดยลำดับ เมื่อทรงตระหนักแน่ว่าด้วยพระปรีชาญาณทางการทหารแล้วว่า กลุ่มมหาอำนาจกลางซึ่งนำโดยเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี คงจะหมดหนทางที่จะเอาชนะในมหาสงครามครั้งนี้แล้ว และหากสยามจะยังคงเป็นกลางต่อไปก็คงจะมีแต่เสมอตัว แต่ถ้าหากสยามเลือกเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรเสีย ก็จะมีแต่ทางได้หรืออย่างน้อยก็เพียงเสมอตัว เพราะหากฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นผู้มีชัยชนะแล้ว เมื่อสงครามสงบลงสยามก็จะได้ประโยชน์จากการเป็นผู้ชนะสงคราม ยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับเยอรมนี ทั้งยังสามารถเจรจากับนานาชาติเพื่อขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ถูกเอาเปรียบ ทั้งเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและแก้พิกักภาษีศุลกากรต่อไปได้"

(วรชาติ มีชูบท, 2557: 406-407)

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระปรีชาสามารถในด้านการเมืองการปกครองอย่างยิ่ง ด้วยทรงเล็งเห็นถึงสภาพการณ์หน้า จึงตัดสินใจพระราชทานความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยประเทศไทยได้ส่งทหารอาสาสมัครไปช่วยรบ 1,284 คน สมทบกับนักเรียนไทยในนานาประเทศอีกประมาณ 400 คน รวมทหารอาสาสมัครทั้งหมดประมาณ 1,600 คน ปรากฏว่าฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นผู้มีชัยชนะ ส่งผลให้ประเทศไทยได้มีสิทธิในการขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ทำไว้เดิมกับประเทศต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น อเมริกา เยอรมัน เป็นต้น โดยแก้ไขจากสนธิสัญญาฉบับเดิมที่ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบให้ได้ประโยชน์ขึ้น นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้รับเกียรติให้เป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งองค์การสันนิบาตชาติอีกด้วย

ต่อมาปีพุทธศักราช 2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งเมืองจำลองขึ้น พระราชทานชื่อว่า ดุสิตธานี ในบริเวณพระราชวังดุสิต โดยมีการทดลองให้บริหารราชการแผ่นดินตามระบอบประชาธิปไตย (วรินทรารศม [นามแฝง], 2550: 5-12)

เมืองคูสิตธานี สร้างขึ้นบนเนื้อที่ราวสองไร่ครึ่ง มีบ้านเรือนหลังเล็ก ๆ และยังมีสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระราชวัง วัด สถานที่ราชการ โรงพยาบาล โรงเรียน ธนาคาร ที่ทำการหนังสือพิมพ์ เป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ยังทรงให้ประชาชนในเมืองคูสิตธานี มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกคนที่ตนพอใจขึ้นมาบริหารบ้านเมือง เพื่อปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนและได้มีการวางรากฐานการศึกษาแก่ประชาชน มีการออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ เรียนหนังสือในโรงเรียนจนอายุ 14 ปีบริบูรณ์ นอกจากนี้ยังทรงออกหนังสือพิมพ์เผยแพร่ในเมืองคูสิตธานี มีการลงบทความที่มีเนื้อหาในเชิงออกความคิดเห็นและบทวิจารณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อสำหรับการเผยแพร่ข่าวสารในเมืองดังกล่าว นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเห็นว่าหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในระบอบประชาธิปไตยและทรงพยายามปลูกฝังให้ประชาชนรู้จักการใช้เสรีภาพอย่างมีขอบเขต และยังให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจัยบ้านเมืองได้อย่างกว้างขวาง โดยพระองค์ทรงรับหน้าที่เป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์

จะเห็นได้ว่าสภาพบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นภัยคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกที่สืบเนื่องมาครั้งแผ่นดินก่อน การรับอิทธิพลตะวันตกของชาวไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 1 จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้นนี้ ย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งในการปกครองประเทศให้มีความสงบสุขร่มเย็นและการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญวัฒนาไปพร้อม ๆ กัน แต่ด้วยพระปรีชาสามารถในด้านการเมืองการปกครอง ตลอดจนพระบรมราชวินิจฉัยอันลุ่มลึก กอปรด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล ทรงเล็งเห็นถึงเหตุการณ์เบื้องหน้า จึงทรงปกครองประเทศไทยมาด้วยความผาสุกสวัสดิและผ่านพ้นวิกฤติเหตุการณ์ต่าง ๆ มาได้ตลอดรัชสมัยของพระองค์

2.1.4.2 ด้านการศึกษา

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการด้านการศึกษาของประเทศไทยกำลังเจริญก้าวหน้าขึ้น สืบเนื่องจากเมื่อครั้งรัชกาลก่อน คือ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์มีพระราชดำริที่จะให้คนไทยมีความรู้วิทยาการสมัยใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ โดยทรงปฏิรูประบบการศึกษาของไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมชาติตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกในพระบรมมหาราชวัง เมื่อพุทธศักราช 2414 คือ โรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เมื่อพุทธศักราช 2425

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมีพระราชประสงค์ที่จะขยายระบบการศึกษาให้เข้าถึงราษฎรทั่วไปมากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นภายในบริเวณวัดหลายแห่งด้วยกัน โดยโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรก คือ โรงเรียนวัดมเหยงคณ์ จัดตั้งในพุทธศักราช 2427 นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งโรงเรียนอื่น ๆ ในเวลาต่อมา เช่น โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร จัดตั้งในพุทธศักราช 2443 โรงเรียนเทพศิรินทร์ จัดตั้งในพุทธศักราช 2444 เป็นต้น

ในพุทธศักราช 2435 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้ง *กระทรวงธรรมการ* ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดูแลการศึกษา การพยาบาล และพิพิธภัณฑสถาน ปัจจุบันคือ *กระทรวงศึกษาธิการ* ต่อมาในพุทธศักราช 2441 พระองค์มีพระราชดำริที่จะจัดตั้งโรงเรียนหลวงตามมณฑลต่าง ๆ ดังปรากฏในลายพระราชหัตถเลขาความตอนหนึ่งว่า

"เจ้านายราชตระกูล ตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นไป จนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุด จะไม่มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขบออกได้ว่า การเล่าเรียนในบ้านเมืองนี้ จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันอุตส่าห์จัดให้เจริญขึ้นให้จงได้"

(พระบรมราชโองการ ฯ จัดตั้งโรงเรียนหลวงตามมณฑล พุทธศักราช 2441)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยในการพัฒนาระบบการศึกษาของไทยให้เจริญยิ่งขึ้น โดยให้ราษฎรทั่วไปมีสิทธิที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเสมอภาคทั่วกันทุกคน ด้วยทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญวัฒนาและทัดเทียมนานอารยประเทศได้ โดยโรงเรียนหลวงที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งตามมณฑลต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลนครราชสีมา จัดตั้งในพุทธศักราช 2441 ปัจจุบันคือ โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลพายัพ จัดตั้งในปีพุทธศักราช 2442 ปัจจุบันคือ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเทพฯ จัดตั้งในพุทธศักราช 2448 ปัจจุบันคือ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เป็นต้น

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้ง โรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน ขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง ในพุทธศักราช 2442 ภายหลังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ในปีพุทธศักราช 2459 พระราชทานนามว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับพระราชภาระต่าง ๆ สืบต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการพัฒนาการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการด้านการศึกษาของไทยเริ่มพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ในพุทธศักราช 2453 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นตามแบบโรงเรียนรัฐบาลของประเทศอังกฤษ บริเวณริมคลองเปรมประชากร ตำบลสวนดุสิต พระราชทานชื่อว่า โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ราชกิจจานุเบกษา, 2454: 15) ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้โรงเรียนแห่งนี้เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาย่างแท้จริงแก่กุลบุตรชาวไทยและเป็นเสมือนพระอารามหลวงประจำรัชกาล ซึ่งมีได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น ด้วยทรงมีพระราชดำริว่า ในรัชสมัยของพระองค์พระอารามหลวงต่าง ๆ มีอยู่จำนวนมากแล้ว ประกอบกับในขณะนั้นระบบการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป มิได้อยู่กับวัดดังแต่ก่อน นักเรียนต้องการครูบาอาจารย์ที่เป็นคฤหัสถ์ เพื่อทำการอบรมสั่งสอน (ราชกิจจานุเบกษา, 2458: 2264)

ภายหลังพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานชื่อว่า วชิราวุธวิทยาลัย เมื่อพุทธศักราช 2469 เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้พระราชทานกำเนิดโรงเรียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2469: 95)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยในด้านการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาระบบการศึกษาของไทยให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น จะเห็นได้จากการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้ง โรงเรียนมหาดเล็กหลวง แทนพระอารามหลวงประจำรัชกาล โดยทรงมุ่งหวังที่จะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่กุลบุตรทั่วไป ซึ่งจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติสืบไป นอกจากการพัฒนาการศึกษาในส่วนของเมืองหลวงแล้ว พระองค์ยังทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาในส่วนของภูมิภาค โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

ในพุทธศักราช 2455-2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้ง โรงเรียนเบญจมราชูทิศ เพื่อเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจำนวนทั้งสิ้น 6 มณฑล เพื่อเป็นโรงเรียนตัวอย่างชายประจำมณฑล เปิดทำการเรียนการสอนสำหรับกุลบุตรทั่วไป ได้แก่

1. โรงเรียนเบญจมราชูทิศ มณฑลจันทบุรี ปัจจุบันคือ
โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี
2. โรงเรียนเบญจมราชูทิศ มณฑลนครศรีธรรมราช ปัจจุบันคือ
โรงเรียนเบญจมราชูทิศ นครศรีธรรมราช
3. โรงเรียนเบญจมราชูทิศ มณฑลนครสวรรค์ ปัจจุบันคือ
โรงเรียนอุทัยวิทยาคม จังหวัดอุทัยธานี
4. โรงเรียนเบญจมราชูทิศ มณฑลปัตตานี ปัจจุบันคือ
โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดปัตตานี
5. โรงเรียนเบญจมราชูทิศ มณฑลปาจิณบุรี ปัจจุบันคือ
โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

6. โรงเรียนเบญจมราชูทิศ มณฑลราชบุรี ปัจจุบันคือ

โรงเรียนเบญจมราชูทิศ ราชบุรี

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างหญิงประจำมณฑลต่าง ๆ เช่นกัน อาทิ โรงเรียนตัวอย่างหญิงประจำมณฑลจันทบุรี ปัจจุบันคือ โรงเรียนศรียานุสรณ์ จังหวัดจันทบุรี โรงเรียนตัวอย่างหญิงประจำมณฑลอยุธยา ปัจจุบันคือ โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนตัวอย่างหญิงประจำมณฑลมหาสารคาม ปัจจุบันคือ โรงเรียนนารีรัตน์ จังหวัดแพร่ โรงเรียนตัวอย่างหญิงประจำมณฑลนครศรีธรรมราช ปัจจุบันคือ โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ต่อมาในพุทธศักราช 2464 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 มีผลให้เด็กที่มีอายุครบ 7 ปีบริบูรณ์ทุกคน ต้องเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุครบ 14 ปีบริบูรณ์ โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน โดยพระราชบัญญัติประถมศึกษานี้ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2464 เป็นต้นมา ส่งผลให้ราษฎรทุกคนต้องเรียนหนังสือเมื่ออายุครบตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งในระยะเวลาต่อมาก่อให้เกิดโรงเรียนประชาบาลประจำตำบลต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น และเข้าสู่ยุคที่ระบบการศึกษาพัฒนาสู่ราษฎรทั่วไป

จะเห็นได้ว่ากิจการด้านการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สืบเนื่องถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างเป็นลำดับ ซึ่งเริ่มจากโรงเรียนในส่วนของเมืองหลวงไปจนถึงโรงเรียนในส่วนภูมิภาคตามมณฑลต่าง ๆ มีการเปิดทำการเรียนการสอนทั้งกุลบุตรและกุลธิดา ทำให้ราษฎรทั่วไปได้มีสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงระบบการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการศึกษานั้นถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ประเทศชาติมีความเจริญวัฒนาและทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศได้

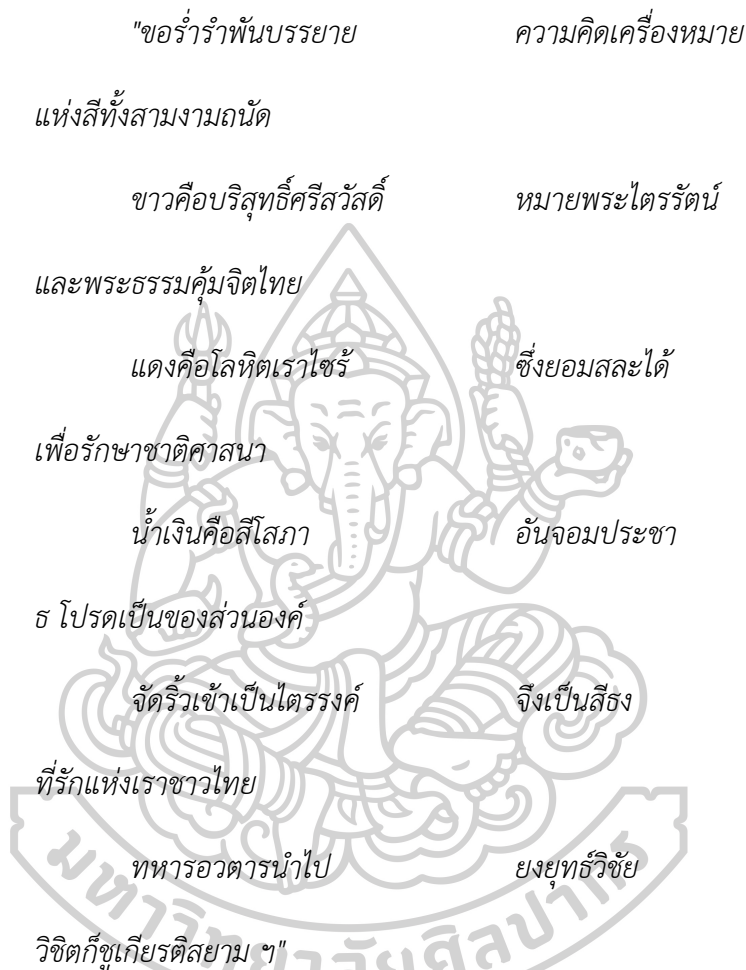
2.1.4.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

พระราชกรณียกิจในด้านสังคมและวัฒนธรรมที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้มีในเมืองไทยขณะนั้น มีจำนวนมากมายหลายเรื่องด้วยกัน สำหรับในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวแต่เฉพาะพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ๆ พอสังเขป ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาประเทศ ตลอดจนการทำให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของนานาชาติโดยผู้วิจัย จะได้กล่าวต่อไป

พระราชกรณียกิจในด้านสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญประการแรก คือ การตั้งนามสกุล แต่เดิมคนไทยนั้นไม่มีนามสกุลใช้ จะมีเพียงชื่อเท่านั้น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเรื่อง ยุ่งยากเมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่กำลังพัฒนาประเทศให้มีความเป็นอารยะและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ การตั้งนามสกุล จึงถือเป็นเรื่องที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่จะเป็นการชี้เฉพาะ ระบุตัวบุคคลไม่ให้ชื่อซ้ำกันเท่านั้น แต่เมื่อกล่าวถึงกรณีที่ประชาชนต้องมาติดต่อราชการในเรื่อง ต่าง ๆ เช่น การเกิด การแต่งงาน หรือการตาย ย่อมสร้างความยุ่งยากให้กับทางราชการเป็นอย่างยิ่ง หากไม่มีการใช้นามสกุล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด กระทบ่อมให้ตราพระราชบัญญัตินามสกุล พุทธศักราช 2456 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พุทธศักราช 2456 (ราชกิจจานุเบกษา, 2455: 283) และมีการพระราชทานนามสกุลให้แก่หลาย ครอบครัวที่เรียกว่า นามสกุลพระราชทาน จำนวนทั้งสิ้น 6,432 นามสกุล โดยนามสกุลแรกของ ประเทศไทย คือ สุขุม พระราชทานให้แก่ เจ้าพระยายมราช (ปั้น) ต่อมาประชาชนจึงเริ่มมีนามสกุลใช้ กันโดยทั่วไปตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การแก้ไขธงชาติ ไทย แต่เดิมประเทศไทยใช้ธงชาติสีแดงและมีช้างเผือกประดิษฐานอยู่กลางผืนธง เริ่มใช้ตั้งแต่ใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อยมา จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริที่จะเปลี่ยนธงชาติไทยเสียใหม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด กระทบ่อมให้ตราพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช 2460 โดยธงชาติที่ทรงสร้างขึ้นใหม่นี้มีชื่อเรียกว่า ธงไตรรงค์ ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ นอกจากนี้พระองค์ยังพระราชทานความหมายของ ธงไตรรงค์

ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *เครื่องหมายแห่งไตรรงค์* ทรงใช้พระนามแฝงว่า *วรรณสมิต* ตีพิมพ์ในหนังสือ *ดุสิตสมิต* ฉบับพิเศษ ความว่า

(ดุสิตสมิต ฉบับพิเศษ เล่มที่ 1, 2461: 42)

ภาพย์ฉบับ 16 ข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานความหมายของสีทั้ง 3 สีในธงไตรรงค์ คือ สีแดง หมายถึง เลือดที่สละให้แก่ชาติ สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์แห่งพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนา และสีน้ำเงิน หมายถึง สีส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงปลูกฝังความรักชาติบ้านเมืองผ่านสีของ ธงไตรรงค์ เพื่อให้ประชาชนชาวไทยเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และเทิดทูนสถาบันทั้ง 3 อันได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

นอกจากพระราชกรณียกิจ การตั้งนามสกุล และการแก้ไขธงชาติแล้ว พระองค์ยังทรงให้ความสำคัญกับเรื่อง การสมรสและสิทธิสตรี สืบเนื่องตั้งสมัยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาวิชาความรู้ในประเทศอังกฤษ ขณะที่ทรงศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (Oxford University) ทรงได้ศึกษาเรื่องการแต่งงาน และการหย่าตามกฎหมายอังกฤษ ดังที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในบทความเรื่อง "เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรือง คือสภาพแห่งสตรี" มีความตอนหนึ่งว่า

"ตามกฎหมายอังกฤษ ในส่วนลักษณะผู้เมียหญิงชายมีความเสมอหน้ากันโดยต้องมีผู้เดียวเมียเดียวจริงอยู่ แต่ในการที่จะหย่ากัน ฝ่ายชายก็ได้เสียเปรียบแล้ว เพราะฝ่ายชายอาจจะฟ้องหย่าขาดจากภรรยาเพราะภรรยาคบชู้เท่านั้นพอแล้ว แต่ฝ่ายหญิงถ้าจะฟ้องหย่าขาดจากชาย ต้องแสดงหลักฐานว่า สามีของตนนั้น นอกจากมีเมียอีกคนหนึ่ง ได้ทอดทิ้งขาดสิ้นนิวาสไปแล้วมีกำหนดตั้งปี หรือว่าสามีได้ข่มเหงอย่างทารุณหยาบซ้ำจึงจะฟ้องขึ้นตามกฎหมายสยามและประเทศต่าง ๆ ในบรรพาคิด กฎหมายอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้ไม่จำกัดคน แต่หญิงคบชู้ยอมเป็นเหตุให้สามีหย่าร้างได้ อีกทั้งทรัพย์สินทั้งปวงก็ถูกกริบให้แก่ผู้หมดด้วย...การเลี้ยงเมียไว้พร้อม ๆ กันหลาย ๆ คนเป็นการเปลืองทรัพย์ มาก จึงได้เกิดธรรมเนียมเปลี่ยนเมียบ่อย ๆ คืออยู่กับคนหนึ่งจนเบื่อแล้ว พอจะมีเมียใหม่ก็ไล่คนเก่าเสีย โดยหาเหตุเพียงเล็กน้อย หรือแม้ไม่มีเหตุเลยก็ได้ สมัยนี้มักใช้ลงแจ้ง ความในหนังสือพิมพ์แทนการหย่ากันตามแบบเก่า ซึ่งสะดวกดีสำหรับผู้ชาย...ทารกอัน หาความผิดมิได้จะต้องแบกบาปรับความชั่วร้ายแห่งบิดามารดา ขอให้ถึงถึงความอัปยศซึ่งเด็กจะต้องรับเพราะไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดบิดามารดาซึ่งยังมีชีวิตอยู่ จึงมิได้อยู่เป็นสามีภรรยาด้วยกัน"

(วรชาติ มีชูบท, 2557: 130-132)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสนพระราชหฤทัยและทรงให้ความสำคัญกับเรื่องการแต่งงานและการหย่าร้าง ตลอดจนสถานภาพของสตรีที่สามีของตนมีภรรยาหลายคน ซึ่งในเรื่องดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อควบคุมเรื่องการแต่งงานและการหย่าร้าง เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพแก่สตรีมากขึ้น ดังที่ วรชาติ มีชูบท ได้กล่าวถึงพระราชประสงค์ในเรื่องดังกล่าวว่า

"ด้วยพระราชประสงค์ที่จะให้การสมรสเป็นเครื่องยกสถานภาพของสตรีให้ทัดเทียมบุรุษ อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวและขจัดความยุ่งยาก อันเนื่องมาแต่การสมรส จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนักขึ้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2457"

(วรชาติ มีชูบท, 2557: 135)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตรา กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนัก พุทธศักราช 2457 โดยกฎมณเฑียรบาลฉบับดังกล่าวมีผลบังคับใช้สำหรับข้าราชการในราชสำนักของพระองค์ที่ต้องการสมรส จะต้องทำเรื่องขออนุญาตให้มีภรรยาได้ เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วจึงจะทำการสมรสได้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว ดังที่ วรชาติ มีชูบท ได้กล่าวว่า *"พระราชชนินิยมว่าด้วยการสมรสของข้าราชการในพระราชสำนักนี้คือต้นแบบของการสมรสในลักษณะ ผัวเดียวเมียเดียว ในสังคมไทย"* (วรชาติ มีชูบท, 2557: 137-138)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตรา กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการเศกสมรสแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์ พุทธศักราช 2461 ซึ่งเจ้านายในพระราชวงศ์ที่ทรงอภิเษกสมรสเป็นครั้งแรกหลังจากที่มีการตรา กฎมณเฑียรบาลฉบับดังกล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา กับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เมื่อครั้งทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น หม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พุทธศักราช 2461 ณ พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร พระราชวังบางปะอิน ในการทรงอภิเษกสมรสครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการถามและตอบความสมัครใจของคู่อภิเษกสมรสเฉพาะพระพักตร์ ตามประเพณีปฏิบัติในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการให้คู่อภิเษกสมรสลงพระนามใน *สมุดทะเบียนแต่งงาน* เฉพาะพระพักตร์ โดยพระองค์ทรงลงพระปรมาภิไธยเป็นราชสักขีพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ (วรชาติ มีชูบท, 2557: 140)

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการแต่งงานและการหย่าร้าง ตลอดจนปัญหาครอบครัวที่จะเกิดขึ้นตามมาในภายหลัง หากมีทรงตรากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวออกมาควบคุมไว้ ด้วยพระองค์เอาพระราชหฤทัยใส่ในเรื่องดังกล่าว ตลอดจนมีพระราชดำริที่จะพระราชทานความเสมอภาคให้แก่สตรีทั่วไป ซึ่งในอดีตสถานภาพของสตรีไทยอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าบุรุษ ภรรยายอมเป็นสมบัติของสามีแต่เพียงผู้เดียว โดยที่สตรีไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องความยุติธรรมต่าง ๆ ได้หากเกิดปัญหาในครอบครัวจนถึงขั้นหย่าร้างกัน การที่พระองค์ทรงตรากฎหมายเทียบราลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนักและการเสกสมรสแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์นั้น ย่อมเป็นการสร้างสถานภาพของสตรีให้มีความเสมอภาคกับบุรุษและเป็นการแก้ไขปัญหาครอบครัวที่อาจเกิดขึ้นตามมาในภายหลังได้ อาทิ ในกรณี ผัวผิดหลายเมีย ตลอดจนเป็นแบบอย่างของการสมรสแบบ ผัวเดียวเมียเดียว แก่ประชาชนทั่วไปด้วย

ดังนั้น พระราชกรณียกิจในด้านสังคมและวัฒนธรรมที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือสร้างขึ้นใหม่นั้น ด้วยทรงมีพระราชวิสัยทัศน์อันยาวไกลกอปรด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่ทรงเล็งเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในด้านต่าง ๆ และการรับอิทธิพลจากชาติตะวันตก ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในขณะนั้น ตลอดจนการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ที่ยังไม่ทัดเทียมนานาอารยประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญวัฒนายิ่งขึ้น อันจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจข้างต้นที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้

2.1.4.4 ด้านอักษรศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า อันหมายความว่า "พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ทรงเป็นจอมปราชญ์อันเปี่ยมไปด้วยพระสติปัญญาและพระปรีชาชาญ" ด้วยพระองค์ทรงเป็นจอมปราชญ์ทางด้านอักษรศาสตร์ ทรงพระราชนิพนธ์งานเขียนทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรองจำนวนมากกว่า 1,236 เรื่อง ทั้งเรื่องที่ทรงแปลมาจากต่างประเทศและทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นมาใหม่ (วิสัยพรพิณพงษ์, 2558 อ้างถึงใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2526) โดยพระราชนิพนธ์ของพระองค์มีหลากหลายประเภท อาทิ บทละครดึกดำบรรพ์ เช่น *นาละ ชุนซ่างชุนแมน รามเกียรติ์* บทละครพูด เช่น *มัทนะพาธา เวนิชวานิช ตามใจท่าน* นิทาน เช่น *นิทานทองอิน นิทานทหารเรือ* ตลอดจนพระราชนิพนธ์ที่เกี่ยวกับการสั่งสอนและแทรกคติธรรม เช่น *บทชวกรักษาดี เครื่องหมายแห่งไตรรงค์* *บทเสภาสามัคคีเสวก* เป็นต้น

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจำนวนมากและหลากหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งหากพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์ของพระองค์นั้น มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติไทยทั้งสิ้น โดยพระองค์ทรงนำเสนอผ่านรูปแบบของคำประพันธ์หรือประเภทของงานเขียนที่ต่างกันออกไป ดังที่ อัญชลี ภูษะกา (2553: 460-461) ได้กล่าวถึง "พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" สรุปได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำวรรณคดีมาใช้เป็นเครื่องมือดำเนิน พระบรมราโชบายในการสร้างชาติ มุ่งเสนอความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยมุ่งให้ประชาชนยึดมั่นให้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำของชาติ อีกทั้งยังทรงชี้แนะให้ประชาชนในชาติเกิดความตระหนักในคุณค่าและดำรงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมที่ดีของชาติ นอกจากนั้นยังมี พระราชนิพนธ์อีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างชาติโดยตรง เช่น *มัทนะพาธา พระนล คำหลวง* เป็นต้น แต่กล่าวได้ว่ามีความสำคัญต่อการสร้างชาติในทางอ้อม โดยพระราชนิพนธ์กลุ่มนี้แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติที่มีมาอย่างยาวนาน และกระตุ้นให้ตระหนักในคุณค่าของศิลปะการประพันธ์หนังสือของชาติ ผ่านรูปแบบและฉันทลักษณ์โบราณ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าฉันทลักษณ์และภาษาไทย ก็

สามารถถ่ายทอดวรรณคดีเอกของชนชาติอื่นได้อย่างไพเราะเช่นกัน ทำให้เห็นว่าชาติไทยเป็นชาติที่มี ศิลปะวัฒนธรรมที่งดงาม มีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกับนานาชาติ

จะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว มีความเกี่ยวข้องข้องกับการสร้างชาติ โดยพระองค์ทรงมุ่งหวังที่จะปลูกฝังความรักชาติ บ้านเมืองและจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันอันสำคัญยิ่งที่ ประชาชนควรที่จะเห็นคุณค่า ให้ความสำคัญ มีความเคารพรัก และเทิดทูน โดยแนวคิดเรื่องความรัก ชาติดังกล่าว ทรงนำเสนอผ่านพระราชนิพนธ์ของพระองค์ในรูปแบบที่ต่างกันไป ไม่เพียงแต่ เนื้อหาในพระราชนิพนธ์ของพระองค์จะปลูกฝังความรักชาติเท่านั้น แต่การที่ทรงเลือกใช้รูปแบบ คำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและความสนพระราชหฤทัยในทาง อักษรศาสตร์อย่างยิ่ง โดยทรงเข้าพระราชหฤทัยอย่างซัดแน่นว่าภาษาและวรรณคดีไทย เป็นสิ่งที่แสดง ให้เห็นถึงความเป็นชาติที่มีศิลปะวัฒนธรรม มีความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ สมดังที่ ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่า "สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ทรงเป็น จอมปราชญ์อันเปี่ยมไปด้วยพระสติปัญญาและพระปรีชาชาญ"

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทย กำลังอยู่ในช่วงที่เผชิญกับภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคมจากชาติมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งสืบเนื่องมา ตั้งแต่ครั้งรัชกาลก่อน ตลอดจนการรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย โดยผ่านทางชาวไทยใน ขณะนั้นที่เดินทางกลับมาจากการศึกษาหาความรู้ในประเทศตะวันตก การรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามา ในประเทศไทยนั้น มิใช่แต่เพียงการรับความรู้หรือวิทยาการสมัยใหม่มาเท่านั้น แต่ยังมา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามาอีกด้วย ตลอดจนวิถีชีวิตที่ เปลี่ยนแปลงไปตามอย่างชาติตะวันตก ลักษณะดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านภาษาและวรรณคดี ก่อให้เกิดความนิยมในการใช้ภาษาหรือการแต่งวรรณกรรมใน รูปแบบที่แตกต่างออกไป ซึ่งไม่เป็นไปตามรูปแบบที่งดงามของไทย ประกอบกับในขณะนั้นประเทศ ทั้งหลายในโลกกำลังเผชิญกับภัยสงครามโลกครั้งที่ 1 การปลูกฝังความรักชาติบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความภูมิใจในความเป็นไทย จึงเป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเอา พระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด ตลอดจนทรงมีแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ความเป็นไทยผ่านรูปแบบ ต่าง ๆ ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ประชาชนชาวไทย เกิดความรักและภูมิใจในความเป็นชาติ

ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประพันธ์ร้อยกรองของไทย ดังที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญและยกย่อง
คุณค่าของกวีไว้สูงมาก ปรากฏในบทนำพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ความว่า

"ดูรากุลบุตรเชื้อ	ชาติชาย ไทยเอ๋ย
อันชาติรุ่งเรืองฉาย	เฉิดแท้
แม่ไร่กะวैयाย	ทั้งชาติ เจียวพ่อ
เขาจะเยาะเล่นแม่	หมดผู้รู้ดี ๆ
กะวิลง่าแม่น	มณีสาร
คำเพราะคือสังวาลย์	กอบแก้ว
ควรเพิ่มพริยการ	กะวีเวท เทอญพ่อ
กอบกิจประเสริฐแล้ว	ไปต้องร้อนตัว ๆ
อย่ากลัวฤกติพัน	เกินสมัย น้อยเลย
ใครเยาะก็ช่างใคร	อย่าเก้อ
เราไทยอักษรไทย	เราแต่ง ลีลา
ใครติลคือเสื่อ	ไม่รู้ลีสลา ๆ
นานาประเทศล้วน	นับถือ
คนที่รู้หนังสือ	แต่งได้
ใครเกลียดอักษรคือ	คนป่า
ใครเยาะกะวีไซร์	แน่แท้คนดง ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ค-ค)

พระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพข้างต้น แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงให้คุณค่าแก่กวี ดังที่ทรงอธิบายว่ากวีนั้นเป็นผู้ที่ทำให้ชาติบ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง ประเทศที่เจริญแล้วนั้นต่างนับถือผู้ที่รู้หนังสือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการประพันธ์และยังมีพระราชประสงค์ที่สำคัญ คือ ทรงมุ่งหวังให้กุลบุตรทั้งหลาย มีความวิริยะพากเพียรที่จะฝึกฝนตนเองในการแต่งคำประพันธ์ ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายนั้นก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญวัฒนาสืบไป

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับ *การประพันธ์ร้อยกรอง* และทรงยกย่อง *คุณค่าของกวี* ไว้มาก ด้วยทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของ *การประพันธ์ร้อยกรอง* ว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญวัฒนาของชาติไทยประการหนึ่งและเป็นสิ่งที่ควรภาคภูมิใจและร่วมกันอนุรักษ์สืบทอดให้คงอยู่สืบไป จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์อันทรงคุณค่าเรื่อง *พระนลคำหลวง* ในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์สำหรับผู้ฝึกแต่ง คำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องต่อไป

ในหัวข้อต่อไปผู้วิจัยจะขอกล่าวเฉพาะพระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองเท่านั้น เพราะมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยในเรื่องการสร้างสรรค์ตำราประพันธ์ศาสตร์

2.2 พระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรอง

จากหัวข้อที่ผ่านมาผู้วิจัยได้กล่าวถึงพระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยสังเขป ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสภาพทางวรรณกรรมและพระราชกรณียกิจด้านการประพันธ์ร้อยกรองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.2.1 บรรยากาศการสร้างเสพวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.2.2 การส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.2.1 บรรยากาศการสร้างเสพวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ

เกล้าเจ้าอยู่หัว

ร้อยกรองกับคนไทยเป็นสิ่งที่คู่กันมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีสมัยสุโขทัยที่ปรากฏการใช้คำที่มีเสียงคล้องจองกัน มีการส่งสัมผัสระหว่างคำในแต่ละวรรค ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง เพื่อให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น อาทิ *ศิลาจารึกหลักที่ 1* ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ดังข้อความว่า "เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจังกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส" จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการใช้เสียงคล้องจองและมีการส่งสัมผัสของคำในแต่ละวรรค เช่นคำว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย หรือดังที่ปรากฏใน *ไตรภูมิพระร่วง* พระราชานิพนธ์ในพระมหาดรรมราชาที่ 1 ถิไทย ดังข้อความว่า "แลให้ตีแผ่นทองปิดพระพุทธรูปเจ้าด้วยใจใสศรัทธาแลยืนดินักหนา เหตุนี้แลดูจึงมาได้เป็นพระรัศมีสีเหลืองเรืองรุ่งงามดังทอง" ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการใช้คำคล้องจองกัน เช่น "ด้วยใจใสศรัทธา" และ "พระรัศมีสีเหลืองเรืองรุ่งงาม" ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของคนไทย อย่างที่เราเรียกว่า "คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน" ดังพระอธิบายของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ น.ม.ส. จากพระนิพนธ์เรื่อง "กลอนแลนักกลอน" รวมเล่มอยู่ในเรื่อง "สามเรื่องเอกของ น.ม.ส." ความว่า "ไทยสยามมีนิสัยเป็นนักกลอน มีกวีดาษตั้งตั้งแต่คนชั้นสูงที่สุดจนถึงชั้นต่ำที่สุด นักปราชญ์ของเราที่เป็นนักกลอนก็มี แต่คนไม่รู้หนังสือเป็นนักกลอนมีมากกว่าเป็นอันมาก นักปราชญ์ที่เป็นนักกลอนนั้นอาจเป็นเพราะรู้หนังสือด้วย เพราะเกิดในสันดานด้วย แต่คนไม่รู้หนังสือที่เป็นนักกลอนนั้นเป็นเพราะเกิดในสันดานล้วน" (พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, ม.ป.ป., 375) ดังนั้นการที่คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนย่อมทำให้เกิดงานเขียนประเภทร้อยกรอง ตั้งแต่สมัยอดีตเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ไม่ว่าจะพระมหากษัตริย์ ข้าราชการ ชนชั้นสูงในราชสำนัก ตลอดจนประชาชน ราษฎรทั่วไป ต่างก็มีการสร้างสรรค์ผลงานประเภทร้อยกรองมาทุกยุคทุกสมัย

งานเขียนประเภทร้อยกรองของไทยได้รับความนิยมแพร่หลายในคนทั่วไป ทั้งเจ้านาย ขุนนาง และสามัญชน จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่ลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังคุกคามทวีปเอเชีย ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ดังที่ ยูพร แสงทักษิณ (2547: 7-11) ได้กล่าวถึงการล่าอาณานิคมของประเศมหาอำนาจในสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 สรุปได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 4 ประเทศไทยอยู่ในสภาวะที่ต้องพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน เพื่อใช้เป็นพลังในการต้านกระแสการล่าอาณานิคม โดยประเศมหาอำนาจอ้างว่าการเข้ามาแทรกแซงยึดครองประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย ก็เพราะต้องการช่วยพัฒนาประเทศเหล่านั้นให้หลุดพ้นจากความป่าเถื่อนไปสู่ความเป็นอารยะ

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กระแสการล่าอาณานิคมยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การพัฒนาปรับปรุงประเทศจึงเป็นพระราชกรณียกิจอันเร่งด่วนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะต้องทรงยังให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม การศึกษา ศิลปะวัฒนธรรม เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างด้านวรรณคดี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริแห่งการดำเนินทางสายกลาง กล่าวคือ การอนุรักษ์ขนบแบบเก่าและนำวัฒนธรรมแบบใหม่มาพัฒนา ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์จำนวนมากที่เป็นขนบการแต่งแบบโบราณ เช่น *โคลงสี่สุภาพเรื่องรามเกียรติ์ ลิลิตนิทราชาคริต* เป็นต้น และมีพระราชนิพนธ์แบบใหม่ที่ทรงพระราชนิพนธ์ตามตะวันตก เช่น *สารคดีเชิงวิชาการ อาทิ ไกลบ้าน เสด็จประพาสต้น พระราชพิธีสิบสองเดือน* เป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเข้าพระราชหฤทัยเกี่ยวกับลักษณะนวนิยายแบบตะวันตกเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากบทละครเรื่อง *เงาะป่า* ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ซึ่งยูพร แสงทักษิณ มีความเห็นว่าพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ "มีรูปแบบและเนื้อหาที่มีการผสมผสานกันระหว่างขนบการแต่งของวรรณคดีไทยและลักษณะเนื้อหาของวรรณกรรมสมัยใหม่แบบตะวันตกประเภทนวนิยายอย่างลงตัว" (ยูพร แสงทักษิณ, 2547: 11)

นอกจากนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมีการจัดตั้งโบราณคดีสโมสร ขึ้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พุทธศักราช 2450 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเปิดการประชุมตั้ง โบราณคดีสโมสร เป็นครั้งแรก ณ ศาลาในพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 40 ปี เสมอด้วยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา

โบราณคดีสโมสร มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการประพันธ์ การศึกษา ประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมถึงการประพันธ์กลอนและเรื่องความเรียงร้อยแก้วในภาษาไทยให้ดีขึ้น ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานในพิธีเปิดประชุมโบราณคดีสโมสร ความว่า

"เราทั้งหลายซึ่งได้มาประชุมกันในเวลานี้ มีความพอใจที่จะอ่านจะตรวจตราสอบสวนโบราณคดีในประเทศของเรา บัดนี้นับว่ามีมากขึ้นด้วยกัน จึงเห็นว่าเป็นเวลาสมควรแล้วที่จะได้ตั้งขึ้นเป็นสโมสรอันหนึ่ง ซึ่งจะได้นำมาปรากฏว่า โบราณคดีสโมสร จะหาเวลาใดเหมาะสมกว่าเวลานี้ไม่มี จึงได้ขอให้เริ่มตั้งขึ้นในวันนี้เป็นปฐม

ประเทศทั้งหลายซึ่งได้ควบคุมกันเป็นชาติและประเทศขึ้นย่อมถือว่าเรื่องราวของชาติตนแลประเทศตนเป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะพึงศึกษาและพึงสอนกันให้รู้ชัดเจนแม่นยำเป็นวิชาอันหนึ่ง ซึ่งจะได้แนะนำความคิดและความประพฤติ ซึ่งจะพึงเห็นได้เลือกได้ในการที่ผิด แลชอบ ชั่วแลดี เป็นเครื่องชักนำให้เกิดความรักชาติและรักแผ่นดินของตัว ถึงว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่ชั่วช้าไม่ดีย่างใด ก็เป็นเครื่องที่จะจำไว้ในใจเพื่อจะละเว้นเกี่ยวกันไม่ให้ความชั่ว ความไม่ดีนั้น มาปรากฏขึ้นอีกในเวลาซึ่งเราทั้งหลายเป็นตัวผู้ทำเหมือนตัวละครที่ทำบทยู่ในเวลานี้

ถ้าเรื่องใดที่ดีก็ทำให้ใจคอเฟื่องฟู ให้เกิดความเยอหยิ่งขึ้นในใจ ซึ่งจะใคร่ได้และใคร่รักษาความดีนั้นไว้ ทั้งจะใคร่ทำขึ้นใหม่ให้เทียบเคียงกันหรือดียิ่งไปกว่าเก่า การเรียนรู้เรื่องประเทศของตน เมื่อผู้ใดได้เรียนด้วยความประสงค์อันดี จะได้รับแต่ผลที่มีคุณไม่มีโทษดังได้กล่าวมาโดยสังเขปดังนี้"

(ลำดับน เทียรฆนิธิกุล และเบญจมาส แพทอง, 2555: 1)

เมื่อทรงตั้งโบราณคดีสโมสร ขึ้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับเป็นสภานายก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายก และพระยาโบราณราชธานินทร์ (พระเดชะคุปต์) เป็นเลขานุการ นอกจากนี้ยังพระราชทานพระราชลัญจกรมังกรคาบแก้ว ให้เป็นตราประทับสำหรับโบราณคดีสโมสร โดยที่หนังสือเล่มใดได้รับการพิจารณาให้เป็นหนังสือที่ดีด้วยประการทั้งปวงก็จะได้รับพระราชทาน พระราชลัญจกรมังกรคาบแก้ว ประทับไว้เป็นสำคัญ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตในปีพุทธศักราช 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งวรรณคดีสโมสร ขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2457 เพื่อส่งเสริมการประพันธ์และการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นการดำเนินรอยตามพระยุคลบาทของพระบรมชนกนาถที่ได้ทรงจัดตั้งโบราณคดีสโมสร ไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว

เนื่องด้วยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในประเทศสยามจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการที่มีนักเรียนไทยออกไปศึกษาหาความรู้ยังทวีปยุโรป การเข้ามามีอิทธิพลของชาวตะวันตกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ด้วยสภาพความเป็นอยู่ของบ้านเมืองในขณะนั้นจึงทำให้เกิดงานเขียนจำนวนมากที่ผิดแผกไปจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูปแบบและภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้คำศัพท์หรือสำนวนแบบต่างประเทศปะปนอยู่ในงานเขียน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญที่พระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่อย่างยิ่ง ดังที่ทรงมีพระราชวิจารณ์ว่า "โอ้วว่าภาษาไทย ช่างกะไรจวนฉิบหาย" ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *กาพย์เห่เรือ*" ตอนเห่ครวญถึงหนังสือ ความว่า

"อ่านอ่านรำคาญฮือ	แบบหนังสือสมัยใหม่
อย่างเราไม่เข้าใจ	ภาษาไทยเข้าไม่เขียน
ภาษาสมัยใหม่	ของถูกใจพวกนักเรียน
อ่านนักชกวิงเวียน	เขาช่างเพียรเสียดจิ้งจก
แบบเก๋เขวภาษา	สมมติว่าแบบฝรั่ง
อ่านเปื้อนเหลือกำลัง	ฟังไม่ได้คลื่นไส้เหลือ
อ่านไปไม่ได้เรื่อง	ชักชวนเคื่องเรื่องให้เปื้อน
แต่งกันแสนพินเพื่อ	อย่างภาษาบ้านน้ำลาย
โอ้วว่าภาษาไทย	ช่างกะไรจวนฉิบหาย
คนไทยไหลกลับกลาย	เป็นโซัดบ้าน่าบัดสี
หนังสือฤหวังอ่าน	แก้รำคาญได้สักที
ยังอ่านดาลฤดี	เลยต้องขว้างกลางสาคร"

(กาพย์เห่เรือ, 2555: 24-25)

บทพระราชนิพนธ์ข้างต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชวิจารณ์ถึงการแต่งหนังสือในสมัยของพระองค์ ที่มีเปลี่ยนแปลงไปจากแบบแผนดั้งเดิม มีการใช้คำศัพท์หรือสำนวนแบบภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นที่ถูกใจและนิยมชมชอบของบรรดานักเรียนที่จบมาจากต่างประเทศ โดยพระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นว่าเป็นสิ่งที่ "อ่านเปื้อนเหลือกำลัง ฟังไม่ได้คลื่นไส้เหลือ" และ "อ่านไปไม่ได้เรื่อง ชักชวนเคื่องเรื่องให้เปื้อน" ซึ่งเป็นที่รำคาญพระราชหฤทัยของพระองค์อย่างยิ่ง นอกจากปัญหาที่เกิดกับงานเขียนประเภทหนังสือร้อยแก้วแล้ว ยังมีปัญหากับงานเขียนประเภทร้อยกรองอีกด้วย ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

"ลองหามาอ่านใหม่	เผชิญได้เป็นทบทลอน
สมมติบทละคร	ขึ้นชื่อเสียงเฉยใจไว
พุทธโธโธใจหาย	เราเคราะห์ร้ายนี่กะไร
จบหมดบททกลอนไทย	ไม่เป็นล่ำระย้ามั่ง
ทั้งมวลล้วนเหลวแหลก	ทุกแผนกอนิจจัง
เรื่องเปื่อยเลื่อยรุ่งรัง	ทั้งถ้อยคำซ้ำหยาบคาย
กลับหันหาเรื่องดี	ที่เอาไว้ใกล้กาย
อ่านให้ใจสบาย	หายห่วงเหงาเศร้ากรรมล ฯ"

(ภาพยนต์เรื่อง, 2555: 25)

บทพระราชนิพนธ์ข้างต้น พระองค์ทรงกล่าวถึงการแต่งคำประพันธ์ในสมัยดังกล่าว ที่ผิดแผกแตกต่างไปจากขนบในการแต่งแต่ดั้งเดิม ถึงกับทรงพระราชนิพนธ์ว่า "จบหมดบททกลอนไทยไม่เป็นล่ำระย้ามั่ง" ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมในด้านกวีนิพนธ์ของไทย บทพระราชนิพนธ์เรื่อง ภาพยนต์เรื่อง ตอนเห่ครวญถึงหนังสือ แสดงให้เห็นถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับวงการวรรณคดีไทยในสมัยของพระองค์ ทั้งงานเขียนประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง ถึงขั้นที่ทรงมีพระราชวิจารณ์ถึงปัญหาดังกล่าวผ่านบทพระราชนิพนธ์ร้อยกรองของพระองค์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์งานเขียนประเภทต่าง ๆ ขึ้นจำนวนมาก โดยทรงตั้งพระราชหฤทัยอย่างแน่วแน่ที่จะรักษารูปแบบของงานประพันธ์ไทยอันทรงคุณค่า ผ่านพระราชนิพนธ์ของพระองค์

จากสภาพของบ้านเมืองในขณะนั้นที่มีการรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4-5 ตลอดจนบรรยากาศการสร้างเสพวรรณกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงไปในทางไม่ดีที่กำลังเกิดขึ้นกับภาษาและวรรณคดีไทย เป็นเหตุให้พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าวและทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของไทย ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2.2.2 การส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในด้านอักษรศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง โดยทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการประพันธ์ร้อยกรอง อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญวัฒนาของประเทศประการหนึ่ง อีกทั้งทรงทราบถึงปัญหาด้านการใช้ภาษาไทย ตลอดจนการรับอิทธิพลตะวันตกในด้านวรรณกรรมเข้ามาในประเทศไทย พระองค์ทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของไทยในรูปแบบต่างๆ ด้วยพระปรีชาสามารถในทางอักษรศาสตร์ กอปรด้วยพระวิริยะอุตสาหะของพระองค์ จึงส่งผลให้ในรัชสมัยของพระองค์เป็นยุคที่งานประพันธ์ร้อยกรองของไทยกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง ดังที่ สุภา พิกข์ข่อง (2530: 244) ได้กล่าวถึงสภาพวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า "วรรณคดีประเภทร้อยกรองเจริญถึงขีดสุด วรรณคดีประเภทร้อยแก้วก้าวหน้ายิ่งกว่ายุคสมัยที่กล่าวมา" ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไปถึงการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองในรัชสมัยของพระองค์ โดยแบ่งหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.2.2.1 การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้วรรณคดีโบราณ
- 2.2.2.2 การนำวรรณคดีร้อยกรองโบราณมาดัดแปลงและสร้างสรรค์ชิ้นใหม่
- 2.2.2.3 การตั้งวรรณคดีสโมสร
- 2.2.2.4 การออกหนังสือพิมพ์เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานร้อยกรอง
- 2.2.2.5 การพระราชทานนิพนธ์ตำราประพันธ์ศาสตร์

2.2.2.1 การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้วรรณคดีโบราณ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความสนพระราชหฤทัยในด้านวรรณคดีโบราณเป็นอย่างยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีขึ้นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใหม่ที่ทรงแปลหรือนำมาจากวรรณคดีสันสกฤตหรือแม้แต่เรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ ด้วยพระองค์ทรงมีพระอุปนิสัยรักการทรงพระอักษร ตลอดจนทรงเป็น "นักวรรณคดีศึกษา" ที่สำคัญพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยพระองค์ทรงมีความสนพระราชหฤทัย กอปรด้วยพระวิริยะ

อุตสาหกรรมอย่างสูงในการศึกษาค้นคว้าวรรณคดีโบราณ ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยและพระบรมราชธิบายในประเด็นที่ทรงศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดถี่ถ้วน ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ *บ่อเกิดรามเกียรติ์* และ *ลิลิตโองการแข่งน้ำ* ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายดังนี้

บ่อเกิดรามเกียรติ์ เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2456 โดยเนื้อหาของเรื่องดังกล่าวเกี่ยวกับที่มาของ *รามเกียรติ์* ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ ความว่า

"ส่วนตัวข้าพเจ้าเองสันนิษฐานว่า บ่อเกิดสำคัญแห่งเรื่องรามเกียรติ์ของเราน่าจะมีอยู่ 3 บ่อ กล่าวคือ (1) รามายณะฉบับสังสกฤต และน่าจะได้ใช้ฉบับองคนิทาย เพราะข้าพเจ้าเข้าใจว่าพราหมณ์ที่มาเมืองเราจะได้มาจากแคว้นองคราษฎร์ (เบงกอล) ซึ่งมีข้อความที่พอจะเป็นพยานอ้างอิงในข้อนี้ได้ อย่างหนึ่ง คือเรื่องพระกุกและพระลพจับม้าอุปการชี และพระรามออกไปจับกุมาร ท้องสองนี้มีอยู่ในฉบับองคนิทาย แต่ในฉบับอุตตรนิทาย (ซึ่งเป็นฉบับที่ข้าพเจ้ามีอยู่นั้น) ไม่มีเรื่องนี้

(2) วิษณุปุราณะ น่าจะเป็นบ่อเกิดแห่งข้อความเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในรามเกียรติ์ของเราเป็นอันมาก แต่โดยมากคงจะเป็นข้อความในตอนต้น ๆ คือตอนกำเนิดต่าง ๆ และตอนทศกัณฐ์เยี่ยมพิภพ เป็นต้น ข้อความเบ็ดเตล็ดอย่างเช่นข้อที่ว่า ครั้งหนึ่ง ทศกัณฐ์ได้บังคับให้เทวดาตามมารับใช้ตน เป็นต้น ได้คิดว่ามาจากวิษณุปุราณะ

(3) หนุมานนาฎกะ น่าจะได้เป็นบ่อเกิดแห่งบรรดาข้อความที่กล่าวด้วยความเก่งต่าง ๆ ของหนุมาน หนังสือหนุมานนาฎกะเป็นหนังสือที่ชาวอินเดียชอบกันมาก เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าพราหมณ์จะมีได้นำเข้ามาถึงเมืองไทยเราด้วยก็น่าจะจำเอาเนื้อ เรื่องมา และบางทีจะจำมาได้เป็นท่อนใหญ่ ๆ ก็เป็นไปได้

เรื่องพระรามวตารนั้น ต้องเข้าใจว่าพระรามเขาเห็นเป็นเรื่องสำคัญไม่ผิดอะไร กับความรู้สึกของชาวเราในส่วนพระเวสสันดร เพราะฉะนั้นพรหมณ์ทุกคนที่เข้ามาถึง เมืองเราคงจะจำเรื่องพระรามมาได้อย่างแม่นยำฝังอยู่ในใจ และคงเล่าได้โดยพิสดารและละเอียดลออเท่ากับเรา ๆ เล่าเรื่องพระเวสสันดร ฉะนั้นส่วนหนังสือที่เป็นต้นตำรับนั้น บางทีก็อาจจะไม่มีมาแต่รามยณะฉบับสังสกฤตกับวิษณุปุราณะเท่านั้นก็ได้ แต่เมื่อเล่าเรื่องพระรามวตารให้ไทยเราฟังนั้น พรหมณ์คงเล่าไปตามที่จำได้ขึ้นใจ และถ้าจะถามว่าตอนใดออกจากหนังสือเล่มใด ก็น่าจะให้การไม่ถูกต้องด้วยซ้ำ"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2544: 815-816)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นเป็นพระบรมราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเรื่อง รามเกียรติ์ ฉบับต่าง ๆ โดยทรงวิเคราะห์และสันนิษฐานว่าเรื่อง รามเกียรติ์ ที่เผยแพร่อยู่ในประเทศไทย น่าจะมีที่มาจากเรื่อง รามายณะ วิษณุปุราณะ และ หนุมานนาฎกะ ซึ่งเป็นวรรณคดีสันสกฤตที่สำคัญ จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงมีพระวิริยอุตสาหะอย่างยิ่งในการทรงศึกษาค้นคว้าวรรณคดีโบราณ ด้วยพระปรีชาสามารถและความสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์ จึงทำให้เกิดพระราชนิพนธ์ดังกล่าว ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่ทรงคุณค่าและมีประโยชน์สำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ไทยอย่างยิ่ง

นอกจากพระราชนิพนธ์เรื่อง *บ่อเกิดรามเกียรติ์* แล้วยังมีพระราชนิพนธ์ที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งอยู่ในรูปแบบของพระบรมราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับ *ลิลิตโองการแข่งน้ำ* หรือ *ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า*

ลิลิตโองการแข่งน้ำ เป็นวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าอาจจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) พระปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา รูปแบบของการประพันธ์มีลักษณะเป็น ลิลิต คือ มีร่ายกับโคลงสลับกัน ร่ายเป็นร่ายโบราณ ส่วนโคลงเป็นโคลงแบบโคลงห้า หรือมณฑกคดีโคลงห้า ในส่วนของถ้อยคำที่ใช้ส่วนมากเป็นคำภาษาไทยโบราณ นอกจากนั้นยังมีคำภาษาเขมรและคำภาษาบาลี-สันสกฤต ปนอยู่ด้วย วัตถุประสงค์ของ *ลิลิตโองการแข่งน้ำ* แต่งขึ้น

เพื่อใช้อ่านในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาหรือพระราชพิธีศรีสังฆปาณกาล ซึ่งกระทำตั้งแต่ในรัชสมัยสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) สืบต่อมาจวบจนปัจจุบัน

เนื้อหาของเรื่อง เริ่มต้นด้วยรายดั้นโบราณ จำนวน 3 บท เกี่ยวกับการสรรเสริญพระนารายณ์ พระอิศวร และพระพรหมตามลำดับ ต่อจากนั้นพรรณนาด้วยโคลงห้าและรายดั้นสลับกันไป กล่าวถึงไฟไหม้โลกเมื่อสิ้นกัลป์แล้วพระพรหมสร้างโลกขึ้นใหม่ เกิดมนุษย์ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ การกำหนดวัน เดือน ปี และการเริ่มมีพระราชานในหมู่คน แล้วอัญเชิญพระกรรมบดีปุเจ้ามาร่วมเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ ต่อจากนั้นเป็นการขออำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันมีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เทพยาคา อสูร ภูตปีศาจ ตลอดจนสัตว์มีเขี้ยวเล็บเป็นพยาน ให้ลงโทษผู้คิดกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนผู้ซื่อสัตย์จงรักภักดี ขอให้มีความสุขและลาภยศ ตอนจบเป็นรายยอพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดิน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาค้นคว้าเรื่องลิลิตโองการแข่งน้ำ อย่างละเอียดถี่ถ้วนเกี่ยวกับลักษณะของคำประพันธ์ ดังปรากฏในพระบรมราชวินิจฉัยความว่า (วชิรญาณ, ม.ป.ป. อ้างถึงใน วารสารศิลปากร, 2502: 460-486)

"พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพิจารณาโองการแข่งน้ำตอนแรก คือ บทที่กล่าวถึงการสร้างโลก และทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า ลักษณะคำประพันธ์เป็น โคลงต้นจิตรลดากลบท ตามพระราชนิพนธ์ดังนี้

ตอนนี้ตามที่เคยได้ยินกล่าวกันมานั้นว่าเป็นโคลง แต่ขาดๆ พร่องๆ อีกนัยหนึ่งว่าไม่ใช่โคลง หากจะเป็นกาพย์อย่างใดอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้าได้พิจารณาดูเทียบกับแบบโคลง ฉันท กาพย์ กลอน ในวรรณพฤติมาตราพฤติ และกาพย์สารวิลาสินีทั้ง 3 แห่งแล้ว เห็นว่าดูใกล้จะเป็นโคลงต้น เรียกว่า จิตรลดา ดังมี แบบในกาพย์สารวิลาสินีภาณ ดังนี้

พระจันทร์เพงแผ้ว	สร้ทกาล
ช่วงโชติพรายงาม	รุ่งฟ้า
ให้ชนชื่นบานนิตย	ทุกหมู่
รัศมีเรืองหล้าแหล่ง	เวหา ฯ

ส่วนข้อที่ถ้อยคำขาดหรือตกไปนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าคงจะไม่ตกหาย
หากแต่โคลงนั้นเป็นโคลงกลบท

แล้วทรงจัดโคลงโองการแข่งน้ำตามความที่ทรงสันนิษฐาน โดยมีบาง
บท เป็นโคลงสาม และโคลงสามด้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นานาอเนกน้าว	เดิมกัลป์
จักร้าจักรภาพ	เมื่อใหม่
กล่าวถึงตระวันเจ็ด	อันพลุ่ง
อันพลุ่งน้ำแล้งไข	ขอตกหาย ฯ
เจ็ดปลาหมันพลุ่งหล้า	เป็นไฟ
จาบจัตุราบาย	แผ่นขัว
แผ่นขัวซักไตรตรึงษ์	เป็นแผ้ว
เป็นแผ้วแลบล้า	ลีลอง ฯ

ฯลฯ

แลมีคำมีวัน	กินสาละเปลือกล้วน
ปมีผู้ต้อนแต่ง	บรรณา ฯ
เลือกผู้ยิงยศ (สา)	เป็นราชาอะคร้าว
เรียกนามสมมตจ้าว	จึงตั้งท้าวเจ้าแผ่นดิน ฯ

ส่วนเนื้อความตอนที่เป็นคำแข่ง และมีลักษณะคำประพันธ์เป็นร้อย
ตั้งแต่ "ผู้ใดเกทจงคด พาจกจากซึ่งหน้า" จนถึง "แผนทูลเข้าเงือกปล้ำช่วยดู
ปล้ำเงี้ยว รอนราษฎรค์" ทรงจัดรูปคำประพันธ์ขึ้นใหม่ให้เข้าสัมผัส และทรงเห็น
ว่าจะทำให้อ่านได้เนื้อความเข้าใจยิ่งขึ้น ดังนี้

"ผู้ใดเกทจงคด ถือขันสรดตาดนเสียด มารเพียดไทยทศพล ช่วยดูธรรมา
ระคนประตแยก ช่วยดูเนกถ่องพระสงฆ์ ช่วยดูขุนหงษ์ทองเกล้าสี่ ช่วยดูสี่
ปวงผีท้าวแห่ง ช่วยดูฟ้าจรแรงทกคลอง ช่วยดูฝีกกลางท้าวหารแอน ช่วยดูเจ้าผา
คำสามแล้ว ช่วยดูแสนผีพิงยอมเท้า เจ้าผาคำผาเผือก ช่วยดูพาจกจากซึ่งหน้า
ห้อยชั้นฟ้าคู่แมน"

และตอนสุดท้ายตั้งแต่ "ผีดงผีหมื่นถ้ำ" ไปจนจบ พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่าเป็นร้อยโบราณที่ไม่เคร่งครัดเรื่อง
จำนวนคำในแต่ละวรรค"

ข้อความข้างต้นเป็นพระบรมราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาค้นคว้าลักษณะคำประพันธ์ของ ลิลิตโองการแช่งน้ำ โดยทรง
สันนิษฐานว่าโคลงส่วนใหญ่เป็นโคลงตันจิตจรลดา ซึ่งพระองค์ทรงเทียบเคียงกับกาพย์สารวิลาสิณี
นอกจากนี้ยังมีโคลงบางบทที่มีลักษณะเป็นโคลงสาม และโคลงสามตัน ในส่วนของร้อย ทรง
สันนิษฐานว่าเป็นร้อยโบราณ ที่ไม่เคร่งครัดจำนวนคำในแต่ละวรรค

จากตัวอย่างพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นนี้แล้ว แสดงให้เห็นการที่ทรงเป็น *นักวรรณคดีศึกษา* โดยแท้ ด้วยทรงศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่พระองค์ทรงสงสัย มีการรวบรวมหลักฐานจากแหล่งที่มาต่าง ๆ และทรงนำมาวิเคราะห์ตามหลักของเหตุและผล ตลอดจนทรงแสดงทรรศนะส่วนพระองค์และทรงอธิบายเหตุและผลในเรื่องต่าง ๆ อย่างชัดเจนตามรูปแบบของผู้ศึกษาวรรณคดี อันแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและความสนพระราชหฤทัยในด้านดังกล่าว ด้วยทรงมุ่งหวังที่จะให้เป็นการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวกับวรรณคดีโบราณให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

2.2.2.2 การนำวรรณคดีร้อยกรองโบราณมาดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้น

ใหม่

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจำนวนมากหลายประเภทด้วยกัน ทั้งในรูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยเป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงแปลมาจากภาษาต่างประเทศก็ดี หรือทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นมาใหม่ก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นการส่งเสริมการประพันธ์ด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยกรอง ซึ่งพระองค์ทรงให้ความสำคัญและสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง พระราชนิพนธ์ประเภทร้อยกรองของพระองค์มีจำนวนมาก ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบของบทละคร สุภาพนิพนธ์ เป็นต้น ตลอดจนบทร้อยกรองขนาดสั้นอีกจำนวนมากที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีพระราชนิพนธ์ที่สำคัญอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของพระองค์ ได้แก่ *สุภาพนิพนธ์ระวังกำโคลง โคลงโลกนิติจำแลง และ นิราศมะเหลเถไถ* โดยผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในลำดับต่อไป

สุภาพนิพนธ์ระวังกำโคลง เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ลงในหนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2461 พระราชนิพนธ์เป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทโคลงชนิดต่าง ๆ จำนวน 115 บท โดยทรงนำเนื้อเรื่องมาจาก *สุภาพนิพนธ์ระวังกำโคลง* วรรณคดีโบราณ ซึ่งสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัย เนื้อหาในพระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาพนิพนธ์ระวังกำโคลง* จึงมีลักษณะคล้ายกับ *สุภาพนิพนธ์ระวังกำโคลง* เพียงแต่พระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายขยายความหมายของสุภาชิตในรูปแบบของโคลงให้เข้าใจชัดเจน
ยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างในพระราชนิพนธ์ ความว่า

"พ่อขุนนามร่วงเจ้า	จอมไธ ศวรร์ยแฮ
ครอบเขตสุโขทัย	อคร้าว
พระหวังประโยชน์ใน	นรชาติ สยามแล
ประดิษฐ์ภาชิตน้ำ	นอบน้อมมโนมาลย์
รวมสารประเสริฐไว้	อนุศาสน์
สอนจิตประชาราษฎร์	ผ่องแผ้ว
ให้กอบกิจที่ปราศ-	จากโทษ
ปวงกิจที่ผิดแล้ว	ละเว้นเป็นดี
ควรที่เราผู้เกิด	ภายหลัง
มุ่งประโยชน์ให้บัง-	เกิดแท้
นอบจิตคิดเชื่อฟัง	ภาชิต ท่านนา
ตนผิดจงคิดแก้	กลับร้ายกลายเป็นดี
ข้อความภาชิตแม่	โบราณ
บ่มีเก่าเกินกาล	บัดนี้
ดูซ้ำขยายสาร	ให้ถ่อง บ้างนา
เชิญอ่านภาชิตชี้	ช่องให้เห็นผล"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 1)

โคลงสี่สุภาพข้างต้นเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงกล่าวถึงที่มาและจุดประสงค์ของพระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* โดยทรงนำมาจาก *สุภาสิตพระร่วง* เมื่อครั้งกรุงสุโขทัย และทรงขยายความด้วยโคลง ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* เป็นเรื่องราวที่ให้ข้อคิดคำสอนสำหรับประชาชนทั่วไปในการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องและดีงาม ถึงแม้ว่าจะเป็นคำสอนที่มีมาช้านาน แต่ก็ยังคงคุณค่าและสามารถเป็นประโยชน์ใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

ผู้วิจัยพบว่าพระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* มีลักษณะดังนี้

- 1) เพื่อขยายความ *สุภาสิตพระร่วง* โดยใช้คำประพันธ์ประเภทโคลง ในการสั่งสอนเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น
- 2) เพื่อปลูกฝังความรักชาติบ้านเมือง
- 3) เพื่อเป็นแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลง

1) เพื่อขยายความ *สุภาสิตพระร่วง* โดยใช้คำประพันธ์ประเภทโคลง ในการสั่งสอนเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ว่า

"เข้าเถื่อนทางป่าดั้น

ดงฤ

จงอย่าขาดมือถือ

มีดพร้า

แม่ลิ่มซึ่งเครื่องมือ

ยังชีพ ฉันทไ

มือเปล่าจะเข้าคว่า

ไขว่คว้างกลางพนา

เข้าศึกษาอย่าได้	นอนใจ
ประมาทคือนำภัย	พ่ายแพ้
ถึงจะเก่งปานใด	เสียท่วง แล้วฤ
ยามยุทธสุดจักแก้	กลับให้มิชัย"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 2)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นทรงขยายความหมายของสุภาชิตที่ว่า "เข้าเดือนอย่าลืมพรา หน้าศีกอย่านอนใจ" โดยทรงอธิบายและยกตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงสาเหตุของสุภาชิตที่โบราณได้กล่าวไว้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนทรงกล่าวถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาถ้าหากเกิดความประมาท ตามที่สุภาชิตได้สั่งสอนไว้ ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นที่กำลังอยู่ในภัยสงครามโลกครั้งที่ 1

2) เพื่อปลูกฝังความรักชาติบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ความว่า

"ลำพังกายเก่งกล้า ปานใด ก็ดี
 ฤทธิ์พโยลงชัย มากล้น
 ขาดสามัคคีใน คณะ
 คงมีอจรรอดพ้น ผาดแผ้วภัยพาล"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 16)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงความสำคัญของความสามัคคีของคนในชาติ ถึงแม้ว่าจะมีกำลังกาย กำลังทรัพย์มากมายเพียงใด แต่ถ้าหากขาดความสามัคคีกันในหมู่คณะแล้ว ในยามมีศึกสงครามก็ยอมพ่ายแพ้ในที่สุด นอกจากนั้นยังทรงกล่าวถึงความกล้าหาญของชายไทยในอดีตเมื่อต้องทำศึกสงครามกับศัตรูความว่า

"ชายชาญชัยชาติเชื้อ	เชิงชาญ
สู่เคิกสุดเคิกสาร	ส่งสร้อง
ราวรามรุทรแรงแรงราญ	รอนราพนธ์
เกริกเกียรติไกรกีก้อง	ก่อกู่กรุงไกร"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 16)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญชาญชัยของชาวไทยที่ร่วมกันทำศึกสงครามจนมีชัยชนะเหนือศัตรู ตลอดจนพระบรมเดชานุภาพและปรีชาสามารถของพระร่วง จึงทำให้ชาติของเราดำรงคงอยู่จวบจนปัจจุบันนี้ ดังพระราชนิพนธ์ว่า

"เสียงไสยอัยกัยอัน	สรรเสริญ
ร่วงราชข่มขอมเขิน	รุทร้าว
เด่นเดชะชนเขิญ	ดาดาษ
ฟังพระทศเทพท้าว	พ่างเพียงเทพา
เดชานุภาพล้ำ	แดนไทร
เพราะเพื่อทวยราษฎร์ไทย	พรั่งพร้อม
พระร่วงจึ่งทรงชัย	ชำนาญ
นรชาตินอบน้อม	นบไ้ราชา"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 16)

โคลงสี่สุภาพข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระร่วง ที่ทรงทำให้บ้านเมืองไม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของขอม ด้วยพระบรมเดชานุภาพของพระองค์ที่แผ่ปกเกล้าปกกระหม่อมไปทั่วแดนไทย ควรค่าแก่ประชาชนชาวไทยรุ่นหลังจะต้องเคารพเทิดทูนพระองค์ไว้

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงปลูกฝังให้ชาวไทยมีความรักชาติบ้านเมือง และมีใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังตัวอย่างโคลงสี่สุภาพว่า

"ดูรานรชาติเชื้อ	ชาวไทย
จงมุ่งเป็นหนึ่งใจ	ดั่งก็
แม้มียุทธภัย	ผ่านมา สยามฤ
จงอย่าให้ป่นปี้	ชบหน้าจาบัลย์"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 16)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงปลูกฝังให้ประชาชนชาวไทยในขณะนั้นมีความรักชาติบ้านเมืองและมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อช่วยกันรักษาเอกราชและแผ่นดินไทยให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยกำลังเผชิญกับภัยคุกคามจากชาติตะวันตก ตลอดจนเป็นช่วงที่กำลังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 การปลูกฝังความรักชาติบ้านเมืองและความสมัคสรสมานสามัคคีของประชาชนชาวไทยด้วยกัน จึงเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยทรงนำเสนอแนวพระราชดำริดังกล่าวผ่านพระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาชิตพระร่วงคำโคลง*

3) เพื่อเป็นแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลง ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ *สุภาชิตพระร่วงคำโคลง* เป็นตัวอย่างของการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลง ความว่า "อนึ่งเพื่อจะช่วยเหลือบุตรมิให้ต้องเสียเวลาที่ยวคั่นหาตัวอย่างซึ่งเที่ยวกระจัดกระจายอยู่ในหนังสือต่าง ๆ ข้าพเจ้าได้แต่งเรื่องพระร่วงคำโคลงนี้ขึ้นไว้ โดยใช้โคลงทุก ๆ อย่างที่มีแบบอยู่ในสมุดเล่มนี้ ให้เป็นตัวอย่างไปในที่เดียว หวังใจว่าจะเปนประโยชน์สมปรารถนา" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517:

6)

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ยังทรงนำตัวอย่างของ *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* มาแสดงเป็นตัวอย่างในการอธิบายลักษณะการแต่ง
โคลงกระทู้ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* ความว่า

"โคลงกระทู้

(1) กระทู้สามัญ (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้า)

ช่วย	กันเกิดพี่น้อง	ร่วมชาติ
ทำ	สิ่งซึ่งยังขาด	อยู่แท้
รู้	กันศัตรูอาจ	จรเหยียบ
บ้าน	แตกยับย่อยแล้	สุขได้ฉันทใด ๆ"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 19)

โคลงสี่สุภาพข้างต้นปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชา
ธิบายในการประพันธ์* โดยพระองค์ทรงอธิบายแบบอย่างของการแต่งโคลงกระทู้สามัญ ซึ่งตัวอย่าง
โคลงกระทู้บทข้างต้นนั้นมาจากพระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* ความว่า

"ช่วย	กันเกิดพี่น้อง	ร่วมชาติ
ทำ	สิ่งซึ่งยังขาด	อยู่แท้
รู้	กันศัตรูอาจ	จรเหยียบ
บ้าน	แตกยับย่อยแล้	สุขได้ฉันทใด

ช่วย ให้ทุนทรัพย์บ้าง	จักดี
การ สละจูงตามมี	มากน้อย
จัด เป็นราชพะสี	ผดุงชาติ
หา ซึ่งเรือรบคล้อย	คล้องห้องธารา
นา วิประหนึ่งรั้ว	ริมฝั่ง ทะเลแฮ
วา ระเมื่อศึกยัง	สงบไซรั
ของ เครื่องกอบกำลัง	ควรจัด พร้อมนา
สยาม จึงคิดจักให้	จัดสร้างนาวิ
นาม มีปรากฏแล้ว	เรือลาด ตระเวนแฮ
ว่า พระร่วงเหมือนราช	กั้นกล้า
พระ องค์ทรงเก่งกาจ	ควรจัด พร้อมนา
ร่วง จูงช่วยเรือข้า	กาจแมนนามกร"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 17)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาชิตพระร่วงคำโคลง* เป็นการแสดงแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลง ควบคู่ไปกับพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* ซึ่งเป็นตำราสำหรับอธิบายวิธีการแต่งโคลงชนิดต่าง ๆ ไปพร้อมกัน

สุภาชิตพระร่วงคำโคลง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หากพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าในพระราชนิพนธ์ดังกล่าว นอกจากพระองค์จะทรงนำ *สุภาชิตพระร่วง* มาขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว ยังทรงอธิบายถึงสาเหตุหรือผลของการกระทำที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งในสุภาชิตแต่เดิมมิได้กล่าวไว้อย่างละเอียด นอกจากนั้นทรงมีพระราชประสงค์ในการปลูกฝังความรักชาติบ้านเมือง ตลอดจนทรงสั่งสอนและตักเตือนคนไทยในขณะนั้น รวมไปถึงเพื่อเป็นแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลง ดังนั้น

พระองค์จึงทรงนำ *สุภาสิตพระร่วง* มาดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นตามรูปแบบของการประพันธ์ร้อยกรอง นอกจากจะมีความไพเราะในรสคำและรสความแล้วไปพร้อมกันแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและสารประโยชน์ของ *สุภาสิตพระร่วง* ซึ่งเป็นวรรณคดีโบราณที่ได้รับความนิยมมาโดยตลอดอีกด้วย จากตัวอย่างที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในทางวรรณศิลป์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระองค์ พระราชนิพนธ์เรื่องต่อมาที่ทรงดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ คือ *โคลงโลกนิติจำแลง*

โคลงโลกนิติจำแลง เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ลงในหนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2462-2463 พระราชนิพนธ์เป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ จำนวน 212 บท โดยทรงดัดแปลงและสรุปคำสอนมาจาก *โคลงโลกนิติ* ซึ่งเป็นวรรณคดีเก่าแก่ที่มีมาแต่โบราณ ตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยา และพระราชทานชื่อว่า *โลกนิติจำแลง* ต่อมากรมศิลปากรได้นำพระราชนิพนธ์ดังกล่าวมาตีพิมพ์เผยแพร่ จึงได้เพิ่มคำว่า *โคลง* เข้าข้างหน้าชื่อเดิมเป็น *โคลงโลกนิติจำแลง* (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2557: 54-56)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดัดแปลง *โคลงโลกนิติ* ให้เป็น *โคลงโลกนิติจำแลง* ด้วยกลวิธีต่าง ๆ แต่ก็ยังคงเค้าความเดิมอยู่ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

"ครรรโลกโลกนิตินี้ นมนาน

มีแต่โบราณกาล

เก่าพร้อม

เป็นสุภาสิตสาร

สอนจิต

กลตั้งสร้อยสอดคล้อง

เว้าไว้ในกรรม ฯ"

(สมเด็จพระยาเดชาติศร, 2543: 62)

"ครรโลงโลกนิติโน้น	นมนาน
สำหรับคนโบราณ	เก่าพร้อม
บัดนี้สมัยกาล	แปลงเปลี่ยน
ภาษิตก็ควรต้อง	ดัดบ้างตามสมัย ฯ"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2556: 1)

โคลงโลกนิติจำแลง ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงดัดแปลงข้อความบางส่วนของ โคลงโลกนิติ เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ในรัชสมัยของพระองค์ ดังที่ ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2557: 57) ได้กล่าวถึง โคลงโลกนิติจำแลง ความว่า

"พระองค์พระราชทานพระราชอาธิบายต่อไปว่าคำสอนในโคลงโลกนิติ มีมาแต่ โบราณแล้ว ครั้นถึงสมัยของพระองค์ วิทยาการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้า ขึ้นมาก คำสอนบางเรื่องล้าสมัยแล้ว จึงสมควรปรับให้ทันสมัย ในโคลงบท ดังกล่าว ทรงใช้คำ "โน้น" ให้ตรงกันข้ามกับ "นี้" ในบทเดิม การอ้างว่ามีแต่ โบราณก็ใช้ต่างกัน โคลงโลกนิติอ้างเพื่อให้ ให้คุณค่าว่าเป็นภาษิตของคน โบราณที่มีมานาน แต่ในโลกนิติจำแลง ทรงชี้ให้เห็นว่าเป็นคำสอนที่เหมาะสม แก่คนสมัยโบราณ จึงควรดัดแปลงให้เหมาะแก่ยุคสมัยและคนไทยสมัยใหม่"

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะดัดแปลง โคลงโลกนิติ ให้เป็น โคลงโลกนิติจำแลง เพื่อสำหรับสั่งสอนคนไทย โดยทรงปรับเปลี่ยนและดัดแปลงถ้อยคำเพื่อให้ทันสมัยและเข้ากับบริบทของสังคมในขณะนั้น ด้วยกลวิธีต่าง ๆ ก่อให้เกิดความไพเราะ เหมาะสม และสื่อความอย่างชัดเจน นอกจากนี้ทรงสั่งสอนหรือให้ข้อคิดเตือนใจแล้ว พระองค์ยังมีพระราชประสงค์ที่จะวิพากษ์วิจารณ์ เสียดสี และล้อเลียนสภาพสังคมไทยในรัชสมัยของพระองค์อีกด้วย ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า

"มีอายุร้อยหนึ่ง	นานนัก
ศีลข้อปัญจางค์จัก	ไปรู้
ขบเดียวแต่ก็รัก	ชานิจ คีลนา
พระตรัสสรรเสริญผู้	เด็กนั้นเกิดศรี ๆ"

(สมเด็จพระยาเดชาดิศร, 2543: 96)

"อายุถึงร้อยขบ	เจียรฉนำ
บมิเห็นเต็นรำ	เวิกผ้า
กุลบุตรผู้กำ-	ล้งหนุ่ม
เห็นเฉลียวแล้วอ้า	ไอษฐ์ร้องก้องโรง ๆ"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2556: 19)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นพระองค์ทรงนำ โคลงโลกนิติ บทดังกล่าวมา
ดัดแปลงเพื่อที่จะทรงวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยในขณะนั้น โดยทรงกล่าวถึงพฤติกรรมของนางระบำที่
เปิดกระโปรง ส่งผลให้ชายหนุ่มที่ไม่เคยเห็นเกิดความคลั่งไคล้และชื่นชมเป็นอันมาก

ชลดา เรื่องรักษลิขิต (2557: 75) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะสำคัญ
ของ โคลงโลกนิติจำแลง ความว่า

"พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดัดแปลงโคลงโลกนิติ
เป็นพระราชนิพนธ์โลกนิติจำแลง เพื่อสอนประชาชนคนไทยหัวสมัยในรัชสมัย
ของพระองค์ที่หลงผิด หรือมีความเห็นผิด ๆ และมีวิถีชีวิตแปลกออกไป ซึ่งไม่
สอดคล้องกับขนบนิยมของไทยที่เคยปฏิบัติกันมาช้านาน โดยทรงชี้ให้เห็น
ครรลองที่ถูกต้องเหมาะสมผ่าน โคลงโลกนิติ และผ่านความคิด พฤติกรรม
รวมทั้งการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมาะสมผ่านตัวอย่างในโลกนิติจำแลงที่ทรง
ทอดพระเนตรเห็นในสมัยนั้น...การที่ทรงล้อเลียนความคิดและพฤติกรรมของ

บุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคมไทยและสังคมโลกก็ช่วยเพิ่มอารมณ์ขันแก่ผู้อ่านอีกทางหนึ่งด้วย เรื่องโลกนิติจำแลงแสดงให้เห็นว่าการดัดแปลงวรรณคดีคำสอนของคนโบราณ เพื่อให้เหมาะสมแก่ยุคสมัยหลังนั้นสามารถทำได้และการแต่งวรรณคดีคำสอนให้มีลักษณะล้อและประชดเสียดสีก็ทำได้เช่นกัน"

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า โคลงโลกนิติจำแลง เป็นพระราชนิพนธ์อันทรงคุณค่าเรื่องหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เพื่อให้เข้ากับสภาพเหตุการณ์และบริบททางสังคมในรัชสมัยของพระองค์ โดยทรงอาศัยพื้นฐานการรับรู้และความเข้าใจของคนทั่วไปเกี่ยวกับ โคลงโลกนิติ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่ได้รับความนิยมมาแต่โบราณ เพื่อสำหรับใช้ในการสั่งสอน แนะนำ และวิพากษ์วิจารณ์สังคม นอกจากนี้ยังสร้างความตลกขบขันไปพร้อมกันอีกด้วย พระราชนิพนธ์ที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ทรงนำวรรณคดีโบราณมาดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ คือ *นิราศมะเหลเถไถ*

นิราศมะเหลเถไถ เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2465 ในคราวที่เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคประพาสมณฑลอยุธยาและมณฑลนครสวรรค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดีศจีพระวรราชชายา โดยมีลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอนนิราศ แต่ทรงนำลักษณะเด่นในด้านภาษาของบทละครเรื่อง *พระมเหศวร* ซึ่งแต่งโดยคุณสุวรรณ กวีหญิงในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมาใช้ พระราชนิพนธ์นิราศดังกล่าวและพระราชทานชื่อว่า *นิราศมะเหลเถไถ* (ไชยิตา มณีใส, 2555: 443)

ดังตัวอย่างในพระราชนิพนธ์เรื่อง *นิราศมะเหลเถไถ* ความว่า

"นิราศร้างห่างเหินจากเคโห

ตามเสด็จบพิตรอิศโร

ประพาสทางชลนโทหา

ที่ลึบห้าตุลาณะถาดอง

ศกสองพันสี่ร้อยวะสองสา

เศษหกสิบห้าปีกลีชา

ตะหลาดำตูไหว้ประนมมือ..."

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 103)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงนำลักษณะเด่นด้านภาษาในบทละครเรื่อง *พระมเหศวร* มาใช้พระราชนิพนธ์ของพระองค์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"เมื่อนั้น

พระมเหศวรเฝ้ามเหศวร

สถิตย์ยังแท่นทองกะโปลา

สุชาปาลากะเปเล

วันหนึ่งพระจึงมะหลีกตี๊ก

มะหลีกไถไพรพริกมะรีกเข

แล้วจะไปเที่ยวชมมะลมเต

มะโลโตโปเปมะลูตู..."

(คุณสุวรรณ, 2516: 7)

ข้อความข้างต้นเป็นบทละครเรื่อง *พระมเหศวร* ของคุณสุวรรณ ถ้าหากพิจารณาแล้วจะพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำลักษณะเด่นด้านภาษาข้างต้นมาทรงดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ในรูปแบบของ *นิราศ* ที่เป็นวรรณคดีบันทึกเหตุการณ์ระหว่างการเดินทาง

โชษิตา มณีใส (2555: 442) ได้กล่าวถึง *นิราศพระมเหศวร* ในบทความเรื่อง *พหุลักษณะในนิราศพระมเหศวร* ความว่า

"วรรณกรรมเรื่องนี้เล่นทั้งรูปแบบ ประเภทและแนววรรณกรรม มีพหุลักษณะที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดเรื่องความไร้พรมแดนของตัววรรณกรรม ประเภทวรรณกรรมและประเภทของศิลปะเสนอทรรศนะวิจารณ์วรรณกรรมเรื่องอื่น ขนบวรรณกรรมตลอดจนตัวบุคคล โดยวิธีการล้อด้วยอารมณ์ขัน แต่ขณะเดียวกันก็แสดงทรรศนะวิจารณ์สถานการณ์บ้านเมืองอย่างเข้มข้นในรูปแบบภาษาที่ทำให้ดูเป็นเรื่องไร้สาระน่าขบขัน"

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำ พระมะเหลเถไถ ซึ่งมีลักษณะเด่นในด้านการเล่นคำที่แปลกหรือคำที่ไม่มีความหมาย แต่สามารถสื่อความได้เข้าใจมาดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ในรูปแบบของ นิราศมะเหลเถไถ เป็นวรรณคดีนิราศ ถึงแม้จะมีการบันทึกเรื่องราวของการเดินทาง มีการคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก และการจากสถานที่อยู่อาศัยไปยังที่ต่าง ๆ แต่ก็ได้สื่อถึงความโศกเศร้า แต่กลับให้ความตลกขบขันแบบล้อเลียน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของเรื่อง

นอกจากนี้ นิราศมะเหลเถไถ ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยในขณะนั้น ดังพระราชนิพนธ์ว่า

"เปรียบกับชาวกรุงเทพกะเมบมด เห็นว่าชาวชนบทมะทดถา

รู้จักเล่นอย่างนักเลงกะเมงทา

ชอบกีฬากะมีทีไม่มีภัย

อันชาวกรุงมุ่งแต่กะมีกคิก

เที่ยวตีกตีกลำมะเลมะเหลไถ

บ้างดูแต่ภาพยนตร์มะสนใจ

แล้วเลยไปราชวงศ์มะลงเซง

กินข้าวต้มพลางมองมะลองเฉ

มลกชกนกน้เถไถ

พูดแคะแคะเกาะเกาะตะและไต

ชวนกันไปโคมเขี้ยวมะเงี้ยวบุบ

มีฉนั้นชวนกันตะเหลเป้

ดีมีสุเรมีนเมามะเหงาหงุบ

อีกลอบลักเล่นพนันกะมันมูบ

ยามถูกจับบ่นอุบกะมูบมา..."

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 121)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวิจารณ์เกี่ยวกับชาวกรุงเทพฯ กับชาวชนบทที่ทรงทอดพระเนตรเห็นในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมือง โดยพระองค์ทรงกล่าวว่าชาวกรุงเทพฯ นั้นมุ่งแต่หาความสนุกสนานเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการชมภาพยนตร์ ไปกินข้าวต้มที่ราชวงศ์ ไปเที่ยวสถานที่ขายบริการ

ตลอดจนดื่มสุราเมามายและเล่นการพนันจนถูกตำรวจจับ และพระองค์ทรงตักเตือนให้ชาวกรุงเทพฯ
บางคนให้ประพฤติตนให้ดีขึ้น ดังความว่า

"อยากจะให้วังวอนมะกอนตวย ขอให้ช่วยกันเตือนมะเกือนเต้
ให้เพื่อมร่วมนครมะกอนเต คือถึงความโสเภสุภำรำ
ให้คิดหาความสุขกะมุกกา โดยเล่นการกีฬาพลาฬำ
ออกำลังวังชากาลาลำ ดีกว่าสำมะเลมะเกาธา..."

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 122)

ข้อความข้างต้นพระองค์ทรงตักเตือนให้เลิกละสิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์
และให้หาความสนุกสนานด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เล่นกีฬา ซึ่งเป็นการได้ออกกำลังกายได้ประโยชน์ต่อ
ตนเองดีกว่าการไปเที่ยวสนุกสนานกับสิ่งที่เป็นอบายมุข

จะเห็นได้ว่า *นิราศมะเหลเถไถ* มีลักษณะเด่นที่สำคัญ คือ ประการ
แรก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยในขณะนั้น ผ่านเนื้อหา
ของ *นิราศมะเหลเถไถ* เพื่อเป็นการสั่งสอนและตักเตือนประชาชนที่ประพฤติตัวไปในทางที่ไม่ดีไม่เป็น
ประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม และประการที่สอง คือ พระองค์ทรงนำ *พระมะเหลเถไถ* ซึ่งมีลักษณ
เด่นในด้านการเล่นคำที่แปลกหรือคำที่ไม่มีความหมาย แต่สามารถสื่อความได้เข้าใจมาดัดแปลงและ
สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ในรูปแบบของ *นิราศมะเหลเถไถ* เป็นวรรณคดีนิราศ ถึงแม้จะมีการบันทึกเรื่องราว
ของการเดินทาง มีการคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก และการจากสถานที่อยู่อาศัยไปยังที่ต่าง ๆ แต่ก็
มิได้สื่อถึงความโศกเศร้า แต่กลับให้ความตลกขบขันแบบล้อเลียน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของเรื่อง อาจจะ
กล่าวได้ว่า *นิราศมะเหลเถไถ* เป็นวรรณกรรมที่ล้ำสมัยเรื่องหนึ่ง ดังที่ โขจิตา มณีใส (2555: 455)
กล่าวว่า

"นิราศมะเหลเถไถ เป็นงานวรรณกรรมก้าวน้ำล้าสมัยด้านกลวิธีการ
ประพันธ์ มีการเล่นทั้งรูปแบบ ประเภทและแนววรรณกรรม คล้ายแนวคิด
วรรณกรรมตะวันตกในศตวรรษที่ 20 การหยิบยืมนำลักษณะเด่นบาง ประการ
ของวรรณกรรมเรื่องอื่น ประเภทและแนววรรณกรรมต่างแนวมาใช้ในการ
ประกอบสร้างตัวบทสะท้อนให้เห็นแนวคิดเรื่องความไร้พรมแดนของตัว
วรรณกรรม ประเภทวรรณกรรมและอาจจะรวมทั้งประเภทของศิลปะด้วย"

จากพระราชนิพนธ์ทั้ง 3 เรื่อง อันได้แก่ สุภาสิตพระร่วงคำโคลง
โคลงโลกนิติจำแลง และ นิราศมะเหลเถไถ จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
นำวรรณคดีโบราณที่ได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไปมาดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ ด้วยกลวิธี
ทางวรรณศิลป์ที่มีความเหมาะสมและสื่อความได้อย่างเข้าใจและชัดเจน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง
พระปรีชาสามารถและความสนพระราชหฤทัยของพระองค์ ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้วรรณคดี
โบราณเป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรอง กล่าวคือ การที่พระองค์ทรงนำ
วรรณคดีโบราณมาดัดแปลง สร้างสรรค์ และเผยแพร่ใหม่นั้น ย่อมส่งผลให้เกิดการหวนกลับมานิยม
วรรณคดีโบราณอีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงเผยแพร่วรรณคดีที่ทรงดัดแปลงและสร้างสรรค์
ขึ้นมาใหม่ ย่อมสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้อ่านและเกิดการติดตามและค้นหาตัวบทวรรณคดีโบราณมา
ศึกษาอีกครั้งหนึ่งด้วย นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาวรรณคดีโบราณ
ดังกล่าวอย่างละเอียดถี่ถ้วนและทรงนำคุณค่า ความสำคัญ และลักษณะเด่นของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ
มาเป็นแนวทางในการดัดแปลงและสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งนอกจากจะยังคงลักษณะ
เด่นเฉพาะเรื่องแล้ว ยังปรากฏลักษณะสำคัญของการดัดแปลงและสร้างสรรค์วรรณคดีดังกล่าว ซึ่งมี
อยู่ด้วยกันสามประการ คือ เพื่อปลูกฝังความรักชาติบ้านเมือง เพื่อแนะนำและสั่งสอนโดยให้
สอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองในรัชสมัยของพระองค์ และเพื่อเป็นแบบอย่างของการแต่ง
คำประพันธ์ร้อยกรอง

2.2.2.3 การตั้งวรรณคดีสโมสร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งวรรณคดีสโมสร ขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2457 เพื่อส่งเสริมการประพันธ์และการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นการดำเนินรอยตามพระยุคลบาทของพระบรมชนกนาถที่ได้ทรงจัดตั้งโบราณคดีสโมสร ไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริถึงปัญหาในด้านการประพันธ์ ซึ่งพระราชทานไว้ในพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร ความว่า

"ทุกวันนี้ผู้แต่งหนังสือและผู้อ่านหนังสือก็มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อนทั้ง 2 จำพวก แต่ฝ่ายข้างผู้แต่งยังไม่มีใครจะเอาใจใส่ในทางภาษา ฤพยายามแต่งเรื่องอันประกอบด้วยคุณวิชาวสารประโยชน์ มักแต่งเอาอย่างผู้อื่นตาม ๆ กันไป ที่แปลจากภาษาต่างประเทศ ก็มักแปลแต่หนังสือ ซึ่งเป็นเรื่องอย่างเหลวในภาษานั้น ๆ แลมักชอบหันเหียนเปลี่ยนวิธีเรียบเรียงภาษาไทยตามประโยคภาษาต่างประเทศ ด้วยความโง่เขลาแลสำคัญว่าโวหาร อย่างนั้นเป็นของเหมาะเจาะ สมควรแก่สมัยใหม่ มิได้รู้ว่าการที่ทำอย่างนั้น เป็นการทำลายภาษาของตนเองให้เสียไป ส่วนผู้อ่านที่อยากจะอ่านหนังสือ ก็พบแต่หนังสือที่กล่าวมานี้มากขึ้นทุกที บางคนจนถึงไปหลงนิยมนว่า ภาษาแลวิธีแต่งหนังสือเช่นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างดีที่เกิดขึ้นในวิชาหนังสือสมัยใหม่"

(รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 2)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงเล็งเห็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในงานเขียนของไทยและนับวันจะยิ่งสร้างปัญหา ถึงขั้นทำลายรูปแบบของงานเขียนไทยที่ถูกต้องและทรงคุณค่าให้เสียหายไป โดยเฉพาะปัญหาการใช้ภาษาไทยที่ขาดมาตรฐานของภาษาไทยอันดีในการประพันธ์ เนื่องจากการที่คนส่วนใหญ่ในสมัยนั้น นิยมแต่งหนังสือหรือแปลหนังสือตามอย่างชาติตะวันตก ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับการแต่งหนังสือของไทย ส่งผลให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีทั้งต่อตัวผู้เขียนและผู้อ่าน

ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร มาตราที่ 7 ได้แบ่งประเภทของหนังสือไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. กวีนิพนธ์ คือ งานประพันธ์ประเภท โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน

2. ละครไทย คือ เนื้อเรื่องที่ประพันธ์เป็นกลอนแปด

3. นิทาน คือ เนื้อเรื่องที่ประพันธ์เป็นร้อยแก้ว

4. ละครพูด

5. อธิบาย คือ การแสดงศิลปวิทยาด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง แต่ไม่ใช่

แบบเรียน ตำรา หนังสือโบราณคดี หรือพงศาวดาร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช 2457 หลังจากที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติวรรณคดีสโมสรแล้ว ทรงตั้งคณะกรรมการสำหรับพิจารณาหนังสือไทยที่แต่งดี ควรยกย่องตามพระราชบัญญัติ นั้น คณะกรรมการได้ปรึกษากันเลือกเรื่องซึ่งจะยกไว้เป็นตัวอย่าง ว่าเป็นยอดของหนังสือที่แต่งดีในประเภทนั้น ๆ ได้ตัดสินโดยความเห็นชอบพร้อมกัน ซึ่งหนังสือที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร ว่าเป็นหนังสือที่แต่งดี มีจำนวน 8 ประเภท ดังนี้ (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 6)

1. ลิลิต ลิลิตพระลอ เป็นยอดของกลอนลิลิต

2. ฉันท์ สมุทราโฆษคำฉันท์ เป็นยอดของกลอนฉันท์

3. กาพย์ มหาชาติคำเทศน์ เป็นยอดของกลอนกาพย์

4. กลอน เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นยอดของกลอนสุภาพ

5. บทละคร เรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เป็นยอดของกลอนบทละครร้อง

6. บทละคร เรื่องหัวใจนักรบ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 เป็นยอดบทละครพูด

7. นิทาน เรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นยอดของความเรียงเรื่องนิทาน

8. อธิบาย เรื่องพระราชพิธี 12 เดือน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 เป็นยอดของความเรียงอธิบาย

หนังสือที่ได้รับยกย่องจาก *วรรณคดีสโมสร* รู้จักกันโดยทั่วไปมีจำนวน 10 รายชื่อ² ดังนี้ (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 5 อ้างถึงใน สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 2 ย-อ, 2524: 652-653)

1. ลิลิตพระลอ
2. สมุทรโฆษคำฉันท์ พระมหाराชครู สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระปฐมยุทธิยาดิเรก ผู้นิพนธ์
3. มหาชาติกลอนเทศน์
4. สามก๊ก เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้อำนวยการแปล
5. เสภาขุนช้างขุนแผน
6. บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2
7. พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 5
8. หัวใจนักรบ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6
9. พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6
10. มัทนะพาธา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระราชลัญจกรรูปพระคเณศร์ ให้เป็นตราประทับสำหรับ *วรรณคดีสโมสร* โดยที่หนังสือเล่มใดได้รับการพิจารณาให้เป็นหนังสือที่ดีด้วยประการทั้งปวงก็จะได้รับพระราชทาน พระราชลัญจกรรูปพระคเณศร์ สำหรับประทับทุกครั้งที่มีการตีพิมพ์หนังสือดังกล่าวออกเผยแพร่

วรรณคดีสโมสร มีบทบาทสำคัญต่อวรรณคดีไทย ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2553: 2-10) ได้กล่าวว่า

² รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2553: 5) ได้กล่าวว่าหนังสืออีกเล่มหนึ่งคือ *นิทานเบงกอลี* ผลงานแปลของ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป ได้รับการยกย่องจาก *วรรณคดีสโมสร* เช่นกัน

"วรรณคดีสโมสรมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมวรรณคดีไทย เพราะนับเป็นครั้งแรกที่มีการวางหลักเกณฑ์การพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมร่วมสมัย (รัชกาลที่ 6) เพื่อประกาศยกย่องอย่างรอบคอบรัดกุม วรรณคดีที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรยังเป็นที่ยอมรับจนถึงปัจจุบันนี้ว่ามีคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างสูง การดำเนินงานของวรรณคดีสโมสรนับเป็นการส่งเสริมการแต่งหนังสือดี ให้กำลังใจผู้เขียน และสนับสนุนการเผยแพร่สู่ผู้อ่านไปพร้อมกัน"

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นได้ว่า วรรณคดีสโมสร มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อวรรณคดีไทย ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมการประพันธ์วรรณคดีไทยแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการวางรากฐานและกำหนดรูปแบบของงานประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ที่ถูกต้องจนได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่แต่งดี ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระองค์ โดยงานประพันธ์ของไทยในขณะนั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีมากขึ้น ขาดมาตรฐานของภาษาไทยอันดีในการประพันธ์

ตรีศิลป์ บุญขจร (2530: 29-31) ได้กล่าวถึง วรรณคดีสโมสร สรุปได้ว่า การจัดตั้งวรรณคดีสโมสร เป็นการจัดตั้งองค์กรพิพากษาวรรณกรรมเป็นครั้งแรก โดยพิจารณาจากรายละเอียดในพระราชกฤษฎีกา จะเห็นได้ว่าวรรณคดีสโมสรมุ่งที่จะวิพากษ์แบบเบ็ดเสร็จมากกว่าจะส่งเสริมการวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดี การให้รางวัลวรรณคดีก็เพื่อจะให้เกิดบรรทัดฐานในการประเมินคุณค่าและแยกแยะหนังสือเป็นหนังสือดีและหนังสือทั่ว ๆ ไป การให้รางวัลเช่นนี้อาจเป็นแนวทางให้ผู้แต่งหนังสือพิถีพิถันในการแต่งเพื่อให้หนังสือของตนเข้าขั้นมาตรฐานหนังสือดีตามหลักเกณฑ์ของวรรณคดีสโมสร อย่างไรก็ตามกระแสนการประเมินค่าวรรณคดีของวรรณคดีสโมสรจะมิได้ส่งผลกระทบต่อวรรณคดีในช่วงก่อตั้งอย่างเด่นชัด แต่ก็นับได้ว่ากิจกรรมการประเมินค่าวรรณกรรมโดยองค์กรเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงนี้ ในระยะต่อมาองค์กรทั้งของรัฐและเอกชนก็มีการประเมินค่าวรรณกรรมในลักษณะรางวัลทางวรรณกรรมอีกเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ทรงมีพระดำริให้จัดตั้ง *สมาคมวรรณคดี* เพื่อบำรุงการแต่งหนังสือเช่นเดียวกัน

ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า *วรรณคดีสโมสร* มีฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกตามพระราชดำริที่จะทรงส่งเสริมการประพันธ์ของไทยให้ดียิ่งขึ้นไป *วรรณคดีสโมสร* ได้ยุติบทบาทลงไปเมื่อพุทธศักราช 2468 หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ *วรรณคดีสโมสร* มีส่วนสำคัญในการส่งเสริม ยกย่อง และเผยแพร่ผลงานประพันธ์ของไทยให้เป็นที่รู้จัก และยังคงได้รับการยกย่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ และยังเป็นจุดเริ่มต้นของการประเมินค่าวรรณกรรมในประเทศไทยอีกด้วย ซึ่งส่งผลให้เกิดสมาคม มูลนิธิ หรือชมรม ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนที่มีหน้าที่ในการประเมินค่าวรรณกรรมและให้รางวัลทางวรรณกรรมอีกเป็นจำนวนมากดังปรากฏในปัจจุบันนี้

2.2.2.4 การออกหนังสือพิมพ์เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานร้อยกรอง

การออกหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยหมอบรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley) ได้ริเริ่มออกหนังสือพิมพ์แถลงข่าวรายปักษ์เป็นภาษาไทยมีชื่อว่า *หนังสือจดหมายเหตุ* หรือ *บางกอกกรีกอเดอ (Bangkok Recorder)* มีเรื่องสารคดี ข่าวราชการ ข่าวการค้า ข่าวเบ็ดเตล็ด โดยฉบับแรกออกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พุทธศักราช 2387 ต่อมาจึงออกหนังสือรายปีเป็นภาษาอังกฤษมีชื่อว่า *บางกอกกาเล็นเดอร์ (Bangkok Calendar)* หนังสือพิมพ์ที่เริ่มดำเนินงานโดยมิชชันนารีชาวอเมริกัน ได้เป็นตัวอย่างของการทำหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยในสมัยต่อมา กิจกรรมหนังสือพิมพ์ ซึ่งริเริ่มโดยมิชชันนารีชาวอเมริกัน ได้ขยายตัวเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา การพิมพ์หนังสือช่วยให้เกิดหนังสือพิมพ์รายวัน

อย่างไรก็ตามในระยะแรกหนังสือพิมพ์ยังไม่มีบทบาทต่อความคิดอ่านของคนไทยเท่าใดนัก เพราะจำนวนคนอ่านหนังสือออกยังมีน้อย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช 2417-2418 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเกษมสันต์ โสภาคย์ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ ทรงออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์อีกฉบับหนึ่งมีชื่อว่า *ดรโณวาท* เนื้อหาของหนังสือพิมพ์นี้มีข่าวต่างประเทศ บางเรื่องเกี่ยวกับราชการบ้าง หนังสือสุภาพจิตเครื่องสอนใจ ตำราการแสดงแบบแผนวิชาต่าง ๆ จดหมายเหตุ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเปิดทางให้นักเขียนได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานของตนเองต่อประชาชน หลังจากนั้นก็ได้มีการออกหนังสือพิมพ์อีกหลายฉบับ ทั้งประเภทรายวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน (100 รอยอดีต, ม.ป.ป.: 170-171)

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ออกหนังสือ *วชิรญาณ* เพื่อเผยแพร่ผลงานในนามของหอพระสมุดวชิรญาณ โดยหนังสือดังกล่าวได้ตีพิมพ์ระหว่างพุทธศักราช 2427-2448 เนื้อหาของหนังสือชุดนี้เป็นสรรพวิทยาการอันเป็นประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา วรรณคดี ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ พระราชพิธี การต่างประเทศ การท่องเที่ยว สุภาพชน คำสอน และตำราวิชาการต่าง ๆ

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่กิจการหนังสือพิมพ์กำลังเฟื่องฟูและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ด้วยพระองค์ทรงมีความสนพระราชหฤทัยในกิจการหนังสือพิมพ์เป็นอย่างมาก สืบเนื่องตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาวิชาความรู้ในประเทศอังกฤษ ด้วยพระอุปนิสัยที่ทรงใฝ่รู้ใฝ่เรียนและความสนพระราชหฤทัยในด้านอักษรศาสตร์ จึงทรงพระราชนิพนธ์งานประพันธ์ประเภทต่าง ๆ เช่น กวีนิพนธ์ เรื่องสั้น และนวนิยาย พระราชทานไปตีพิมพ์เผยแพร่ลงในวารสารต่าง ๆ หลังจากที่พระองค์ได้ทรงก่อตั้ง *สามัคคีสมาคม* ขึ้นได้มีการจัดทำนิตยสารภาษาไทยสำหรับคนไทยในประเทศอังกฤษมีชื่อว่า *สามัคคีสาร* ซึ่งผลงานชิ้นแรกของพระองค์ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารดังกล่าวและได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในหมู่คนไทยเป็นอย่างมาก นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงออกหนังสือพิมพ์ *The Screech Owl* ซึ่งมีลักษณะเป็นหนังสือพิมพ์แนวฉบับขึ้น (หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, 2522: 5)

หลังจากที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินนิวัติประเทศไทยเมื่อปีพุทธศักราช 2445 แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ก่อตั้ง *ทวีปัญญาสโมสร* ขึ้นในพระราชวังสราญรมย์ เมื่อพุทธศักราช 2447 มีการออกหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อว่า *ทวีปัญญา* โดยพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์งานประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ดังกล่าว ตลอดจนทรงเปิดโอกาสให้นักเขียนคนอื่น ๆ ได้เผยแพร่ผลงานของตนเองด้วยเช่นกัน ซึ่งมีทั้งร้อยแก้ว โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน โดยได้รับค่าตอบแทนถ้าระบุไว้ว่าต้องการ (เดโช สวานานนท์, 2523: ก)

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จขึ้น
 เถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ในพุทธศักราช 2461 ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งเมืองจำลองขึ้น
 พระราชทานชื่อว่า *ดุสิตธานี* ในบริเวณพระราชวังดุสิต โดยมีการทดลองให้บริหารราชการแผ่นดิน
 ตามระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ออกหนังสือพิมพ์
 เผยแพร่ในเมือง *ดุสิตธานี* มีชื่อว่า *ดุสิตสมิต* เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ออกทุกวันเสาร์
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้จัดทำ มีนายจ่ายวด (ปานี ไกรฤกษ์) เป็นผู้ช่วย
 หม่อมเจ้าคุณภากร วรวรรณ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล และพระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคริก)
 ร่วมมือกันบริหารงาน จำหน่ายฉบับละ 1 บาท รายได้ทั้งหมดที่ได้จากการจำหน่ายหนังสือนี้นำไป
 บำรุงราชนาวีไทย โดยฉบับแรกออกเผยแพร่เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พุทธศักราช 2461 (ทวิศกดิ์
 เสนาณรงค์, 2529: ก) นอกจากนี้ยังมีคำแถลงถึงวัตถุประสงค์ในการออกหนังสือนี้ไว้หลังปกในทุก
 ฉบับ ซึ่งพระราชทานไว้เป็นคำประพันธ์ว่า

"หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต
 บ่มิคิดคดีทราวม
 ตั้งจิตจะนำความ
 ลุขะให้ฤดีสบาย
 ถึงลื้อก็ลื้อเพียง
 กุละเยี่ยงวิธีสหาย
 บ่มิจะมุงร้าย
 บ่มิมุงประจานใคร
 ใครออกจะพลาดท่า
 ก็จจะลื้อจะเลียนให้
 ใครตีวิเศษไซ้
 ก็จจะชมประสมดี
 ชมเราก็แทงคิว
 ผิวะฉิวก็ชอร์รี่
 แม้แม้คมีคินดี
 ก็จจะเชิญ ณ คลองสาน ฯ"

(ดุสิตสมิต เล่ม 2, 2529: ข)

อินทรวีเชียรฉันทข้างต้นแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการออกหนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* ที่มีเนื้อหาล้อเลียนและวิจารณ์เหตุการณ์ในบ้านเมือง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตนเอง ตลอดจนการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยเช่นกัน ซึ่งถือว่าเป็นการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้กล่าวถึงหนังสือ *ดุสิตสมิต* ไว้ว่า "พอจะสรุปได้ว่าหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตวางนโยบายที่จะสร้างความขบขันให้ผู้อ่านสนุก ๆ และล้อเลียนคนโน้นบ้างคนนี้บ้าง แต่ก็มีได้มุ่งร้ายอย่างใด ล้อกันเพื่อสนุก ๆ ความจริงเพื่อสอนกันทั้งนั้น" (หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, 2522: 4)

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* จะมุ่งเน้นไปในด้านการล้อเลียนและวิจารณ์สังคมในขณะนั้น เพื่อเป็นการสั่งสอน ตักเตือน หรือชี้แนะผู้อ่าน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหนังสือพิมพ์ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำพระพุทธศาสนาสุภาษิตสุภาษิตพระร่วง ตลอดจนสุภาษิตจากต่างประเทศ ทั้งในตะวันตกและตะวันออก มาขยายความเป็นโคลงแบบต่าง ๆ เช่น โคลงสุภาพ โคลงสินธุมาลี โคลงนันทะทายี ดังตัวอย่างสุภาษิตญี่ปุ่นว่า "อิชะโนซุโยโย" แล้วทรงพระราชนิพนธ์เป็นโคลงสินธุมาลี ความว่า (หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, 2522: 16)

"แพทย์เองทำผิดข้อ	สุขการ
ญี่ปุ่นภาษิตสาร	เสกไว้
ผู้ฉลาดฟังอ่าน	คดี
เห็นชัดถนัดได้	ไปฉงน
ตนเป็นผู้รอบรู้	วิทยา
ศิลปะเปรื่องปัญญา	แหลมหลัก
แสดงปาฐะกะถา	สอนศิษย์
แต่ประพฤติเองมัก	ผิดไป"

พระราชนิพนธ์ข้างต้นทรงนำมาจากสุภาชิตฎีปุ่นและทรงขยายความเป็นโคลงสินธุมาลี ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะปรากฏในหนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* ทุกฉบับ ในการพระราชนิพนธ์บทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองลงในหนังสือพิมพ์ดังกล่าว จะทรงเลือกใช้พระนามแฝงต่าง ๆ เช่น *วรสมิต* *วรรณสมิต* *จุลสมิต* *มหาสมิต* *วิริยสมิต* หรือแม้บางครั้งก็มีทรงลงไว้ว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่ก็ทราบกันว่าเป็นพระราชนิพนธ์ (หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, 2522: 23) หนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* ซึ่งนอกจากจะสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองไว้จำนวนมากแล้ว ยังมีวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วเช่นเดียวกัน ดังที่ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *"ดุสิตสมิต บทวิหฤกษ์กระจายเสียง"* ความว่า

"ดุสิตสมิตได้สร้างวรรณกรรมไว้หลายประเภท นอกจากร้อยกรองที่ผมได้อ่านมาแล้ว 2-3 บท ยังมีวรรณกรรมประเภทอ่านเล่น เรื่องนักสู้บ่ออะไรอย่างนี้หลายเรื่องเหมือนกัน เช่น เรื่องแมลงป่องทองเป็นต้น แมลงป่องทองลงพิมพ์ติดต่อกัน 35 ฉบับ จึงจบเล่ม รวม ๆ ปี เหมือนกัน และเรื่องยาว ๆ เท่า ๆ กัน ยังมีอีก คือ เรื่องพฤติกรรมของมองลิเออร์ปัวโรต์ 36 ฉบับจึงจะจบ และยังมีนิทานทหารเรือ หัวใจชายหนุ่ม และมีเรื่องเบ็ดเตล็ดอีกมาก"

(หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, 2522: 29-30)

หนังสือพิมพ์ *ดุสิตสมิต* ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ออกเผยแพร่ในเมืองดุสิตธานี เพื่อทรงใช้เป็นสื่อสำหรับการเผยแพร่ข่าวสารในเมืองดังกล่าวแล้ว พระองค์ยังทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนและการใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองอย่างมีขอบเขตตลอดจนเป็นสิ่งสำคัญในการเผยแพร่พระราชนิพนธ์ประเภทต่าง ๆ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการประพันธ์ร้อยกรอง ซึ่งนอกจากจะมีคุณค่าในด้านเนื้อหาที่สั่งสอน ตักเตือน ล้อเลียน และวิจารณ์สังคมแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของการประพันธ์ร้อยกรองไปพร้อมกันอีกด้วย

ดังนั้นกิจการด้านหนังสือพิมพ์ของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความเจริญก้าวหน้าและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นยุคเฟื่องฟูของหนังสือพิมพ์ก็ว่าได้ ก่อให้เกิดการผลิตหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ออกจำหน่ายจำนวนมาก ทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาไทยเช่น *จินโนสยามวารศัพท์* *กรุงเทพเดลิเมต์* *หนังสือพิมพ์ไทย* เป็นต้น หรือหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ เช่น *The Bangkok Times* เพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดความอ่านของคนในสังคมก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและเสนอแนะความคิดเห็นได้อย่างเสรีในเรื่องการบริหารประเทศด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกหนังสือพิมพ์เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานร้อยกรองซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยและให้ความสำคัญมาโดยตลอดรัชสมัยของพระองค์

2.2.2.5 การพระราชนิพนธ์ตำราประพันธ์ศาสตร์

การส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ *การพระราชนิพนธ์ตำราประพันธ์ศาสตร์* ซึ่งพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถและพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่งในการทรงศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วรรณคดีโบราณตลอดจนตำราประพันธ์ศาสตร์ตั้งแต่อดีต และทรงนำมาสร้างสรรค์เป็นพระราชนิพนธ์อันทรงคุณค่าจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* และ *พระนลคำหลวง* ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไปนี้

พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อให้เป็นตำราฝึกหัดการแต่งโคลงของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงรวบรวม ฟื้นฟู และสร้างสรรค์การแต่งโคลง ดังที่ วีรวัฒน์ อินทรพร (2555: 65) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง *"พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์: ภาพสะท้อนแนวพระราชดำริเรื่องการประพันธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"* ความว่า "หากพิจารณาเนื้อหาของพระราชนิพนธ์นี้แล้ว จะพบว่าแท้จริงแล้วพระองค์น่าจะทรงมีพระราชประสงค์ในการพระราชนิพนธ์ 3 ประการดังนี้ ได้แก่ การฟื้นฟูการแต่งโคลงสี่ การรวบรวมแบบแผนการแต่งโคลง และการสร้างสรรค์โคลงชนิดใหม่จากพื้นฐานของเก่า"

เนื้อหาในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชาธิบายในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการ แต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง ดังนี้

- 1) ความสำคัญและประโยชน์ของการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง
- 2) ลักษณะการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองที่ควรละเว้นและควร

ปฏิบัติ

- 3) ลักษณะการแต่งโคลง ได้แก่ ลักษณะของโคลง การรับส่งสัมผัส

คำเอกคำโท คำสร้อย และคำกระทู้

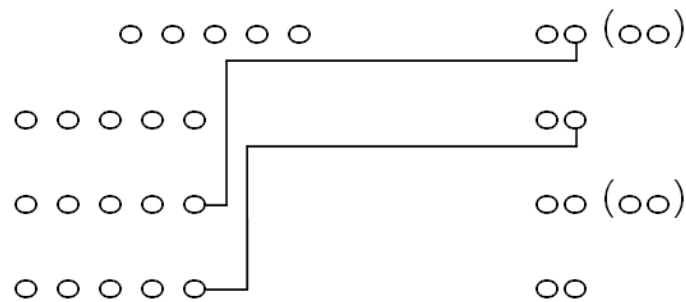
- 4) ตัวอย่างของโคลงชนิดต่าง ๆ ได้แก่ โคลงสี่สุภาพ โคลงทนต์ โคลงกลบท โคลงกระทู้ โคลงฉันท์ โคลงโบราณ และโคลงเยี่ยงโบราณ (โคลงที่ทรงประดิษฐ์ขึ้นใหม่)

นอกจากนั้นในด้านที่มาของโคลงชนิดต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมาจากตำราประพันธ์ศาสตร์ในอดีต คือ *ตำราวจินตามณี* ของ พระโหราธิบดีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และกาพย์สารวิลาสิณี อีกทั้งพระองค์ยังทรง ประดิษฐ์โคลงขึ้นใหม่ จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ โคลงวชิรมาลี โคลงมุกตะมาลี โคลงรัตนมาลี และโลง จิตรมาลี โดยทรงนำมาจากกาพย์สารวิลาสิณี อันแสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถในด้านการประพันธ์ ร้อยกรองอย่างชัดเจน

ถึงแม้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* จะมีความยาวที่ไม่มากนัก แต่ก็ถือว่าเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เล่มหนึ่งมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลงชนิดต่าง ๆ ซึ่งพระองค์ทรงรวบรวมโคลงชนิดต่าง ๆ มาจัดไว้เป็นหมวดหมู่ พร้อมทั้งทรงอธิบายชื่อโคลง แขนงคำประพันธ์ ตลอดจนทรงแสดงตัวอย่างของ โคลงประเภทนั้น ๆ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ความว่า

"ตัวอย่างโคลงเหล่านี้ โดยมาจากกาพย์สารวิลาสิณี

(1) วิชขุมาลี (คือโคลงคั่นนั่นเอง แต่ไม่จำกัดเอกโท)

ตัวอย่าง

ข้าแต่พระพทธเกล้า

มุนินทร์

ลายลักษณะบาทหัตถ์

วิจิตร

ชนนิกรไหว้อาจิณ

คีนคำ

ตั้งกระหม่อมข้านิตย

เท่ามรณ ฯ"

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 22)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นลักษณะการอธิบายวิธีการแต่งโคลงที่ทรงใช้อธิบายใน พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ จากตัวอย่างนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงการแต่งโคลงโบราณที่มีชื่อว่า โคลงวิชขุมาลี พระองค์ทรงนำมาจาก กาพย์สารวิลาสิณี และทรงอธิบายถึงที่มาของโคลง แพนผังคำประพันธ์ และยกตัวอย่างคำประพันธ์ชนิดนั้น พร้อมทั้งทรงพระราชนิพนธ์เป็นตัวอย่างประกอบ ซึ่งลักษณะการอธิบายเช่นนี้ปรากฏใน พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ โดยตลอดทั้งเรื่อง

ดังนั้น พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชนิพนธ์เรื่องสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความ สน พระราชหฤทัยในด้านการแต่งคำประพันธ์และทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในเรื่องดังกล่าวเป็นที่สุด กอปรพระวิริยะอุตสาหะพากเพียรอย่างสูงในการทรงศึกษา ค้นคว้า รวบรวม และจัดหมวดหมู่ของ โคลงชนิดต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* เป็นตำราฝึกหัดการแต่งโคลงของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงแล้ว ยังเป็นการฟื้นฟูและสร้างสรรค์ การแต่งโคลงไปพร้อมกันอีกด้วย

การส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของพระองค์ที่สำคัญอีก ประการหนึ่งในด้านการพระราชนิพนธ์ตำราประพันธ์ศาสตร์ ที่นอกจากจะทรงพระราชนิพนธ์ *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* แล้วยังมีพระราชนิพนธ์ที่สำคัญ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นตำรา ประพันธ์ศาสตร์ประเภทปฏิบัติอีกเล่มหนึ่ง คือ พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

พระนลคำหลวง เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงแปลความมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์ (Sir Monier Monier-Williams) เรื่อง *นโลปายานบรรพ* อันเป็นเรื่องที่มีอยู่ใน *คัมภีร์มหาภารตะ* ของมุนีกฤษณโศปายน (เร็นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 12) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 18 กันยายน พุทธศักราช 2456 ถึง วันเสาร์ที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2457 และได้ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช 2459 โดย พระองค์ทรงใช้ระยะเวลาในการตรวจทานและแก้ไขเพิ่มเติมถึง 2 ปี จึงได้ตีพิมพ์เผยแพร่ นับได้ว่าเป็น ผลงานที่เกิดจากพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง (กุสุมา รักษมณี, 2559: 22-23)

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เริ่มต้นเรื่องด้วย นมัสกฤติกา คือบทไหว้ครู ต่อด้วยอารัมภกถา เพื่อแสดงจุดประสงค์ของการแต่งเรื่องดังกล่าว จากนั้นคือนิทาน วัจนะ ซึ่งเป็นการเล่าถึงมูลเหตุของเรื่อง *พระนลคำหลวง* และต่อจากนั้นเป็นการดำเนินเรื่อง *พระนล คำหลวง* มีความยาวจำนวน 26 สรรค และจบด้วยอุตตรกถา (เร็นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 12-13) นอกจากนี้ในส่วนท้ายของเรื่องยังมีภาคผนวกที่ทรงอธิบายถึงลักษณะของคำประพันธ์และลำดับของ

คำประพันธ์ที่ทรงใช้ตลอดทั้งเรื่อง อีกทั้งยังมีอิทธิพลศัพท์ที่ทรงอธิบายที่มาและความหมายของ คำศัพท์ที่ทรงเลือกใช้ใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* อย่างละเอียด

อนึ่ง ผู้วิจัยได้สรุปเรื่องย่อของพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ไว้ดังนี้

ในคัมภีร์มหาภารตะของกฤษณไหวพายนมูณีแห่งอินเดีย กล่าวว่า พระฤๅษีพฤทธีสวเลาเรื่องพระนลให้แก่กษัตริย์ปาณฑพทั้ง ๕ ฟัง ความว่า พระนลเป็นกษัตริย์แห่งนคร นิษัธ ปล่อยหงส์ไปสื่อความรักกับนางมยันทิ ในพิธิสุมพรของนางมยันทิ มีกษัตริย์และเทวดาไป ชุมนุมมาก แต่นางมยันทิ เลือกรพระนล ทำให้ผีร้ายชื่อกลีกับทวารมมีความริษยาพระนล และเข้าสิง พระนลให้คลังโคล้การเล่นสกา จนมีการพนันบ้านเมืองเกิดขึ้น พระนลแพ้สกาจนเสียบ้านเมืองและ ต้องออกเดินป่าจนได้รับความลำบาก โดยที่นางมยันทิตติดตามไปด้วย ซึ่งพระนลได้ขอร้องให้นางมยันทิลกลับบ้านเมืองของตนเองไป แต่นางมยันทิเลือกที่จะติดตามไปกับพระนล อย่งไรก็ตามพระนล จึงตัดสินใจหนีนางมยันทิไป ทำให้นางมยันทิต้องดิ้นรนติดตามเพื่อหาพระนลให้พบ ระหว่างทาง นางมยันทิได้พบพรานป่าและหัวหน้าพ่อค้าเกวียน จนกระทั่งในที่สุดนางมยันทิจำต้องกลับ บ้านเมืองและขอให้คณะพราหมณ์ค้นหาพระนลด้วยการขับเพลงเล่าเรื่องราวความรักระหว่างพระนล กับนางมยันทิ จนกระทั่งคณะพราหมณ์กลับมาแจ้งข่าวแก่นางมยันทิตัวว่า วาหุทสารถิของท้าวฤๅษี บรรมน่าจะเป็นพระนล นางมยันทิจึงออกอุบายให้ท้าวฤๅษีบรรมทราบว่ นางมยันทิจึงเข้าพิธิ สุมพรใหม่ ท้าวฤๅษีบรรมดีใจให้วาหุทสารถิพาตนไปหานางมยันทิ ระหว่างทางพระนลแลกวิชาม้า กับวิชาสกากับท้าวฤๅษีบรรม พระนลจึงพันอำนาจของกลี เมื่อท้าวฤๅษีบรรมมาถึงไม่พบว่ามิพิธิสุมพร ส่วนนางมยันทิเมื่อรู้ว่าท้าวฤๅษีบรรมและวาหุทสารถิมมาถึงแล้ว จึงสั่งให้นางเกศินีไปสืบความจนรู้ ความจริงว่าพระนลคือวาหุทสารถิที่ปลอมตัวมา หลังจากที่พระนลและนางมยันทิได้พบเจอกันแล้ว พระนลก็ได้พานางมยันทิพร้อมด้วยพระโอรสและพระธิดากลับสู่เมืองนิษัธ เพราะครบกำหนด 3 ปี พอดี โดยพระนลได้ทำพนันสกากันอีกครั้ง ซึ่งในคราวนี้พระนลเป็นฝ่ายชนะ ถึงแม้ทวารบรจะสิงสกา อยู่ก็ตาม ทำให้ทวารบรต้องรีบหนีไปก่อนที่ความชั่วร้ายจะแตกและตัวเองอาจมีภัย พระนลและนาง มยันทิจึงได้รับการอภิเษกให้ขึ้นครองราชย์สมบัติอันเป็นของพระองค์มาแต่เดิมอีกครั้ง และทรง ปกครองทำนุบำรุงบ้านเมืองอาณาประชาราษฎร์ด้วยทศพิธราชธรรม ทำให้เกิดความสุขและความ ร่วมเย็นสืบมาตราบจนสิ้นอายุขัย แล้วก็จุติไปบนสวรรค์เช่นเดิม

ผู้วิจัยมีความสงสัยว่าเพราะสาเหตุใดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงเลือกเนื้อหาของเรื่อง *พระนล* หรือเรื่อง *นโไลปาชยานบรรพ* มาเป็นพระราชนิพนธ์สำหรับแสดงแบบอย่างของการประพันธ์ร้อยกรองไทย โดยผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสาเหตุที่พระองค์ทรงเลือกเรื่อง *พระนล* นั้นอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องที่กำลังกล่าวถึงการมีสติและความหลงใหล ดังจะเห็นได้จากการกระทำของตัวละครในเรื่องดังกล่าว ซึ่งลักษณะสำคัญนี้เองมีส่วนสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นช่วงที่กำลังรับอิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงของประเทศในด้านต่าง ๆ ที่มีผลสืบเนื่องมาจากการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจชาติตะวันตก ตลอดจนภัยจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าจากสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกเนื้อหาของเรื่อง *พระนล* มาพระราชนิพนธ์เป็นคำหลวง ซึ่งนอกจากจะทรงใช้สำหรับแสดงตัวอย่างของ *การประพันธ์ร้อยกรอง* ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ เล่มหนึ่งแล้ว พระองค์อาจจะมีพระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นสิ่งที่ให้ข้อคิดหรือเตือนสติคนไทยในขณะนั้น ให้เป็นผู้ที่มีสติรู้ตัว มีปัญญา รู้คิด ไม่หลงใหลไปกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อคนไทยก็ได้

ดังนั้นพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ที่นอกจากจะเป็นงานเขียนประเภทร้อยกรองที่ให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ไปพร้อมกันด้วย เห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ร้อยกรองของไทยแทบจะทุกชนิดสลับกันไปอย่างไร้เพราะ ทั้งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ร่าย (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 16) นอกจากนี้ อัญชลี ภูษะกา ได้กล่าวถึง "การแสดงแบบอย่างลักษณะคำประพันธ์ไทยในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*" ความว่า

"พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีวิธีการเลือกใช้ชนิดคำประพันธ์ในพระราชนิพนธ์ที่ทรงพยายามแสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างลักษณะคำประพันธ์ไทยให้ได้มากที่สุด อีกทั้งยังได้แสดงให้เห็นลำดับลักษณะคำประพันธ์ที่พระองค์ทรงใช้ในแต่ละส่วนไว้อย่างชัดเจนและละเอียดครบถ้วนตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะแสดงแบบอย่างลักษณะคำ

ประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ได้ดูเป็นตัวอย่าง กล่าวได้ว่าเรื่อง พระนลคำหลวง
มีสถานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ของไทยอีกด้วยประการหนึ่ง"

(อัญชลี ภู่มะกา, 2553: 380-381)

อีกทั้ง พิสิทธิ์ กอบบุญ (2561: 200-228) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ
พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง สรุปได้ว่า พระนลคำหลวง มุ่งให้ความสำคัญต่อความหมายของ
คำหลวง ว่าหมายถึง วิชาเกี่ยวกับการทวิหรือวิชาการแต่งหนังสือ ซึ่งพระองค์ปรารถนาให้บทพระราช
นิพนธ์นี้เป็นแนวทางหรือแบบอย่างอันดีของการแต่งวรรณคดีที่ดี อีกทั้งคำว่า คำหลวง ยังหมายถึง
งานกวีนิพนธ์ที่แต่งเป็นคำประพันธ์หลากอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าตำราประพันธ์ศาสตร์ ทั้ง 2 เล่ม อันได้แก่ พระบรม
ราชาธิบายในการประพันธ์ และ พระนลคำหลวง ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระราชนิพนธ์ขึ้นมานั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรอง โดยทรงมี
พระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตำราสำหรับฝึกหัดแต่งคำประพันธ์แก่กุลบุตรใน
โรงเรียนมหาดเล็กหลวง นอกจากนี้ยังทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการประพันธ์ร้อยกรองว่าเป็นสิ่งที่
ควรส่งเสริมและสนับสนุน เพราะทรงถือว่าการประพันธ์ร้อยกรองนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความมี
อารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองของชาติไทย

จากพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการประพันธ์ร้อย
กรองในข้างต้นที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาพอสังเขปแล้วนั้น ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ พระราชประวัติใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรอง

ประการแรก คือ พระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษา
พระราชประวัติส่วนพระองค์เป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญ เพื่อให้เข้าใจและทราบถึงความสนพระราช
หฤทัยในด้านอักษรศาสตร์ของพระองค์ ตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์จนถึงเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราช
สมบัติ ซึ่งมีผลต่อการสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์ที่ทรงคุณค่าจำนวนมาก ตลอดจนการศึกษาพระราช
กรณียกิจที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านสังคมและ
วัฒนธรรม และด้านอักษรศาสตร์ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติในรัชสมัยของ
พระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการส่งเสริมการประพันธ์ ซึ่งพระองค์ทรงถือว่าเป็นการพัฒนา

ประเทศชาติให้มีความเจริญวัฒนาอีกวิธีการหนึ่ง เพราะภาษาและวรรณคดีไทยนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาติไทยเป็นชาติที่มีศิลปวัฒนธรรมที่ดงาม มีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกับนานาอารยประเทศ นอกจากนั้นการศึกษาพระราชกรณียกิจดังกล่าว ยังเป็นพื้นฐานสำหรับการทำความเข้าใจในด้านแนวพระราชดำริในการสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ในฐานะ ตำราประพันธ์ศาสตร์

ประการที่สอง คือ พระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาในประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพของบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อบรรยากาศการสร้างเสพวรรณกรรมในรัชสมัยของพระองค์ จนได้รับการกล่าวถึงว่า "รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่งานประพันธ์ร้อยกรองของไทยกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง" ตลอดจนวิธีการหรือแนวทางในการส่งเสริมการประพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงปฏิบัติมาตลอดรัชสมัย ย่อมสร้างสรรค์งานประพันธ์อันทรงคุณค่าจำนวนมาก ซึ่งปรากฏเด่นชัดจวบจนปัจจุบัน อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงมรดกและภูมิปัญญาทางภาษาและวรรณคดีของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประพันธ์ร้อยกรองของไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญและเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาและแสดงถึงความเจริญของชาติไทยอีกประการหนึ่งด้วย การที่จะทรงสืบทอดและอนุรักษ์ การประพันธ์ร้อยกรองของไทย ให้ดำรงคงอยู่ต่อไปได้นั้น ก็คือการพระราชนิพนธ์ ตำราประพันธ์ศาสตร์ เพื่อเป็นตำราฝึกแต่งคำประพันธ์สำหรับกุลบุตรทั่วไป ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติสืบไป ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง โดยพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงรวบรวม อธิบาย และแสดงตัวอย่างการแต่งคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ไว้ในพระราชนิพนธ์ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 3

ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในเรื่องพระนลคำหลวง

ตำราประพันธ์ศาสตร์ เป็นตำราที่เขียนขึ้นเพื่ออธิบายหลักการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองแต่ละประเภท เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย เป็นต้น ธเนศ เวศร์ภาดา (2543) ได้แบ่งตำราประพันธ์ศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภททฤษฎีทางฉันทลักษณ์และตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภทปฏิบัติ กล่าวคือ ตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภททฤษฎีทางฉันทลักษณ์เป็นตำราที่รวบรวมแบบแผนคำประพันธ์ โดยอธิบายลักษณะบังคับและยกตัวอย่างคำประพันธ์นั้น ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้สนใจในการแต่งคำประพันธ์ เช่น *กาพย์สารวิลาสิณีและกาพย์คันฉะจินตามณี ฉบับพระโหราธิบดี ประชุมสำเนา* ของหลวงจรุจรมานมิต และ *ตำราฉันทลักษณ์* ของพระยาอุปกิตศิลปสาร เป็นต้น ส่วนตำราประพันธ์ศาสตร์ประเภทปฏิบัติ เป็นตำราที่มุ่งแสดงให้เห็นแบบแผนฉันทลักษณ์ของไทย โดยผ่านการปฏิบัติ คือ การสร้างบทประพันธ์ขึ้นเป็นแบบอย่าง เช่น *กลบทศรีวิบูลกิตติ์* ของหลวงศรีปริษา (เซ่ง) และ *ตำราฉันทมาตราพฤติและวรรณพฤติ* พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นต้น

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระราชนิพนธ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ ทั้งประเภททฤษฎีทางฉันทลักษณ์และประเภทปฏิบัติ กล่าวคือด้านความเป็นตำราประเภททฤษฎี จะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ที่มีการให้ความรู้ในด้านการประพันธ์ร้อยกรอง ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายลักษณะของคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ การอธิบายความหมายของคำศัพท์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าเป็นแบบอย่างสำหรับการฝึกแต่งคำประพันธ์ อีกทั้งยังมีฐานะเป็นตำราประเภทปฏิบัติ ซึ่งนอกจากจะมีการให้ความรู้ในด้านการประพันธ์ร้อยกรองแล้ว ยังมีการสร้างบทประพันธ์ขึ้นเป็นแบบอย่างผ่านเนื้อเรื่อง *พระนลคำหลวง* จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ในด้านการประพันธ์ร้อยกรอง ตลอดจนการสร้างบทประพันธ์ขึ้นเป็นแบบอย่าง นอกจากนี้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ยังมีลักษณะร่วมกับวรรณคดีเรื่อง *สามกรุง* พระนิพนธ์ในพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ในลักษณะของการให้ความรู้ในด้านการแต่งคำประพันธ์และการอธิบายความหมายของคำศัพท์ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงเวลา

ใกล้เคียงกัน อันแสดงให้เห็นถึงความนิยมและลักษณะเฉพาะของการสร้างสรรค์ผลงานของกวีในขณะนั้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำแนวคิดจากตะวันตก เรื่องการอธิบายคำศัพท์ในรูปแบบของอภิธานที่กล่าวไว้ในตอนท้ายของพระราชนิพนธ์ ดังนั้นผู้วิจัยจะขอกกล่าวถึงลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ในหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์

3.2 แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ

3.1 การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะของการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการแต่งคำประพันธ์ ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชาธิบายในส่วนภาคผนวกของพระราชนิพนธ์ โดยทรงกล่าวถึงการอธิบายในลักษณะประพันธ์และอภิธาน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

3.1.1 การอธิบายลักษณะของคำประพันธ์

3.1.2 การอธิบายคำศัพท์

3.1.1 การอธิบายลักษณะของคำประพันธ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับลักษณะการแต่งคำประพันธ์ โดยทรงใช้คำว่าลักษณะประพันธ์ เนื้อหาของพระบรมราชาธิบายดังกล่าวเกี่ยวกับประเภทของฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงกล่าวถึงสาเหตุที่ต้องอธิบายลักษณะประพันธ์ ดังความว่า

"ในการประพันธ์เรื่องพระนลคำหลวงนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจใช้ลักษณะประพันธ์ต่าง ๆ ตามที่ใช้เคยโดยมากเพื่อแต่งหนังสือไทย ท่านผู้อ่านคงจะได้สังเกตเห็นแล้วว่า บางอย่างก็มีอยู่ข้างจะบริบูรณ์บางอย่างก็บกพร่อง จึงขออธิบายไว้ว่าทั้งนี้เป็นไปโดยความตั้งใจให้เป็นเช่นนั้น ไม่ใช่เพราะหลงลืม ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 86)

ข้อความข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงสาเหตุในการอธิบายลักษณะประพันธ์ ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะใช้ฉันทลักษณ์ทุกประเภทในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง อันได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ซึ่งในบางฉันทลักษณ์พระองค์ก็ทรงมิได้ใช้ครบทุกชนิด อาทิ ฉันทลักษณ์ประเภทกลอน ทรงใช้กลอนเกือบทุกชนิด เว้นแต่กลอนสักวาและกลอนดอกสร้อย โดยทรงมีพระบรมราชธิบายเกี่ยวกับสาเหตุดังกล่าวไว้ในอธิบายลักษณะประพันธ์ ดังความว่า

"2. กลอน มีแทบทุกชนิดที่จะต้องใช้ในการแต่งหนังสือโดยมาก ขาดแต่สักกระวากับดอกสร้อย ซึ่งแท้จริงก็คล้ายกลอนบทละครฤๅเสภานั่นเอง ผิดแต่มีจำกัดว่าบท 1 มีเพียง 9 บาท (ฤๅเรียงตามภาษากลอนละครว่า "4 คำ") เท่านั้น และสักกระวาต้องเริ่มว่า "สักกระวา ฯลฯ" และในบาทที่ 8 ต้องลงเอย ส่วนดอกสร้อยต้องเริ่มว่า "ดอกเอยดอกสร้อย งามแฉล้มแซมซ้อยเหมือนเสกสรร" ดังนี้เป็นตัวอย่าง และในบาทที่ 8 ก็ลงเอยเหมือนกัน แต่ทั้งสักกระวาและดอกสร้อยจำนำลงมาไว้ในเรื่องพระนลนี้ก็หาที่เหมาะสมไม่ได้จึงงดไว้"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 86)

ข้อความข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกลอน และทรงกล่าวถึงสาเหตุที่พระองค์มิทรงใช้กลอนสักวาและกลอนดอกสร้อย ด้วยพระองค์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยแล้วว่ากลอนดังกล่าวไม่เหมาะสมแก่เนื้อหาของพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง จึงทรงเว้นไป หากเมื่อพิจารณาถึงเหตุผลที่พระองค์มิทรงเลือกใช้กลอนสักวาและกลอนดอกสร้อย ในพระราชนิพนธ์นั้น อาจจะมาจากสาเหตุที่ฉันทลักษณ์ดังกล่าวเป็น

กลอนที่นิยมใช้โต้ตอบกันระหว่างชายหญิง ดังที่ พระยาอุปกิตศิลปสาร (2541: 369) ได้กล่าวว่า กลอนสีกวาและกลอนดอกสร้อย เป็นกลอนที่มีมาแต่โบราณ ใช้แต่งเพื่อร้องแกँกันในระหว่างชายหญิง จากสาเหตุข้างต้นจึงทำให้ฉันทลักษณ์ดังกล่าวไม่เหมาะสมกับพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ซึ่งเป็นเรื่องราวอันศักดิ์สิทธิ์ เพราะมีเนื้อหาจากคัมภีร์มหาภารตะของศาสนาพราหมณ์

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงมี พระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับประเภทและสาเหตุของการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ อาทิ ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงและฉันทน์ ดังตัวอย่างความว่า

"1. โคลง มีทุกชนิดที่หาตำราได้ และมีทั้งที่จำกัดเอกโทและไม่จำกัด การที่มีโคลงครบบริบูรณ์ทุกชนิดนี้ เพราะแท้จริงเป็นแบบประพันธ์อันเหมาะแก่ภาษาไทย อาจที่จะแต่งให้เพราะได้โดยไม่ง่ายเย็นปานใดนัก"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 86)

พระบรมราชาธิบายข้างต้นพระองค์ทรงกล่าวถึงสาเหตุที่ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง โดยมีทั้งโคลงที่กำหนดและไม่กำหนดคำเอกคำโท ตลอดจนทรงกล่าวว่า ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงนั้น เป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่เหมาะสมกับภาษาไทย สามารถแต่งให้เพราะได้โดยไม่ง่าย ซึ่งฉันทลักษณ์ประเภทโคลง เป็นคำประพันธ์ของไทยเรามาตั้งแต่สมัยโบราณและได้รับความนิยมในการแต่งอย่างแพร่หลาย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับฉันทลักษณ์ประเภทโคลงเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ เพื่อให้เป็นตำราฝึกหัดการแต่งโคลงของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง อีกทั้งพระองค์ยังทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงรวบรวม ฟืนฟู และสร้างสรรค์การแต่งโคลง ดังที่ วีรวัฒน์ อินทรพร (2555: 65) ได้กล่าวไว้ว่า "หากพิจารณาเนื้อหาของพระราชนิพนธ์นี้แล้ว จะพบว่าแท้จริงแล้วพระองค์น่าจะทรงมีพระราชประสงค์ในการพระราชนิพนธ์ 3 ประการดังนี้ ได้แก่ การฟื้นฟูการแต่งโคลงสี่ การรวบรวมแบบแผนการแต่งโคลง และการสร้างสรรค์โคลงชนิดใหม่จากพื้นฐานของเก่า" ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าจากสาเหตุข้างต้นนี้จึงส่งผลให้พระองค์ทรงเลือกใช้

ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมฉันทลักษณ์ของไทยที่มีแต่โบราณแล้ว ยังเป็นการรวบรวมชนิดของโคลงแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงไว้เป็นแบบอย่างในพระราชนิพนธ์อีกด้วย

นอกจากสาเหตุของการเลือกฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงกล่าวถึงสาเหตุของการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทฉันทน์ ดังความว่า

"4. ฉันทน์ ได้เลือกเอาแต่เฉพาะที่แต่งได้โดยง่ายและสะดวกแก่ภาษาไทย ซึ่งหาคำลหุได้ยากนัก จึงต้องเลือกเอาฉันทน์ที่มีลหุน้อย ๆ คือ อินทวิเชียร (11) กุซงคประยาต (12) และवलันตคิลก (14) นอกจากนี้ก็มีแต่ที่แต่งยาก ๆ ซึ่งถึงแม้จินตกะวีผู้ชำนาญในทางแต่งฉันทน์ก็แต่งได้แต่ตอนละน้อย ๆ ต้องจัดเป็นฉันทน์วิสามัญ ซึ่งนาน ๆ จะมีที่ใช้คราว 1 ทั้งถึงแม้เมื่อแต่งขึ้นแล้วก็ไม่มีใครเพราะด้วย"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 87)

ข้อความข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชธิบายถึงสาเหตุและชนิดของฉันทน์ ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* อันได้แก่ อินทวิเชียรฉันทน์ 11 กุซงคประยาตฉันทน์ 12 และवलันตคิลกฉันทน์ 14 โดยทรงคำนึงถึงความยากง่ายในการแต่งฉันทน์ ตลอดจนความเหมาะสมกับบรรณชาติของภาษาไทย ด้วยฉันทลักษณ์ประเภทฉันทน์ มีการกำหนดคำครุคาลหุอย่างเคร่งครัด อาจจะทำให้เป็นเรื่องยากในการแต่งฉันทน์ ให้มีความไพเราะได้ โดยที่ฉันทลักษณ์ประเภทฉันทน์ ทั้ง 3 ชนิดที่พระองค์ทรงเลือกใช้ใช้นั้น มีจำนวนคำลหุไม่มาก ทำให้มีความเหมาะสมกับภาษาไทยและสามารถแต่งได้โดยไม่ยากจนเกินไป

ฉันทลักษณ์ประเภทฉันทน์ เป็นคำประพันธ์ที่มีรูปแบบมาจากประเทศอินเดีย โดยที่ไทยรับมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เมื่อไทยรับคำประพันธ์ประเภทฉันทน์ เข้ามาใช้สำหรับการแต่งวรรณคดีแล้ว จึงได้เพิ่มการรับส่งสัมผัสในฉันทน์ ซึ่งเดิมที่ตามลักษณะฉันทน์ ของอินเดียจะไม่มี การรับส่งสัมผัสภายในบท จะมีเพียงแต่การกำหนดคำครุคาลหุเท่านั้น ดังพระอธิบายของพระราชนิพนธ์เรื่อง *กรมหมื่นพิทยาลงกรณ* หรือ น.ม.ส. จากพระนิพนธ์เรื่อง *กลอนแล่นกกลอน* ความว่า "แบบฉันทน์

ของอินเดียเป็นต้น เราเอาอย่างแบบแต่งฉันทมาจกภาษาบาลี แต่ฉันทในภาษาบาลีแบบเดิมไม่มี สัมผัส ส่วนแบบฉันทไทยที่เราเอามาตัดแปลงใช้นั้น ใช้รับสัมผัสนอกถึงสามสัมผัส ยังสัมผัสในซึ่งไม่ บังคับอีกแล้ว" (พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, ม.ป.ป., 376)

จะเห็นได้ว่าการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ นั้นมีความสอดคล้องกับการเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์อย่างยิ่ง กล่าวคือ เป็นการประมวลแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน โดยฉันทลักษณ์แต่ละประเภทที่ ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์นั้น ทรงคำนึงถึงความยากง่ายในการประพันธ์ ตลอดจนความเหมาะสม กับธรรมชาติของภาษาไทย สามารถแต่งให้ไพเราะได้โดยมียากลำบากจนเกินไป ด้วยพระองค์ทรงมี พระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ของ นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ดังปรากฏในอารัมภกถา ความว่า

"ประสงค์แห่งข้าแต่
เรื่องนล นี้ฤ
เพื่อแนะกุลบุตรยล
เยี่ยงไว้
ดูแบบประพันธ์
โคลงกาพย์ กลอนนา
เผื่อจะคิดแต่งได้
อีกบ้างอย่างดนู ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ค)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เพื่อเป็นตำราสำหรับฝึกแต่ง คำประพันธ์ของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ในปัจจุบัน)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับการจัดลำดับของ ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงรวบรวมและ จัดลำดับของฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้พรรณนาเรื่องราวในแต่ละสรรค และทรงให้เหตุผลของการ จัดลำดับของฉันทลักษณ์ ดังปรากฏในลำดับลักษณะประพันธ์ ความว่า

"อนึ่งในการแต่งหนังสือเป็นคำโคลงฉันทกาศกอลอน ตามแบบเขามักบอก
นามลักษณะประพนธ์ไว้ที่ต้นบท แต่ในหนังสือนี้ข้าพเจ้ามิได้บอกไว้ เพื่อจะตัดความ
รุงรังลงเสียส่วน 1 แต่เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษา จึงได้เก็บเอาลักษณะประพนธ์
มารวมลำดับไว้ในภาคผนวกนี้แห่งเดียว"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 87)

ข้อความข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึง
สาเหตุในรวบรวมและจัดลำดับของฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*
มาแสดงไว้ในส่วนของภาคผนวก โดยทรงมีพระบรมราชาธิบายว่า การที่ทรงนำประเภทของ
ฉันทลักษณ์มากกล่าวในส่วนท้ายเป็นหมวดหมู่เดียวกัน แทนการบอกประเภทของฉันทลักษณ์ในแต่ละ
บทซึ่งปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องนั้น เป็นสิ่งที่รุงรังและเพื่อเป็นประโยชน์ของผู้ที่จะศึกษาต่อไป ซึ่งใน
ลักษณะดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นตำราประพนธ์ศาสตร์

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเมื่อพิจารณาถึงสาเหตุในการจัดลำดับของฉันทลักษณ์ที่
ทรงกล่าวมาข้างต้นแล้วจะพบว่า นอกจากการที่พระองค์ทรงให้เหตุผลว่าเป็นการตัดความรุงรัง
ประการหนึ่งแล้วและยังเป็นประโยชน์สำหรับผู้ศึกษาต่อไปด้วยนั้น การรวบรวมและจัดลำดับของ
ฉันทลักษณ์ไว้ในส่วนภาคผนวก ย่อมมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ฝึกหัดแต่ง
คำประพนธ์ กล่าวคือ ผู้ฝึกหัดแต่งคำประพนธ์สามารถทราบประเภทของฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้ใน
สรรคต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน อีกทั้งการที่พระองค์ทรงรวบรวมและลำดับของฉันทลักษณ์ไว้อย่าง
ละเอียดนั้น เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกให้ผู้ฝึกหัดแต่งคำประพนธ์ในการค้นหาตัวอย่างของฉันทลักษณ์
ประเภทต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและรวดเร็ว ดังตัวอย่างว่า

"ลำดับลักษณะประพนธ์

นมัสกฤตติกา	โคลง 4
อาร์มภกกา	โคลง 4
นิทานวัจนะ	ร่าย กับ โคลงวิหขุมาลี
สรรคที่ 1	ร่าย กับ โคลง 4 สลับกันตลอด

สรรคที่ 2

ร่าย "ตั้งแต่กาลเมื่อนั้น ฯลฯ"

โคลง 3 "พระมุนีนารท ฯลฯ"

โคลง 2 "จอมแมนพืงพรตเจ้า ฯลฯ"

ร่าย "ปถวิบาลทั้งพอง ฯลฯ"

โคลง 3 "พืงคำถามคักรินทร์ ฯลฯ"

ฯลฯ

อุตตรกถา

วสันตติลภ กับ อินทรวีเชียรฉันท (สลับกัม)

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 87-88, 96)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการอธิบายลำดับของฉันทลักษณ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* จะเห็นได้ว่าทรงรวบรวมและจัดลำดับของประเภทฉันทลักษณ์ ตั้งแต่เริ่มเรื่องในนมัสกฤตติกา อาร์มภกถา นิทานวิจนะ สรรคที่ 1-26 ตลอดจนจบอุตตรกถา โดยทรงบอกประเภทของฉันทลักษณ์ที่ทรงใช้ในสรรคต่าง ๆ และทรงยกตัวข้อความในเรื่องกำกับไว้เมื่อทรงเปลี่ยนประเภทฉันทลักษณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการรวบรวมและจัดลำดับประเภทฉันทลักษณ์ข้างต้นนี้ จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในด้านการประพันธ์และพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมุ่งหวังให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป นอกจากการอธิบายลักษณะประพันธ์ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ยังมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งในฐานะที่เป็นตำราประพันธ์ศาสตร์คือการอธิบายคำศัพท์ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

3.1.2 การอธิบายคำศัพท์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับคำศัพท์ที่ทรงใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงกล่าวไว้ในอภิธาน ซึ่งอยู่ในส่วนของภาคผนวกต่อจากอธิบายในลักษณประพันธ์ ในส่วนของอภิธานนี้พระองค์ทรงระบุไว้ว่า "อภิธานรวบรวมสำเร็จ ณ วันพฤหัสบดีที่ 4 มิถุนายน พุทธศักราช 2457" (พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 67)

โดยที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เสร็จสมบูรณ์เมื่อวันเสาร์ที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2457 คำศัพท์ในอภิธาน มีจำนวนทั้งสิ้น 534 คำ จะเห็นได้ว่าทรงใช้ระยะเวลาเพียงหนึ่งเดือนเท่านั้นในการรวบรวมและจัดหมวดหมู่คำศัพท์ อันแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ในการรวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ทรงใช้ในพระราชนิพนธ์มาแสดงไว้ในอภิธาน ดังความว่า

"อภิธานนี้ ข้าพเจ้ามิได้ตั้งใจที่จะให้เป็นทีรวบรวมศัพท์โดยละเอียดละออ ถ้วนทั่วไปทุกศัพท์บรรดาศัพท์ที่ใช้ในหนังสือ เพราะว่าหนังสือพจนานุกรมก็มีอยู่แล้ว แต่ศัพท์ที่ได้นำมาลงไว้ในนี้ มีเกณฑ์เลือกคือ

- (1) เปนนามบุคคลในเรื่อง
- (2) เปนศัพท์ที่ไม่ใคร่จะพบในหนังสืออื่น ๆ
- (3) เปนศัพท์ซึ่งมักพบในหนังสือเก่า ๆ หรือในจินตกะวีนิพนธ์
- (4) เปนศัพท์ซึ่งได้ใช้ผิดเพี้ยนไปจากคำแปลเดิม"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 98)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ในการรวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ทรงใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มาแสดงไว้ในอภิธาน โดยพระองค์ทรงตั้งเกณฑ์ในการเลือกคำศัพท์มาอธิบาย อาทิ คำศัพท์ที่เป็นชื่อบุคคลในเรื่อง คำศัพท์ที่ไม่พบในหนังสืออื่น คำศัพท์ที่มักพบในหนังสือเก่า และคำศัพท์ที่มีความหมายผิดเพี้ยนไปจากเดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาพระราชนิพนธ์ดังกล่าว นอกจากนี้การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ นั้น ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของคำศัพท์ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแต่งคำประพันธ์ ผู้ที่เป็นกวีหากมีความรู้เรื่องคลังคำ ก็จะสามารถเลือกสรรคำต่าง ๆ มาใช้ในบทประพันธ์ของตนได้อย่างหลากหลาย ถูกต้อง และเหมาะสมอีกด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีแนวคิดที่ตรงกับแนวคิดในตำรา *จินตตามณี* ฉบับพระโหราธิบดีที่มีการกล่าวถึงอักษรศัพท์ในตอนต้นของเนื้อหา ดังที่ ธเนศ เวศร์ภาดา (2543: 147) ได้กล่าวถึง

อักษรศัพท์ในเรื่อง จินตามณี ความว่า "อักษรศัพท์เหล่านี้ เป็นพื้นฐานสำหรับการแต่งหนังสือ นับเป็นการให้หลักของการสรรคำ ให้ตรงความหมาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ ทั้งนี้เหตุผลของการรวบรวมคำศัพท์ไว้จำนวนมาก ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าเครื่องมือสำคัญของกวีคือ คำศัพท์ที่กวีต้องเล่นให้เป็นเพื่อสื่อความหมายอันเข้มข้นในงานของตน"

จากการศึกษาอิริธานที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวบรวมและอธิบายความหมายของคำศัพท์ไว้นั้น ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะของการอธิบายความหมายของคำศัพท์ที่เป็นระเบียบแบบแผนชัดเจน มีการกล่าวถึงที่มา ชนิดของคำศัพท์ และความหมายตลอดจนประวัติความเป็นมาหรือตำนานของคำศัพท์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งการอธิบายคำศัพท์ออกเป็น 2 ประการ ดังนี้

3.1.2.1 โครงสร้างของการอธิบายคำศัพท์

3.1.2.2 ลักษณะของการอธิบายคำศัพท์

3.1.2.1 โครงสร้างของการอธิบายคำศัพท์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีรูปแบบการอธิบายคำศัพท์ในอิริธาน ซึ่งอาจจะแยกองค์ประกอบของแต่ละส่วนได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

ก. คำศัพท์ คือ คำศัพท์หลักที่ต้องการจะอธิบายความหมาย

ข. คำย่อแสดงที่มาของคำศัพท์จากภาษาเดิม คือ อักษรย่อที่มาของคำจากภาษาเดิม เช่น ท. ภาษาไทย ส. ภาษาสันสกฤต ม. ภาษามคร เป็นต้น

ค. ความหมาย คือ ความหมายโดยทั่วไปและความหมายที่กล่าวถึงประวัติหรือตำนาน

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าโครงสร้างของการอธิบายคำศัพท์ที่ปรากฏในอิริธาน มีอยู่ด้วยกัน 9 ลักษณะ ดังนี้

1) คำศัพท์ + ที่มา + ความหมาย

ตัวอย่าง

"ตะบะ [ส. แล ม. ตป] = การเผาภิเษกด้วยบ้ำเพ็ญศีลเป็นต้น ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 129)

"อะคร้าว, ท. = มาก, เลื่องก, อิ่มใจ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 101)

2) คำศัพท์ + ที่มา + ความหมาย + เชื่อมโยงไปที่คำศัพท์อื่น

ตัวอย่าง

อย่างดียิ่งยวด (ดูที่ สกา ต่อไป)" "อักษเหตุทัย [ส. อักษเหตุทย] = หัวใจสกา คือความรู้ในการเล่น

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 101)

3) คำศัพท์ + ที่มา + ความหมาย + วิธีการสร้างคำ

ตัวอย่าง

"อจลเศรษฐ, ส. = เขาหลวง ๆ เปนคำผสม³ จาก "อจล" = ไม่
หวั่นไหว ใช้เรียกเขาทั่ว ๆ ไปกับ "เศรษฐ" = ดียิ่ง, เลิศ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 101)

³ จากการศึกษาคำผู้วิจัยพบว่าคำผสม ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงในวิธีการการคำนั้น คือ การสมาส ซึ่ง เป็นวิธีการสร้างคำในภาษาบาลี-สันสกฤต โดยการนำคำศัพท์ตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาสมาสกัน วิธีการดังกล่าวมิได้มีการเปลี่ยนแปลง รูปคำศัพท์เดิม

4) คำศัพท์ + ที่มา + ความหมาย + ตัวอย่างในหนังสือ

ตัวอย่าง

"อนุปรต, [ส. อนุปรต] = ชื่อตรงจงรักต่อผู้ใดผู้ 1 ๆ เช่น ในหนังสือ
นี้ว่า "อนุปรตสถภรรดา" = ชื่อตรงจงรักต่อผัว ดังนี้ เป็นต้น ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 103)

5) คำศัพท์ + ที่มา + ความหมาย + ประวัติหรือตำนาน

ตัวอย่าง

"อิกษวากุ, [อิกษวากุ] = นามแห่งพระราชผู้เป็นโอรสแห่งพระมนู
ไววัสวัต (คือพระมนูลูกพระสุรยเทวราช) และทำอิกษวากุนี้เป็นกษัตริย์องค์ที่ 1 ซึ่งได้เสวยราชย์ในกรุง
งโยธยาเป็นบรมมหาชนกแห่งบรรดากษัตริย์สุริยวงศ์ ผู้เสวยราชย์ในกรุงนั้นสืบมา มีพระรามจันทรม
หาราชเป็นต้น เพราะฉะนั้นบรรดากษัตริย์ในราชวงศ์นี้จึงเรียกว่า "อิกษวากุกุลชะ" ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 106-107)

6) คำศัพท์ + ที่มา + ความหมาย + วิธีเขียน

ตัวอย่าง

"เทิด, ท. = ทรงไว้, ชูไว้, (เขียน "เทริด" ก็ได้ และคำเดียวกับ "เซิด"
นั่นเอง)"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 135)

7) คำศัพท์ + ที่มา + ความหมาย + ภาษาถิ่น

ตัวอย่าง

"เทื่อ, ท. = ครั้ง, หน ฯ พวกไทยเหนือมีในมณฑลพายัพแผ่นดิน ใ้
ว่า "เตื่อ" ก็เป็นคำเดียวกันนั่นเอง"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 135)

8) คำศัพท์ + ที่มา + เพศของคำ + ความหมาย

ตัวอย่าง

"วิมล, ส. (อิตถี วิมล) = หามัวหมองมิได้, ผ่อง, สอาด, กระจ่าง,
ไม่ต่าง, ขาว"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 184)

9) คำศัพท์ + ที่มา + คำอ่าน + ความหมาย

ตัวอย่าง

"ไผท, ข. (อ่าน "ไผท") = แผ่นดิน "จอมไผท" = เจ้าแผ่นดิน"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 152)

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างของการอธิบายคำศัพท์ทั้ง 9 ลักษณะที่
ผู้วิจัยได้จำแนกไว้ นั้น แสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์และระเบียบแบบแผนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดไว้ เพื่อให้การอธิบายความหมายของคำศัพท์ในอภิธาน มีความเป็นระเบียบ
ถูกต้อง ครบคลุม และชัดเจน ตามลักษณะของอักขรานุกรมทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าอภิธานดังกล่าว
เป็นลักษณะเฉพาะในพระราชนิพนธ์ของพระองค์ โดยทรงนำแนวคิดดังกล่าวมาจากตะวักตก อันเป็น

แนวคิดที่ร่วมสมัยกับพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. อีกด้วย นอกจากนี้ลักษณะดังกล่าวยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาอย่างยิ่ง ซึ่งจะสามารถค้นหาคำศัพท์และทราบถึงความหมายของคำศัพท์นั้นได้อย่างสะดวกและครอบคลุมยิ่งขึ้น

3.1.2.2 ลักษณะของการอธิบายคำศัพท์

ผู้วิจัยพบว่าลักษณะของการอธิบายคำศัพท์ในอภิธาน ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวบรวมไว้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 1) การจัดหมวดหมู่ของคำ
- 2) การอธิบายความรู้ที่เกี่ยวกับคำศัพท์
- 3) วิธีการสร้างคำ

1) การจัดหมวดหมู่ของคำ

การจัดหมวดหมู่ของคำในอภิธาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเรียงลำดับคำศัพท์ตามอักษรานุกรมภาษาบาลี-สันสกฤต ดังปรากฏในพระบรมราชาธิบาย ความว่า

"วิธีลำดับคำ ได้จัดเป็นอักษรานุกรมอย่างเข้มงวดแท้ กล่าวคือลำดับตามตัวอักษรที่มีต่อตามกันในคำ 1 ๆ ไม่ใช่จัดตาม "แม่" อย่างมูลบท เช่นคำว่า "อัคนี" ในอภิธานนี้อยู่หน้าคำว่า "อะคร้าว" ซึ่งถ้าจัดตามมูลบท "อัคนี" ต้องอยู่หลัง เพราะจัดเป็น "แม่กก" และคำว่า "อัคนี" นี้อยู่หน้าคำว่า "อินทร" เพราะตั้งเกณฑ์ว่า "อ" อยู่หน้า "อิ" แต่ถ้าลำดับตามมูลบท "อินทร" (แม่กน) ต้องอยู่หน้า "อัคนี" (แม่กก) ดังนี้ไปนตัวอย่าง อีกอย่าง 1 ตัว "ฤ" ในที่นี้จัดเข้าไว้ในลำดับตามแบบของสันสกฤตเดิม คืออยู่ต่อสระ "อุ" ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 98-99)

พระบรมราชาธิบายข้างต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดลำดับคำศัพท์ตามอักษรานุกรม มิได้จัดตามมาตราตัวสะกด โดยทรงเริ่มจากคำที่ขึ้นต้นด้วย สระ อะ อา อิ อู ฤ โไอ โไอ จากนั้นตามด้วยคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ ก ข ค จ ฉ ช ด ต ท ฐ เรื่อยไปจนถึง ฮ ซึ่งวิธีดังกล่าวเป็นการใช้เกณฑ์ตามอักษรานุกรมภาษาบาลี-สันสกฤต ดังตัวอย่างว่า

"อ

อักโขหิณี, ม. [ส. อักเซาหิณี] = กองทัพซึ่งมีช้าง 23,870 ม้า 65,610 รถ 21,870 พลเดิน 109,350 ๆ กองทัพอักโขหิณี 1 แบ่งเปน 10 อนิกินี ๆ

อักษหฤทัย [ส. อักษหฤทย] = หัวใจสกา คือความรู้ในการเล่นอย่างดียิ่งยวด (ดูที่ สกา ต่อไป)

อัคนี, ส. = พระเพลิงในเรื่องพระนลว่าเปนเทวดาองค์ 1 ซึ่งได้ไปในงานสยมพรแห่งนางทมยันตี ในสมัยกาลแห่งเรื่องพระนลนี้ พระเพลิงเปนเทวดาสำคัญอย่างยิ่งองค์ 1 และในพระเวทว่ามีเปน 3 ภาค คือภาค 1 เปนไฟอยู่ในมนุษย์โลก ภาค 2 เปน แสงสว่าง (หรือดวงอาทิตย์ในฟากฟ้า) ภาค 1 เปนแสงฟ้าแลบอยู่ในอากาศ ๆ เปนโลกบาลทิศอากาศณย์ ๆ

อะคร้าว, ท. = มาก, เลื่องๆ, อิมใจ

อังคุษฐ, ส. = นิ้วหัวแม่มือ

อจลเศรษฐ, ส. = เขาหลวง ๆ เปนคำผสมจาก "อจล" = ไม่ห้วนไหว ใช้เรียกเข้าทั่ว ๆ ไปกับ "เศรษฐ" = ดียิ่ง, เลิศ.

อเจียร [ส. อจิริ] = เร็ว ๆ แปลตรงตามศัพท์ก็ว่า "ไม่นานาน" คือ "อ" (ไม่) + "จิริ" (นาน) แต่เมื่ออ่านประโยคแล้วต้องเข้าใจว่า "อจิริ" มุ่งความว่าเร็วโดยแท้"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 101)

ตัวอย่างคำศัพท์ในอภิธาน ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดลำดับคำศัพท์ตามอักษรานุกรมภาษาบาลี-สันสกฤต โดยทรงเริ่มต้นจากพยัญชนะ อ ที่ประสมด้วยสระ อะ อา อิ อู ฤ โไอ โไอ และเรียงลำดับต่อไปจนถึง พยัญชนะ ก ข ค เรื่อยไปจนถึง ฮ ลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏใน อภิธาน โดยตลอด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีความเคร่งครัดและให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดลำดับคำศัพท์ เพื่อให้เกิดความ สะดวกและง่ายต่อการค้นหาคำศัพท์ นอกจากนี้การที่พระองค์ทรงยึดหลักเกณฑ์ตามอักษรานุกรม ภาษาบาลี-สันสกฤต ย่อมแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในด้านภาษาบาลี-สันสกฤต เป็นอย่างยิ่ง

2) การอธิบายความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์

จากการศึกษาอภิธาน ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายที่มาของคำศัพท์เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ก. คำศัพท์ที่มาจากภาษาต่างประเทศ

ข. คำศัพท์ที่มาจากตำนานความเชื่อ

ก. คำศัพท์ที่มาจากภาษาต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง อธิบายความหมายของคำศัพท์ที่มาจากภาษาต่างประเทศจำนวนมาก เช่น ภาษาสันสกฤต ภาษามธค ภาษาขอม ในกรณีคำศัพท์ที่มาจากภาษาต่างประเทศ พระองค์จะทรงกล่าวถึงคำศัพท์ ตามด้วยที่มา ของคำศัพท์ จากนั้นจะทรงอธิบายถึงความหมายของคำศัพท์นั้น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"อะคร้าว, ท. = มาก, เลื่องๆ, อิมใจ

อังคุชฐ, ส. = นิ้วหัวแม่มือ

อจลเศรษฐ, ส. = เขาหลวง ๆ เป็นคำผสมจาก "อจล" = ไม่หวั่นไหว ใช้เรียก
เขาทั่ว ๆ ไปกับ "เศรษฐ" = ดียิ่ง, เลิศ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 101)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการอธิบายความหมายของ
คำว่า อะคร้าว อังคัฐ และ อจลเศรษฐ ซึ่งเป็นคำศัพท์ทั่ว โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงที่มาของคำศัพท์และอธิบายความหมายของคำนั้น ๆ ดังเช่นคำว่า "อังคัฐ, ส.
= นิ้วหัวแม่มือ" คำว่า อังคัฐ มาจากภาษาสันสกฤต หมายความว่า นิ้วหัวแม่มือ เป็นต้น ส่วนในกรณี
ที่คำใดเป็นคำผสม พระองค์ก็ทรงจำแนกให้เห็นถึงที่มาของคำ ดังตัวอย่างว่า "อจลเศรษฐ, ส. = เขา
หลวง ๆ เป็นคำผสมจาก "อจล" = ไม่หวั่นไหว ใช้เรียกเขาทั่ว ๆ ไปกับ "เศรษฐ" = ดียิ่ง, เลิศ" คำว่า
อจลเศรษฐ มาจากการผสมคำระหว่างคำว่า อจล กับคำว่า เศรษฐ เป็นต้น

ข. คำศัพท์ที่มาจากตำนานความเชื่อ

คำศัพท์ที่มาจากตำนานความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่
มักจะเป็นชื่อบุคคลหรือชื่อสถานที่ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงกล่าวถึงที่มา
ของคำนั้นว่ามาจากภาษาใดและทรงให้ความหมายพอสังเขป จากนั้นจะทรงกล่าวถึงประวัติความ
เป็นมาของบุคคลหรือสถานที่นั้นตามตำนานความเชื่อ ดังตัวอย่างความว่า

"กุเวร, ส. (สันสกฤตโบราณมักเขียนว่า "กุเพร") = นามแห่งจอมยักษ์และผี
ทั้งหลาย (ในสมัยไตรเพท) ๆ อีกนัย 1 เรียกว่า "ไวศวรณ" [ส. ไวศวรณ, ม. เวล
สวณ] ๆ ในไสยศาสตร์ชั้นหลัง จึงมานิยมกันว่าเปนเจ้าแห่งทรัพย์และความมั่นคง
และว่าเปนโลกบาลผู้รักษาทิศอุดร (เรื่องราวแห่งท้าวกุเวรมีละเอียดอยู่ แล้วใน
อภิธานท้ายเรื่อง "ศกุนตลา") ๆ ในเรื่องราวพระนลนี้ ปรากฏว่า พวกพ่อค้าเมื่อจะ
ออกเดินทางไปค้าขายได้บนบานขอให้ท้าวกุเวรกับท้าวมณิภัทร์ผู้อนุชา (ดูที่ มณิ
ภัทร์) ให้ช่วยคุ้มครองรักษา เพราะท้าวกุเวรเปนเจ้าของทรัพย์ทั้งปวงทั่วไปใน
แผ่นดิน ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 115-116)

ข้อความข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายถึงความหมายของคำว่า กุเวร โดยพระองค์ทรงกล่าวถึงที่มาของคำดังกล่าวว่ามาจากภาษาสันสกฤต และยังทรงอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของท้าวกุเวร ซึ่งเป็นเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการอธิบายความรู้ที่เกี่ยวกับคำศัพท์ในอภิธาน มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะทำให้ทราบถึงที่มาของคำศัพท์แล้ว ยังทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาหรือตำนานความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับคำศัพท์ดังกล่าวอีกด้วย ซึ่งความรู้ในเรื่องดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเลือกใช้คำศัพท์ได้ถูกต้องและเหมาะสมกับเนื้อหาของบทประพันธ์ โดยเฉพาะกับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ที่นอกจากจะมีคลังคำ ในการสรรคำไปใช้ในบทประพันธ์ของตนอย่างหลากหลายแล้ว ยังสามารถเข้าใจถึงที่มาและตำนานความเชื่ออันเกี่ยวข้องกับคำศัพท์ไปพร้อมกัน โดยลักษณะดังกล่าวจะส่งผลให้ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์มีความรู้ในด้านคำศัพท์อย่างถูกต้องและหลากหลาย อีกทั้งยังส่งผลให้บทประพันธ์ของตนมีความไพเราะทั้งรสคำและรสความอีกด้วย อาจจะกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบถึงความสำคัญของการอธิบายความรู้ที่เกี่ยวกับคำศัพท์ จึงทรงมีพระวิริยะอุตสาหะในการรวบรวมและอธิบายคำศัพท์ใน อภิธานอย่างละเอียดถี่ถ้วนและสมบูรณ์มากที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ศึกษาต่อไป

3) วิธีการสร้างคำ

จากการศึกษาวิธีการสร้างคำในอภิธาน ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างคำโดยวิธีการสมาส พระยาอุปกิตศิลปสาร (2541: 67) ได้กล่าวถึงการสมาส ไว้ว่า "ในภาษาบาลีและสันสกฤตมีวิธีย่อคำหลายคำเป็นคำเดียวเรียกว่า คำสมาส" กล่าวคือ พระองค์ทรงนำคำศัพท์ภาษาบาลี-สันสกฤตตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาสมาสกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"นิษั, ส. = นามแคว้นและนครหลวงแห่งพระนล

นิษับดี, = "เปนใหญ่ในนิษั" คือพระนล

นิษัราช, = "ขุนผู้ครองนิษั" คือพระนล"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 144)

ตัวอย่างคำศัพท์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า "นิษั" เป็นภาษาสันสกฤต มีความหมายว่า "นามแคว้นและนครหลวงแห่งพระนล" เมื่อนำคำว่า "บดี" ซึ่งแปลว่า "ผู้เป็นใหญ่" กับคำว่า "ราช" ซึ่งแปลว่า "พระเจ้าแผ่นดิน" มาสมาสกับคำว่า "นิษั" จึงเกิดคำใหม่ขึ้น ได้แก่ "นิษับดี" และ "นิษัราช" ซึ่งมีความหมายว่า "ผู้เป็นใหญ่ในนิษั" และ "พระเจ้าแผ่นดินแห่งนิษั" ตามลำดับ หรือในตัวอย่างคำต่อไปนี้

"ภิมะ, ส. = นากลัว, น่าสยอง, เก่งมาก ๆ เบนนามกษัตริย์ปาณฑพองค์ที่ 2 (ดูที่ภิมะเสนต่อไป) กับเบนนามมหาราชผู้ครองแคว้นวิทรรก และเป็นพระบิดาแห่งนางทมยันตี ๆ

ภิมะบุตรี, ส. ผ. = นางทมยันตี

ภิมะราช, ส. = ท้าวผู้ครองแคว้นวิทรรก

ภิมะสุตา, ส. ผ. = นางทมยันตี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 156)

ตัวอย่างข้างต้นคำว่า "ภิมะ" เป็นภาษาสันสกฤต ความหมายว่า "นากลัว น่าสยอง เก่งมาก นอกจากนี้ยังหมายถึงความถึง พระนามของกษัตริย์ปาณฑพองค์ที่ 2 พระนามของกษัตริย์ผู้ครองแคว้นวิทรรก และเป็นพระบิดาของนางทมยันตี" เมื่อนำความหมายที่กล่าวถึง "พระนามของกษัตริย์ผู้ครองแคว้นวิทรรก" มาสมาสกับคำว่า "บุตรี" และ "สุตา" ซึ่งมีความหมายว่า "ลูกสาว" จึงเกิดคำศัพท์ใหม่ว่า "ภิมะบุตรี" และ "ภิมะสุตา" มีความหมายว่า "ลูกสาวแห่งกษัตริย์ผู้ครองแคว้นวิทรรก" คือ "นางทมยันตี"

จะเห็นได้ว่าลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นวิธีการสร้างคำภาษาบาลี-สันสกฤตที่เรียกว่าการสมาส ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ในการสร้างคำศัพท์ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ในด้านภาษาบาลี-สันสกฤต นอกจากจะทรงสร้างคำศัพท์ขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและมีความหมายอย่างชัดเจนแล้ว ยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นแบบอย่างของ *การสรรคำ* ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการอธิบายคำศัพท์ในอภิธาน ผู้วิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญในด้านคำศัพท์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของคำศัพท์ในพระราชนิพนธ์มากขึ้นแล้ว ยังทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ การที่พระองค์ทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับคำศัพท์ ความหมายของคำศัพท์ ที่มาของคำศัพท์ ตลอดจนทรงรวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์มาแสดงไว้ในอภิธาน ก็เพื่อทรงมุ่งหวังที่จะให้ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์มีคลังคำ โดยที่มีต้องไปค้นหาตามพจนานุกรมหรือตำราต่าง ๆ อันอาจจะก่อให้เกิดความลำบากและหมดศรัทธาต่อการแต่งคำประพันธ์ ดังนั้นอภิธานของพระองค์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคลังคำ สำหรับการฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป นอกจากนี้อภิธานดังกล่าว ยังมีความสำคัญต่อการหลีกคำหรือการสร้างคำศัพท์ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ในด้านการใช้คำ เพื่อก่อให้เกิดคำที่มีความหมายชัดเจน สื่อความได้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และมีความไพเราะทางด้านเสียงอีกด้วย

ดังนั้นการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ การอธิบายลักษณะของคำประพันธ์และการอธิบายคำศัพท์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ กล่าวคือ การอธิบายลักษณะของคำประพันธ์ มีฐานะเป็นตัวอย่างของคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ในการรวบรวมประเภทของ ฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์มาแสดงไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษาและนำไปเป็นแบบอย่างในการฝึกแต่งคำประพันธ์ ประการที่สอง คือการอธิบายคำศัพท์ มีฐานะเป็นพจนานุกรมสำหรับการแต่งคำประพันธ์ ซึ่งพระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเกี่ยวกับคำศัพท์

ที่มา และความหมาย ที่ทรงใช้ในพระราชนิพนธ์มาแสดงไว้ในส่วนของอภิธาน อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า อภิธานเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นคลังคำ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป จะเห็นได้ว่าการอธิบายลักษณะของคำประพันธ์และการอธิบายคำศัพท์ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและดำเนินควบคู่กันไป ทั้งนี้การฝึกแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ในด้านประเภทของคำประพันธ์และความรู้ในด้านคำศัพท์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่งในการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมความรู้ ตลอดจนมีพระบรมราชาธิบายในประเด็นดังกล่าวอย่างละเอียดชัดเจน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ศึกษาและฝึกแต่งคำประพันธ์

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการอธิบายลักษณะของคำประพันธ์และการอธิบายคำศัพท์ในตำราประพันธ์ศาสตร์เป็นเรื่องที่แปลกใหม่ กล่าวคือ ตำราประพันธ์ศาสตร์ของไทยในอดีต เช่น ตำรา *จินตมณี* ฉบับพระโหราธิบดี ก็มีกรกล่าวถึงคำศัพท์ในตอนต้นเรื่องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการแต่งหนังสือเช่นกัน แต่ก็ได้อธิบายในรูปแบบของ "อธิบายในลักษณะประพนธ์" และ "อภิธาน" ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว โดยลักษณะสำคัญทั้ง 2 ประการนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและลักษณะเฉพาะในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นแนวคิดร่วมสมัยกับพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. เช่น พระนิพนธ์เรื่อง *สามกรุง* เป็นต้น อันเป็นแนวคิดในการประพันธ์หนังสือที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาตินิยม

นอกจากนี้การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงมีพระบรมราชาธิบายโดยละเอียดทั้งในด้านลักษณะของคำประพันธ์และด้านคำศัพท์นั้น ด้วยพระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในด้านอักษรศาสตร์และทรงให้ความสำคัญในด้านปัญหาการใช้ภาษาไทยในขณะนั้น เนื่องด้วยรัชสมัยของพระองค์มีการรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย โดยผ่านทางชาวไทยที่เดินทางกลับมาจากการศึกษาหาความรู้ในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับอิทธิพลตะวันตกในด้านภาษาและวรรณคดีเข้ามา ก่อให้เกิดความนิยมในการใช้ภาษาหรือการแต่งวรรณกรรมในรูปแบบที่แตกต่างออกไป ซึ่งไม่เป็นไปตามรูปแบบที่ดั้งเดิมของไทย ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะแสดงตัวอย่างของการใช้ภาษาไทยที่ดี เพื่อให้คนโดยทั่วไปได้เข้าใจและใช้ภาษาไทยได้ดีและถูกต้องยิ่งขึ้นด้วย

ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางรูปแบบเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการแต่งคำประพันธ์ร้องกรอง ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

3.2 แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ

จากการศึกษาในประเด็นก่อนหน้านี้ที่เกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องการประพันธ์ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ การอธิบายลักษณะของคำประพันธ์และการอธิบายคำศัพท์ จะเห็นได้ว่าในประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎี กล่าวคือ มีการอธิบายถึงลักษณะของคำประพันธ์ที่เลือกใช้ในพระราชนิพนธ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญในการเลือกใช้ฉันทลักษณ์สำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป ตลอดจนการอธิบายคำศัพท์ในอภิธาน มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นคลังคำ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์จะได้สรรคำไปใช้ในบทประพันธ์ของตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

อย่างไรก็ตามพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* นอกจากจะมีฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎี ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีลักษณะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงปฏิบัติ ที่ผู้ศึกษาสามารถนำรูปแบบของฉันทลักษณ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดแบบแผนไว้ไปเป็นตัวอย่างสำหรับการฝึกแต่งคำประพันธ์ได้อีกด้วย โดยผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ที่ปรากฏพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางรูปแบบของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและมีความชัดเจนอย่างยิ่ง โดยฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์นั้น มีอยู่ด้วยกัน 5 ประเภท ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ซึ่งฉันทลักษณ์ในแต่ละประเภทนั้น พระองค์ทรงเลือกเฉพาะชนิดที่มีความเหมาะสมกับภาษาไทย สามารถแต่งได้โดยมิยากลำบากจนเกินไป ตลอดจนมีความเหมาะสมกับเนื้อหาในพระราชนิพนธ์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงกำหนด

แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน สามารถเป็นตัวอย่างในการฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไปได้ ดังต่อไปนี้

3.2.1 ร่าย

ร่าย เป็นฉันทลักษณ์ประเภทหนึ่งของไทย ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ลักษณะของร่าย มีความคล้ายคลึงกับร้อยแก้วทั่วไป แต่แตกต่างกันตรงที่มีการรับส่งสัมผัสในแต่ละวรรค ฉันทลักษณ์ประเภท ร่าย มีอยู่ด้วยกัน 4 ชนิด ได้แก่ ร่ายยาว ร่ายโบราณ ร่ายสุภาพ และร่ายดั้น ซึ่งในแต่ละชนิดก็จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น ร่ายยาว จะไม่กำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรค ซึ่งอาจจะมีจำนวนคำน้อยหรือมากแตกต่างกันไป มีการรับส่งสัมผัสในคำสุดท้ายของวรรคหน้า ส่งสัมผัสไปยังคำหนึ่งคำใดในวรรคถัดไป และเมื่อแต่งจบจะนิยมลงท้ายด้วยคำว่า แล้วแล นั้นแล นี้เถิด โน้นเถิด ฉะนี้ ฉะนั้น เป็นต้น

ฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทร่าย อยู่ 3 ชนิด ซึ่งพระองค์ทรงเรียกฉันทลักษณ์ประเภทนี้รวมกันชื่อว่า ร่ายและกลอนร่าย⁴ เมื่อพิจารณารูปแบบของฉันทลักษณ์ชนิดดังกล่าวพบว่า มีลักษณะเป็น ร่ายดั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว กล่าวคือร่ายดั้น ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์มีจำนวนคำในแต่ละวรรค 5 คำ อย่างสม่ำเสมอและมีการลงท้ายบทด้วย โคลงสามดั้น ในส่วนของ ร่ายสุภาพ ส่วนใหญ่จะมีจำนวนคำตั้งแต่ 5-6 คำ แต่ส่วนใหญ่จะพบมากที่สุดคือ 5 คำ รองลงมาคือ 6 คำ และ 7 คำ ตามลำดับ และมีการลงท้ายบทด้วย โคลงสองสุภาพ และ ร่ายยาว มีจำนวนคำตั้งแต่ 4-12 คำ โดยส่วนใหญ่จำนวนคำที่พบมากที่สุดคือ 6 คำ รองลงมาคือ 6 คำ และ 7

⁴ ร่ายและกลอนร่าย ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เรียกคำประพันธ์ประเภทดังกล่าวในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เมื่อพิจารณาแล้วผู้วิจัยพบว่า คำว่า ร่าย ทรงใช้เรียกคำประพันธ์ประเภท ร่ายดั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว ที่ทรงพระราชนิพนธ์ร่วมกับคำประพันธ์ประเภทอื่น เช่น โคลง ฉันทน์ กาพย์ เป็นต้น ในแต่ละสรรค ส่วนคำว่า กลอนร่าย ทรงใช้เรียกคำประพันธ์ประเภทร่ายยาว โดยทรงมีพระบรมราชาธิบายไว้ว่า "กลอนร่าย (อย่างเทศมหาชาติ)" (พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 90) เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในสรรคดังกล่าวที่ทรงใช้คำว่า กลอนร่าย พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เป็นร่ายยาว โดยตลอดและไม่มีคำประพันธ์ประเภทอื่นร่วมอยู่ด้วย ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่า คำว่า ร่าย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เรียกคำประพันธ์ประเภท ร่าย โดยรวม ได้แก่ ร่ายดั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว ส่วนคำว่า กลอนร่าย ทรงใช้เรียกเฉพาะ ร่ายยาว ที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นฉันทลักษณ์ดังกล่าวตลอดทั้งสรรค

คำ ตามลำดับ และมีการลงท้ายบทด้วยคำสร้อย เช่น นั้นแล กันแล สิ้นแล เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จำนวนคำในรายต้น มีจำนวนในแต่ละวรรค 5 คำ อย่างสม่ำเสมอ ส่วนในรายสุภาพและรายยาว มีจำนวนคำที่ใกล้เคียงกัน โดยจำนวนคำที่พบมากที่สุดในรายทั้ง 2 ชนิด คือ 5 และ 6 คำ ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในด้านจำนวนคำบ้าง นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำไว้อย่างชัดเจน ดังจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทร้อย ทั้ง 3 ชนิด ได้แก่ ร่ายต้น ร่ายสุภาพ และรายยาว ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส และคำสร้อย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1.1 ด้านจำนวนคำ

ฉันทลักษณ์ประเภทร้อย ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีอยู่ด้วยกัน 3 ชนิด คือ ร่ายต้น มีจำนวน 1 บท ร่ายสุภาพ มีจำนวน 8 บท และรายยาว มีจำนวน 58 บท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำของร้อย แต่ละชนิดอย่างเป็นระเบียบและมีความสม่ำเสมอโดยตลอด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ร่ายต้น ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนคำในแต่ละวรรค 5 คำ ดังตัวอย่างว่า

"จักขอไซ่ตำนาน เปนนิทานวิจนะ เพื่อจะแจ้งแถลงความ ตามเหตุเรื่อง
พระนล อันปนอยู่ณที่ คัมภีร์มหาภารตะ คละอยู่ในวันะบรรพ นับเป็นส่วนหนึ่งนั้น
อันเป็นนิพนธกถา แห่งมหามุณี นามเธอมีประกาศิต กฤษณะไทวปายน..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ง)

ตัวอย่าง ร่ายดั้น ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มีอยู่ 5 คำ อย่างครบถ้วนและสม่ำเสมอโดยตลอด ดังความว่า "จักขอไชดำนาน เบนนิทานวิจนะ เพื่อจะแจ้งแกลงความ ตามเหตุเรื่องพระนล อันปนอยู่ณที่ คัมภีร์มหาภารตะ คละอยู่ในวันะบรรพ" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ในการสร้างแบบแผนของคำประพันธ์เพื่อเป็นตัวอย่างต่อไป

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่ารายดั้น ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากรายดั้นทั่วไป กล่าวคือ โดยปกติแล้วรายดั้น จะลงท้ายด้วยบาทที่ 3 และ 4 ของโคลงสี่ด้น แต่รายดั้น ในพระราชนิพนธ์นั้นลงท้ายด้วยโคลงสองด้น ดังตัวอย่างว่า

"พระมุนีหนึ่งไซ้ร้ เล่าให้ปามทพนาถ ผู้นิราศไรรัฐ ชัดเชยอยู่กลางป่า เรื่องมี
มามากมาย จะบรรยายมากมวล ก็มีควรที่นี้ ควรที่เพียงยกเอา มาเล่าสังเขปไว้ พอ
แต่เพียงจักได้ ทราบคดี ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ง)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่ารายดั้น ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจบด้วยโคลงสองด้น ดังคำกลอนว่า "มาเล่าสังเขปไว้ พอแต่เพียงจักได้ ทราบคดี ฯ" จากลักษณะข้างต้นจึงทำให้รายดั้น ของพระองค์มีลักษณะที่แตกต่างไปจากรายดั้น โดยทั่วไป

รายสุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีจำนวนทั้งสิ้น 8 บท มีจำนวนวรรคทั้งสิ้น 248 วรรค ซึ่งจำนวนคำในแต่ละวรรคมีตั้งแต่ 5-8 คำ ดังนี้

- 1) จำนวนคำในวรรคที่พบมากที่สุดคือ 5 คำ มีจำนวนถึง 114 วรรค
- 2) จำนวนคำในวรรคที่พบบรองลงมาคือ 6 คำ มีจำนวน 84 วรรค
- 3) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่สามคือ 7 คำ มีจำนวน 17 วรรค
- 4) จำนวนคำในวรรคที่พบน้อยที่สุดคือ 8 คำ มีจำนวน 1 วรรค

ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"ฝ่ายเทวาทังสี่ เห็นภูมินลมหิศร์ สถิตยังพื้นภูวดล ดูวิมลกษัตร์ราช เห็นลิริ
 วิลาศแ่งงาม รูปดั่งกามเทวะ งามแ่งมจะเจนต์ บมีที่ตีได้ เทพไทยผู้โลกบาล
 ทัศนากการเพ่งพินิศ ดูบพิตรเปล่งศรี ราวแสงระวีรุ่งเช้า เทวราชเจ้าตลิ่งดู นิ่งอยู่บ่มติง
 ภาย ดูโฉมฉายราชา รูปใครหาไม่มีทัน เทวัญต่างเพลนพิศ พินิศพลางให้หยุดชบวน
 ทั้มวलयู่ท่ามกลาง หว่างอากาศสมรรคา แล้วลงมาจากนภดล กล่าวยุบลแต่ให้ ผู้
 ผ่านนิษัธให้ สดับถ้อยสุนทร ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 12)

ตัวอย่างรายสุภาพ ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค
 ที่มีตั้งแต่ 5-8 คำ แต่โดยส่วนใหญ่จะพบอยู่ที่วรรคละ 5 คำ ดังความว่า "รูปดั่งกามเทวะ
 งามแ่งมจะเจนต์ บมีที่ตีได้ เทพไทยผู้โลกบาล ทัศนากการเพ่งพินิศ ดูบพิตรเปล่งศรี"
 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระราช
 ประสงค์ในการสร้างแบบแผนของคำประพันธ์เพื่อเป็นตัวอย่างต่อไป

รายยาว ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีจำนวน
 ทั้งสิ้น 58 บท มีจำนวนวรรคทั้งสิ้น 1,578 วรรค ซึ่งจำนวนคำในแต่ละวรรคมีตั้งแต่ 4-12 คำ ดังนี้

- 1) จำนวนคำในวรรคที่พบมากที่สุด คือ 6 คำ มีจำนวนถึง 672 วรรค
- 2) จำนวนคำในวรรคที่พบบรองลงมาคือ 5 คำ มีจำนวน 597 วรรค
- 3) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่สามคือ 7 คำ มีจำนวน 222 วรรค
- 4) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่สี่คือ 8 คำ มีจำนวน 45 วรรค
- 5) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่ห้าคือ 4 คำ มีจำนวน 19 วรรค
- 6) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่หกคือ 9 คำ มีจำนวน 9 วรรค
- 7) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่เจ็ดคือ 10 คำ มีจำนวน 9 วรรค
- 8) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่แปดคือ 12 คำ มีจำนวน 3 วรรค
- 9) จำนวนคำในวรรคที่พบน้อยที่สุดคือ 11 คำ มีจำนวน 2 วรรค

ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"ครั้นคำนวณถึงกาล ศุภวารตฤถี ดีทั้งทางสุรย์จันทร์ เปนวันสรรพวิเศษ จึง
ภูธเรศร์ภีมราช ให้ป่าวประกาศทุกขอบซันท์ อัญเชิญปวงมหิบาล มาในงานสมพร
ทราบสุนทรราชสาสน ปัดพิบาลทั้งน้อยใหญ่ หฤทัยต่างก็หรรษา เหตุว่าต่าง
ผูกสมัคร ต่างจงรักมารศรี ทมยันตีโฉมเฉลา ทวยลูกเจ้าทุกบ้านเมือง รู้เรื่องแล้วจึงรีบ
ไป พร้อมอยู่ในพระโรงธาร"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 29)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในจำนวน 6 คำ ดังความว่า "อัญเชิญปวงมหิบาล มาในงานสมพร ทราบสุนทรราชสาสน ปัดพิบาลทั้งน้อยใหญ่ หฤทัยต่างก็หรรษา" ซึ่งลักษณะเช่นนี้ปรากฏในร้อยยาว โดยตลอดพระราชนิพนธ์ แสดงให้เห็นถึงแบบแผนในด้านจำนวนคำที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดไว้เพื่อให้เป็นแบบอย่างของการฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป

จะเห็นได้ว่าจำนวนคำที่ปรากฏในฉันทลักษณ์ประเภทร้อย ไม่ว่าจะเป็นร้อยต้น ร้อยสุภาพ และร้อยยาว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญและทรงกำหนดแบบแผนในด้านดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ด้วยพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ การที่พระองค์ทรงกำหนดแบบแผนด้านจำนวนคำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์จะได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

3.2.1.2 ด้านการรับส่งสัมผัส

การรับส่งสัมผัสในฉันทลักษณ์ประเภทร้อย ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีลักษณะดังนี้ คือ คำสุดท้ายในวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 2 3 4 หรือ 5 ในวรรคต่อมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รายต้น ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ มีจำนวน 1 บท โดยมี การรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคแรก ไปยังคำที่ 1-3 ของวรรคต่อไป ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

- 1) การส่งสัมผัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 1 มีจำนวน 11 วรรค
- 2) การส่งสัมผัสพบรองลงมาคือ คำที่ 3 มีจำนวน 10 วรรค
- 3) การส่งสัมผัสอันดับที่สามคือ คำที่ 2 มีจำนวน 7 วรรค

ตัวอย่าง

"จักขอไซ่ดำนาน เบนนิทานวิจนะ เพื่อจะแจ้งแถลงความ ตามเหตุเรื่อง พระนล อันปนอยู่ณที่ คัมภีร์มหาภารตะ คละอยู่ในวันะบรรพ นับเป็นส่วนหนึ่งนั้น อันเป็นนิพนธกถา แห่งมหามุณี นามเธอมีประกาศิต กฤษณะไทวปายน ประพนธ์เปน คำฉันท อันเรียกนามว่าโคลก ประโยคคำสำนวน ล้วนเปนที่น่าฟัง ทั้งไพเราะเหมาะ กลอน ศัพท์สุนทรจับใจ ในนั้นไซ่ไรไซ่ชาน ว่าดำนานนลนี้ พระมุณีหนึ่งไซ่ไร เล่าให้ ปาณชพนาถ ผู้นิราศไรรัฐ ชัดเชยอยู่กลางป่า เรื่องมีมามากมาย จะบรรยายมากมวล ก็มีควรที่นี้ ควรที่เพียงยกเอา มาเล่าสังเขปไว้ พอแต่เพียงจักได้ ทราบคดี ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ง)

ตัวอย่างรายต้น ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตำแหน่งของการ รับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคแรกไปยังวรรคต่อไป พบว่ามีการส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 ในวรรค ต่อมา มีจำนวนมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำกลอนว่า "เพื่อจะแจ้งแถลงความ ตามเหตุเรื่อง พระนล อันปนอยู่ณที่ คัมภีร์มหาภารตะ คละอยู่ในวันะบรรพ นับเป็นส่วนหนึ่งนั้น อันเป็นนิพนธกถา แห่งมหามุณี นามเธอมีประกาศิต กฤษณะไทวปายน ประพนธ์เปนคำฉันท อันเรียกนามว่าโคลก"

รายสุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนล คำหลวง มีจำนวน 8 บท โดยมีลักษณะการรับส่งสัมผัสดังนี้ คือ คำสุดท้ายในวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยัง คำที่ 1-5 ของวรรคต่อไป ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

- 1) การส่งสัมผัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 3 มีจำนวน 96 วรรค
- 2) การส่งสัมผัสพบรองลงมาคือ คำที่ 2 มีจำนวน 55 วรรค
- 3) การส่งสัมผัสอันดับที่สามคือ คำที่ 1 มีจำนวน 43 วรรค
- 4) การส่งสัมผัสอันดับที่สี่คือ คำที่ 4 มีจำนวน 19 วรรค
- 5) การส่งสัมผัสอันดับที่ห้าคือ คำที่ 5 มีจำนวน 13 วรรค

ตัวอย่าง

"ครั้นคำนวณถึงกาล คุกวารตฤถิ ดีทั้งสุริยจันทร์ เป็นวันสรรพวิเศษ จึง
ภูเรศร์ ภิรมราช ให้ป่าวประกาศทุกขอบขัณฑ์ อัญเชิญปวงมหิบาล มาในงานสยมพร
ทราบ สุนทรราชสาสน ปัดพิบาลทั้งน้อยใหญ่ หฤทัยต่างก็หรรษา เหตุว่าต่างผูกสมัค
ต่างจงรักมารศรี ทมยันตีโฉมเฉลา ทวยลูกเจ้าทุกบ้านเมือง รู้เรื่องแล้วจึงรีบไป พร้อม
อยู่ในพระโรงธาร อันตระการด้วยเสาล้อม พร้อมมกนกลีลลับ รับคูลาเลิศสุวรรณ ลาย
ล้วนสรรแต่ยอดงาม ยามนฤบาลทั้งหลาย เยื้องกรายเข้าสู่ที่ ล้วนแต่มีรูปสง่า ดั่งมหา
สิงห์ทรงกำลังต่างองคั่งลงเหนืออาสน์ อันเขาได้ลาดเรียบร้อย..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 29)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งการรับส่งสัมผัสของรายยาว ในแต่ละวรรค โดยคำสุดท้ายในวรรคแรกส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ในวรรคต่อไป มีจำนวนมากที่สุด ดังตัวอย่างว่า "อัญเชิญปวงมหิบาล มาในงานสยมพร ทราบสุนทรราชสาสน ปัดพิบาลทั้งน้อยใหญ่ หฤทัยต่างก็หรรษา เหตุว่าต่างผูกสมัค ต่างจงรักมารศรี ทมยันตีโฉมเฉลา ทวยลูกเจ้าทุกบ้านเมือง รู้เรื่องแล้วจึงรีบไป พร้อมอยู่ในพระโรงธาร อันตระการด้วยเสาล้อม" ลักษณะข้างต้นจะเห็นได้ว่าตำแหน่งรับส่งสัมผัสในคำที่ 3 ของวรรคต่อมามีจำนวนมากที่สุด

ร่ายยาว ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวน 58 บท โดยมีลักษณะการรับส่งสัมผัสดังนี้ คือ คำสุดท้ายในวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1-5 ของวรรคต่อไป ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

- 1) การส่งสัมผัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 3 มีจำนวน 665 วรรค
- 2) การส่งสัมผัสพบรองลงมาคือ คำที่ 2 มีจำนวน 353 วรรค
- 3) การส่งสัมผัสอันดับที่สามคือ คำที่ 1 มีจำนวน 242 วรรค
- 4) การส่งสัมผัสอันดับที่สี่คือ คำที่ 4 มีจำนวน 206 วรรค
- 5) การส่งสัมผัสอันดับที่ห้าคือ คำที่ 5 มีจำนวน 43 วรรค

ตัวอย่าง

"มีนามบัญญัติวิมล ว่าพระนลผู้สามารถ เปนราชบุตรท้าววีรเสน ภูเบนทร
ทรงพลกำลัง ทั้งมีพระคุณวิเศษชด โฉมศรีสวัสดิ์อัครโกวิท เบนอิศรมหาราช ใน
มนุษยชาติปิ่นพัน ประหนึ่งจอมสวรรค์เทวะบดี เป็นที่หนึ่งเหนือผู้ใดใด พระเดชจอม
ไผทไพโรจน์ ช่วงโชติเพียงพระอาทิตย์ จิตรมิ่งนพพรหมาน เชี่ยวชาญในพระไตรเทพ
เปนมเหศวรบุษรัตน์ ครองนิษัธการา โปรดการสกาทอดดวงดณัด ธธำรงสัตย์วาที
เปนอธิบดีผู้บังคับ อักโขหิณีที่พกลั่นเกล้า ผุงนางแก้วผู้มีสง่า นิยมราชาเปนยอดชาย
พระหฤทัยหมาย เพื่อแผ่เนาแน่นสำรวมอินทรีย์ ภูมีรักษาพิภพ ธเจนนจบทางธนูศาสตร์
เปนมณูนาถณสมัยนี้ ดีประเสริฐคุณสาร ลั่นแล ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 1)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งการรับส่งสัมผัสของร่ายยาว ในแต่ละวรรค โดยคำสุดท้ายในวรรคแรกส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ในวรรคต่อไป มีจำนวนมากที่สุด ดังตัวอย่างว่า "เปนมเหศวรบุษรัตน์ ครองนิษัธการา โปรดการสกาทอดดวงดณัด ธธำรงสัตย์วาที เบนอธิบดีผู้บังคับ อักโขหิณีที่พกลั่นเกล้า ผุงนางแก้วผู้มีสง่า นิยมราชาเปนยอดชาย พระหฤทัยหมายเพื่อแผ่ เนาแน่นสำรวมอินทรีย์ ภูมีรักษาพิภพ ธเจนนจบทางธนูศาสตร์ เปนมณูนาถณ

สมัยนี้” ลักษณะข้างต้นจะเห็นได้ว่าตำแหน่งรับส่งสัมผัสในคำที่ 3 ของวรรคต่อมามีจำนวนมากที่สุด ซึ่งปรากฏเป็นส่วนใหญ่ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการรับส่งสัมผัสภายในบทของฉันทลักษณ์ ประเภทร่าย ทั้ง 3 ชนิด ได้แก่ ร่ายต้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ในส่วนของ ร่ายสุภาพ และร่ายยาว จะส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ไปยังคำที่ 3 ของวรรคต่อมา ซึ่งร่าย ทั้ง 2 ชนิด พบการรับส่งสัมผัสในลักษณะดังกล่าวมากที่สุด รองลงมาคือคำที่ 2 และ 1 ตามลำดับ แต่ สำหรับ ร่ายต้น จะมีลักษณะการรับส่งสัมผัสที่แตกต่างออกไปจากร่ายสุภาพและร่ายยาว กล่าวคือ ร่ายต้น จะส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ไปยังคำที่ 1 ของวรรคต่อมามีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือคำที่ 3 และ 2 ตามลำดับ อาจจะกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสดังกล่าวไว้อย่างเป็นระเบียบและมีความชัดเจน ด้วยพระองค์ ทรงให้ความสำคัญในด้านดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ตำแหน่งของการรับส่งสัมผัส ยังมี ความสำคัญต่อความไพเราะของบทประพันธ์อีกด้วย กล่าวคือ การที่พระองค์ทรงกำหนดรูปแบบของ การรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคต่อมา ซึ่งเป็นจังหวะของ การอ่านบทประพันธ์ที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไป เช่น การแบ่งช่วงในการอ่านคำประพันธ์ที่มี 8 คำ ก็ จะเป็น 3 / 2 / 3 หรือการอ่านคำประพันธ์ที่มี 9 คำ ก็จะเป็น 3 / 3 / 3 เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการส่ง สัมผัสไปยังคำที่ 3 จึงเป็นกลวิธีการสร้างความไพเราะให้กับบทประพันธ์เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจาก การศึกษาด้านการรับส่งสัมผัสในฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ทั้ง 3 ชนิด พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและชัดเจน จึงมี ความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ที่จะได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

3.2.1.3 ด้านคำสร้อย

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ที่ปรากฏในพระ ราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าในฉันทลักษณ์ชนิดร่ายยาว มีการใช้คำลงท้าย ดังนี้ สิ้นแล นั้น แล กันแล ดังนี้ ท่านแล ทัวแล อยู่แล แลนา ได้นอ ด้วยเทอญ ลีนเทอญ บ้างฤ ได้เลย พระฮา ว่าฉนี้ แนนอ มากฮือ บัดนี้เกิด นั้นเลย ปรีดี ลั่งเทอญ และ จบด้วยข้อความทั่วไป โดยคำลงท้ายที่ทรง

เลือกใช้มากที่สุด คือ นั้นแล มีจำนวนถึง 21 บท ดังนี้ มีจำนวน 16 บท และ จบด้วยข้อความทั่วไป มีจำนวน 12 บท ตามลำดับ จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนิยมใช้คำว่า นั้นแล เป็นคำลงท้ายเมื่อทรงจบพระราชนิพนธ์ชนิดร้ายยาว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"จึงให้พรแต่พระภูบดี และเทวีผู้เสนาหา ให้มีรัตนกัญญายอดนงคราญ กับ
กุมารอภิสยาม ล้วนงดงามพูนพระยศ นางปรากฏนามมี ทมยันตีมีขวัญ สามกุมารนั้น
ได้นามนิยม ว่าทมหานต์และทมน ทรงคุณล้นเลิศดี มีกำลังเรี่ยวแรง ยอดกำแหง
แกล้วยกล้า เจ้าหล้าแสนเปรมฤทัย เพราะได้บุตรทั้งหลาย นั้นแล ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 2)

พระราชนิพนธ์ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนิยมใช้คำว่า นั้นแล ในการจบพระราชนิพนธ์ชนิดร้ายยาว ซึ่งลักษณะดังกล่าวปรากฏโดยส่วนใหญ่ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ย่อมแสดงให้เห็นถึงแบบแผนที่พระองค์ทรงกำหนดไว้อย่างเป็นระเบียบและชัดเจน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงสืบทอดขนบในการแต่งร้ายยาว ซึ่งลักษณะการลงท้ายร้ายยาวด้วยคำสร้อย เช่น นั้นแล สิ้นแล นั้นแล กันแล ดังนี้ ท่านแล เป็นต้น เป็นลักษณะที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ อาทิ มหาชาติคำหลวง มหาเวสสันดรชาดก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...ประโคมดุริยดนตรีแตรสังข์ทั้งปวงก็ก้องทั้งห้องพระโรงชัย พระโหรา
ทิวาชาติพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ ถวายพระพรบรรพพิเศษสรรพพรรณนา มอบมิ่งเชิญพระ
ขวัญ รำพันศุภมงคลกถาสถูการอำนวยชัย ให้สองศรีสุริยราชคนย์ไพบูลย์ถาวรสวัสดิ์
วัฒนนานาน นับได้ร้อยวรรณากาล นั้นแล..."

(มหาเวสสันดรชาดก, 2490: 335-336)

ร่ายยาว ข้างต้นอยู่ในเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก จะเห็นได้ว่ามีการลงท้ายบทด้วยคำสร้อยว่า นั้นแล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสืบทอดขนบในการแต่งร่ายยาวจากวรรณคดีโบราณ อันแสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของพระองค์ในการอนุรักษ์และสืบทอดวรรณคดีโบราณให้คงอยู่ โดยผ่านพระราชนิพนธ์ของพระองค์ ซึ่งจะเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนล คำหลวง ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผน ทั้งในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส และคำสร้อย ในลักษณะของแผนผังฉันทลักษณ์ ดังนี้

ร่ายต้น

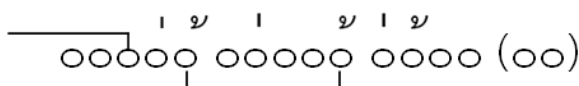
ฯลฯ

ร่ายสุภาพ

ฯลฯ

ร่ายยาว

○○○○○○○ ○○○○○○ ○○○○○○ ○○○○○○ ○○○○○○

ฯลฯ

○○○○○○○ ○○○○○○ ○○○○○○ นั้นแล

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ทั้ง 3 ชนิด อันได้แก่ ร่ายดั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว มีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนี้

ประการแรก คือ การเรียกชื่อฉันทลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเรียกฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ทั้ง 3 ชนิดนี้รวมกันว่าร่าย นอกจากนี้พระองค์ยังทรงใช้คำว่า กลอนร่าย เมื่อทรงกล่าวถึงคำประพันธ์ที่แต่งเป็นร่ายยาว โดยตลอดเนื้อหาทั้งสรรคและไม่มีคำประพันธ์ประเภทอื่นร่วมอยู่ด้วย แต่ในส่วนของ ร่ายดั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว ที่ทรงพระราชนิพนธ์ร่วมกับคำประพันธ์ประเภทอื่นในแต่ละสรรค จะทรงเรียกรวมกันว่าร่าย

ประการที่สอง คือ ด้านจำนวนคำ จำนวนคำในแต่ละวรรคของร่ายทั้ง 3 ชนิด ได้แก่ ร่ายดั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะ ร่ายดั้น และร่ายสุภาพ จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ที่ 5 คำเป็นส่วนใหญ่ แต่ในส่วนของ ร่ายยาว จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่แตกต่างไปจากร่ายทั้ง 2 ชนิดข้างต้น โดยที่ร่ายยาว จะมีจำนวนคำอยู่ที่ 6 คำเป็นส่วนใหญ่ โดยปกติแล้วร่ายยาว จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มีได้กำหนดแน่นอน ตั้งแต่ 5 คำ 6 คำ เรื่อยไปจนถึง 12 คำก็มี ดังปรากฏใน ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก แต่สำหรับร่ายยาว ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่แตกต่างออกไปจากร่ายยาว ทัวไป เนื่องจากเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ มีวัตถุประสงค์สำหรับการอ่านและเป็นแบบอย่างตำราสำหรับการฝึกแต่งคำประพันธ์ จำนวนคำในแต่ละวรรคจึงมีการกำหนดรูปแบบอย่างเป็นระเบียบชัดเจนและสม่ำเสมอ โดยแตกต่างไปจากร่ายยาว ทัวไปที่ส่วนใหญ่มักจะใช้สำหรับการสวดหรือการแห่ ซึ่งต้องอาศัยการท่องจำเป็นหลัก จำนวนคำในแต่ละวรรคจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องจำ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง ถ้ามีจำนวนคำในแต่ละวรรคมากและมีการเล่นสัมผัสในหลายตำแหน่ง ย่อมทำให้เกิดความง่ายต่อการจดจำและสร้างความไพเราะในการสวดหรือการแห่อีกด้วย

ประการที่สาม คือ ด้านการรับส่งสัมผัส ในส่วนของร่ายสุภาพและร่ายยาว จะมีการรับส่งสัมผัสภายในบทที่คล้ายกัน คือ จะมีการรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ไปยังคำที่ 3 ของวรรคต่อมา ซึ่งร่ายทั้ง 2 ชนิด พบการรับส่งสัมผัสในลักษณะดังกล่าวมากที่สุด รองลงมาคือคำที่ 2 และ 1 ตามลำดับ แต่สำหรับร่ายสั้น จะมีลักษณะการรับส่งสัมผัสที่แตกต่างออกไปจากร่ายสุภาพและร่ายยาว กล่าวคือ ร่ายสั้น จะส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ไปยังคำที่ 1 ของวรรคต่อมาจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือคำที่ 3 และ 2 ตามลำดับ

ดังนั้นจากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทร่ายที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* อันได้แก่ ร่ายสั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว มีลักษณะเฉพาะดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกำหนดรูปแบบไว้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านจำนวนคำ ด้านการรับส่งสัมผัส และด้านคำสร้อย โดยพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ในการแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองได้ยึดถือต่อไป การที่พระองค์ทรงวางรูปแบบของฉันทลักษณ์ไว้อย่างชัดเจน จึงมีส่วนสำคัญที่ส่งผลให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวมีฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เล่มหนึ่ง

3.2.2 โคลง

โคลง เป็นฉันทลักษณ์ประเภทหนึ่งของไทยที่มีมาช้านาน สันนิษฐานว่า น่าจะเกิดขึ้นในสมัยเดียวกับร่าย ซึ่งเป็นคำประพันธ์เก่าแก่ดั้งเดิมของไทยอีกประเภทหนึ่ง (วีรวุฒน์ อินทรพร, 2548: 3 อ้างถึงใน วัชร รมะนันท์, 2538: 78) นอกจากนี้โคลงยังเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของภาษาไทย ดังที่ วีรวุฒน์ อินทรพร (2548: 3) ได้กล่าวว่า "โคลงเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากลักษณะธรรมชาติของภาษาไทย โดยเฉพาะการกำหนดเสียงวรรณยุกต์เป็นข้อบังคับสำคัญ"

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโคลง เป็นฉันทลักษณ์ที่มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของภาษาไทย จึงเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ดังกล่าวในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ดังปรากฏในอธิบายลักษณะประพนธ์ ความว่า "โคลง มีทุกชนิดที่หาตำราได้ และมีทั้งที่จำกัดเอกโทและไม่จำกัด การที่มีโคลงครบบริบูรณ์ทุกชนิดเช่นนี้ เพราะแท้จริงเป็นแบบประพนธ์อันเหมาะแก่ภาษาไทย อาจที่จะแต่งให้เพราะได้โดยไม่ยากเย็นปานใดนัก" (พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 86) พระบรมราชาธิบายข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสาเหตุที่ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง จำนวนมากมายหลายชนิดที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ดังกล่าว ซึ่งนอกจากจะมีความเหมาะสมกับเนื้อหาแล้ว ยังมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทย สามารถแต่งให้เพราะได้โดยไม่ยากจนเกินไป อันมีส่วนสำคัญที่จะส่งผลให้ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์สามารถยึดถือเป็นแนวทางได้เป็นอย่างดี

ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีอยู่ด้วยกัน 11 ชนิด ได้แก่ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ โคลงสามตัน โคลงสี่สุภาพ โคลงวิชขุมาลี โคลงมหาวิชขุมาลี โคลงจิตรลดา โคลงมหาจิตรลดา โคลงนันทะทายี โคลงมหานันทะทายี โคลงสินธุมาลี และโคลงมหาสินธุมาลี จากการศึกษาพบว่ามีจำนวนโคลง ทั้งสิ้น 418 บท ผู้วิจัยได้เรียงลำดับจากจำนวนโคลงที่พบมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุด ดังนี้

โคลงวิชขุมาลี จำนวน 214 บท คิดเป็นร้อยละ 51.19

โคลงสี่สุภาพ จำนวน 86 บท คิดเป็นร้อยละ 20.57

โคลงสามสุภาพ จำนวน 20 บท คิดเป็นร้อยละ 4.78

โคลงสองสุภาพ จำนวน 17 บท คิดเป็นร้อยละ 4.06

โคลงมหาวิชขุมาลี จำนวน 17 บท คิดเป็นร้อยละ 4.06

โคลงนันทะทายี จำนวน 17 บท คิดเป็นร้อยละ 4.06

โคลงสามตัน จำนวน 12 บท คิดเป็นร้อยละ 2.87

โคลงมหาจิตรลดา จำนวน 12 บท คิดเป็นร้อยละ 2.87

โคลงจิตรลดา จำนวน 10 บท คิดเป็นร้อยละ 2.39

โคลงสินธุมาลี จำนวน 6 บท คิดเป็นร้อยละ 1.43

โคลงมหานันทะทายี จำนวน 5 บท คิดเป็นร้อยละ 1.19

โคลงมหาสินธุมาลี จำนวน 2 บท คิดเป็นร้อยละ 0.47

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าจำนวนโคลงที่พบมากที่สุดคือ โคลงวิษุมาลี มีจำนวน 214 บท คิดเป็นร้อยละ 51.19 และโคลงที่พบน้อยที่สุดคือ โคลงมหาสินธุมาลี มีจำนวน 2 บท คิดเป็นร้อยละ 0.47 โดยที่โคลงวิษุมาลี ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดจะปรากฏอยู่ในนิทานว้างนะ เป็นส่วนใหญ่ อันแสดงให้เห็นถึงความสนพระราชมหุทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อคำประพันธ์โบราณ เพราะโคลงวิษุมาลี เป็นโคลงที่พระองค์ทรงนำมาจาก *กาพย์สารวิลาสินี* นอกจากนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นโคลงที่พระองค์ทรงโปรดเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงพระราชนิพนธ์ไว้ถึง 214 บทด้วยกัน อีกทั้งยังทรงคำนึงถึงเนื้อหาที่ทรงเลือกใช้ให้เหมาะสมกับชนิดของคำประพันธ์อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนิทานว้างนะ ที่เป็นการเล่าถึงมูลเหตุของเรื่อง *พระนลคำหลวง* ซึ่งเป็นเรื่องราวแต่โบราณกาล การที่พระองค์ทรงเลือกใช้โคลงวิษุมาลี โดยพระองค์ทรงเรียกว่าโคลงโบราณ จึงมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาดังกล่าวเป็นอย่างดี นอกจากนี้จะเป็นการสร้าง ความกลมกลืนระหว่างเนื้อหา กับคำประพันธ์แล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดการแต่งคำประพันธ์ชนิดดังกล่าวอีกด้วย

ผู้วิจัยจะขอแบ่งชนิดของโคลง ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ทั้ง 11 ชนิด โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โคลงสอง โคลงสาม และโคลงสี่ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ด้านจำนวนคำในแต่ละบาท ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

- 1) โคลงสอง ได้แก่ โคลงสองสุภาพ
- 2) โคลงสาม ได้แก่ โคลงสามสุภาพ และโคลงสามต้น
- 3) โคลงสี่ ได้แก่ โคลงสี่สุภาพ และ โคลงที่มาจากกาพย์สารวิลาสินี

อนึ่ง โคลงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมาจาก *กาพย์สารวิลาสินี*⁵ ซึ่งเป็นชื่อคัมภีร์ร้อยกรองที่กล่าวถึงลักษณะรูปแบบร้อยกรอง 15 แบบ คำ

⁵ กาพย์สารวิลาสินี เป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ไทยที่เขียนเป็นภาษาบาลีและมีการแปลเป็นภาษาไทย สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นและคงมีอายุเก่าแก่กว่าหนังสือจินตามณีซึ่งแต่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะในหนังสือจินตามณีกล่าวถึงชื่อกาพย์สารวิลาสินีในการอธิบายลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานีและกาพย์สุรางคนางค์ ประคองนิมมานเหมินท์ มีความเห็นว่า ตำรานี้จะแต่งขึ้นในภาคกลางประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 ในสมัยที่มีคำประพันธ์หลากหลายชนิด และเป็นสมัยที่ภาษาบาลีเฟื่องฟู มีความนิยมแต่งตำราเป็นภาษาบาลีในล้านนา (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2534: 129 อ้างถึงใน วีรวัฒน์ อินทรพร, 2550: 146)

ประพันธ์ในตำรานี้มีลักษณะอย่างโคลง 8 แบบ เรียกชื่อตามลำดับ คือ วิชชุมาลี มหาวิชชุมาลี จิตรลดา มหาจิตรลดา สีนธุมาลี มหาสินธุมาลี นันททายี มหานันททายี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 154-155)

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะสำคัญในด้านต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและชัดเจน ได้แก่ ด้านจำนวนคำ ด้านการรับส่งสัมผัส ด้านคำเอกคำโท และด้านคำสร้อย ดังที่ผู้วิจัยจะได้อธิบายต่อไปนี้

3.2.2.1 ด้านจำนวนคำ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบด้านจำนวนคำในฉันทลักษณ์ประเภทโคลง แต่ละชนิดอย่างเคร่งครัดและชัดเจน ดังต่อไปนี้

1) โคลงสอง ได้แก่ โคลงสองสุภาพ

โคลงสองสุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนทั้งสิ้น 17 บท โดยในแต่ละบทมีจำนวนคำในบาทที่ 1 ทั้งวรรคหน้าและวรรคหลัง จำนวน 5 คำ และบาทที่ 2 จำนวน 4 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"จอมแมนพึงพรตเจ้า

จึงถามเพื่อทราบเค้า

ใครรู้เหตุการณ์ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 10)

ตัวอย่างโคลงสองสุภาพ ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยบาทที่ 1 จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ที่ 5 คำ และบาทที่ 2 มีจำนวน 4 คำ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์

2) โคลงสาม ได้แก่ โคลงสามสุภาพและโคลงสามด้น

โคลงสามสุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนทั้งสิ้น 20 บท โดยในแต่ละบทมีจำนวนคำในบาทที่ 1 และ 2 จำนวน 5 คำ และวรรคที่ 3 วรรคหน้า 5 คำและวรรคหลัง 4 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"พระมนีนารถ
 อัมมบุษยโลกไซรั
 มัฆวಾಯ่างน
 ทวยกษัตร์สุขแปล้
 เฉลยพจน์เทพไท้
 สุขแม่นเคยมมา
 ในแดนชลน้นแล้
 ไปล้ทั่วคินแดน ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 10)

พระราชนิพนธ์โคลงสามสุภาพ ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยบาทที่ 1 และ 2 จำนวน 5 คำ และวรรคที่ 3 วรรคหน้า 5 คำและวรรคหลัง 4 คำ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์

โคลงสามด้น ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนทั้งสิ้น 20 บท โดยในแต่ละบทมีจำนวนคำในบาทที่ 1 และ 2 จำนวน 5 คำ และวรรคที่ 3 วรรคหน้า 5 คำและวรรคหลัง 4 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"ฝ่ายสุเทพทวิช

สิทธิปัญญาเยี่ยมเค้า

ฟั่งสารพระแม่เจ้า

ตรัสถาม

พราหมณ์นั่งลงโดยควร

ทูลทั้งมวลหมดไซ้

เรื่องนางวิทรรกให้

เสร็จสรรพ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 145)

พระราชนิพนธ์โคลงสามต้น ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวน
คำในแต่ละวรรค โดยบาทที่ 1 และ 2 จำนวน 5 คำ และวรรคที่ 3 วรรคหน้า 5 คำและวรรคหลัง 2
คำ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์

3) โคลงสี่ได้แก่ โคลงสี่สุภาพ โคลงที่มาจากกาพย์สารวิลาสินี
และโคลงกลบท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โคลงสี่สุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนล
คำหลวง มีจำนวนทั้งสิ้น 63 บท ซึ่งในแต่ละบทมีจำนวนคำในแต่ละวรรค ดังตัวอย่างความว่า

"อ้าใจเทวคเพียง
ตัวก็สิ้นเต็มดัง
อกกรมระบับฟัง
ยิ่งตรัสยิ่งหม่นไหม้
เสียดเมืองเสียดทรัพย์แม่
ข้าอดเจียนพระองค์
จะทิ้งพระเดินดง
ข้าจะมีไปด้วย

ภินท์ฟัง พระเอย
จับไซ้
พระตรัส
อกเพียงเพลิงเรื่อง
ผ้าทรง หมดแล
จักม้วย
แดนเถื่อน เดียวฤ
เพื่อนท้าวเธอไหน"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 57)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคของโคลงสี่สุภาพ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำไว้อย่างเคร่งครัด สม่าเสมอ และชัดเจน โดยที่โคลงสี่สุภาพ 1 บท มี 4 บาท บาทที่ 1 2 และ 3 วรรคหน้ามี 4 คำ วรรคหลังมี 2 คำ และบาทที่ 4 วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 4 คำ นอกจากนี้ยังมีคำสร้อยในท้ายบาทที่ 1 และ 3

โคลงที่มาจากกาพย์สารวิลาสินี มี 8 ชนิด ได้แก่ โคลงวิชฌุมาลี โคลงมหาวิชฌุมาลี โคลงจิตรลดา โคลงมหาจิตรลดา โคลงนันทะทายี โคลงมหานันทะทายี โคลงสินธุมาลี และโคลงมหาสินธุมาลี โดยโคลงแต่ละชนิดที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนบทดังนี้

- ก. โคลงวิชฌุมาลี มีจำนวน 214 บท
- ข. โคลงมหาวิชฌุมาลี มีจำนวน 17 บท
- ค. โคลงจิตรลดา มีจำนวน 10 บท
- ง. โคลงมหาจิตรลดา มีจำนวน 10 บท
- จ. โคลงนันทะทายี มีจำนวน 17 บท
- ฉ. โคลงมหานันทะทายี มีจำนวน 5 บท
- ช. โคลงสินธุมาลี มีจำนวน 6 บท
- ซ. โคลงมหาสินธุมาลี มีจำนวน 2 บท

ในด้านจำนวนคำของโคลงทั้ง 8 ชนิดที่กล่าวมาข้างต้นนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันที่จำนวนคำในบาทที่ 4 และการรับส่งสัมผัสภายในบทเท่านั้น ซึ่งสามารถแบ่งชนิดของโคลงดังกล่าวโดยใช้เกณฑ์ด้านจำนวนคำ ดังนี้

โคลงที่มีจำนวนคำเช่นเดียวกับโคลงสี่ตันและโคลงสี่สุภาพ กล่าวคือ โคลงสี่ตัน 1 บท จะมี 4 บาท แต่ละบาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 2 คำ นอกจากนี้ยังมีคำสร้อยในท้ายบาทที่ 1 และ 3 ส่วนโคลงสี่สุภาพ 1 บท จะมี 4 บาท แต่ละบาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 2 คำ แต่ในบาทที่ 4 วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 4 คำ นอกจากนี้ยังมีคำสร้อยในท้ายบาทที่ 1 และ 3

ก) โคลงที่มีจำนวนคำเช่นเดียวกับโคลงสี่ดั้น มี 4 ชนิด ได้แก่ โคลงวิษุมาลี โคลงจิตรลดา โคลงนันทะทายี และโคลงสินธุมาลี ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

โคลงวิษุมาลี

"ข้าแต่ทเวะไท้	ท่านคือ ไครนอ
ยังป่ทรานามกร	ออกอ้าง
การเปนทนต์ผู้ถือ	สุรศาสน์
ควรจจะรู้รอบข้าง	สิทธิ์สรรพ ๗
อันการที่จักต้อง	ประตบัติ
ขอพระโปรดบรรหาร	ถี่ถ้วน
ขอจงพระดำรัส	สอนสั่ง
ข้าจะทำเสร็จจล้น	ตั้งประสงค์ ๗"
	(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 13)

โคลงจิตรลดา

"ข้าแต่ไวยุทธภราช	สุดา
ข้าสุเทพเพื่อนพระ	พี่ไซรั
มาแสงนิมนารี	วรรรัตน์
โดยภีมะใช้ด่วน	ดลมา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 142)

โคลงนันทะทายี

"ในวิสรรภัธรรมาชเจ้า	งำเมือง
ภิมะราชเลื่องภฏ	ฤทธิ์สล้าง
สุดารุ่งเรืองศรี	สวยประเสริฐ นี้แล
ทมยันตีอ้างออก	นามกร"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 1)

โคลงสินธุมาลี

"กาลเมื่อใครบรูู้	จักหลาน
หลานอยู่แสนสำราญ	สุขสถิต
ทุกสิ่งกลมมาน	ได้ดูจ ใจนา
เพื่อพระคุณท่านิตย	รักษา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 6)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นทั้ง 4 ชนิด ได้แก่ โคลงวิชขุมาลี โคลงจิตรดดา โคลงนันทะทายี และโคลงสินธุมาลี แสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำไว้อย่างเคร่งครัด สม่่าเสมอ และชัดเจน โดยที่โคลงจำนวน 1 บท มี 4 บาท บาทที่ 1 2 3 และ 4 วรรคหน้ามี 4 คำ วรรคหลังมี 2 คำ นอกจากนี้ยังมีคำสร้อยในท้ายบาทที่ 1 และ 3

ข) โคลงที่มีจำนวนคำเช่นเดียวกับโคลงสี่สุภาพ มี 4 ชนิด ได้แก่ โคลงมหาวิชขุมาลี โคลงมหาจิตรดดา โคลงมหานันทะทายี และโคลงมหาสินธุมาลี ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

โคลงมหาวิษณุมาลี

"เราไร้เห็นรูปเจ้า	ธิดา
คล้ายเมื่อนางอยู่เวียง	บิตุราช
นัยว่าลัทธิปรารถนา	เปนแน่
เพราะประสบนางสวาท	โลกล้วนนิยมดู"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 137)

โคลงมหาจิตรลดา

"อรไทยผู้แน่นน้อย	งามองค์
เปนมหัสีเคร	อยากรู้
สุดาเผ่าพงศ์ดี	ฤถ้อย ฉันท
ไยจึงมาสู่กราก	อยู่เพียงทาลี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 144)

โคลงมหานันทะทายี

"อัครีศุภลักษณ์เลิศ	นารี
เปนลุกภคินีฉัน	สุดสวาท
เห็นไฟซึ่งมีงาม	ขำอยู่
จึงแน่งนางนาฏลักษณ์	เลิศแท้คือหลาน"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 4)

โคลงมหาสินธุมาลี

"ดูราวาทุกยอด	สารถี
ผู้ฉลาดขับพาซี	ยิ่งยวด
นางทมะยันตี	อรเอก
จะสยมพรราว	เร่งเร้าเวลา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 18)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นทั้ง 4 ชนิด ได้แก่ โคลงมหาวิษณุมาลี โคลงมหาจิตรลดา โคลงมหานันทะทายี และโคลงมหาสินธุมาลี แสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำไว้อย่างเคร่งครัด สม่่าเสมอ และชัดเจน โดยที่โคลงจำนวน 1 บท มี 4 บาท บาทที่ 1 2 และ 3 วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 2 คำ และบาทที่ 4 วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 4 คำ นอกจากนี้ยังมีคำสร้อยในท้ายบาทที่ 1 และ 3

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระราชนิพนธ์โคลงกลบท ที่เรียกว่า กลบทวิ้วพันหลัก เป็นการนำคำสุดท้ายในวรรคก่อน มาซ้ำเป็นคำแรกในวรรคต่อมา ดังปรากฏใน จารึกเพลงยาวกลบทและกลอักษร แผ่นที่ 22 (กลบทวิ้วพันหลัก) จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ความว่า

"...การเห็นนานตามเดือนก็เบือนไป	ไปหาผู้รู้ทำนานช่วยทวยเคราะห์
เคราะห์ก็ตี่นี้จำเพาะอาเพศไฉน	ไฉนนางหมางสวาดีประหลาดใจ..."

(ศุณย์มานุษยวิทยาสิริธร, 2562)

ตัวอย่างคำกลอนข้างต้นเป็นกลบทัววพันหลัก จะเห็นได้ว่ามีการนำคำสุดท้ายของวรรคตดับ คำว่า "ไป" ไปซ้ำอีกครั้งในคำแรกของวรรครับ และนำคำสุดท้ายของวรรครับ คำว่า "เคราะห์" ไปซ้ำอีกครั้งในคำแรกของวรรครอง และคำสุดท้ายของวรรครอง คำว่า "ไหน" ไปซ้ำอีกครั้งในคำแรกของวรรคส่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชธิบายเกี่ยวกับโคลงกลบท ไว้ว่า "โคลงกลบท คือโคลงสุภาพนั่นเอง แต่ใช้วิธีรจนาคัลยา ๆ กลอนกลบท กล่าวคือโยกโย้เล่นต่าง ๆ" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 19) และทรงนำลักษณะของกลบทัววพันหลัก มาพระราชนิพนธ์เป็นโคลงสี่สุภาพ จำนวน 4 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โคลงสี่สุภาพ ข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เป็นโคลงกลบท ดังในตัวอย่างคำกลอนข้างต้นว่า "ราชาไปพันกลับ เวียนวน กลับแฮ" คำว่า "วน" อยู่ในวรรคหลังของบาทแรก โดยจะซ้ำคำว่า "วน" อีกครั้งในคำแรกของวรรคหน้าในบาทที่ 2 ดังคำกลอนว่า "วนกลับตุนถมล อีกเทื้อ" ลักษณะดังกล่าวนี้จะปรากฏโดยตลอดโคลงกลบทัววพันหลัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"กลีฬิร่ายคร่ำห่า"	พระนล ทานนา
นลราชโมหะดล	จิ้งลี
ลีจากภริยายล	ยังหลับ อยู่แม่
หลับแต่ทุกข์จ้อจี	นาฏน้อยครวญคราง"
"ปางนั้นกะลีร่าย	จุงใจ พระเอย
ใจกลับทลคณิงใน	ละห้อย
ละห้อยจู่เข้าไพร	ไกลจาก ทับแฮ
จากอนุชแ่งน้อย	นีกเคร้ำทรวงคัลย์ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 68)

ตัวอย่างโคลงกลบท ข้างต้นมีการซ้ำคำของบาทแรกคือ "กลีฬิร่ายคร่ำห่า พระนล ทานนา" คำว่า "นล" อยู่ในวรรคหลังของบาทแรก โดยจะซ้ำคำว่า "นล" อีกครั้งในคำแรกของวรรคหน้าในบาทที่ 2 ดังคำกลอนว่า "นลราชโมหะดล จิ้งลี" นอกจากนี้ยังมีการร้อยโคลง ดังปรากฏในตัวอย่างโคลงกลบท ข้างต้นในคำว่า "คราง" ซึ่งเป็นคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 4 ส่งสัมผัสไปยังคำแรกของวรรคหน้าในบาทที่ 1 ของบทต่อไปในคำว่า "ปาง" ลักษณะดังกล่าวนี้ส่งผลให้โคลงกลบท มีความไพเราะยิ่งขึ้นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญในด้านจำนวนคำเป็นอย่างยิ่ง โดยพระองค์ทรงกำหนดแบบแผนของจำนวนคำในแต่ละบาทของโคลงแต่ละชนิดไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการสรรคำในแต่ละวรรคที่ทรงคำนึงถึงจำนวนคำให้มีความพอดีกับฉันทลักษณ์ที่ทรงพระราชนิพนธ์ ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง เป็นแบบอย่างของการฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป การที่ทรงกำหนดรูปแบบด้านจำนวนคำไว้อย่างชัดเจน จึงมีส่วนสำคัญในการเป็นแบบอย่างให้ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์จะได้ยึดถือและนำไปปฏิบัติต่อไป

3.2.2.2 ด้านการรับส่งสัมผัส

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนด้านการรับส่งสัมผัสในฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ไว้ อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตำแหน่งของการรับส่งสัมผัสในโคลงแต่ละชนิดที่ทรงมีความเคร่งครัดเป็นอย่างยิ่ง อาจจะถูกกล่าวได้ว่าตำแหน่งของการรับส่งสัมผัสภายในโคลง เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงชนิดของโคลงนั้น ๆ ถ้าหากมีการรับส่งสัมผัสที่ไม่คงที่หรือผิดไปจากเดิม ก็จะทำให้ชนิดของโคลงนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงกำหนดแบบแผนในการรับส่งสัมผัสไว้อย่างชัดเจนและเคร่งครัด โดยผู้วิจัย จะขอแบ่งชนิดของโคลงตามเกณฑ์การรับส่งสัมผัส ได้แก่ การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสอง การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสาม การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสี่สุภาพ และ การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสี่ดั้น ดังต่อไปนี้

1) การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสอง ได้แก่ โคลงสองสุภาพ

โคลงสองสุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีการส่งสัมผัสจำนวน 1 แห่ง คือ คำสุดท้ายในวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคที่ 2 ดังตัวอย่างว่า

"รับมาสู่ที่เฝ้า แห่งพระเทวราชเจ้า
 สิ้นนั้นยืนยง อยู่น่า ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 26)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของบาทแรกในวรรคหน้า คือคำว่า "เฝ้า" ไปยังคำสุดท้ายในวรรคหลัง คือคำว่า "เจ้า" ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอยู่โดยตลอดพระราชนิพนธ์

2) การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสาม ได้แก่ โคลงสามสุภาพ และ โคลงสามดั้น

โคลงสามสุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีการรับส่งสัมผัสภายในบทจำนวน 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่สามของบาทที่ 2 และคำสุดท้ายของบาทที่สอง ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของบาทที่ 3 ดังตัวอย่างว่า

"ทราวมไวยนึ่งวิจิ ชัดซ้องจิตไปแผ้ว
 วิจารณ์ครั้งหนึ่งแล้ว อีกครั้งยังฉนวน"
 (พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 31)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบทจำนวน 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของบาทแรก คำว่า "วิจิ" ส่งสัมผัสไปยังคำที่สามของบาทที่ 2 คำว่า "จิต" และคำสุดท้ายของบาทที่สอง คำว่า "แผ้ว" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของบาทที่ 3 คือคำว่า "แล้ว"

โคลงสามดั้น ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะการรับส่งสัมผัสเช่นเดียวกับโคลงสามสุภาพ กล่าวคือ มีการรับส่งสัมผัสภายในบทจำนวน 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่สามของบาทที่ 2 และคำสุดท้ายของบาทที่สอง ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของบาทที่ 3 ดังตัวอย่างว่า

"ฟังหลานผู้ยาใจ ชอบหฤทัยไม่น้อย
 จึงพระน้ำสังคล้อย อย่างถวิล
 จัดพลพฤษณ์แน่นนันท แหวดแจ่มจันทร์แห่ห้อม
 โดยพระราชบุตรพร้อม จิตตาม"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 7)

พระราชนิพนธ์โคลงสามต้น ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท คือ คำสุดท้ายของบาทแรกในคำว่า "ใจ" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของบาทที่ 2 ในคำว่า "ทัย" และคำสุดท้ายของบาทที่ 2 ในคำว่า "น้อย" ส่งสัมผัสไปยังที่ 5 ของวรรคหน้าในบาทที่ 3 คือคำว่า "คล้อย" ลักษณะดังกล่าวปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

3) การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสี่สุภาพ ได้แก่ โคลงสี่สุภาพ โคลงนันทะทายี โคลงมหานันทะทายี โคลงสินธุมาลี และโคลงมหาสินธุมาลี โดยที่โคลงทั้ง 5 ชนิด มีลักษณะของการรับส่งสัมผัสเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โคลงสี่สุภาพ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีการรับส่งสัมผัสจำนวน 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 และ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 4 ดังตัวอย่างว่า

"อภิปรายพระผ่านเฝ้า
 ภูมินาถ ตรัสนา
 ว่าจูงไปสู่ญาติ
 แห่งข้า
 ข้ายอมจะลีลาศ
 ตามสั่ง พระเอย
 ต่อเมื่อพระปายหน้า
 ลู่แคว้นวิทรธรม"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 60)

พระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพ ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบทจำนวน 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก คำว่า "นาถ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คำว่า "ญาติ" และ 3 คำว่า "ลาศ" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 คำว่า "ข้า" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 4 คำว่า "หน้า"

โคลงนันทะทายี ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 2 และ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ในวรรคหน้าของบาทสุดท้าย ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

"ข้าไซ้จรจวบทั่ว

ทุกชั้น

แสงมิ่งมัยันดี

ลักษณะเลิศ

ถึงวังพระธรรมิก

บุตรพระแม่เนา

จึงพบนางเพริศพรัง

เลขา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 2)

โคลงนันทะทายี ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรกในคำว่า "ชั้น" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 2 ในคำว่า "ันดี" และบาทที่ 3 ในคำว่า "ธรรม" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ในคำว่า "เลิศ" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ในวรรคหน้าของบาทสุดท้ายในคำว่า "เพริศ"

โคลงมหานันทะทายี ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 2 และ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ในวรรคหน้าของบาทสุดท้าย ดังตัวอย่างคำกลอนว่า

"เคยเห็นหลานเมื่อครั้ง

เยาว์วัย

ที่ทศารณในวัง

พ่อเจ้า

วงศ์วานวิไลเบน

ญาติสนิท

หลานรักจงเข้าจิต

รักน้ำอย่าฉงน

สกลสมบัติสรรพ	ไอสวรรย์
ให้แต่เจ้าขวัญตา	ประเสริฐ
เจ้าทมะยันตี	อย่าเดียวจ ฉั่นเลย
ใช้ร่วมกันเถิดเพื่อ	สุขให้เสมอสมาน ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 4)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในโคลงมหานันทะทายี ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรกคือคำว่า "วัย" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คือคำว่า "ใน" และบาทที่ 3 คือคำว่า "ไสย" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 คือคำว่า "เจ้า" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ในวรรคหน้าของบาทสุดท้ายคือคำว่า "เข้า"

โคลงสินธุมาลี ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 และ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 4 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"สงสารทารกน้อย	คอยหา
จำพรากจากกันมา	วิโยค
สงสารลูกกำพร้า	พรากพ่อ
ซ้าแม่ห่างคงโศก	ศัลย์หา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 6-7)

พระราชนิพนธ์โคลงสินธุมาลี ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะการรับส่งสัมผัสภายในโคลงที่มีลักษณะคล้ายกับโคลงสี่สุภาพ ดังตัวอย่างว่า คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก คือคำว่า "หา" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คือคำว่า "มา" และบาทที่

3 คือคำว่า "พรว้า" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 คือคำว่า "โยค" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 4 คือคำว่า "โคก"

โคลงมหาสินธุมาลี ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง ดังนี้ คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 และ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 4 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระราชนิพนธ์โคลงมหาสินธุมาลี ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะการรับส่งสัมผัสภายในโคลงที่มีลักษณะคล้ายกับโคลงสี่สุภาพ ดังตัวอย่างว่า คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก คือคำว่า "ถี" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คือคำว่า "ซี" และบาทที่ 3 คือคำว่า "ตี" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 คือคำว่า "ยวด" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 4 คือคำว่า "รวด"

4) การรับส่งสัมผัสแบบโคลงสี่ต้น ได้แก่ โคลงวิษุมาลี โคลงมหาวิษุมาลี โคลงจิตรลดา และโคลงมหาจิตรลดา โดยที่โคลงทั้ง 4 ชนิด มีลักษณะของการรับส่งสัมผัสเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โคลงวิษุมาลี ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 4 ดังตัวอย่างว่า

"ขัดทางแล้วจึงกล้า	ทูลวอน
ใจไม่ตั้งปากขยาย	ไปได้
มเหศวรมิ่งอมร	อดโทษ ไว้เทอญ
ช้อยากแต่รับใช้	เปี่ยมปรีดี ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 15)

ตัวอย่างโคลงวิษุมาลี ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรกในคำว่า "วอน" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 3 ในคำว่า "อมร" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ในคำว่า "ได้" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 4 ในคำว่า "ใช้"

โคลงมหาวิษุมาลี ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 4 ดังตัวอย่างว่า

"แสนตรูดูงามมาตร้มนั้น	เพ็ญจันทร์
งามพระถันดั่งดวง	สะโรช
เทวีลิริฉายฉนั้น	ฉายฉิด
ศรีสว่างทุกทิศโชติ	ช่วงเพียงเพ็ญแข"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 137)

ตัวอย่างโคลงวิหขุมาลี ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบาท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรกในคำว่า "จันทร" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 3 ในคำว่า "ฉัน" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ในคำว่า "โรช" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในวรรคหน้าของบาทที่ 4 ในคำว่า "โชติ"

โคลงจิตรลดา ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ในวรรคหน้าของบาทสุดท้าย ดังคำกลอนว่า

โคลงจิตรลดา แสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบาท โดยที่คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรกในคำว่า "สุภราช" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 3 ในคำว่า "มาร" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ในคำว่า "พร้อม" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ในวรรคหน้าของบาทสุดท้ายในคำว่า "ห้อม"

โคลงมหาจิตรลดา ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ลักษณะการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 3 และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ในวรรคหน้าของบาทสุดท้าย ดังตัวอย่างความว่า

"นารีไยพราภญาติ	วงศา
ไยพรากภรรดาครอง	คู่เกล้า
นางนีวีปราชารย์	รู้จัก อยู่ฤ
ไยจึงมาเศร้าโคก	ดั่งนี้เปนโฉน"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 144)

พระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในโคลงมหาจิตรลดา ดังนี้ คำสุดท้ายในวรรคหลังของบาทแรกในคำว่า "ศา" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทที่ 3 ในคำว่า "ปรา" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ในคำว่า "เกล้า" ส่งสัมผัสไปยังที่ 4 ของวรรคหน้าในบาทสุดท้ายในคำว่า "เศร้า"

การรับส่งสัมผัสภายในบทของโคลงที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสภายในบทของโคลงชนิดต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและชัดเจน ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป การที่พระองค์ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสอย่างชัดเจน ย่อมส่งผลให้ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์มีความรู้ ความเข้าใจในลักษณะของการรับส่งสัมผัสของโคลงได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

อนึ่ง โคลงทุกชนิดที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ไม่ว่าจะเป็น โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ โคลงสามต้น โคลงสี่สุภาพ ตลอดจนโคลงที่มาจากกาพย์สารวิลาสินี นอกจากจะมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบาทแล้ว ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบทในลักษณะที่เรียกว่าการร้อยโคลง อีกด้วย กล่าวคือ มีการรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของบทก่อนหน้าไปยังคำ 1 2 หรือ 3 ของวรรคแรกในบทต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง โคลงจิตรลดา

"ข้าแต่ไวยุทธภราช	สุดา
ข้าสุเทพเพื่อนพระ	พีไชร์
มาแสงนนิมนารี	วรรรัตน์
โดยภิมะใช้ด้วน	คลมา

พระบิดาชนนिरาช	อยู่สรณ
อีกพระพี่อายุ	สุขพร้อม
อีกสองกุมารองค์	ลูกแห่ง นางฤ
มีเพื่อนเล่นห้อมนิคย์	แน่นนันท
ปวงประพันธ์ญาติ	แห่งนาง
ต่างนั่งทุกขถึงเธอ	ละห้อย
ใช้ทวิชตรวจทางดู	ทุกแห่ง
รวมนับได้ร้อยเที่ยว	หาอร ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 142, 143)

ตัวอย่าง โคลงนันทายี

"ในวิทรภัธรรมาเจ้า	งำเมือง
ภิมะราชเลื่องภ	ฤทธิสล้าง
สุดารุ่งเรื่องศรี	สวยประเสริฐ นี้แล
ทมยันตีอ้างออก	นามกร

บึงอรเปนวรวราช	ภรรยา
แห่งพระราชนล	นิษัธราช
วีระเสนสาธิต	เปนพ่อ พระเอย
บุญโคลกฉลาตลป	เลิศชาย
โชคร้ายทอดตวตแพ้	ภราดร
เสียรราชย์จำจรไกล	จากค้ำว
ทมยันตือรตาม	เสด็จจาก วังนา
ชนบ่ทราบท้าวอยู่	หนใด"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 1)

ตัวอย่างโคลงจิตรลดาและโคลงนันทายี ข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงการร้อยโคลง ที่มีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของบทก่อนไปยังคำที่ 1 2 หรือ 3 ของวรรคแรกในบทต่อไป ลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏในโคลง ทุกชนิด ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเด่นของการแต่งคำประพันธ์ประเภทโคลง ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นมาเพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับการแต่งคำประพันธ์ อีกทั้งการที่พระองค์ทรงกำหนดแบบแผนดังกล่าวไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจน นอกจากจะเป็นการสร้างมาตรฐานด้านฉันทลักษณ์แล้ว ยังส่งผลให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีความไพเราะอีกประการหนึ่งด้วย

3.2.2.3 ด้านคำเอกคำโท

การกำหนดคำเอกคำโท ในฉันทลักษณ์ประเภทโคลง นั้นถือได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้ฉันทลักษณ์ประเภทดังกล่าวมีความไพเราะยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของภาษาไทย เนื่องจากคำเอกคำโท เป็นเสียงวรรณยุกต์ อันเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาไทยอีกด้วย

ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนล
คำหลวง มีการกำหนดตำแหน่งของคำเอกคำโทอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างว่า

"แม่ महाराजเจ้า	เอนดู ชำนา
จะไม่ทิ้งกลางผล	เวิกว้าง
เหตุไฉนจึงพระภู	ธรรนาถ
หมั้นบอกวิถีกว้าง	สู่แคว้นแดนวิทธรรภ์
อันองค์นฤเบศร์ไซริ	เมตตา ยิ่งแฮ
จะเจตน์ทิ้งภรรยา	ไปได้
หากจิตพระราชา	คลุ้มคลั่ง นั้นแล
จึงจะทอดทิ้งให้	ละห้อยกลางผล

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 59)

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพ ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งของคำเอกคำ
โทที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดไว้อย่างชัดเจน ถ้าหากในกรณีที่หาคำเอก
ไม่ได้ ก็จะทรงใช้คำตายแทนคำเอก ดังปรากฏใน พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ ความว่า "อีก
ประการ 1 ถ้าขัดข้องด้วยคำที่ใช้ไม่เอก อนุญาตให้ใช้คำตายแทนได้ คือคำแม่ กก กค กบ ทั้งหมด
และคำแม่ ก กา สระลหุ คือ อะ อิ อุ กับสรรพนมด้วยวิสรรชนี คือ เอะ แอะ เอาะ เป็นต้น"
(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 10) จากตัวอย่าง โคลงสี่สุภาพ จะเห็นได้จากคำว่า
"ราช" "เวิก" "นาถ" "บอก" "เบศร์" "เจตน์" "พระ" "จะ" "ละ" เป็นต้น นอกจากนี้ในกรณีที่ทรงหาคำโท
ไม่ได้ก็จะทรงใช้คำตายแทนคำโทเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"สูงงไปเที่ยวคัน	หानล
วรวราชผู้เรื่อง	ฤทธิเลิศ

อีกนิมิตถมุล	สุตารัตน์
ทมยันตีเพริศ	เพราวงม ๖
เมื่อยามสฤษคิไต้	ดั่งจินต์
ค็อประสบไนษัธ	ยอดภพ
ไครนำสู่ธานินทร์	ทังคู้
กุงะให้โคครบ	หนึ้งพัน ๖"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 135)

ตัวอย่างโคลงวิชมาลี ข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้คำตายแทนคำโท ดังตัวอย่างคำว่า "เลิศ" "เพริศ" "ภพ" และ "ครบ" โดยทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับการใช้คำตายแทนคำโท ดังปรากฏใน พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ ความว่า "คำแม่กก กต กบ ลึงเกตว่าโบราณมักใช้แทนโทอยู่โดยมาก" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 22)

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าในฉันทลักษณ์ประเภท โคลงสามต้น โดยปกติแล้วคำที่ 4-5 ของวรรคหน้าในบาทที่ 2 จะเป็นคำโทคู่ แต่สำหรับโคลงสามต้นในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ไม่ปรากฏคำโทคู่ในตำแหน่งดังกล่าว ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

"ฝ่ายสุเทพทวิช	ลิตธิปัญญาเยี่ยมเค้า
ฟั่งสารพระแม่เจ้า	ตรัสถาม
พราหมณ์นั่งลงโดยควร	ทูลทั้งมวลหมดไซรั
เรื่องนางวิทรภให้	เสริ้จสรรพ์ ๖"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 145)

ตัวอย่างโคลงสามต้นข้างต้น จะเห็นได้ว่าในคำที่ 4-5 ของวรรคหน้าในบาทที่ 2 มิได้เป็นคำโทคู่ คือคำว่า "แม่เจ้า" และ "สรรภให้" แต่เป็นคำเอกในคำที่ 4 และคำโทในคำที่ 5 ลักษณะดังกล่าวปรากฏในโคลงสามต้นทุกบทในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"ฟังหลานผู้ยากใจ

ชอบหฤทัยไม่น้อย

จึงพระน้าสั่งคล้อง

อย่างถวิล

จัดพลพยุห์แน่นนันท

แหวดแจ่มจันทร์แห่ห้อม

โดยพระราชาบุตรพร้อม

จิตตาม"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 7)

ตัวอย่างโคลงสามต้นข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีการใช้คำเอกในคำที่ 4 และใช้คำโทในคำที่ 5 ของวรรคหลังในบาทที่ 2 คือคำว่า "สั่งคล้อง" และ "บุตรพร้อม" อนึ่ง ผู้วิจัยสังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มิทรงใช้คำโทคู่ตามแบบโคลงสามต้นในอดีต แต่ทรงเลือกใช้คำเอกและคำโทในตำแหน่งคำโทคู่แทน นอกจากนี้ในกรณีของคำเอกก็ทรงใช้คำตายแทนคำเอกด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำว่า "บุตร" จากลักษณะข้างต้นอาจจะกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงปรับเปลี่ยนตำแหน่งของคำเอกคำโทในบางแห่งให้แตกต่างไปจากเดิม และทรงกำหนดแบบแผนขึ้นใหม่ โดยทรงคำนึงถึงความไพเราะและมีความเหมาะสมกับฉันทลักษณ์ เนื้อหาของเรื่อง ตลอดจนความยากง่ายในการประพันธ์เป็นหลัก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดตำแหน่งของคำเอกคำโทไว้อย่างชัดเจนและเคร่งครัด ตลอดจนการที่พระองค์ทรงเลือกใช้คำตายแทนคำเอกและคำโทนั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นต้นแบบในการแต่งโคลงชนิดต่าง ๆ ที่ทรงแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์เพื่อเป็นยึดถือเป็นแนวทางต่อไป

3.2.2.4 ด้านคำสร้อย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงคำสร้อยในพระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ไว้ว่า "สร้อย คือคำซึ่งเพิ่มท้ายบาท ซึ่งกำหนดให้มีได้แต่เฉพาะบาท 1 กับบาท 3 และแท้จริงก็คือคำที่เหลืออยู่บรรจุลงไม่ได้ในบาทนั่นเองและมีกำหนดอยู่ว่า สร้อยต้องไม่เกิน 2 พยางค์" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 11)

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 418 บท มี คำสร้อย จำนวนทั้งสิ้น 237 บท แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ คำสร้อยในบาทที่ 1 มีจำนวน 102 บท คำสร้อยในบาทที่ 3 มีจำนวน 191 บท และคำสร้อยในบาทที่ 1 และ 3 มีจำนวน 63 บท โดย คำสร้อย ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นคำสร้อยดังที่ปรากฏในโคลงโดยทั่วไป เช่น เฮย แส เอย เป็นต้น ซึ่งลักษณะคำสร้อยดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2517: 11) ทรงมีพระบรมราชาธิบายว่า "คำที่จะใช้ไปคำสร้อยนั้น มีอยู่แต่เฉพาะบางคำหรือบางสำเนียง ในพวกสำเนียงคือ เอย อา ฮา ฮือ แส เฮย ในจำพวกกิ่งคำกิ่งสำเนียง คือ นอ นา เนอ และในจำพวกคำ คือ พี่ พ่อ แม่ ฤ คำและสำเนียงเหล่านี้ บัญญัติไว้ให้ไว้ท้ายที่สุดแห่งสร้อยคือสำหรับต่อกับคำอีกคำ 1" ดังตัวอย่างว่า

"แม่ महाराजเจ้า เอนดู ชำนา

จะไม่ทิ้งกลางผลู

เวิกว้าง

เหตุไฉนจึงพระภู

ธรรมาถ

หมั้นบอกวิถีกว้าง

สู่แคว้นแดนวิทรรศ

อันองค์นฤเบศร์ไชรั	เมตตา ยิงแฮ
จะเจตน์ทิ้งภรรยา	ไปได้
หากจิตพระราช	คลุ้มคลั่ง นั้นแล
จึงจะทอดทิ้งให้	ละห้อยกลางผลู"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 59)

พระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพ ชำต้นแสดงให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรงเลือกใช้คำสร้อยในลักษณะดังกล่าว ดังคำว่า "ช้านา" "ยิงแฮ" และ "นั้นแล" ถ้าหากพิจารณาแล้วจะพบว่าคำสร้อยดังกล่าวเป็นคำไม่สามารถจะบรรจุลงให้ครบในบาทนั้นได้ ดังพระบรมราชาธิบายว่า "แท้จริงก็คือคำที่เหลืออยู่บรรจุลงไม่ได้ในบาทนั่นเองและมีกำหนดอยู่ว่า สร้อยต้องไม่เกิน 2 พยางค์" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 11) ลักษณะชำต้นปรากฏในฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ทุกชนิดที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง

คำสร้อย ประการที่สอง คือ คำสร้อยตามแบบโคลงโบราณ ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2517: 11) ทรงมีพระบรมราชาธิบายว่า "ตามแบบโคลงโบราณ ไม่ว่าจะคำอะไรก็ใช้เป็นสร้อยได้หมดทั้งนั้น เพราะฉนั้นบางทีอาจจะพบได้ในโคลงแบบโบราณว่า "จำใจไปปราบเสี้ยน เคิกเปียด เปียหเมือง" ดังนั้นคำว่า "เปียหเมือง" เป็นสร้อย ซึ่งถ้าใช้ให้เหมาะ ๆ ก็เพราะอยู่" นอกจากนี้ หม่อมเจ้าจันทราธิราช รัชนี้ (2510: 149) ทรงเรียกคำสร้อยดังกล่าวว่า "สร้อยเจตนะ" คำสร้อยลักษณะดังกล่าวมีปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ดังตัวอย่างว่า

"ฉันทวาหุผู้	สารถิ
จึงปรับทำดั่ง	สั่งไว้
อีกอย่าคิดที่ลวง	หยอกเล่น หน้อยเลย
กู่จะหลงได้ดั่ง	คตินั้นเจียวหือ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 21)

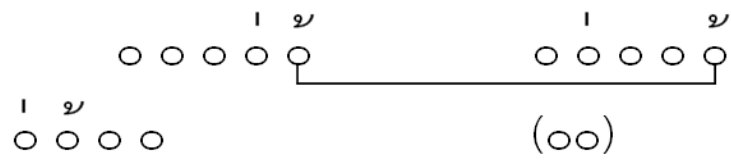
พระราชนิพนธ์โคลงมหาจิตรลดา ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรงเลือกใช้คำสร้อยในลักษณะดังกล่าว ดังคำตัวอย่างว่า "หยอกเล่น น้อยเลย" ซึ่งมีลักษณะเป็นคำสร้อยตามอย่างโคลงโบราณที่สามารถใช้คำอะไรก็ได้เป็นคำสร้อย ดังพระบรมราชาธิบายว่า "ตามแบบโคลงโบราณ ไม่ว่าคำอะไรก็ใช้เป็นสร้อยได้หมดทั้งนั้น" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517: 11)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำสร้อย ทั้ง 2 ประเภทในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* แต่โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นคำสร้อย ประเภทแรก คือ คำสร้อยดังที่ปรากฏในโคลงโดยทั่วไป เช่น เฮย แส เอย เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวปรากฏในโคลงทุกชนิดที่พระองค์ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์

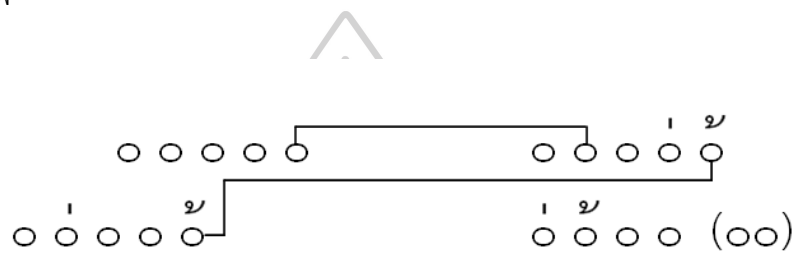
ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นระเบียบ คร่งครัด และสม่ำเสมอ ทั้งในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส คำเอกคำโท และคำสร้อย ดังที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ นอกจากนี่ยังทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับฉันทลักษณ์ประเภทโคลง เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* เพื่อให้เป็นตำราฝึกหัดการแต่งโคลงของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง อีกทั้งพระองค์ยังทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงรวบรวม ฟื้นฟู และสร้างสรรค์การแต่งโคลง ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมฉันทลักษณ์ของไทยที่เรามีแต่โบราณแล้ว ยังเป็นการรวบรวมชนิดของ โคลง แบบต่าง ๆ เพื่อแสดงไว้เป็นแบบอย่างในพระราชนิพนธ์อีกด้วย

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล คำหลวง* ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผน ทั้งในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส และคำสร้อย ในลักษณะของแผนผัง ฉันทลักษณ์ ดังนี้

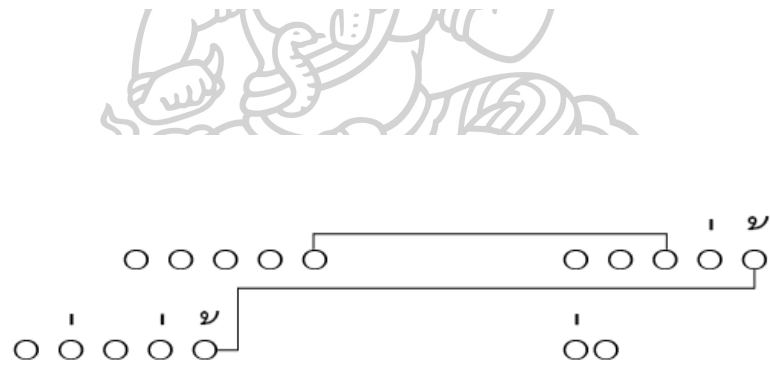
โคลงสองสุภาพ

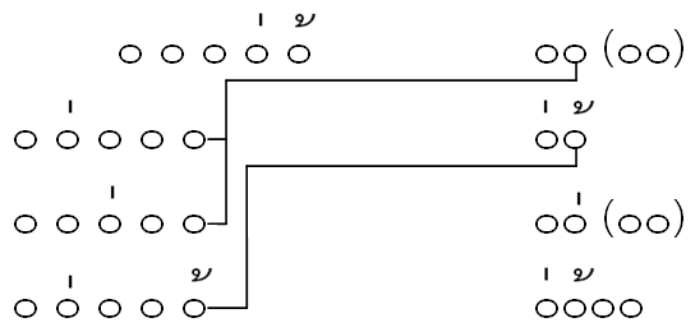
โคลงสามสุภาพ

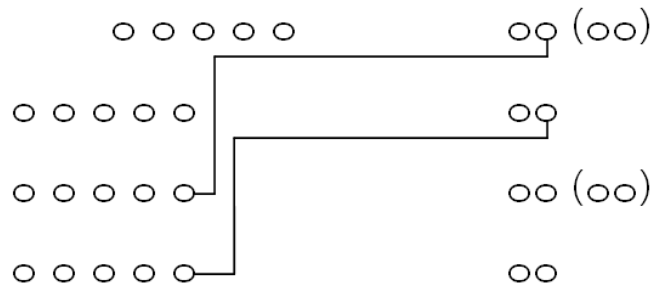
โคลงสามต้น

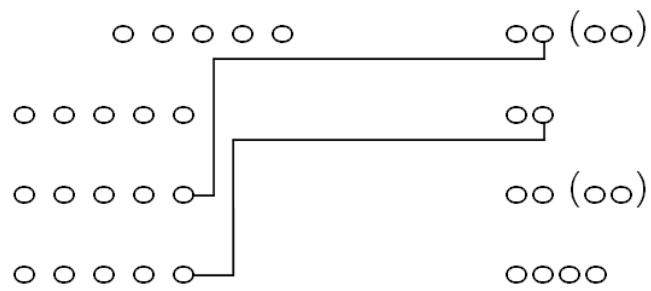
โคลงสี่สุภาพ

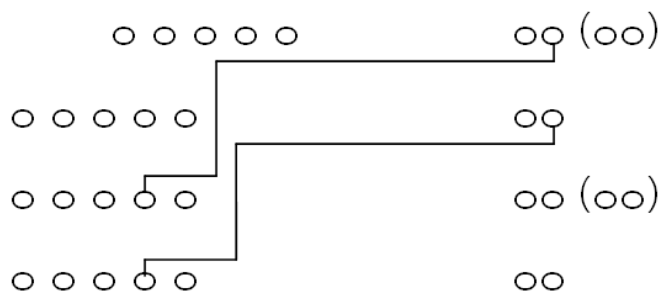
โคลงวิษุมาลี

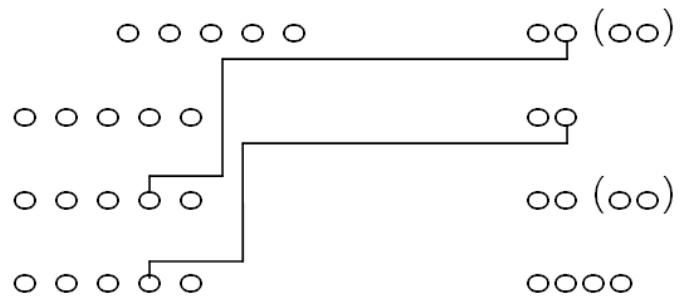
โคลงมหาวิษุมาลี

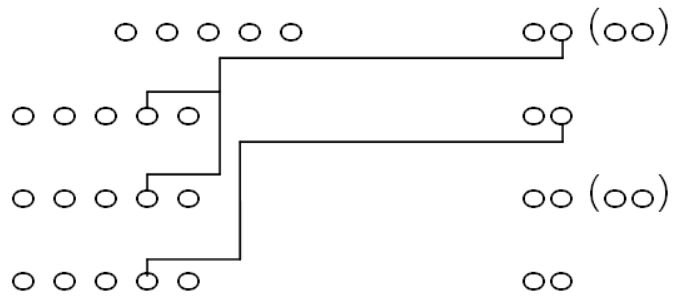
โคลงจิตรดดา

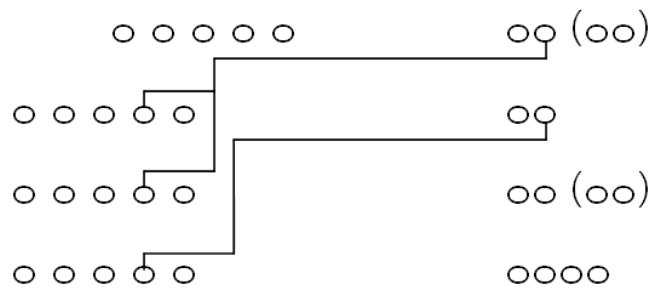
โคลงมหาจิตรลดา

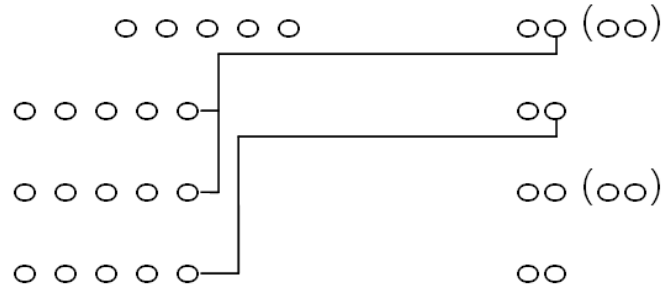
โคลงนันทะทายี

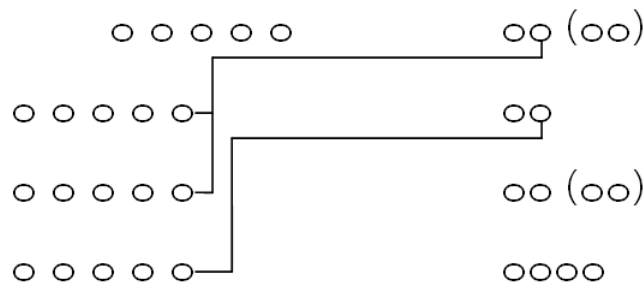
โคลงมหานันทะทายี

โคลงสินธุมาลี

โคลงมหาสินธุมาลี

3.2.3 ฉันท

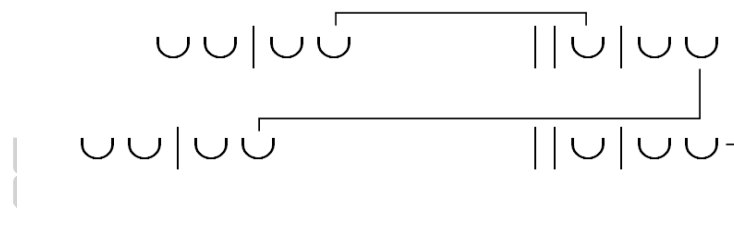
ฉันท เป็นคำประพันธ์ที่ไทยนำรูปแบบมาจากคัมภีร์ของอินเดีย ดังที่ พระยาอุปกิตศิลปสาร (2541: 445) ได้กล่าวถึงคำฉันทไว้ว่า "คำฉันทแบบโบราณคือคำกานต์ ลั่นสกฤตและบาลี ซึ่งนักปราชญ์คัดเอามาจากคัมภีร์ "วุตโตทัย" (ปากตลาดเรียกว่า "มุตโต" หรือ "ม่อโต") แต่เลือกเอาเฉพาะที่แต่งเป็นภาษาไทยได้" ไทยเรารับคำประพันธ์ประเภทฉันทมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นสำหรับการใช้ในการแต่งวรรณคดีแล้ว จึงได้เพิ่มการรับส่งสัมผัสในฉันท ซึ่งเดิมที่ตามลักษณะฉันท ของอินเดียจะไม่มีกรรับส่งสัมผัสภายในบท จะมีเพียงแต่การกำหนดคำครุคำลหุเท่านั้น ดังพระอธิบายของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ น.ม.ส. จากพระนิพนธ์เรื่อง กลอนแล่นกกลอน ความว่า "แบบฉันทของอินเดียเป็นต้น เราเอาอย่างแบบแต่งฉันทมาจากภาษาบาลี แต่

ฉันทิในภาษาบาลีแบบเดิมไม่มีสัมผัส ส่วนแบบฉันทิไทยที่เราเอามาดัดแปลงใช้นั้น ใช้รับสัมผัสนอกถึงสามสัมผัส ยังสัมผัสในซึ่งไม่บังคับอีกเล่า" (พระราชวรรังศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, ม.ป.ป., 376)

ฉันทิ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มี 3 ชนิด ได้แก่ อินทริเชียรฉันทิ 11 กุชงคประยาตฉันทิ 12 และ วสันตติลกฉันทิ 14 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.3.1 อินทริเชียรฉันทิ 11 มีจำนวนทั้งสิ้น 44 บท

อินทริเชียรฉันทิ 11 เป็นฉันทิลักษณะที่มีลักษณะคล้ายกับ กาพย์ยานี 11 แต่ต่างกันที่มีการกำหนดคำครุคำลหุในฉันทิลักษณะดังกล่าว โดย อินทริเชียรฉันทิ 11 จำนวน 1 บทมี 2 บาท 1 บาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ ได้แก่ คำครุ 4 คำและคำลหุ 1 คำ และวรรคหลังมี 6 คำ ได้แก่ คำครุ 3 คำและคำลหุ 3 คำ ดังแผนผังฉันทิลักษณะต่อไปนี้

1) ด้านจำนวนคำ

อินทริเชียรฉันทิ 11 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีจำนวนคำในวรรคหน้า 5 คำ ได้แก่ คำครุ 4 คำและคำลหุ 1 คำ และวรรคหลัง 6 คำ ได้แก่ คำครุ 3 คำและคำลหุ 3 คำ ดังตัวอย่างฉันทิต่อไปนี้

"เมื่อนั้นพะเอินองค์

วราษะมารดร

เยี่ยมที่พระบัญชา

เฉภาะเห็นก็เอ็นดู

ตรัสแก่พระชาตรี	พิศโฉมนรีตรู
สมเพชทุเรศสุ	จระเรียกงศ์มา
นางที่จะไร้ญาติ	และอนาถนอกอา
ดูรช้ำคณานา	คะระห้อมและล้อมมอง"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 112)

พระราชนิพนธ์อินทรวีเชียรฉันท 11 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยวรรคหน้ามี 5 คำและวรรคหลังมี 6 คำ ดังตัวอย่างว่า "เมื่อนั้นพะเอินองค์ วรรษาชะมารดร เยี่ยมที่พระปัญชร เฉพาะเห็นก็เอ็นดู" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำและตำแหน่งของคำครูลงไว้อย่างชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

อินทรวีเชียรฉันท 11 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง มีการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคหลังในบาทเดียวกัน และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไป ดังตัวอย่างว่า

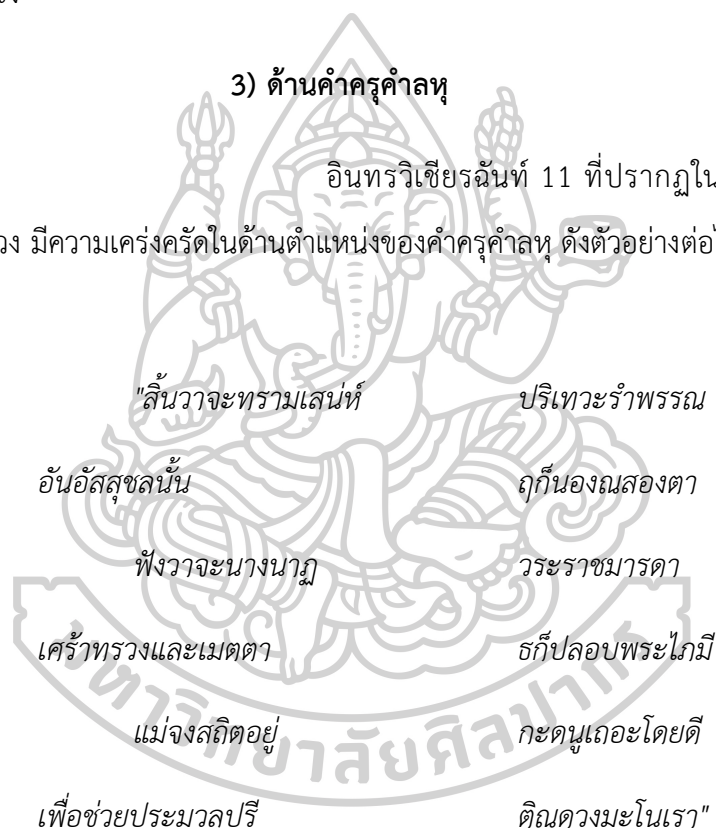
"อ้าแม่นาถใจ	อระไซร์อะนาถา
แต่รูปฤโศภา	สุพิลาศพิไลยนวล
ราววิหุไสแสง	กละแฝงณเมฆมวล
แม่จงขยายถ้วน	วจะเค้าคตีไซ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 113)

พระราชนิพนธ์อินทรวชิรฉันท 11 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 1 คำว่า "ใจ" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคหลังในบาทเดียวกัน คำว่า "ไซรั" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 คำว่า "ถา" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คำว่า "ภา" นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ในคำว่า "นวล" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไปในคำว่า "นวล" ลักษณะเช่นนี้ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

3) ด้านคำครุคำลหุ

อินทรวชิรฉันท 11 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีความเคร่งครัดในด้านตำแหน่งของคำครุคำลหุ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

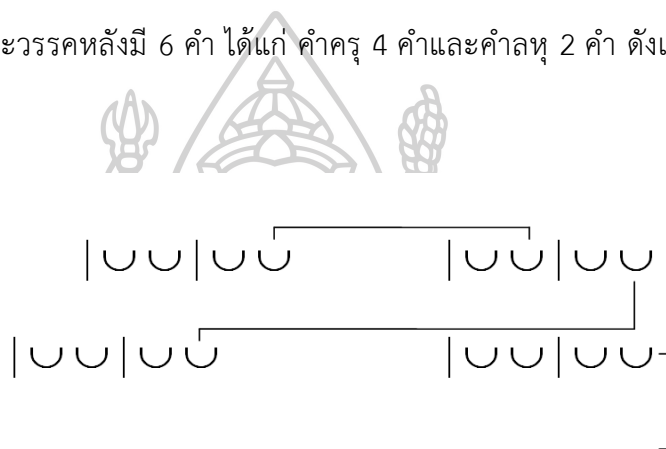
(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 116)

พระราชนิพนธ์อินทรวชิรฉันท 11 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำตรงตามตำแหน่งของคำครุคำลหุในฉันทดังกล่าวอย่างเคร่งครัดและชัดเจน นอกจากนี้ยังทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์ในคำที่ทรงเน้นให้ออกเสียงเป็นคำลหุ เพื่อให้ง่ายต่อการออกเสียงอย่างชัดเจน เช่น "ฟังวาทนางนาฏ *พระราชมารดา*" คำว่า "วาทะ" "พระราช" ที่ทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์เพื่อเน้นเสียงลหุ "แม่จงสถิตอยู่ *กะตุนเถอะ*

โดยดี เพื่อช่วยประมวลปรี ตินดวงมะโนเรา" คำว่า "กะตมู" "มะโน" ลักษณะดังกล่าวปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์

3.2.3.2 ภูงคประยาตฉันท์ 12 มีจำนวนทั้งสิ้น 29 บท

ภูงคประยาตฉันท์ 12 เป็นฉันทลักษณะประเภท ฉันท์ โดย ภูงคประยาตฉันท์ 12 จำนวน 1 บทมี 2 บาท 1 บาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 6 คำ ได้แก่ คำครุ 4 คำ และคำลหุ 2 คำ และวรรคหลังมี 6 คำ ได้แก่ คำครุ 4 คำและคำลหุ 2 คำ ดังแผนผังฉันทลักษณะต่อไปนี้

1) ด้านจำนวนคำ

ภูงคประยาตฉันท์ 12 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีจำนวนคำในวรรคหน้า 6 คำ ได้แก่ คำครุ 4 คำและคำลหุ 2 คำ และวรรคหลัง 6 คำ ได้แก่ คำครุ 3 คำและคำลหุ 3 คำ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

"ตมูนี้ณะกรรโก	ภูงคโกรศสุราชา
ประณตแทบพระบาท	พระทรงภพมหิทธี
ประมาทองคำพระนารท	มหาพรตมหาราชี
คณลอกพระโยคี	เพราะว่าเหิมอหังการ

มุนีเธอกี่ขุนค้ำ
ธสาปข้าฤช้านาน

พิโรธแสนจะท้าวหาญ
ทุเรศแท้พระจอมคน"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 122)

พระราชนิพนธ์ฤชงคประยาตฉันท 12 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยวรรคหน้ามี 6 คำและวรรคหลังมี 6 คำ ดังตัวอย่างว่า "คุณนั้ะกรรโก ภูะโกรศสุราชา ประณตแทบพระบาทา พระทรงภพมหิทธิ" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำและตำแหน่งของคำครูลงไว้อย่างชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

ฤชงคประยาตฉันท 12 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง มีการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคหลังในบาทเดียวกัน และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไป ดังตัวอย่างฉันทต่อไปนี้

"ธสาปให้สถิตนึ่ง

บให้ตึงกระดิกตน

กระท้ององค์นรินทร์นล

จะเดินผ่านพนานตมา

ณเมื่อองค์พระทรงคุณ

ธการุญและช่วยพา

ณเมื่อนั้นและตุข้า

จะพันสาปสราญรมย์

ก็อำนาจณคำแข่ง

ฤรุนแรงทุโรตม

และคำสาปประสิทธิ์สม

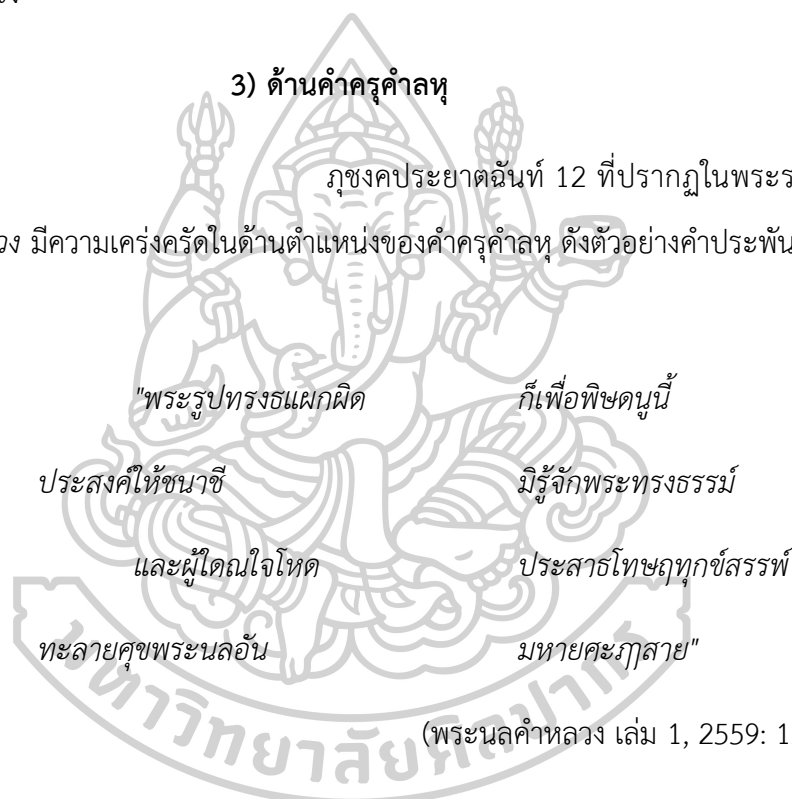
คณนึ่งณกลางไพร"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 122)

พระราชนิพนธ์ฤชงคปรายาตฉันท์ 12 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 1 คำว่า "นิง" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคหลังในบาทเดียวกัน คำว่า "ติง" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 คำว่า "ตณ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คำว่า "นล" นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ในคำว่า "มา" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไปในคำว่า "พา" ลักษณะเช่นนี้ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

3) ด้านคำครุคำลหุ

ฤชงคปรายาตฉันท์ 12 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีความเคร่งครัดในด้านตำแหน่งของคำครุคำลหุ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

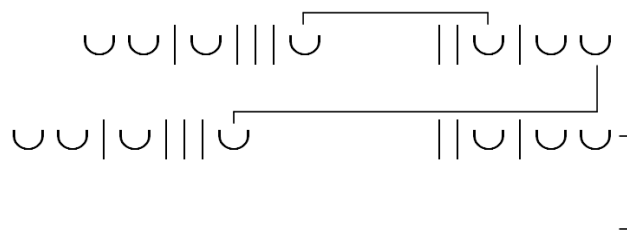

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 124)

พระราชนิพนธ์ฤชงคปรายาตฉันท์ 12 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำตรงตามตำแหน่งของคำครุคำลหุ นอกจากนี้ยังทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์ในคำที่ทรงเน้นให้ออกเสียงเป็นคำลหุ เพื่อให้ง่ายต่อการออกเสียงอย่างชัดเจน เช่น "ทะลายศษพระนลอัน มหายนลภาย" คำว่า "ทะลาย" "มหายนล" ที่ทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์เพื่อเน้นเสียงลหุลักษณะเช่นนี้ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์

3.2.3.3 วสันตติลกฉันท 14 มีจำนวนทั้งสิ้น 89 บท

วสันตติลกฉันท 14 เป็นฉันทลักษณะประเภทฉันท โดยวสันตติลกฉันท 14 จำนวน 1 บทมี 2 บาท 1 บาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 8 คำ ได้แก่ คำครุ 4 คำและคำลหุ 4 คำ และวรรคหลังมี 6 คำ ได้แก่ คำครุ 3 คำและคำลหุ 3 คำ ดังแผนผังฉันทลักษณะต่อไปนี้

1) ด้านจำนวนคำ

วสันตติลกฉันท 14 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีจำนวนคำในวรรคหน้า 8 คำ ได้แก่ คำครุ 4 คำและคำลหุ 4 คำ และวรรคหลัง 6 คำ ได้แก่ คำครุ 3 คำและคำลหุ 3 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"โอ้อักระไรระยยะทา รุณนะนี้จะพุลภัย
แม้ว่าคนจะจระไหน พหุโทษก็ตามหา

อันสิ่งกุศลศิริสวัสดิ์ ดิพิพัฒน์บ่อพึงมา

กรรมไตนะพาพระพะลา ผะละร้ายทะลายกู

ปวงปาปะกรรมอะกุศล มนะดลคะนึ่งดู

ทำไว้กะใครฤก็คณ บ่มีรู้หนหลัง"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 107-108)

พระราชนิพนธ์วสันตดิถีฉันทน์ 14 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยวรรคหน้ามี 8 คำและวรรคหลังมี 6 คำ ดังตัวอย่างว่า "ไอ้ไอ้กระไรนงกยะทา รุณะนิจจะพุลภัย แม้วา่คุณจจะจรไหน พหุโทษก็ตามหา" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำและตำแหน่งของคำครุหุไว้อย่างชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

วสันตดิถีฉันทน์ 14 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีการรับส่งสัมผัส 2 แห่ง ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคหลังในบาทเดียวกัน และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไป ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

"ฝ่ายโฉมวิทรระสุรนา ริวิศาละทรมไวย
 ำพรณวะไอ้ทุกิจะไต่ นะประสาทประสิทธิ์เช็ญ
 พอกูประเวควนะอรัน ยะก้อันตรายเปน
 พอพบพะณิชะคณะเห็น พหุอันตรายา
 แต่เดิมลิปวงพณิชะสุข บ่มีทุกข์ณมรรคา
 พอคบตะนุนะลิคณา คชะร้ายทะลายเขา"

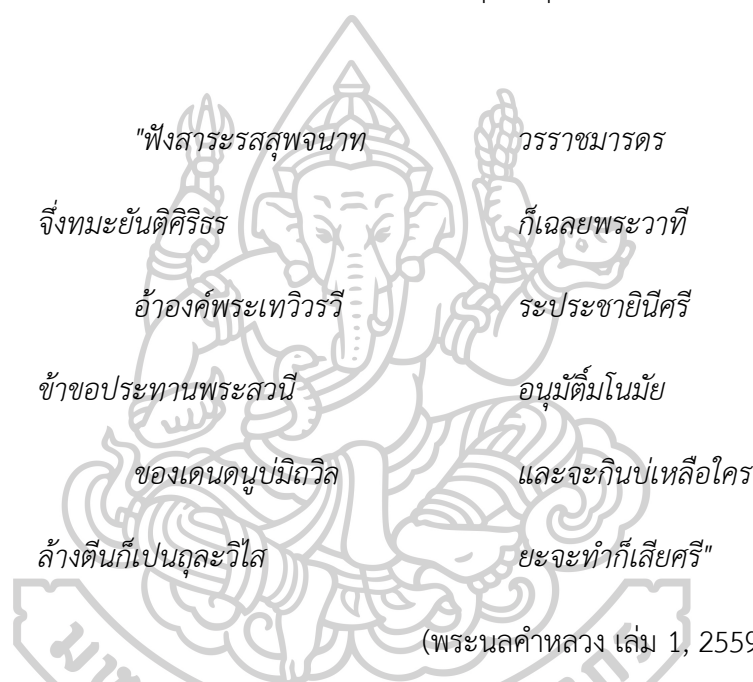
(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 108)

พระราชนิพนธ์วสันตดิถีฉันทน์ 14 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 1 คำว่า "นา" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคหลังในบาทเดียวกัน คำว่า "ศา" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 คำว่า "ไวย" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คำว่า "ไต่" นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท

คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ในคำว่า "เซ็ญ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไปในคำว่า "เปน" ลักษณะเช่นนี้ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

3) ด้านคำครุคำลหุ

วสันตดิถีฉันท 14 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีความเคร่งครัดในด้านตำแหน่งของคำครุคำลหุ ดังตัวอย่างฉันทต่อไปนี้

พระราชนิพนธ์วสันตดิถีฉันท 14 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำตรงตามรูปแบบบังคับของฉันท นอกจากนี้ยังทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์ในคำที่ทรงเน้นให้ออกเสียงเป็นคำลหุ เพื่อให้ง่ายต่อการออกเสียงอย่างชัดเจน เช่น "จึงทมะยันตศิธิธร ก็เฉลยพระวาที" คำว่า "ทมะยันต" ที่ทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์เพื่อเน้นเสียงลหุ "ล้างตีนก็เป็นถูละวิไล ยะจะทำก็เสียศรี" คำว่า "ถูละ" "ไลยะ" ลักษณะดังกล่าวปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์

จะเห็นได้ว่าฉันทลักษณะประเภทฉันท ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีอยู่ด้วยกัน 3 ชนิด ได้แก่ อินทรวิเชียรฉันท 11 ฤชงคประยาตฉันท 12 และวสันตดิถีฉันท 14 ซึ่งเป็นฉันทที่มีความเหมาะสมกับภาษาไทย สามารถแต่งให้ไพเราะได้โดยง่าย

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงเคร่งครัดในการวางรูปแบบของฉันทชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านจำนวนคำ ด้านการรับส่งสัมผัส และด้านคำครุคำลหุ ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลให้ฉันทลักษณะประเภท *ฉันท* ที่พระองค์ทรงเลือกใช้ความเป็นระเบียบแบบแผน ถูกต้อง และชัดเจน สมดังพระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะทรงให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป

3.2.4 กาพย์

กาพย์ เป็นฉันทลักษณะประเภทหนึ่งของไทยที่มีมาแต่โบราณ พระยาอุปกิตศิลปสาร (2541: 430-431) กล่าวถึงความหมายของคำว่า คำกาพย์ แปลว่า คำของกวี ในภาษาบาลีหมายความว่าฉันท คำประพันธ์ประเภทกาพย์ ที่เป็นสามัญมี 3 ประเภท คือ กาพย์ยานี กาพย์ฉับ และกาพย์สุรางคนางค์ ในสมัยโบราณนิยมใช้ กาพย์ ทั้ง 3 ประเภทนี้แต่งสลับกันแทน คำกลอน ในสมัยนี้ ดังนั้นกาพย์เหล่านี้คงเป็นคำกานท์ดั้งเดิมของไทยอย่างเดียวกับโคลงและร่าย เมื่อมีอาจารย์ทางบาลีรวบรวมมาแต่งเป็นภาษาบาลี เรียกว่าคัมภีร์กาพย์ จึงเรียกว่ากาพย์ ตามภาษาบาลี

กาพย์ ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีอยู่ด้วยกัน 3 ชนิด ได้แก่กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉับ 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28

3.2.4.1 กาพย์ยานี 11 มีจำนวนทั้งสิ้น 422 บท

กาพย์ยานี 11 จำนวน 1 บท มี 2 บาท 1 บาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำและวรรคหลังมี 6 คำ

1) ด้านจำนวนคำ

กาพย์ยานี 11 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนคำวรรคหน้า 5 คำ และวรรคหลัง 6 คำ ดังตัวอย่างว่า

"โหมยงนิ่มนงคราญ	นมัสการสี่เทวินทร์
แล้วบนบนรินทร์	ปิ่นนิษัษฐัฐารัง
ยี่มปลางทางกราบทูล	นเรนทร์สุรสุรพงศ์
ยิ่งพิศพิศวง	องค์พระนลพลเดชา
พระองค์ทรงดำรง	ถนัดแน่นแก้ววิญญา
ข้าขอทูลราชา	อย่าคิดว่าแล้งขัดขวาง"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 21)

พระราชนิพนธ์กาพย์ยานี 11 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยที่วรรคหน้ามี 5 คำ และวรรคหลังมี 6 คำ ดังตัวอย่างว่า "โหมยงนิ่มนงคราญ นมัสการสี่เทวินทร์ แล้วบนบนรินทร์ ปิ่นนิษัษฐัฐารัง" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำของกาพย์ยานี 11 ไว้อย่างชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

กาพย์ยานี 11 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีการรับส่งสัมผัสดังนี้ คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 2 หรือ 3 ของวรรคหลังในบาทแรก และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 นอกจากนี้ยังมีการส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไป

อนึ่ง จากการศึกษาการรับส่งสัมผัสของกาพย์ยานี 11 ในคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทแรก ส่งสัมผัสไปยังคำในวรรคหลังในบาทแรก พบว่ามีการส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 มากที่สุด จำนวน 312 วรรค คิดเป็นร้อยละ 76.3 รองลงมาคือส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 จำนวน 58 คิดเป็นร้อยละ 13.74 และส่งสัมผัสไปยังคำที่ 2 จำนวน 52 วรรค คิดเป็นร้อยละ 12.32 ดังตัวอย่างว่า

"ข้าทูลตรงตรงคำ	บ่ออ้ออิงฤอำพราง
ขอจอมขัตติยางค์	สังเกตุเพื่อรู้ใจ
ตูข้าจิตจำนง	เปนข้าองค์พระทรงไชย
คงมั่นไม่หวั่นไหว	บ่่วนบั่นฤหันทวล
ตูข้าแลสมบัติ	สารพัดสิ้นทั้งมวล
ทุกสิ่งจริงจริงล้วน	ถวายท้าวด้วยยินดี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 21)

พระราชนิพนธ์กาพย์ยานี 11 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบทดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทแรก คือคำว่า "คว" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 2 หรือ 3 ของวรรคหลังในบาทแรก คือคำว่า "อ้อ" และคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทแรก คือคำว่า "พราง" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทที่ 2 คือคำว่า "ยางค์" นอกจากนี้ยังมีการส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 2 ของบทก่อน ในคำว่า "ใจ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทที่ 1 ของบทต่อไป ในคำว่า "ไชย" ลักษณะดังกล่าวปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง

3.2.4.2 กาพย์ฉับ 16 มีจำนวนทั้งสิ้น 402 บท

กาพย์ฉับ 16 จำนวน 1 บทมี 3 วรรค วรรคที่ 1 มี 6 คำ วรรคที่ 2 มี 4 คำ และวรรคที่ 3 มี 6 คำ

1) ด้านจำนวนคำ

กาพย์ฉับ 16 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีจำนวนคำในแต่ละวรรค ดังนี้ วรรคที่ 1 มี 6 คำ วรรคที่ 2 มี 4 คำ และวรรคที่ 3 มี 6 คำดังตัวอย่างต่อไปนี้

"ดูกรท่านท้าวหมัฆวาน

ฟังข้อไขชาน

อันข้าแกลงด้วยดี

อันทวยเจ้าจอมธรรณี

ไม่มาอัญชลี

ดังเช่นที่เคยขึ้นมา

เหตุด้วยองค์ราชธิดา

วิพรรภราชา

ผู้ทรงสิริเลอสรร"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 11)

พระราชนิพนธ์กาพย์ฉับ 16 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคจำนวนคำในแต่ละวรรค คือ วรรคที่ 1 มี 6 คำ วรรคที่ 2 มี 4 คำ และวรรคที่ 3 มี 6 ดังตัวอย่างว่า "ดูกรท่านท้าวหมัฆวาน ฟังข้อไขชาน อันข้าแกลงด้วยดี" ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดในด้านจำนวนคำที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดรูปแบบไว้อย่างชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

กาพย์ฉับ 16 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีการรับส่งสัมผัสดังนี้ คือ คำสุดท้ายของวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 และมีการรับส่งสัมผัสไปยังบทต่อไปในคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ของบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคแรกในบทต่อไป ดังตัวอย่างกาพย์ฉับ 16 ต่อไปนี้

"ฝ่ายว่าพระนลทรงธรรม์

พิศโฉมแจ่มจันทร์

ธิดาวิพรรภภูธร

ซึ่งสถิตสถานสถาวร

งามเลิศบังอร

อยู่กลางระหว่างสขีคณา

ดูราศีสว่างวามตา

ดูตั้งดวงภา

ณุมาศจรัธธาตรี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 16-17)

ภาพยณบ้ง 16 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท ดังต่อไปนี้ คำสุดท้ายของวรรคแรกในคำว่า "ธรรม" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในคำว่า "จันทร์" และมีการรับส่งสัมผัสไปยังบทต่อไปในคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ของบทก่อนในคำว่า "ธ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคแรกในบทต่อไปในคำว่า "วร" ลักษณะของการรับส่งสัมผัสดังกล่าวปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์

3.2.4.3 ภาพยสุรางคนางค์ 28 มีจำนวนทั้งสิ้น 109 บท

ภาพยสุรางคนางค์ 28 จำนวน 1 บทมี 7 วรรค วรรคละ 4 คำ รวมทั้งหมดเป็น 28 คำ จึงเรียกว่า ภาพยสุรางคนางค์ 28

1) ด้านจำนวนคำ

ภาพยสุรางคนางค์ 28 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวง มีจำนวนคำวรรคละ 4 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"ปางนั้นมิช้า	พอนลราชา	ประเวศไพรวัน
นางทมยันตี	นารีเลอสร	นอนหลับแล้วนั้น
จึ่งนางเอวอ่อน	พลิกพื่นตีนนอน	ที่ในไพรสาณซ์
นางอยู่เอกา	กลางป่ากัณดาร	มิงเขาวมาลย์
มองทั่วกระท่อม	ไม่เห็นพระจอม	กษัตร์สามี
นางโคกสาหัส	ทุกซ์รัตฤดี	เขาวยอดนารี
		โรทร้องเรียกหา ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 69)

พระราชนิพนธ์ ภาพยสุรางคนางค์ 28 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มีจำนวน 4 คำทุกวรรค ดังตัวอย่างว่า "ปางนั้นมีข้า พอนลราชา
 ประเวศไพรวัน นางทมยันตี นารีเลอสรร นอนหลับแล้วนั้น พอหน้าสำราญ" ลักษณะข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดในด้านที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงที่กำหนดไว้ว่าเป็นระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

ภาพยสุรางคนางค์ 28 ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีการรับส่งสัมผัสดังนี้ คือ คำสุดท้ายของวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 5 และ 6 นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคที่ 7 ในบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ในบทต่อไป ดังตัวอย่างว่า

"ครวญพลางนางแก้ว	หฤทัยทวมแล้ว	ด้วยโคกเหลือตรา
ประหนึ่งไฟฟอน ร้อนรุ่มอรุรา	ไอ้อนิจจา	ทุกขาทวี
นิมนถุมล	วิงวกเวียนวน	หาพระสามมี
โรทรำกำสรวล	คร่ำครวญโคกกี	อึงมีไปมา
ผุดลุกขึ้นมอง	ทั่วทั้งในห้อง	ทั้งนอกชายคา
ไม่แลเห็นองค์	ยศทรงราชา	ก็ชุดกายา
		โคกรำไร"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 71)

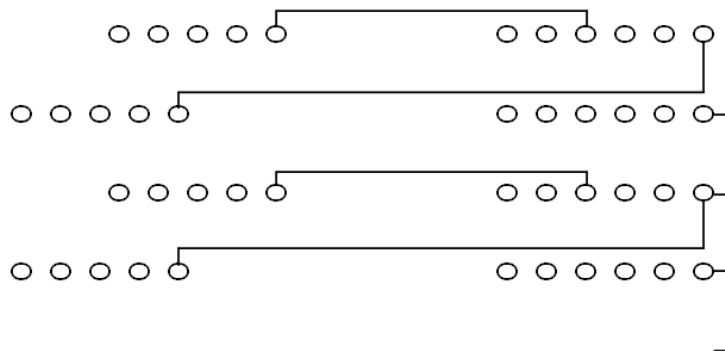
ภาพยสุรางคนางค์ 28 ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับส่งสัมผัสภายในบท ดังต่อไปนี้ คำสุดท้ายของวรรคแรก คือคำว่า "แก้ว" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 คือคำว่า "แล้ว" คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 คือคำว่า "ตรา" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 5 คือคำว่า "รา" คำสุดท้ายของวรรคที่ 4 คือคำว่า "ฟอน" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 ของวรรคที่ 5 คือ

คำว่า "ร้อน" และวรรคที่ 6 คือคำว่า "จา" นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคที่ 7 ในบทก่อน คือคำว่า "ทวี" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ในบทต่อไป คือคำว่า "มี" ลักษณะของการรับส่งสัมผัสดังกล่าวปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

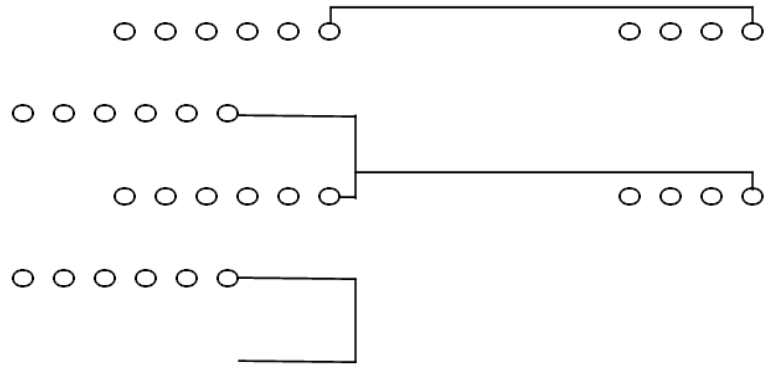
จะเห็นว่ากาพย์ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีอยู่ด้วยกัน 3 ชนิด ได้แก่ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบ้ง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางแบบแผนของกาพย์ชนิดต่าง ๆ ไว้อย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะในด้านจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนและการรับส่งสัมผัสภายในบทและระหว่างบทที่มีรูปแบบอย่างถูกต้อง ชัดเจน และสม่ำเสมอ ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ส่งผลให้ฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์ ในพระราชนิพนธ์ มีความเป็นมาตรฐาน สอดคล้องกับการเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผน ทั้งในด้านจำนวนคำและการรับส่งสัมผัส ในลักษณะของแผนผังฉันทลักษณ์ ดังนี้

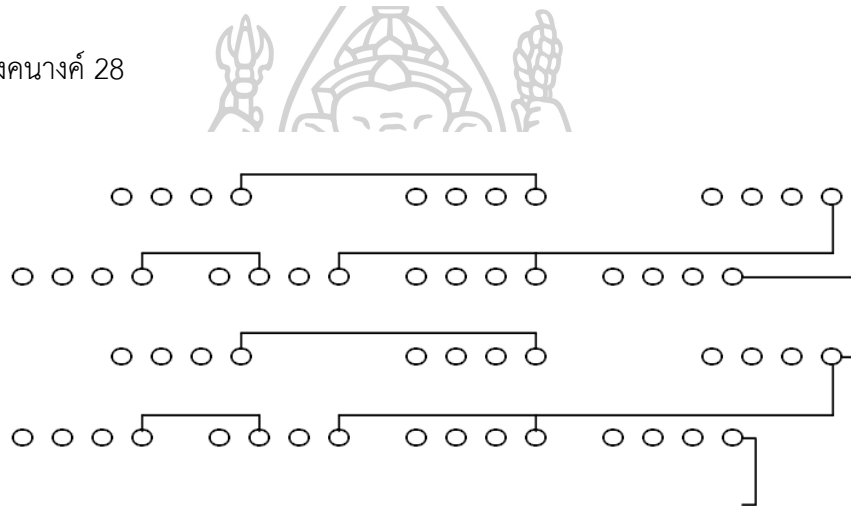
กาพย์ยานี 11

ภาพยี่ฉบับ 16

ภาพยี่สร้างคนางค์ 28

3.2.5 กลอน

กลอน เป็นคำประพันธ์รูปแบบหนึ่งของไทย เริ่มมีความนิยมในการแต่งกลอนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กลอนมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลอนของสุนทรภู่ที่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นแบบฉบับของกลอนที่ไพเราะและได้รับความนิยมจนถึงปัจจุบัน

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2541: 358-366) ได้กล่าวถึงชนิดของฉันทลักษณ์ ประเภทกลอน ไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ประการแรก คือ กลอนที่แบ่งชนิดตามจำนวนคำในแต่ละวรรค เช่น กลอนหก กลอนเจ็ด กลอนแปด เป็นต้น และประการที่สอง คือ กลอนที่แบ่งตามประเภทของนำไปใช้ เช่น กลอนบทละคร กลอนสักวา กลอนเพลงยาว กลอนดอกสร้อย เป็นต้น

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแบ่งชนิดของ กลอน ตามประเภทของนำไปใช้ เช่น กลอนบทละคร กลอนเสภา และกลอนเพลงยาว อีกทั้งยังทรง พระราชนิพนธ์กลอน แต่ละชนิดตามขอบของการนำไปใช้อีกด้วย กล่าวคือ ถ้าเป็น กลอนบทละคร ใช้ สำหรับการแสดง ก็จะทรงขึ้นต้นพระราชนิพนธ์ตามขอบของ กลอนบทละคร ได้แก่ เมื่อนั้น บัดนั้น มาจะกล่าวบทไป เป็นต้น

กลอน ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มี 3 ชนิด ได้แก่ กลอนบทละคร กลอนเสภา และกลอนเพลงยาว

3.2.5.1 กลอนบทละคร มีจำนวนทั้งสิ้น 37 บท

กลอนบทละคร มีลักษณะเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ มีจำนวนคำ ตั้งแต่ 6-8 คำ คำขึ้นต้นในวรรคสุดับ จะมี 3 คำ ได้แก่ มาจะกล่าวบทไป เมื่อนั้น และบัดนั้น

1) ด้านจำนวนคำ

กลอนบทละคร ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนล คำหลวง มีจำนวนคำในแต่ละวรรคตั้งแต่ 6-8 คำ ดังนี้

- 1) จำนวนคำในวรรคที่พบมากที่สุดคือ 7 คำ มีจำนวนถึง 191 วรรค
- 2) จำนวนคำในวรรคที่พบบรองลงมาคือ 8 คำ มีจำนวน 144 วรรค
- 3) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่สามคือ 6 คำ มีจำนวน 80 วรรค

ตัวอย่าง

"บัดนั้น เห็นท้าวฤๅษณ์นั้นไซ้ แบ่งปันกันอยู่ระวังการ ตัวนายไปเฝ้าจอมบุรี	ฝ่ายนายประตุน้อยใหญ่ มาใกล้จะถึงธานี แทบที่ทวารกรุงศรี เพื่อทูลคดีเหตุการณ"
---	--

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 33)

พระราชนิพนธ์กลอนบทละคร ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มี 6-8 คำ โดยจำนวนคำในแต่ละวรรคที่พบมากที่สุดคือ วรรคละ 7 คำ ดังตัวอย่างว่า "แบ่งปันกันอยู่ระวังการ แทบที่ทวารกรุงศรี ตัวนายไปเฝ้าจอมบุรี เพื่อทูลคดีเหตุการณ" ลักษณะข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดในด้านจำนวนคำที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดไว้อย่างชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

กลอนบทละคร ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีลักษณะการรับส่งสัมผัสเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ คือ คำสุดท้ายของวรรคระดับ ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1-5 ของวรรครับ คำสุดท้ายของวรรครับ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครองและคำที่ 1-5 ของวรรคส่ง นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคส่งในบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทต่อไป

ผู้วิจัยได้จำแนกตำแหน่งในการรับส่งสัมผัสระหว่างวรรคระดับกับวรรครับ และวรรครองกับวรรคส่ง ดังต่อไปนี้

ก. การรับส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคระดับไปยังคำที่ 1-5 ในวรรครับ

- 1) การส่งสัมผัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 3 มีจำนวน 37 วรรค
- 2) การส่งสัมผัสพบรองลงมาคือ คำที่ 2 มีจำนวน 27 วรรค
- 3) การส่งสัมผัสอันดับที่สามคือ คำที่ 1 มีจำนวน 9 วรรค

ในวรรคส่ง

- 4) การส่งสัมผัสอันดับที่สี่คือ คำที่ 5 มีจำนวน 9 วรรค
 - 5) การส่งสัมผัสอันดับที่ห้าคือ คำที่ 4 มีจำนวน 7 วรรค
- ข. การรับสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรครองไปยังคำที่ 1-5

- 1) การส่งสัมผัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 2 มีจำนวน 37 วรรค
- 2) การส่งสัมผัสพบรองลงมาคือ คำที่ 4 มีจำนวน 22 วรรค
- 3) การส่งสัมผัสอันดับที่สามคือ คำที่ 3 มีจำนวน 21 วรรค
- 4) การส่งสัมผัสอันดับที่สี่คือ คำที่ 5 มีจำนวน 14 วรรค
- 5) การส่งสัมผัสอันดับที่ห้าคือ คำที่ 1 มีจำนวน 8 วรรค

ตัวอย่าง

ตัวอย่างกลอนบทละคร ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการรับสัมผัสภายในบทกลอนดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคระดับ คือคำว่า "เยาว์" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 2 ของวรรครับ คือคำว่า "เจ้า" และคำสุดท้ายของวรรครับ คือคำว่า "สรรพ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครอง คือคำว่า "พลัน" และคำที่ 4 ของวรรคส่ง คือคำว่า "นั้น" นอกจากนี้ยังมีการรับสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคส่งในบทก่อนในคำว่า "ใด" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทต่อไปในคำว่า "ไม่" ลักษณะเช่นนี้ปรากฏใน *กลอนบทละคร* โดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

3.2.5.2 กลอนเสภา มีจำนวนทั้งสิ้น 22 บท

กลอนเสภา เป็นฉันทลักษณ์ที่มีรูปแบบเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ มีจำนวนคำตั้งแต่ 7-8 คำ โดยปกติจะขึ้นต้นวรรคด้วยคำกลอนธรรมดาแล้ว ยังนิยมขึ้นต้นด้วยคำว่า *ครานั้น* และต่อด้วยคำอื่น ๆ (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2541: 370)

1) ด้านจำนวนคำ

กลอนเสภา ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนคำในแต่ละวรรคตั้งแต่ 6-9 คำ ดังนี้

- 1) จำนวนคำในวรรคที่พบมากที่สุดคือ 8 คำ มีจำนวนถึง 479 วรรค
- 2) จำนวนคำในวรรคที่พบบรองลงมาคือ 7 คำ มีจำนวน 85 วรรค
- 3) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่สามคือ 6 คำ มีจำนวน 16 วรรค
- 4) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่สี่คือ 9 คำ มีจำนวน 9 วรรค

ตัวอย่าง

"ครานั้นโฉมทมิฬย่นตี ฟังคดีข้าหลวงมาทูลไข
 พระทรงโคกลิ้นสนุกเปนนทุกขใจ ราวกับไขเราร้อนอุระรำคาญ
 นางรำพึงคำนึงดูยวบลา เชื่อว่าชายนั้นคือนลผู้แก้แล้วหาญ
 นางใครรู้แน่ฤทัยมิได้นาน จึงตรัสแก่นงคราญเกศินี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 45)

พระราชนิพนธ์กลอนเสภา ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มี 6-9 คำ โดยจำนวนคำในแต่ละวรรคที่พบมากที่สุด คือ วรรคละ 8 คำ ดังตัวอย่างว่า "ครานั้นโฉมทมิฬย่นตี ฟังคดีข้าหลวงมาทูลไซ พระทรงโคกสิ้นสนุกเปนทุกชใจ รวากับใช้เร้าร้อน อูรรำคาญ" ลักษณะข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดในด้านจำนวนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า ทรงกำหนดไว้อย่างชัดเจนและสม่ำเสมอ

2) ด้านการรับส่งสัมผัส

กลอนเสภา ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะการรับส่งสัมผัสเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ คือ คำสุดท้ายของวรรคระดับ ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1-6 ของวรรครับ คำสุดท้ายของวรรครับ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครองและคำที่ 1-5 ของวรรคส่ง นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคส่งในบทก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทต่อไป

ผู้วิจัยได้จำแนกตำแหน่งในการรับส่งสัมผัสระหว่างวรรคระดับกับวรรครับ และวรรครองกับวรรคส่ง ดังต่อไปนี้

ก. การรับส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคระดับไปยังคำที่ 1-6 ในวรรครับ

- 1) การส่งสัมผัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 3 มีจำนวน 53 วรรค
- 2) การส่งสัมผัสพบรองลงมาคือ คำที่ 2 มีจำนวน 47 วรรค
- 3) การส่งสัมผัสอันดับที่สามคือ คำที่ 5 มีจำนวน 32 วรรค
- 4) การส่งสัมผัสอันดับที่สี่คือ คำที่ 4 มีจำนวน 12 วรรค
- 5) การส่งสัมผัสอันดับที่ห้าคือ คำที่ 1 มีจำนวน 7 วรรค
- 6) การส่งสัมผัสอันดับที่หกคือ คำที่ 6 มีจำนวน 4 วรรค

ข. การรับส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรครองไปยังคำที่ 1-5 ในวรรคส่ง

- 1) การส่งสัมผัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 3 มีจำนวน 44 วรรค
- 2) การส่งสัมผัสพบรองลงมาคือ คำที่ 5 มีจำนวน 32 วรรค
- 3) การส่งสัมผัสอันดับที่สามคือ คำที่ 2 มีจำนวน 31 วรรค

- 4) การส่งสัมผัสอันดับที่สี่คือ คำที่ 4 มีจำนวน 14 วรรค
- 5) การส่งสัมผัสอันดับที่ห้าคือ คำที่ 1 มีจำนวน 3 วรรค

ตัวอย่าง

"ครานั้นเกศินีศรีสมร

ฟังสุนทรพจนาสารถิ

สังเกตเห็นกิริยาท่าที

แห่งภูมิบุญไศลกภษา

จึงลากลับเข้าวังในวังราช

บังคมบาทแม่อยู่หัวสุดสง่า

แล้วจึงทูลแถลงแจ้งกิจจา

ทุกสิ่งสารพัดสิ้นที่ยินยล ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 50)

พระราชนิพนธ์กลอนบทละคร ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการรับสัมผัสภายในบทกลอนดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคระดับ คือคำว่า "สมร" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรครับ คือคำว่า "ทร" และคำสุดท้ายของวรรครับ คือคำว่า "ถิ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครอง คือคำว่า "ที" และคำที่ 3 ของวรรคส่ง คือคำว่า "มี" นอกจากนี้ยังมีการรับสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคส่งในบทก่อนในคำว่า "ชา" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทต่อไปในคำว่า "สง่า" ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในกลอนเสภา โดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง

3.2.5.3 กลอนเพลงยาว มีจำนวนทั้งสิ้น 5 บท

กลอนเพลงยาว เป็นฉันทลักษณ์ที่มีรูปแบบเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ มีจำนวนคำตั้งแต่ 7-8 คำ พระยาอุปทิศศิลปสาร (2541: 371) ได้กล่าวถึงกลอนเพลงยาว ว่ามีลักษณะเป็นจดหมายโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง หรือเป็นกลอนสำหรับการเล่นถึงกิจกรรมต่าง ๆ สู้กันฟัง แต่เป็นกลอนสุภาพเรียบ ๆ ก็มี หรือแต่งเป็นกลอนกลก็มี จากการศึกษากลอนเพลงยาวในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มต้นกลอน

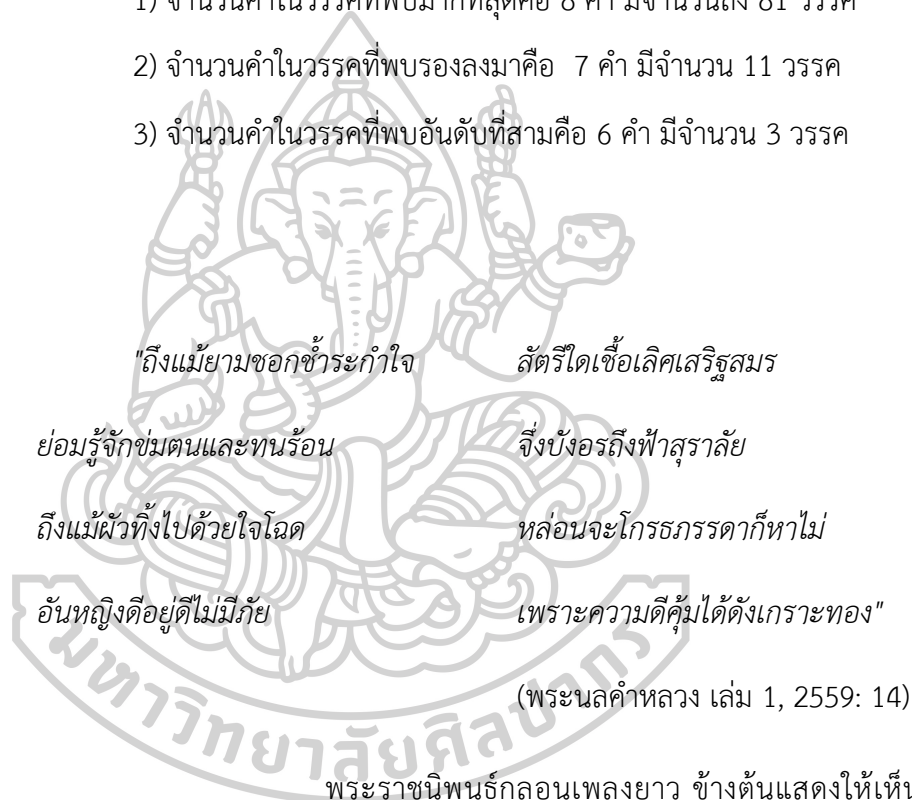
เพลงยาว ด้วยวรรคระดับและลงท้ายกลอนด้วยคำว่า *เอย* ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะในพระราชนิพนธ์ของพระองค์

1) ด้านจำนวนคำ

กลอนเพลงยาว ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนคำในแต่ละวรรคตั้งแต่ 6-8 คำ ดังนี้

- 1) จำนวนคำในวรรคที่พบมากที่สุดคือ 8 คำ มีจำนวนถึง 81 วรรค
- 2) จำนวนคำในวรรคที่พบบรองลงมาคือ 7 คำ มีจำนวน 11 วรรค
- 3) จำนวนคำในวรรคที่พบอันดับที่สามคือ 6 คำ มีจำนวน 3 วรรค

ตัวอย่าง

พระราชนิพนธ์กลอนเพลงยาว ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มี 6-8 คำ โดยจำนวนคำในแต่ละวรรคที่พบมากที่สุด คือ วรรค 8 คำ ดังตัวอย่างว่า "ถึงแม้ผิวทิ้งไปด้วยใจโหด หล่อนจะโกรธกรรตาก็หาไม่ อันหญิงดีอยู่ดีไม่มีภัย เพราะความดีคุ้มได้ตั้งเกราะทอง" ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำไว้อย่างชัดเจน

2) ด้านการรับส่งสัมพัส

กลอนเพลงยาว ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล* คำหลวง มีลักษณะการรับส่งสัมพัสเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ คือ คำสุดท้ายของวรรคระดับ ส่งสัมพัสไปยังคำที่ 2 3 และ 5 ของวรรครับ คำสุดท้ายของวรรครับ ส่งสัมพัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครองและคำที่ 1-5 ของวรรคส่ง นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมพัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคส่งในบทก่อน ส่งสัมพัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทต่อไป

ผู้วิจัยได้จำแนกตำแหน่งในการรับส่งสัมพัสระหว่างวรรคระดับกับวรรครับ และวรรครองกับวรรคส่ง ดังต่อไปนี้

ก. การรับส่งสัมพัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคระดับไปยังคำที่ 2 3 และ 5 ในวรรครับ

- 1) การส่งสัมพัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 3 มีจำนวน 20 วรรค
- 2) การส่งสัมพัสพบรองลงมาคือ คำที่ 2 มีจำนวน 3 วรรค
- 3) การส่งสัมพัสอันดับที่สามคือ คำที่ 5 มีจำนวน 3 วรรค

ข. การรับส่งสัมพัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรครองไปยังคำที่ 1-5 ในวรรคส่ง

- 1) การส่งสัมพัสพบมากที่สุดคือ คำที่ 3 มีจำนวน 12 วรรค
- 2) การส่งสัมพัสพบรองลงมาคือ คำที่ 5 มีจำนวน 6 วรรค
- 3) การส่งสัมพัสอันดับที่สามคือ คำที่ 2 มีจำนวน 3 วรรค
- 4) การส่งสัมพัสอันดับที่สี่คือ คำที่ 4 มีจำนวน 2 วรรค
- 5) การส่งสัมพัสอันดับที่ห้าคือ คำที่ 1 มีจำนวน 1 วรรค

ตัวอย่าง

"โฉมยงองค์ทมิฬย่นดี	ผู้บุตรีภีมะราชทรงศร
จะตั้งกิจพิธีสยมพร	เพื่อเลือกคู่สู่สมรใหม่อีกองค์
อันราชาสามนต์ทุกคนเล่า	ทั้งลูกเจ้าพร้อมใจใฝ่ประสงค์
จึงรีบไปกรงวิหรรักษ์บรรยง	เพราะหวังได้เือกอนงค์เปนชายา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 16-17)

ตัวอย่างกลอนเพลงยาว ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการรับส่งสัมผัสภายในบทกลอนดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคสดับ คือคำว่า "ดี" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรครับ คือคำว่า "ภี" และคำสุดท้ายของวรรครับ คือคำว่า "ศร" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครอง คือคำว่า "พร" และคำที่ 5 ของวรรคส่ง คือคำว่า "สมร" นอกจากนี้ยังมีการรับส่งสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคส่งในบทก่อนในคำว่า "องค์" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทต่อไปในคำว่า "ส่ง" ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในกลอนเพลงยาว โดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

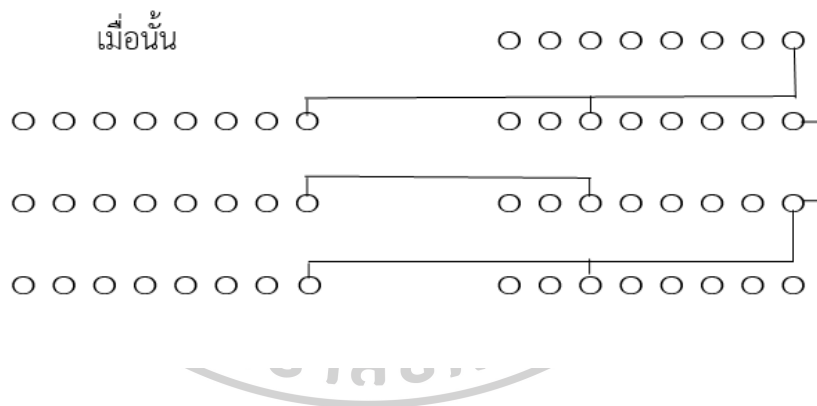
จะเห็นได้ว่ากลอน ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีอยู่ด้วยกัน 3 ชนิด ได้แก่ กลอนบทละคร กลอนเสภา และกลอนเพลงยาว โดยที่กลอน แต่ละชนิดนั้นมีการกำหนดแบบแผนอย่างเป็นระเบียบและชัดเจน ทั้งในด้านจำนวนคำที่มีตั้งแต่ 6-9 คำ การรับส่งสัมผัสระหว่างบาทและระหว่างบทที่มีความถูกต้องและสม่ำเสมอ ด้วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในด้านดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เพื่อให้มีความเป็นมาตรฐานของการแต่งคำประพันธ์ประเภทกลอน สำหรับการเป็นตัวอย่างต่อไป

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการรับส่งสัมผัสภายในวรรคของฉันทลักษณ์ประเภทกลอน ทั้ง 3 ชนิด มีลักษณะยึดหยุ่นและคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อนไปยังคำที่ 3 ในวรรคต่อมา ซึ่งพบจำนวนมากที่สุด อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสดังกล่าวไว้อย่างเป็นทางการและเป็นระเบียบและมีความชัดเจน ด้วยพระองค์ทรงให้ความสำคัญในด้านดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้

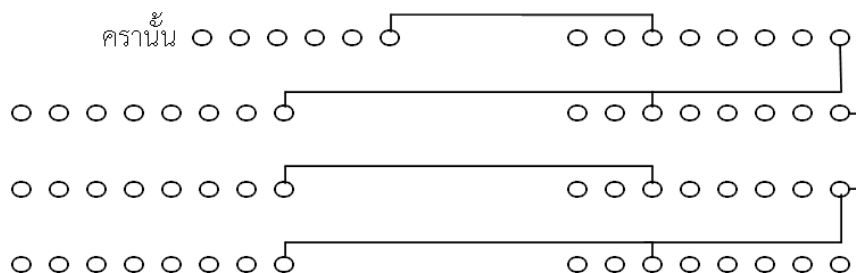
ตำแหน่งของการรับส่งสัมผัส ยังมีความสำคัญต่อความไพเราะของบทประพันธ์อีกด้วย กล่าวคือ การที่พระองค์ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสจากทำสุตท้ายของวรรคก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคต่อมา ซึ่งเป็นจังหวะของการอ่านบทประพันธ์ที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไป เช่น การแบ่งช่วงในการอ่านคำประพันธ์ที่มี 8 คำ ก็จะเป็น 3 / 2 / 3 หรือการอ่านคำประพันธ์ที่มี 9 คำ ก็จะเป็น 3 / 3 / 3 เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 จึงเป็นกลวิธีการสร้างความไพเราะให้กับบทประพันธ์เป็นอย่างยิ่ง

จากการศึกษาฉันทลักษณ์ประเภทกลอน ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผน ทั้งในด้านจำนวนคำและการรับส่งสัมผัส ในลักษณะของแผนผังฉันทลักษณ์ ดังนี้

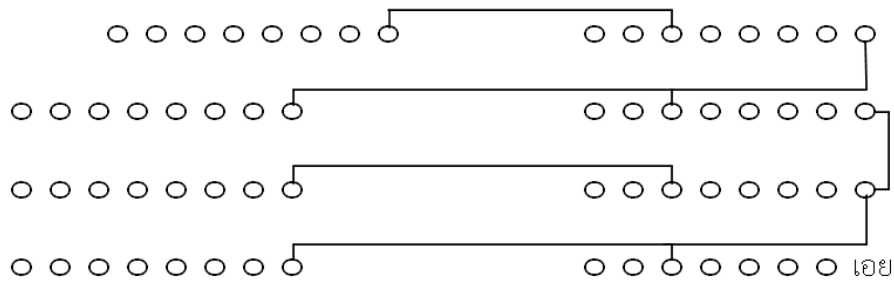
กลอนบทละคร

กลอนเสภา

กลอนเพลงยาว

ดังนั้นแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* อันได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท กาพย์ และกลอน แสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงกำหนดรูปแบบของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ให้มีความถูกต้อง เป็นระเบียบแบบแผน และเหมาะสมกับการแต่งวรรณคดีไทย เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ ดังจะเห็นได้จากลักษณะสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์และแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ

ประการแรก คือ การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงคำนึงถึงความเหมาะสมระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทของฉันทลักษณ์ ความเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทย เพื่อไม่ให้เป็นเรื่องที่ยากต่อการเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ นอกจากนี้ยังทรงรวบรวมและแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท กาพย์ และกลอน ปรากฏในรูปแบบของการดำเนินเรื่องในพระราชนิพนธ์ อีกทั้งพระองค์ยังทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอธิบายคำศัพท์ พระองค์ทรงค้นคว้า รวบรวม และจัดหมวดหมู่คำศัพท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงกล่าวไว้ใน

อภิธาน ซึ่งนอกจากจะทำให้ทราบถึงความหมายของคำศัพท์ที่ใช้ในพระราชนิพนธ์แล้ว อภิธานยังมีฐานะเป็นคลังคำ อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง อาจจะถูกกล่าวได้ว่าเป็นประโยชน์สำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ที่จะได้ศึกษาค้นคว้าคำศัพท์ต่าง ๆ เพื่อสรรคำ และนำไปใช้ในบทประพันธ์ของตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

ประการที่สอง คือ แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัสภายในบท การร้อยโคลง ตำแหน่งของคำเอกคำโท ตลอดจนการเลือกใช้คำกรุคำลหุ ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ การที่พระองค์ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ดังกล่าวให้ถูกต้องและเป็นระเบียบจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ดังนั้นจากลักษณะสำคัญทั้ง 2 ประการข้างต้น แสดงให้เห็นถึงประติษฐการด้านฉันทลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อเป็นแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง นอกจากนี้ลักษณะสำคัญดังกล่าวยังส่งผลให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เล่มหนึ่ง โดยมีลักษณะเป็นตำราทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไปพร้อมกัน อาจจะถูกกล่าวได้ว่าเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองในเบื้องต้น ตลอดจนผู้สนใจในการแต่งคำประพันธ์จะยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

บทที่ 4

ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีการสร้างความงามในเรื่องพระนลคำหลวง

จากการศึกษา ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในเรื่องพระนลคำหลวง ในบทที่แล้ว พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในฉันทลักษณ์แต่ละประเภท ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าว เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส คำเอกคำโท คำครุ คำลหุ ที่ทรงวางรูปแบบไว้อย่างชัดเจนและเป็นมาตรฐานสำหรับการเป็นตัวอย่างต่อไป นอกจากนี้ยัง ปรากฏลักษณะของการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ได้แก่ ด้านเสียง ด้านคำ และด้านความหมาย ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

4.1 ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์

4.2 กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์

4.1 ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ ดังจะเห็น ได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภท ต่าง ๆ ไว้อย่างเคร่งครัด ตลอดจนทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับการแต่งคำประพันธ์ ด้วยทรงมี พระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป จากการที่ พระองค์ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์ไว้อย่างชัดเจน จึงส่งผล ให้ฉันทลักษณ์ที่พระองค์ทรงเลือกใช้มีลักษณะเฉพาะส่วนพระองค์ อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าฉันทลักษณ์แต่ละประเภทที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นต้นแบบของการแต่งคำประพันธ์ที่ พระองค์ทรงกำหนดไว้เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- 4.1.1 การใช้คาถาประกอบคำประพันธ์
- 4.1.2 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย
- 4.1.3 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา
- 4.1.4 การกำหนดแบบแผนพิเศษของฉันทลักษณ์

4.1.1 การใช้คาถาประกอบคำประพันธ์

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะของการประพันธ์ที่เรียกว่า *คำหลวง* ตามพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของคำหลวง สรุปได้ว่า เป็นคำเรียกงานประพันธ์ร้อยกรอง แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะ เป็นคำประพันธ์ชนิดใด หนังสือที่เรียกว่าคำหลวงมีอยู่ 4 เล่ม คือ *มหาชาติคำหลวง* *นันทโศภนันทสูตร คำหลวง* *พระมาลัยคำหลวง* และ *พระนลคำหลวง* มักแต่งเป็นร้อยและมีคำประพันธ์ชนิดอื่นปนอยู่ด้วย หนังสือที่มีชื่อว่าคำหลวงต่อท้าย มักเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับศาสนา มีทั้งศาสนาพุทธและศาสนา พราหมณ์ โบราณจารย์อธิบายว่าหนังสือคำหลวง เป็นหนังสือที่พระเจ้าแผ่นดินหรือพระราชวงศ์ ชั้นสูงทรงพระราชนิพนธ์และอาจมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตร่วมแต่งด้วย อย่างไรก็ตามในสมัย รัตนโกสินทร์ มีหนังสือที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตร่วมกันแต่งหลายเรื่อง แต่ไม่ได้ ใช้ชื่อว่าคำหลวง เพราะไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับศาสนา แต่มีลักษณะเป็นบทละคร เช่น *รามเกียรติ์* *อิเหนา* *ดาหลัง* เป็นต้น *คำหลวง* จึงเป็นชื่อเฉพาะของวรรณคดี 4 เรื่อง ดังกล่าวข้างต้น

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีเนื้อหาที่มาจากคัมภีร์สันสกฤต ซึ่ง ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ย่อมต้องใช้ลักษณะคำประพันธ์ที่เรียกว่าคำหลวง ดังที่ พิสิษฐ์ กอบบุญ (2561: 200-228) ได้กล่าวถึงแนวคิดของคำหลวง สรุปได้ว่า การแต่งคำหลวง มีลักษณะ สำคัญประการหนึ่งคือ การแปลร้อยคาถา วรรณคดีคำหลวงมีที่มาจากคัมภีร์ทางศาสนา เช่น *มหาชาติ คำหลวง* *นันทโศภนันทสูตรคำหลวง* *พระมาลัยคำหลวง* เป็นต้น จะมีการนำคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิม มายกไว้ แล้วแต่งร้อยกรองภาษาไทยผูกกับคาถาจากคัมภีร์ของเรื่องที่น่ามาแปลและแต่งขยายความ ซึ่งในเรื่อง *พระนลคำหลวง* ก็ปรากฏลักษณะเช่นเดียวกัน อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าลักษณะดังกล่าวนี้เป็น ลักษณะร่วมของวรรณคดีคำหลวง แต่โดยส่วนใหญ่วรรณคดีคำหลวงมักจะมาจากคัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ แต่ในเรื่อง *พระนลคำหลวง* มีที่มาจากคัมภีร์มหา

ภารตะของศาสนาพราหมณ์ โดยถือว่าเป็นเรื่องที่มาจากคัมภีร์ทางศาสนาเช่นกัน การที่ทรงนำคาถาจากภาษาเดิมมากำกับไว้และแปลขยายความอีกครั้งหนึ่งเป็นภาษาไทย ย่อมสร้างความศรัทธาให้กับบรรณคดีและแสดงให้เห็นถึงความสามารถอันเลิศของกวีอีกด้วย ดังตัวอย่างวรรณคดีคำหลวง ได้แก่ มหาชาติคำหลวง นันทโศปน์นทสูตรคำหลวง และ พระมาลัย คำหลวง ซึ่งมีลักษณะการแต่งที่นำคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิมขึ้นต้น แล้วแต่งคำประพันธ์ผูกกับคาถาของเรื่องที่น่ามาแปลและแต่งขยายความต่อไป

ตัวอย่าง มหาชาติคำหลวง

"สกุโก ตัม วรํ ททนต์ อิมลมิ คาทาสหสสปฎิณทิตเต มหาเวสสนตรชาต
 เกปฐุมิ คาทมาท ๆ พระเทพาธิราช ก็จะมีประสาทพระพร แก่บรรราชกัลยา ก็กล่าว
 คาถาเปนอาทิ อันมีในมหาแพศยันดรชาติชาตท พระดิลกก็บันฑูร ปริบุญธรรม ถ้วน
 ถึงพันคาถา ลงการาติเรกนั้นน"

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1, 2529: 37)

ตัวอย่าง นันทโศปน์นทสูตรคำหลวง

"ยํ อเนน โลกนาเถน ภควตา นิพพิเสวนกรณํ อันว่าสมเด็จพระโลกนารณมุ
 นิวร ผู้เป็นอธิสรณแห่งไตรโลกยจุธาโลกาจารย์ แลเสด็จบำเพ็ญพุทธบารมีสมเด็จษ
 อึงคณิงโลกยพันลือ"

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3, 2531: 107)

ตัวอย่าง พระมาลัยคำหลวง

"เถโร อภฺฐ นิรุปลุปฺพมานิ คเหตฺวา ส่วนพระมาลัยนารถ รับอุบลชาติชาย
ทลิต แล้วบพิตรก็กล่าวคาถา ยํ ยํ ลูขํ ปณฺธิตํ ฺวา อนุโมทนาโดยนัย อันว่าผลใดท่าน
อวย หฤทัยสวสภารมย์ ก็เจอนิยมลูซัง อันยังยงสกลสมิขม ให้สัมฤทธิ์ปรารถนา
โดยอิจฉาทุกประการ ด้วยผลทานอันท่านให้ นี้ไชรั ฯ"

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3, 2531: 155)

ตัวอย่างข้างต้นมาจากวรรณคดีคำหลวง ทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ มหาชาติ คำหลวง
นันทโศปน์ทศสูตรคำหลวง และ พระมาลัยคำหลวง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
มีลักษณะการแต่งที่สำคัญประการหนึ่งคือ การแปลร้อยถา (พิสิทธิ์ กอบบุญ, 2561: 200-228)
กล่าวคือ จะมีการนำคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิมมาแก้ไข แล้วแต่งร้อยกรองภาษาไทยผูกกับคาถาจาก
คัมภีร์ของเรื่องที่น่ามาแปลและแต่งขยายความต่อไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนล
คำหลวง โดยทรงสืบทอดขนบของการประพันธ์วรรณคดีคำหลวงที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งจะเห็นได้จาก
การที่พระองค์ทรงนำคาถาประกอบคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ในการพรรณนาขยายความเรื่องราว
ดังตัวอย่างในสรรคดี 1 ที่กล่าวถึงพระนลกับนางทมยันตี ความว่า

ทมยันตี นโล นาม นิษเฐษุ มหิบัติหิ

อ้านางนามเชิดชี

ทมยัน ตีนา

ในนิษักรุงศรี

สวลดีไชรั

เมืองคัมหิบัติ

เกียรติกระหลบ

นามพระนลนาถไ้

อิราชล้าเลอสรร ฯ

คำประพันธ์ข้างต้นมีการยกคทาจากต้นฉบับ ดังความว่า "ทมยันตี นโล นาม นิษเษมุ มหีปติห์" และขยายความต่อด้วย โคลงสี่สุภาพ จำนวน 1 บท ความว่า "อ้านางนามเชิดซี้ ทมยัน ตีนาในนิษกรุงครี สวัสดิ์ไซร์ มีองคัมหิบัติ เกียรติกระหลบ นามพระนลนาถไ้ ธิราชล้าเลอ สรร ฯ" โดยเนื้อหาเป็นการพรรณนาถึงพระนลกับนางทมยันตี

อัศวินห์ สทฤโค รูปเป น สมาส ตัลย มานุษาห์

ทรงธรรมังามรูปเพียง

อัศวิน เทพแฮ

ปวงมนุษย์ในดิน

ไปสู่

ตัวอย่างข้างต้นมีการยกคทา ความว่า "อัศวินห์ สทฤโค รูปเป น สมาส ตัลย มานุษาห์" และขยายความต่อด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวนครึ่งบท ความว่า "ทรงธรรมังามรูปเพียง อัศวิน เทพแฮ ปวงมนุษย์ในดิน ไปสู่" จากคทาที่ยกไว้และมีการพรรณนาความเพื่อขยายความคทา โดยใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ จะเห็นได้ว่าเป็นการพรรณนาความงามความสามารถของ พระนล

ตัลย ไว ภารยา ตวิม ภาเวธา วรรรณินิ

แม้องค์ยอดนารินทร์

ครองคู่ พระฤ

สมยศสมศักดิ์รู้

รักแล้วฤจาง ฯ

ตัวอย่างพระราชนิพนธ์ข้างต้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ ทรงยกคทาจากต้นฉบับเดิม ความว่า "ตัลย ไว ภารยา ตวิม ภาเวธา วรรรณินิ" และทรงพระราช นิพนธ์ขยายความเป็นโคลงสี่สุภาพ จำนวนครึ่งบท ดังความว่า "แม้องค์ยอดนารินทร์ ครองคู่ พระฤ สมยศสมศักดิ์รู้ รักแล้วฤจาง ฯ" โดยเนื้อหาเป็นการพรรณนาความรักของพระนลกับนางทมยันตี

สพล์ เต ภเวช ชันม รูปุ เจต สุมัธยเม

พระนางกำเนิดแล้ว

เลิศดี

เอวกล่อมพร้อมเพริศศรี

ผ่องแผ้ว

แม่คู่ครองชีวิ

สมสนิท กันนอ

ผลจะมีไม่แคล้ว

คลาดพันผลสรรพ ฯ

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 5-6)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิมมาแก้ไข จากนั้นทรงพระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพ เพื่อพรรณนา ขยายความต่อไป ดังความว่า "สพล์ เต ภเวช ชันม รูปุ เจต สุมัธยเม" เป็นคาถาจากต้นฉบับ และทรง พระราชนิพนธ์ขยายความเป็นโคลงสี่สุภาพ จำนวน 1 บท ดังความว่า "พระนางกำเนิดแล้ว เลิศดี เอว กล่อมพร้อมเพริศศรี ผ่องแผ้ว แม่คู่ครองชีวิสมสนิท กันนอ ผลจะมีไม่แคล้ว คลาดพันผลสรรพ ฯ" จากเนื้อหาข้างต้นเป็นการพรรณนาความงามของนางทมยันตีและความเหมาะสมกันระหว่างพระนล กับนางทมยันตี

จะเห็นได้ว่าลักษณะดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีคำหลวง ของ ไทยในอดีตดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น โดยมีการนำคาถาขึ้นต้นไว้ ต่อจากนั้นจึงมีการแปลหรือขยาย ความเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทต่าง ๆ จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นมีความคล้ายคลึงกับ พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง สืบทอดขนบในการแต่งวรรณคดีคำหลวงในลักษณะของการแปลร้อยคาถา เนื่องจากเนื้อหาของพระ ราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มาจากคัมภีร์สันสกฤต ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่มีความศักดิ์สิทธิ์และ เกี่ยวข้องกับศาสนา นอกจากนี้การที่พระองค์ทรงนำคาถาประกอบกับคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่ง เป็นการสืบทอดขนบของวรรณคดีคำหลวงแล้ว ยังเป็นการแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ไปพร้อมกันอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยให้พระ ราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง เป็นตำราสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป

จากประเด็นการใช้คาถาประกอบคำประพันธ์ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงข้างต้น แล้วนั้น เป็นลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ของพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ประการหนึ่งในลักษณะของการสืบทอดขนบในการแต่งวรรณคดีคำหลวงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินตามบุรพกวีของไทย นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ อีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ คือ การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย โดยผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

4.1.2 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนของ ฉันทลักษณ์ ประเภทต่าง ๆ ไว้อย่างเคร่งครัด ทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับการแต่งคำประพันธ์ไว้โดยละเอียด นอกจากนี้ยังทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นแบบอย่างในด้านฉันทลักษณ์สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือต่อไป พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* จึงมีการใช้ฉันทลักษณ์ที่มีความหลากหลาย ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท กาพย์ และกลอน โดยฉันทลักษณ์แต่ละประเภทรูปนั้น พระองค์ทรงคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความยากง่ายของการแต่ง ความสอดคล้องกับธรรมชาติของภาษาไทย ความไพเราะ ตลอดจนความเหมาะสมกับเนื้อหาของเรื่อง ดังที่ปรากฏในอารัมภกถาที่ทรงเลือกใช้คำหลวง ความว่า

"จะเผด็จเริ่มเรื่องท้าว	นามนล ราชเฮย
แปลโคลกลั่นสกฤตสน	ธิไว้
โคลงฉันทกาพย์กลอนปน	กันอยู่
ตามแบบโบราณให้	ชื่อชี้คำหลวง ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1 หน้า ค)

คำประพันธ์ข้างต้นพระองค์ได้ทรงกล่าวถึงการเลือกใช้คำประพันธ์ประเภท คำหลวง ดังความว่า "โคลงฉันทกาพย์กลอนปน กันอยู่ ตามแบบโบราณให้ ชื่อชี้คำหลวง" แสดงให้เห็นว่าคำหลวง นั้นหมายถึง คำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ หลากหลายชนิดรวมกัน ตามที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งลักษณะความหลากหลายของชนิดคำประพันธ์นั้น มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นตำราประพันธ์ ศาสตร์ เพราะการใช้คำประพันธ์หลากหลายชนิด ย่อมสามารถทำให้ผู้แต่งได้แสดงตัวอย่างของการ แต่งคำประพันธ์แต่ละชนิดได้อย่างสะดวก เหมาะสม และชัดเจน

นอกจากการที่ทรงเลือกใช้ประเภทของฉันทลักษณ์ที่มีความหลากหลาย แล้ว ยังทรงคำนึงถึงประเภทของฉันทลักษณ์ที่มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทยอีกด้วย กล่าวคือ พระองค์ทรงเลือกประเภทของฉันทลักษณ์ที่ง่ายและสะดวกต่อการแต่งในภาษาไทย ดังจะ เห็นได้จากภาคผนวกที่ทรงอธิบายไว้ในอธิบายในลักษณะประพันธ์ ทรงกล่าวถึงฉันทลักษณ์ทั้ง 4 ชนิด ได้แก่ โคลง กลอน กาพย์ และฉันท โดยทรงอธิบายไว้ว่าฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับภาษาไทยมากที่สุด คือโคลง ดังความว่า "โคลง มีทุกชนิดที่หาตำราได้ และมีทั้งที่จำกัดเอกโทและไม่จำกัด การที่มีโคลง ครบบริบูรณ์ทุกชนิดเช่นนี้ เพราะแท้จริงเป็นแบบประพันธ์อันเหมาะแก่ภาษาไทย อาจที่จะแต่งให้ เพราะได้โดยไม่ยากเย็นปานใดนัก" (พระนลคำหลวง เล่ม 2 หน้า 86) นอกจากนี้ฉันทที่ทรงเลือกใช้มี เพียง 3 ประเภทเท่านั้น อันได้แก่ อินทรวชิเชียรฉันท 11 ฤชงคประยาตฉันท 12 และ วสันตติลกฉันท 14 โดยทรงอธิบายไว้ว่าฉันททั้ง 3 ชนิดนี้มีความเหมาะสมกับภาษาไทย แต่งได้ง่ายและสะดวก มีคำ ลหุไม่มาก นอกนั้นเป็นฉันทที่แต่งได้ยากและไม่ไพเราะเท่าที่ควรดังที่ทรงอธิบายว่า

"ฉันท ได้เลือกเอาแต่เฉพาะที่แต่งได้โดยง่ายและสะดวกแก่ภาษาไทย ซึ่งหา คำ ลหุได้ยากนัก จึงต้องเลือกเอาฉันทที่มีลหุน้อย ๆ คือ อินทรวชิเชียร (11) ฤชงคประยาต (12) และวสันตติลก (14) นอกจากนี้ก็มีที่แต่งยาก ๆ ซึ่งถึงแม้จินตกะ วิผู้ชำนาญในทางแต่งฉันทก็แต่งได้แต่ตอนละน้อย ๆ ต้องจัดเป็นฉันทวิสามัญ ซึ่งนาน ๆ จะมีที่ใช้คราว 1 ทั้งถึงแม้เมื่อได้แต่งขึ้นแล้วก็ไม่มีใครเพราะด้วย"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2 หน้า 87)

ข้อความข้างต้นเป็นพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับการเลือกใช้ชนิดของคำประพันธ์ ซึ่งพระองค์ทรงคำนึงถึงความเหมาะสมกับภาษาไทย สามารถแต่งได้โดยง่าย ไม่ยากจนเกินไป เพราะทรงตั้งพระทัยที่จะใช้เป็นแบบอย่างสำหรับฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าถ้าหากใช้ชนิดของคำประพันธ์ที่ยากจนเกินไป ผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ก็อาจจะเกิดความย่อท้อและไม่ต้องการที่ฝึกฝนตนเองในการแต่งคำประพันธ์ต่อไปได้

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคว่าหลวง* ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ 5 ประเภท ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน โดยแบ่งออกเป็นแต่ละชนิด ดังนี้

4.1.3.1 ร่าย มี 3 ชนิด ได้แก่ ร่ายด้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว

4.1.3.2 โคลง มี 12 ชนิด ได้แก่ โคลงสองสุภาพ โคลงสามต้น โคลงสามสุภาพ โคลงสี่สุภาพ โคลงวิชมุมาลี โคลงมหาวิชมุมาลี โคลงจิตรลดา โคลงมหาจิตรลดา โคลงนันทะทายี โคลงมหานันทะทายี โคลงสินธุมาลี และโคลงมหาสินธุมาลี

4.1.3.3 ฉันท์ มี 3 ชนิด ได้แก่ อินทรวีเชียรฉันท์ 11 ฤชงคประยาตฉันท์ 12 และวสันตติลกฉันท์ 14

4.1.3.4 กาพย์ มี 3 ชนิด ได้แก่ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28

4.1.3.5 กลอน มี 3 ชนิด ได้แก่ กลอนบทละคร กลอนเสภา และกลอนเพลงยาว

ข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่มีความหลากหลาย โดยพระองค์ทรงคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ก) ฉันทลักษณ์ที่มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทย เช่น การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภท โคลง แทบจะทุกชนิด โดยทรงมีพระบรมราชาธิบายว่า โคลง เป็นฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับภาษาไทย สามารถแต่งได้โดยง่ายจนเกินไป นอกจากนี้จะมี โคลง ที่แต่งกันโดยทั่วไป เช่น โคลงสองสุภาพ โคลงสามต้น โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพ แล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงรวบรวม โคลง ที่ทรงนำมาจาก ตำราภาพยสารวิลาสินี ได้แก่ โคลง

วิชชุมาลี โคลงมหาวิชชุมาลี โคลงจิตรลดา โคลงมหาจิตรลดา โคลงนันทะทายี โคลงมหานันทะทายี โคลงสินธุมาลี และโคลงมหาสินธุมาลี ซึ่งเป็นโคลง ที่ไม่จำกัดคำเอกคำโท ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ ที่จะรวบรวมและแสดงตัวอย่างของโคลง แต่ละชนิดให้สมบูรณ์มากที่สุด

ข) ฉันทลักษณ์ที่สามารถแต่งได้โดยไม่ยากจนเกินไป เช่น การเลือกใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทน์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชธิบายว่าฉันทน์ ที่พระองค์ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นฉันทน์ที่แต่งได้โดยง่าย และเหมาะสมกับภาษาไทย มีจำนวนคำลหุไม่มาก ด้วยทรงคำนึงถึงความยากง่ายของการแต่งเป็นสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือและเป็นแบบอย่าง การที่พระองค์ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่มีความหลายจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยทรงมีพระวิริยะอุตสาหะและเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด พระองค์ทรงรวบรวม กำหนดแบบแผน และแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์แต่ละประเภทไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วนและชัดเจน นอกจากนี้จะทรงคำนึงถึงความเหมาะสมระหว่างฉันทลักษณ์กับเนื้อหาของเรื่องแล้ว ยังทรงคำนึงถึงการแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์แต่ละประเภทไว้ให้ครบถ้วนและสมบูรณ์มากที่สุดด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำประพันธ์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทย ซึ่งนอกจากจะเป็นการแสดงแบบอย่างของฉันทลักษณ์สำหรับผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์แล้ว ยังมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่ความเหมาะสมกับเนื้อหา ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

4.1.3 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย ดังจะเห็นได้จากหัวข้อ การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ยังพบว่าพระองค์ ทรงมีการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ ในส่วนของ
นมัสกฤตিকাและอารัมภกถา ดังนี้

ตัวอย่าง นมัสกฤตিকা

"โอมนโมนอบน้อม	วันทา
อรหันตสัมมา	พุทธเจ้า
อุตตมะธรรมสา	ธูเลิศ
มหาตมะสงฆ์เค้า	เขตเนื่อนาบุญ ฯ
โอมสุนทรเทพไท้	คณิศร
ลธิธิบดีพร	เพริศแพรว
อันข้าประพนธ์กลอน	สุทธิกาพย์
จงช่วยนำข้าแคล้ว	คลาสพันขัดขวาง ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ก)

ตัวอย่าง อารัมภกถา

"จะเผติมเริ่มเรื่องท้าว	นามนล ราชเฮย
แปลโคลกลันสกฤตสน	ธิไว้
โคลงฉันทกาพย์กลอนปน	กั้นอยู่
ตามแบบโบราณให้	ชื่อชี้คำหลวง ฯ

ขอเชิญปวงนักปราชญ์เชื้อ	ชาวไทย
ถ้วนทั่วจงมีใจ	ดุจข้า
วิชากะวีใน	สยามรัฐ
ทั้งบัดนี้บัดหน้า	อย่าให้สูญพงศ์ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ค)

ตัวอย่างนมัสกฤติกาและอารัมภกถา ข้างต้นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพ จะเห็นได้ว่าในส่วนของบทดังกล่าวเป็นขนบของการแต่งวรรณคดีไทยที่ต้องเริ่มต้นด้วย บทไหว้ครูหรือนมัสกฤติกา เป็นการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย

วรรณคดีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น *ยวนพ่ายโคลงดั้น ลิลิตโองการ แชน้ำ ลิลิตพระลอ จินตามณี ฉบับพระโหราธิบดี* เป็นต้น ในตอนเริ่มต้นเรื่องจะมีการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย หรือเรียกว่าบทประณามพจน์หรือบทไหว้ครู ซึ่งเป็นขนบของการแต่งวรรณคดีไทย แต่ส่วนใหญ่จะแต่งเป็นฉันทลักษณ์ประเภทร่าย อย่างไรก็ตามนอกจากการใช้ร่ายในบทประณามพจน์แล้วยังปรากฏการใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงในบทประณามพจน์ เช่น *ทวาทศมาสโคลงดั้น โคลงเฉลิมพระเกียรติพระนารายณ์* นอกจากการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทร่ายและโคลงแล้วยังปรากฏการใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์ อีกด้วย ดังที่ วีรวัฒน์ อินทรพร (2550: 148) ได้กล่าวถึงบทประณามพจน์ใน *กาพย์สารวิลาสินีและกาพย์คันทะ* ว่า "น่าสังเกตว่า ในบทประณามพจน์ หรือบทนมัสการพระพุทธรเจ้า ผู้แปลตำราจากภาษาบาลีเลือกใช้กาพย์ฉับ"

ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าการเลือกใช้ฉันทลักษณ์สำหรับการแต่งบทประณามพจน์ ในวรรณคดีไทยในอดีต มีการใช้ฉันทลักษณ์ได้ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น ร่าย โคลง ฉันท กาพย์ และกลอน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านความนิยมในการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ สำหรับพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ ในการพระราชนิพนธ์บทประณามพจน์หรือนมัสกฤติกา

ในกรณีดังกล่าวผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าสาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้โคลงสี่สุภาพในนมัสกฤตกา ด้วยเหตุที่ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการประพันธ์ร้อยกรอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการพันธ์* ที่พระองค์ทรงค้นคว้า รวบรวม และแสดงตัวอย่างของโคลงชนิดต่าง ๆ ไว้จำนวนมาก เพื่อสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือไว้เป็นแบบอย่าง

นอกจากนี้ยังตำราวิชาการของไทยในอดีตมีความนิยมในการใช้ ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ในการอธิบายความรู้ทางวิชาการ ดังที่ วีรวัฒน์ อินทรพร (2550: 149) ได้กล่าวว่า

"การใช้โคลงเพื่ออธิบายเนื้อหาความรู้ทางวิชาการนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นความนิยมอย่างหนึ่งของการอธิบายเนื้อหาความรู้นำตราประพันธ์ศาสตร์ยุคต่อ ๆ มา ดังจะเห็นได้จากโคลงอธิบายในตำราจินตามณีทั้งฉบับของพระโหราธิบดีและฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท นอกจากนี้ในการเขียนตำราประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้เขียนตำราก็นิยมใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงเพื่อนำเสนอเนื้อหาความรู้หมวดต่าง ๆ ในสมัยหลังอีกเป็นจำนวนมาก ตำราเหล่านี้ ได้แก่ ตำราม้าคำโคลง ตำราช้างคำโคลง ตำราพันรัตน์ ตำราไม้ตัด ตำราพยากรณ์"

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าวิถีไทยในอดีตมีความนิยมใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง ในการแต่งตำราวิชาการแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราประพันธ์ศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นตำราจินตามณี ฉบับพระโหราธิบดี และตำราจินตามณี ฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ต่างก็เลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภท โคลง ในการอธิบายเนื้อหาความรู้ด้วยกันทั้งสิ้น

ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงสี่สุภาพในบทประณามพจน์ หรือนมัสกฤตกา ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* จึงเป็นการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ดังกล่าวที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาและต้องด้วยพระราชประสงค์ในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองประเภทโคลง และพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็น

แบบอย่างต่อไป อีกทั้งในส่วนของอารัมภกถา ซึ่งเป็นการแสดงจุดประสงค์ของการแต่งเรื่องดังกล่าว พระองค์ก็ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ อีกด้วย

นอกจากนี้ในส่วนของนิทานวิจนะ ซึ่งเป็นการเล่าถึงมูลเหตุของเรื่อง พระนลคำหลวง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ด้วยฉันทลักษณ์ประเภท ร่ายฉันท์และโคลงวิหขุมาลี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง ร่ายฉันท์

"จักขอไซ่ดำนาน เปนนิทานวิจนะ เพื่อจะแจ้งแกลงความ ตามเหตุเรื่อง พระนล อันปนอยู่ณที่ คัมภีร์มหาภารตะ คละอยู่ในวันะบรรพ นับเป็นส่วนหนึ่งนั้น อันเป็นนิพนธกถา แห่งมหามณี นามเธอมีประกาศคิด กฤษณะไทวปายน ประพนธ์เป้น คำฉันท์ อันเรียกนามว่าโคลก ประโยคคำลำนวน ล้วนเป้นที่น่าฟัง ทั้งไพเราะเหมาะ กลอน ศัพท์สุนทรจับใจ ในนั้นไซ้ไร้ไซ่ชาน ว่าดำนานนลนี้ พระมุนีหนึ่งไซ้ไร้ เล่าให้ ปาณทพนาถ ผู้นิราศไร้รัฐ ชัดเชยอยู่กลางป่า เรื่องมีมามากมาย จะบรรยายมากมวล ก็มีควรที่นี้ ควรที่เพียงยกเอา มาเล่าสังเขปไว้ พอแต่เพียงจักได้ ทราบ คดี ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ง)

ตัวอย่าง โคลงวิหขุมาลี

"กรุงศรีนามออกอ้าง	หัสติน
ที่สถิตขุนหลวง	เด่นด้าว
ปิ่นจันทรวงศ์วิน	ทูลราช
เมยพระเดชอะคร้าว	ที่นัทรราช ฯ

ปางนั้นมีเจ้าอยู่	สองสกุล
ต่างอิทธิกำยำ	กลั่นกล้า
ล้วนเปนหน่อพระสุน	ทรราช สองแฮ
ล้วนเลิศสุรเดชเจ้า	แจ่มงาม ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ง-จ)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นเนื้อหาในส่วนของนิทานวัจนะ ซึ่งเป็นการเล่าถึงมูลเหตุของเรื่อง พระนลคำหลวง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ 2 ประเภท ได้แก่ ร่ายและโคลง กล่าวคือ ทรงเริ่มต้นนิทานวัจนะ ด้วย ร่ายต้น จำนวน 1 บท ต่อจากนั้นเป็นโคลงวิหขุมาลี จำนวน 179 บท จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นร่ายต้นและโคลงวิหขุมาลี ในการกล่าวถึงเนื้อหาของ นิทานวัจนะ อันเป็นตำนานโบราณที่มาจากคัมภีร์มหาภารตะ จากลักษณะข้างต้นอาจจะกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์โบราณสำหรับพรรณนาเรื่องราวตำนานโบราณ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสืบทอดฉันทลักษณ์โบราณแล้ว ยังมีความสอดคล้องและเหมาะสมกันระหว่างฉันทลักษณ์กับเนื้อหาอีกด้วย

ต่อจากนั้นเป็นการดำเนินเรื่อง พระนลคำหลวง ซึ่งมีความยาวจำนวน 26 สรรค โดยเนื้อหาในแต่ละสรรค พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์หลากหลายประเภท ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ในการพรรณนาเรื่องราวตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา ดังจะเห็นได้จากเนื้อเรื่องทีกล่าวถึงตัวละครและมีการแสดงอารมณ์ความรู้สึก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงเลือกใช้คำประพันธ์ประเภทกลอน ได้แก่ กลอนบทละคร กลอนเสภาพ และกลอนเพลงยาว

พระยาอุปทิศศิลปสาร (2541: 367-371) ได้กล่าวถึงกลอนบทละคร กลอนเสภาพ และกลอนเพลงยาว สรุปได้ว่ากลอนบทละคร มีจำนวนคำในแต่ละวรรค 6-7 คำเป็นหลัก บางวรรคอาจจะมีถึง 8 คำ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการร้อง ส่วนการรับส่งสัมผัสเป็นเช่นเดียวกับกลอนทั่วไป แต่ต่างตรงที่วรรคระดับ จะมีคำขึ้นต้นวรรค คือ "มาจะกล่าวบทไป" ใช้กับขึ้นต้นเรื่องหรือกล่าวถึงเรื่องที่แทรกขึ้นมา "เมื่อนั้น" ใช้ขึ้นต้นเมื่อกล่าวถึงผู้มียศสูง และ "บัดนั้น" ใช้ขึ้นต้นเมื่อกล่าวถึงผู้น้อยซึ่งมีผู้ใหญ่อยู่เหนือ ในส่วนของกลอนเสภาพ เป็นกลอนสำหรับขับฟังเรื่องราว ฉันท

ลักษณะมีรูปแบบเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ มีจำนวนคำตั้งแต่ 7-8 คำ โดยปกติจะขึ้นต้นวรรคด้วยคำกลอนธรรมดาแล้ว ยังนิยมขึ้นต้นด้วยคำว่า ครานั้น และต่อด้วยคำอื่น ๆ ไม่มีการจำกัดคำลงท้าย และมีความยาวจำนวนมากได้โดยไม่มีกำหนดและกลอนเพลงยาว ว่ามีลักษณะเป็นจดหมายโต้ตอบกัน ระหว่างชายหญิง หรือเป็นกลอนสำหรับการเล่นถึงกิจกรรมต่าง ๆ สู้กันฟัง แต่เป็นกลอนสุภาพเรียบ ๆ ก็มี หรือแต่งเป็นกลอนกลก็มี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำประพันธ์ประเภท กลอน ดังกล่าวในการพรรณนาเรื่องราว ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาในสรรคที่ 21 ตอนท้าวฤๅษณ์ถึง เมืองวิหรรษ์ จนถึงสรรคที่ 24 ตอนพระนลมาอยู่ในปราสาทนงนุชยงค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภท กลอน ได้แก่ กลอนบทละครและกลอนเสภา ในการพรรณนาเรื่องราวในสรรคดังกล่าว ดังตัวอย่างว่า

ตัวอย่าง กลอนบทละคร

"เมื่อนั้น
 ได้รับต้อนรับล้วนสบาย
 บังคมสมเด็จพระวิหรรษ์ราช
 เสด็จจากพระโรงรจนา
 กรมวังนำองค์พระทรงศักดิ์
 ฤๅษณ์พร้อมนายวารีชไฉน
 เมื่อนั้น
 จึงนำพระราชรถยาน
 จึงแก้สื้อศวราช
 ปล่อยให้ม้าให้สงบทั่วกัน

ปิ่นโกศลภัสสาย
 สมหมายยินดีปรีดา
 อภิวาทราชันหรรษา
 ลีลาตามกรมวังไป ฯ
 ถึงพระตำหนักสถไส
 เสด็จขึ้นอาไศรยด้วยสราญ ฯ
 ฝ่ายวาหุใจหาญ
 ลู่อสถานโรงรถด้วยพลัน
 แล้วกราดแต่งเสร็จจขมิขมัน
 แล้วตัวนั้นนั่งพักบนรถทอง ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 37)

ตัวอย่าง กลอนเสภา

"ครานั้นโฉมทมนยันตี	ฟังข้าหลวงมาทูลไข
โคกลิ้นสนุกเปนทุกขใจ	ราวกับไข้เร้าร้อนนุระรำคาญ
นางรำพึงคำนึงดูยบล	เชื่อว่าชายนั้นคือนลผู้แก้แล้วหาญ
นางใครรู้แน่ฤทัยมิได้นาน	จึงตรัสแก่นงคราญเกศินี
เจ้าจงกลับไปใหม่ไปแลดู	เพื่ารู้จักวาหุทศสารดี
สังเกตดูกิริยาและท่าที	จงจดจำให้ดีทุกสิ่งอัน
เจ้าจงไปยืนเน่งและเพ่งพิศ	อยู่ชิดชิดวาหุทศคนขยัน
คอยดูลักษณะเล่าที่กลคนสำคัญ	ดูเข้านั้นจะลำแดงมาอย่างไร
นี่แน่แม่คนดีศรีสวัสดิ์	จงสังเกตให้ถนัดให้แน่ได้
แม้เขากระทำใดใด	จำไว้เพื่อมาเล่าให้เราฟัง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 45)

ตัวอย่างกลอนบทละครและกลอนเสภา ข้างต้นจะเห็นได้ว่าเนื้อหาในตอนดังกล่าวพรรณนาเรื่องราวของพระนลในขณะที่เป็นวาหุทศารดีของท้าวมฤตยูบรรณและได้พบกับนางทมนยันตี การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้กลอนบทละครและกลอนเสภา ในการพรรณนาเหตุการณ์ดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง ทำให้การดำเนินเรื่องไปเป็นอย่างรวดเร็วและชัดเจน ตามรูปแบบของบทละคร มีการกล่าวถึงตัวละครต่าง ๆ ตลอดจนการใช้กลอนเสภา ในการพรรณนาเหตุการณ์ของนางทมนยันตีก่อนที่จะได้พบกับพระนล อาจจะกล่าวได้ว่าเนื้อหาในลักษณะดังกล่าวมีความเหมาะสมที่จะใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกลอน ในการพรรณนาขยายความเป็นอยู่อย่าง

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงเลือกใช้กลอนเพลงยาว ในเนื้อเรื่องที่มีการพรรณนาถึงความรู้สึกของตัวละคร ดังปรากฏในสรรคที่ 17 ตอนที่พราหมณ์สุเทพเล่าเรื่องพระนลและนางทมนยันตีถวายพระราชมารดากษัตริย์เจตี ความว่า

"ไอ้หนักสกาของข้าเอ๋ย	กระไรเลยคั่นคั่นไปหนไหน
แบ่งเอาผ้าซำคลุมแล้วคุ่มไป	ช่างกระไรไม่คิดเมตตากัน
ช่างทอดทิ้งเมียขวัญอันสวาท	ให้อนาถนอนร้างกลางไพรสัณห์
เมียซื้อตรงจงรักภักดีครั้น	นั่งคอยฝ่าวอยู่นั้นเช่นสังข์ไว้
แสนผูกฟอกผ่าวราวไฟผลาญ	ให้ร้อนราญทรวงเริงเหมือนเพลิงไหม้
หมแต่ผ้ากึ่งผืนนั้นยื่นไว้	พอจะได้ต่างหน้าสวามี
ไอ้วีรบุรุษมกุฎเกศ	จงสมเพชภรรยา มารศรี
ผู้โคกเศร้ำทุกทิวาราตรี	เชิญบตีมาปลอบประโลมนาง"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 10)

พระยาอุปกิตติศิลปสาร (2541: 371) ได้กล่าวถึงกลอนเพลงยาว ว่ามีลักษณะเป็นจดหมายโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง ตัวอย่างกลอนเพลงยาวข้างต้นพรรณนาถึงความรู้สึกของนางทมยันตีที่พลัดพรากกับพระนล และนางทมยันตีได้พรรณนาความรู้สึกของตนเองที่มีต่อพระนลเป็นคำกลอนในลักษณะที่คล้ายกับจดหมาย เพื่อให้เหล่าพราหมณาภิชาจารย์ที่ได้รับมอบหมายให้ตามหาพระนลได้ซ้บกลอนดังกล่าว เพื่อที่ว่าพระนลจะได้ทราบและกลับมาหานางทมยันตี การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ *กลอนเพลงยาว* ซึ่งมีลักษณะเป็นจดหมายโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง จึงเป็นฉันทลักษณ์ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาอย่างยิ่ง

อนึ่งผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้กลอนเพลงยาว ในลักษณะที่แตกต่างไปจากกลอนเพลงยาว ทั่วไป กล่าวคือโดยปกติจะขึ้นต้นด้วย "วรรณครับ" และจบคำประพันธ์ด้วยคำว่า "เอ๋ย" แต่สำหรับกลอนเพลงยาว ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขึ้นต้นด้วย "วรรณครดับ" ตามรูปแบบของกลอนสุภาพทั่วไปและจบคำประพันธ์ด้วยคำว่า "เอ๋ย" บ้างในกรณี แต่ส่วนใหญ่จะทรงจบคำประพันธ์ด้วยข้อความทั่วไป ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยึดหลักเกณฑ์การแต่งกลอนเพลงยาว โดยทรงพิจารณาถึงเนื้อหาของเรื่องเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่

จะเป็นการพรรณนาถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นความรัก ความพลัดพราก ตลอดจนการคร่ำครวญถึงคนรักเป็นหลัก

นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ในการพรรณนาเรื่องราวในแต่ละสรรคแล้ว ในบางสรรคพระองค์ยังทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ต่างประเภทกันอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเนื้อเรื่องในสรรคที่ 11 มีการใช้ฉันทลักษณ์ 2 ประเภท คือ กาพย์สุรางคนางค์ 28 และกาพย์ฉบัง 16 สลับกันไปตลอดสรรค ความว่า

	"ปางนั้นมิช้า	พอนลราชา	ประเวศไพรวัน
นางทมยันตี	นารีเลอสร	นอนหลับแล้วนั้น	พอนำสำราญ
	จึงนางเอวอ่อน	พลิกฟื้นตื่นนอน	ที่ในไพรสาณต์
นางอยู่เอกา	กลางปากันคาร	มิ่งเขวมาลย์	ร้อนราญฤดี
	มองทั่วกระท่อม	ไม่เห็นพระจอม	กษัตร์สามี
นางโคกสาหัส	ทุกซ์ชัตฤดี	เขวยอดนารี	โรทร้องเรียกหา ๆ
	อ้าองคินิษัรราชา	นาถะภรรดา	
	พระองค์เสด็จหนไหน		
	มหาราชาทรงไชย	พระอยู่หนใด	
	พระองค์ผู้อยู่เหนือหัว		
	อ้าทูลกระหม่อมจอมผัว	น้องนี้เหลือกลัว	
	ไฉนพระทึ่งกลางดง		
	ไอ้ไอ้ครานี้เหลือพะวง	ทึ่งไว้ให้หลง	
	พระองค์มาทอดทึ่งไฉน		

อยู่เดี่ยวนาถหาวาดใจ

จะเหลียวพียงใคร

ในป่าระหงตงตอน..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 69)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในสรรคที่ 11 ซึ่งแต่งเป็น กาพย์
 สूरางคนางค์ 28 และกาพย์ฉบับ 16 สลับกันไป โดยพระองค์ทรงอธิบายว่า "สूरางคนางค์ กับ ฉบับ
 สลับกันไปจนตลอดสรรค (คือดำเนินเรื่องเปนสूरางคนางค์ คำพูดเปนฉบับ)" (พระนลคำหลวง เล่ม 2,
 2559: 91) จะสังเกตได้ว่าเหตุผลที่พระองค์ทรงเลือกใช้กาพย์สूरางคนางค์ 28 ในบรรยายการดำเนิน
 เรื่อง ด้วยเพราะจำนวนคำที่มากและแบ่งออกเป็น 7 วรรค วรรคละ 4 คำ ซึ่งส่งผลให้สามารถอธิบาย
 ขยายความได้อย่างรวดเร็ว เข้าใจ และชัดเจน และทรงเลือกใช้ กาพย์ฉบับ 16 ในการบรรยายคำพูด
 ของตัวละคร เพราะมีจำนวนคำที่ไม่มากจนเกินไป เหมาะแก่การสนทนาของตัวละคร ทำให้การ
 ดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็วและชัดเจน

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ตามแบบอย่างของการแต่ง
 ละครสั้นสกฤต ดังปรากฏในสรรคที่ 15 ที่ทรงอธิบายไว้ว่า "ในสรรคนี้ เล่นเปนกระบวนฉันทลักษณ์ต่างคน
 กับฉบับสลับกันไป เลียนแบบแต่งละครสั้นสกฤตชนิดที่เรียกว่า "นาฏกะ" ซึ่งกำหนดให้ใช้ฉันทลักษณ์ให้
 เหมาะกับตัวบุคคลผู้พูด ในที่นี้จึงใช้ดังี้ คือ (1) ดำเนินเรื่อง ใช้สूरางคนางค์ (2) คำตรัสพระนล ซึ่งบัดนี้
 แปลงเปนไพร่จึงใช้ฉบับเป็นพื้น แต่เมื่อผลอตัวก็พูดเปนวสันตดิถีไปบ้างตามอย่างเจ้านาย (3)
 คำตรัสท้าวฤตบุรณ ใช้อินทวิเชียร (4) คำพูดนายชีวลสารดี ใช้ฉบับ" (พระนลคำหลวง เล่ม 2,
 2559: 93) ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

"จึงเข้าไปเฝ้า

องค์ชัตติยเจ้า

ทรงปฤพี

ทูลตามงูสอน

สุนทรวจี

พูดเหมือนคนที

สามัญทั้งหลาย ฯ

ดูข้าพระบาทชื่อนาย

วาหุกถวาย

กรัญชสิภูมินทร์

ในอัคระกิจจะธรรวา	หะถนัตและชาญชิน
ทั่วทั้งสะกละปะถะพิน	ฤจะเทียบคนุสม
ฤพระประสงค์ธรรฤดุม	ในวิถยนิยม
ณอัคระกิจเจณใจ	
ฤพระประสงค์ทรงใช้	คนคล่องว่องไว
จะรับสนองภูบาล	
อีกการหนึ่งแต่งอาหาร	ข้าบาทชำนาญ
วิเศษบ่แสรังเสกสรร	
ปวงคิลปะการะธรรลิต	ธวัจิตระทุกอัน
แม้ยากกระไรก็จะมีพรัน	และมีเลียงฤเกรงขาม
ข้าบาทคงจะพยายาม	ทำให้สฤษดีตาม
พระหฤทัยปรารธนา..."	

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 128-129)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์แต่ละประเภทให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา โดยทรงเลียนแบบการแต่งละครสั้นสกฤต ที่มีการกำหนดประเภทของฉันทลักษณ์ให้เหมาะสมกับฐานะของตัวละคร ดังจะเห็นได้จากการใช้กาพย์สุรางคนางค์ 28 ในการดำเนินเรื่อง ความว่า "จึงเข้าไปเฝ้า องค์ขัตติยเจ้า ทรงปัดพิ ทูลตามงุสอนสุนทรวจิ พุดเหมือนคนที่ สามัญทั้งหลาย" ใช้อินทริวิเชียรฉันท 11 เมื่อเป็นคำพูดของตัวละครที่มีฐานะสูงดังความว่า "ในอัคระกิจจะธรรวา หะถนัตและชาญชิน ทั่วทั้งสะกละปะถะพินฤจะเทียบคนุสม" และใช้กาพย์ฉบับ 16 ในตัวละครที่มีฐานะรองลงมา ความว่า "ข้าบาทคงจะพยายาม ทำให้สฤษดีตาม พระหฤทัยปรารธนา" ลักษณะดังกล่าวเป็นแบบอย่างของการเลือกใช้คำประพันธ์ให้เหมาะสมกับเนื้อหาของเรื่อง โดยพระองค์ทรงยึดตามทฤษฎีวรรณคดีสั้นสกฤต โดยทรงนำมาเป็นแบบอย่างสำหรับการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง

นอกจากนี้ยังทรงใช้ฉันทลักษณ์ชนิดพิเศษ คือ กาพย์เห่ ซึ่งประกอบไปด้วย โคลงสี่สุภาพและกาพย์ยานี 11 ในการพรรณนาภาพความงามทางธรรมชาติ ดังปรากฏในสรรคที่ 12 ความว่า

พันทัยพาลพาดพ้อง	อรองค์ แก้วเอย
นางกมลเนตร์ตรง	ไต่เต้า
เข้าสู่ประเทศดง	แดนเปลี่ยว
เสียงแต่เรไรเจ้า	ยั่วเข้าเย็นใจ ๆ
พันทัยพาลพาดพ้อง	หมดสิ่งข้องขัดทางไป
โฉมนางสำอางค์นัยน์	ริบครรไลสุไพรพง
สงสารยาวเรศร์	ประเวศเดียวเปลี่ยวในดง
เดินในไพรระหง	เรไรเจ้าเครั่ววิญญา
แลดูเห็นหมู่สัตว์	วิ่งเลาะลัดอยู่ไปมา
ล้ำสิงหวิงโผนผา	พยัคฆาและเสือดาว
ฝูงกว้างค้อย่างเอื้อง	แลชำเลื่องชนเหลืองวาว
กระทิงวิงวูฉาว	หมิ่นขนยาวสนิทนิล
แลดูหมู่ปักษา	มีนานาหลงหากิน
บ้างโดดโลดบนดิน	บ้างบินว่อนแล้วร้อนลง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 77)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นคือ กาพย์เห่⁶ ประกอบไปด้วย โคลงสี่สุภาพ จำนวน 1 บทและขยายความต่อกับกาพย์ยานี 11 ไม่จำกัดจำนวน โดยโคลงสี่สุภาพและกาพย์ยานี 11 บทแรก จะมีเนื้อความที่เหมือนกันและต่อจากนั้นจะพรรณนาขยายความต่อกับกาพย์ยานี 11 ต่อไปจนสิ้นความ

โดยปกติกาพย์เห่จะใช้พรรณนาถึงการเดินทาง เช่น *กาพย์เห่เรือ* พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร หรือ เจ้าฟ้ากุ้ง ดังความว่า

⁶ ตามพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ พ.ศ. 2550 ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบการแต่งคำประพันธ์ลักษณะนี้อยู่ในหมวดคำ "กาพย์ห่อโคลง" และ "กาพย์เห่เรือ" ไว้ว่า กาพย์ห่อโคลงเป็นกาพย์ผสมที่ใช้กาพย์ยานีแต่งร่วมกับโคลงสี่สุภาพ โดยมีเนื้อความอย่างเดียวกัน กาพย์ห่อโคลงแต่โบราณมีแบบการแต่ง 3 แบบ คือ แบบที่ 1 แต่งกาพย์ยานี 1 บท แล้วแต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท ให้มีเนื้อความเป็นอย่างเดียวกัน แบบที่ 2 แต่งโคลงสี่สุภาพขึ้นก่อน 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานีตามบทต่อๆไปให้มีความเป็นอย่างเดียวกับโคลง และแบบที่ 3 แต่งโคลงสี่สุภาพก่อน 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานีพรรณนาความ กาพย์ที่แต่งพรรณนาความนี้ไม่กำหนดหรือจำกัดจำนวนบท ซึ่งแบบกาพย์ห่อโคลงแบบที่ 3 นี้ เดิมนิยมแต่งเป็นบทเห่เรือ จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กาพย์ห่อโคลงเห่เรือ และต่อมาเรียกชื่อว่า กาพย์เห่เรือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 159-161) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า "กาพย์เห่" ตามวิทยานิพนธ์เรื่อง "สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย: การสร้างสรรค์วรรณศิลป์จากธรรมชาติของภาษาไทย" ของวีรวัฒน์ อินทรพร (2548)

แก้มซ้ำซ้ำใครต้อง	อันแกมน้องซ้ำเพราะชม
ปลาทุกทุกซอกตรม	เหมือนทุกซอกที่จากนาง
น้ำเงินคือเงินยวง	ชาวพรายช่วงลีล้าอาง
ไม่เทียบเปรียบโฉมนาง	งามเรื่องเรือเนื้อสองลี..."

(เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร, 2554: 18-19)

ตัวอย่างกาพย์เห่ ชำตันเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงพระนิพนธ์สำหรับทรงใช้ในการเห่เรือ เมื่อคราวตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เพื่อทรงนมัสการพระพุทธบาท สระบุรี โดยเนื้อหาพรรณนาถึงภาพธรรมชาติในระหว่างการเดินทาง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเนื้อหาในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* สรรคที่ 12 เป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงการเดินทางไปในป่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงเลือกใช้กาพย์เห่ ในสรรคดังกล่าว เพราะมีความเหมาะสมที่จะพรรณนาภาพของธรรมชาติในระหว่างการเดินทางได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดขนบในการแต่งกาพย์เห่ และทรงดำเนินรอยตามบุรพกวี ดังเช่น *กาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร* และ *กาพย์เห่เรือของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านอกจากพระองค์จะทรงเลือกใช้ประเภทของฉันทลักษณ์ที่มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทยแล้ว ยังทรงเลือกใช้ประเภทของฉันทลักษณ์ให้เหมาะสมกับเนื้อหาของเรื่อง ด้วยทรงคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อเรื่องกับฉันทลักษณ์ที่ต้องมีความสอดคล้องและเหมาะสมกัน อีกทั้งพระองค์ยังทรงใช้ทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตที่เรียกว่า "นาฏกะ" ในการเลือกใช้ประเภทของฉันทลักษณ์ให้เหมาะสมกับบทบาทและสถานภาพของตัวละครอีกด้วย นอกจากนี้ การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ยังมีลักษณะเด่นของฉันทลักษณ์อีกประการหนึ่ง คือ การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

4.1.4 การกำหนดแบบแผนพิเศษของฉันทลักษณ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ไว้อย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็น ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ด้วยพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ การที่พระองค์ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ ทั้งใน ด้านจำนวนคำ ด้านการรับส่งสัมผัสระหว่างบาท ระหว่างบท และระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน ด้านคำเอกคำโท และ ด้านคำครุคำลหุ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างมาตรฐานให้กับฉันทลักษณ์แต่ละประเภท ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความไพเราะแล้ว ยังเป็นแบบอย่างสำคัญที่ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์จะได้ยึดถือเป็นตัวอย่างสืบไป ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของการกำหนดแบบแผนพิเศษของฉันทลักษณ์ร่วมกัน ในภาพรวม 2 หัวข้อ ได้แก่ ด้านจำนวนคำ และ ด้านการรับส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน อย่างไรก็ตามในส่วนของการรับส่งสัมผัสระหว่างบาทและระหว่างบท ด้านคำเอกคำโท และ ด้านคำครุคำลหุ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงรายละเอียดไว้ในบทที่ 3 แล้ว ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจึงไม่ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าว

4.1.4.1 ด้านจำนวนคำ

4.1.4.2 ด้านการรับส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน

4.1.4.1 ด้านจำนวนคำ

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนพิเศษในด้านจำนวนคำของฉันทลักษณ์แต่ละประเภทไว้อย่างเคร่งครัด โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ ฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดจำนวนคำแน่นอน และ ฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดจำนวนคำไม่แน่นอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดจำนวนคำแน่นอน ได้แก่ โคลง กาพย์ และฉันท์ จากฉันทลักษณ์ทั้ง 3 ประเภท มีการกำหนดจำนวนคำไว้อย่างชัดเจน อาทิ โคลง จะมีจำนวนคำครบถ้วนตามแต่ละชนิดของโคลง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โคลงสอง โคลงสาม และโคลงสี่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง โคลงสองสุภาพ

"จอมแมนฟังพรตเจ้า จึงถามเพื่อทราบเค้า
ใครรู้เหตุการณ์ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 10)

ตัวอย่าง โคลงสามต้น

"ฝ่ายสุเทพวิช สิทธิปัญญาเยี่ยมเค้า
ฟั่งสารพระแม่เจ้า ตรัสถาม ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 37)

ตัวอย่าง โคลงสามสุภาพ

"พระมนีนารถ เถลยพจน์เทพไท้
อันมนุษย์โลกไซ้ สุขมั่นเคยมา ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 10)

ตัวอย่าง โคลงสี่สุภาพ

"ทรงธรรมงามรูปเพียง อัศวิน เทพแฮ
ปวงมนุษย์ในดิน ไปสู้
แม้องค์ยอดนารินทร์ ครองคู่ พระฤ
สมยศสมศักดิ์รู้ รักแล้วฤจาง ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 5-6)

ตัวอย่าง โคลงที่มาจากกาพย์สารวิลาสินี (โคลงวิชมาลี)

"ฟังสารสมเด็จให้	ปีตรงค์
จึงพระทูลโยธน์ทูล	ตอบถ้อย
การเล่นพนันตรง	ตามเยี่ยง กษัตร์นา
พระจะทรงดีข้อย	อย่างไร ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ๖)

ตัวอย่างโคลงข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจนตามแต่ละชนิดของโคลง ถึงแม้ว่าโคลงจำนวนหนึ่งที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พระองค์จะทรงเลือกใช้คำคู่ ในตำแหน่งของคำเดี่ยว แต่ทรงนับเป็นหนึ่งคำ เช่น คำว่า โสลก สนั่น สะท้อน สะท้อน อนุ เป็นต้น แต่ก็มิได้ทำให้จำนวนคำนั้นขาดหรือเกินไปแต่อย่างใด ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

"แต่วันบุญโคลกเจ้า	ปถพี
ได้รัตนารี	ยิ่งแก้ว
ปานศักดิ์กับคจี	ลมคู่ กั้นนา
จิตบ่หมองหม่นแผ้ว	ผ่องเพียงจันทรา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 37)

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพ ข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำคู่ ได้แก่ คำว่า "โสลก" นับเป็น 1 คำ "ปถพี" นับเป็น 2 คำ "รัตน" นับเป็น 2 คำ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ถือว่าพระองค์ทรงใช้คำที่ครบถ้วนตามรูปแบบของฉันทลักษณ์ประเภทโคลง มิได้ส่งผลให้จำนวนคำเพิ่มขึ้นหรือลดลงแต่อย่างใด ดังที่ พระยาอุปกิตศิลปสาร (2541: 353) ได้กล่าวถึงคำหรือพยางค์ที่ใช้ในฉันทลักษณ์ไว้ดังนี้ "อนึ่ง การจัดคำในตำราฉันทลักษณ์ มิได้

นับว่าพยางค์หนึ่งตามอักขรวิธีเป็นคำหนึ่งเสมอไป ท่านมักถือเอาคำหนัก (ครุ) คำเบา (ลหุ) เป็นเกณฑ์ บางทีพยางค์เบา 2 พยางค์ ท่านนับเป็นคำหนึ่งก็ได้ เช่น ภริยา นับเป็น 2 คำ หรือพยางค์เบา 3 คำ นับเป็น 2 คำก็ได้ เช่น สุริยะ นับเป็น 2 คำ เป็นต้น ถือเอาความเหมาะสมจะเป็นเกณฑ์"

ฉันทลักษณ์อีกประเภทหนึ่ง คือ กาพย์ ได้แก่ กาพย์ยานี

11 กาพย์ฉับ 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 จำนวนคำในกาพย์แต่ละชนิดจะมีครบถ้วนตามฉันทลักษณ์นั้น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง กาพย์ยานี 11

ตัวอย่าง กาพย์ฉับ 16

"ฝ่ายว่าพระนลทรงธรรม์
พิศโฉมแจ่มจันทร์
ธิดาวิทรภฤธร
ซึ่งสถิตสถานสถาวร
อยู่กลางระหว่างสขีคณา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 16)

ตัวอย่าง กาศ์สร้างคนางค์ 28

	"ฟังพระเสาวนีย์	แห่งทมนันตี	อรรคราชชยา
จิ่งวาร์ชไณย	ไหว้ราชกานดา	สารถีราชา	ทูลลาออกไป
	สู่ที่ศาลา	ลูกขุนสภา	อมาตย์วุฒิวัย
จิ่งเล่าแกลง	แจ้งการณฺ์ขานไซ	ตามทีอโรไทย	ได้ตรัสลั้งมา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 50)

ตัวอย่างฉันทลักษณ์ประเภทกาศ์ ข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนด้านจำนวนคำไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจน นอกจากนี้ในส่วนของฉันท์ อันได้แก่ อินทริวิเชียรฉันท์ 11 กุขงคประยาตฉันท์ 12 และ วสันตติลฉันท์ 14 มีจำนวนคำตามรูปแบบของตำแหน่งคำครุคาลหุ ดังตัวอย่างว่า

ตัวอย่าง อินทริวิเชียรฉันท์ 11

"อ้าแม่นาถใจ	อระไซร์อะนาถา
แต่รูปฤโคภา	สุพิลาศพิไลยนวล
ราววิฑูไสแสง	กละแฝงณเมฆมวล
แม้งขยายถ้วน	วจะเค้าคตีไซ
พิศรูปลิเทียมเท	วะสุดาสุราลัย
พิศภูษะณาไซร์	มละลื้นสุราภรณ
ไร้เพื่อนจะช่วยตัว	ฤปกล้นรากร
งามแม่นอมรพร	สุประภาประไพศรี ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1 หน้า 113)

ตัวอย่าง ฤชงคปรยาตฉันท์ 12

"พระรูปทรงธมิตแมก	ก็เพื่อพิชิตนุนี้
ประสงค้ให้ชนาซี	มีรู้จักพระทรงธรรม์
และผู้ใดในใจโหด	ประสารโทษทุกข์สรรพ
ทะเลายสุขพระนลอัน	มหายศะภุสลาย"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1 หน้า 124)

ตัวอย่าง วสันตติลกฉันท์ 14

"ครานันพระนางวิมลคักดี	สุวพักตระไภมี
พึงสารองค์พระชนนี	ธกีนอบเฉลยไซ
ข้าเป็นมนุษย์และนिरสุข	พหุทุกข์สติดใจ
เพื่อภักดีจิตตะปมีไหว	บมิเหิมสุภรรดา
เลี้ยงชีพมสาธูกระเกื้อ	เพราะวะเชื้อสุชาตา
รับใช้อะไรบมิระอา	จระอยู่ถตามถวิล..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1 หน้า 114)

ตัวอย่างฉันท์ ข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำภายในฉันท์ แต่ละชนิดไว้อย่างเคร่งครัด และชัดเจน นอกจากนี้ในกรณีที่เป็นการเป็นคำลหุ พระองค์จะทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีในคำที่ทรงเน้นให้ออกเสียงเป็นคำลหุ เพื่อให้ง่ายต่อการออกเสียงอย่างชัดเจน

การใช้เครื่องหมายวิสรรชนีในการเน้นตำแหน่งของคำลหุในฉันทลักษณ์ประเภทฉันท์ ได้ปรากฏอย่างชัดเจนใน ตำราฉันท์วรรณพฤติ พระนิพนธ์ใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งฉันท์ในอดีตของไทยมิได้มีการใช้เครื่องหมาย

วิสรรชนีย์ในตำแหน่งของคำลหุอย่างชัดเจน โดยจะอาศัยเสียงเป็นหลัก เนื่องจากจำนวนฉันทมิได้มีหลากหลายชนิดดังเช่นในยุคสมัยต่อมา ดังที่ วีรวัฒน์ อินทรพร (2563, 209-210) ได้กล่าวถึง การประวิสรรชนีย์ในคำลหุ ความว่า

"ตำราฉันทวรรณพุดินับเป็นจุดเริ่มต้นของการแต่งฉันทที่แสดงให้เห็นรูปคำครุลหุ ด้วยการประวิสรรชนีย์อย่างชัดเจนในที่ต้องการให้เป็นคำลหุ จึงถือได้ว่าได้สร้างความเคร่งครัดในแก่การแต่งฉันทในสมัยต่อมา ในขณะที่การแต่งฉันทสมัยอยุธยาจะถือเสียงเป็นสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากฉันทมีหลายชนิดมากขึ้น และหลายชนิดมีจำนวนพยางค์ในบาทเท่ากัน เช่น ฉันท 11 และฉันท 12 การกำหนดคณะหรือการเปลี่ยนคำครุลหุแม้เพียงตำแหน่งเดียวก็ทำให้ฉันทเป็นคนละชนิดกัน"

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์ในตำแหน่งของคำลหุ ซึ่งปรากฏในฉันทลักษณ์ประเภทฉันท ทั้ง 3 ชนิด ได้แก่ อินทริเชียรฉันท 11 ฤงคประยาตฉันท 12 และวสันตติลฉันท 14 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อินทริเชียรฉันท 11

"อระไซร์อะนาถา"

"กละแฝงณเมฆมวล"

"วจะเค้าคตีไซ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1 หน้า 113)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์ในคำที่ทรงเน้นให้ออกเสียงเป็นคำลหุ ดังจะเห็นได้จากคำว่า "อระ" "อะนาถา" "กละ" และ "วจะ" ซึ่งการใช้เครื่องหมายวิสรรชนีย์ข้างต้น จะทำให้ง่ายต่อการออกเสียงคำลหุในคำประพันธ์ประเภทฉันท

ภูซงคประยาดฉัณฑ์ 12

"เพราระเหตุพิชตะนุคาน"

"และยามยุทระนากร"

"จะมีไชยกะไพรี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1 หน้า 125)

ตัวอย่างภูซงคประยาดฉัณฑ์ 12 ซ้างตันมีการใช้
เครื่องหมายวิสรรชนีในคำว่ "ตะนู" "ยุทระ" และ "กะ" เพื่อเป็นการเน้นให้ออกเสียงเป็นคำลหุ ใน
ตำแหน่งที่ฉัณฑ์ลักษณะกำหนดไว้ได้อย่างถูกต้อง

วสันตติลฉัณฑ์ 14

"เพื่อกักจิตตะบมีไหว"

"เลี้ยงชีพณสารุกระระเกือ"

"เพราระวะเชื้อสุชาตา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1 หน้า 114)

ตัวอย่างฉัณฑ์ลักษณะซ้างตันแสดงให้เห็นถึงการใช้
เครื่องหมายวิสรรชนีในคำที่ออกเสียงเป็นคำลหุ ดังจะเห็นได้ว่าคำว่ "จิตตะ" "กระระ" และ "วะ"
ซึ่งลักษณะการใช้เครื่องหมายวิสรรชนีในกรณีดังกล่าวยอมทำให้ผู้อ่านคำฉัณฑ์ออกเสียงคำลหุ ใน
ตำแหน่งที่ฉัณฑ์ลักษณะกำหนดไว้ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประภทของฉัณฑ์ลักษณะที่ได้กล่าวมา
ซ้างตัน มีจำนวนคำที่เคร่งครัดและถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน ด้วยเป็นฉัณฑ์ลักษณะที่ถูกกำหนดทั้งใน
ด้านจำนวนคำ ตำแหน่งของคำเอกคำโท และคำครุคำลหุ ถ้าหากมีจำนวนคำที่ขาดหรือเกินไปจากนี้
ยอมทำให้ชนิดของฉัณฑ์ลักษณะนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึง

ทรงกำหนดแบบแผนไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างมาตรฐานให้แก่ฉันทลักษณ์แต่ละประเภทแล้ว ยังเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์จะได้ยึดถือต่อไป

2) ฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดจำนวนคำไม่แน่นอน ได้แก่ ร่ายและกลอน จากฉันทลักษณ์ทั้ง 2 ประเภท ถึงแม้จะมีการกำหนดจำนวนคำไว้อย่างชัดเจน แต่ก็ขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับการนำไปใช้งาน กล่าวคือถ้าหากเป็นการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ถึงแม้ว่าจำนวนคำในแต่ละวรรคจะมีจำนวนที่มากกว่าหรือน้อยกว่าตามรูปแบบของฉันทลักษณ์ที่กำหนดไว้ แต่ถ้าหากยังไม่สิ้นกระแสความที่จะพรรณนาก็มีความยืดหยุ่นให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาได้ ดังนั้นจำนวนคำที่ปรากฏในฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดจำนวนคำไม่แน่นอน ย่อมขึ้นอยู่กับผู้แต่งที่จะกำหนดจำนวนคำให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา ซึ่งส่งผลให้คำประพันธ์นั้นเกิดความไพเราะอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง ร่ายดั้น

"จักขอไซ่ตำนาน เบนนิทานวิจนะ เพื่อจะแจ้งแกล้งความ ตามเหตุเรื่อง
พระนล อันปนอยู่ณที่ คัมภีร์มหาภารตะ คละอยู่ในวันะบรรพ นับเป็นส่วนหนึ่งนั้น อัน
เป็นนิพนธกถา แห่งมหามุณี นามเธอมีประกาศิต กฤษณะไทวปายน ประพนธ์เป้นคำ
ฉันท อันเรียกนามว่าโคลก ประโยคคำสำนวน ล้วนเป้นที่น่าฟัง ทั้งไพเราะเหมาะ
กลอน ศัพท์สุนทรจับใจ ในนั้นไซ่ไร้ไซ่ขาน ว่าตำนานนลนี้ พระมุณีหนึ่งไซ่ไร้ เล่าให้
ปานชพนาถ ผู้นิราศไรรัฐ ชัดเชออยู่กลางป่า เรื่องมีมามากมาย จะบรรยายมากมวล ก็
มิควรที่นี้ ควรที่เพียงยกเอา มาเล่าสังเขปไว้ พอแต่เพียงจักได้ ทราบคดี ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ง)

ตัวอย่าง ร่ายสุภาพ

"ครั้นคำนวณถึงกาล ศุภวารตฤถี ดีทั้งสุรย์จันทร์ เปนวันสรรพวิเศษ จึง
ภูธรเศร์ ภิมราช ให้ป่าวประกาศทุกขอบซันท์ อัญเชิญปวงมหิบาล มาในงานสมมพร
ทราบสุนทรราชสาสน ปัดพิบาลทั้งน้อยใหญ่ หลุ่ตยต่างก็หรรษา เหตุว่าต่างผูกสมัค
ต่างจงรักมารศรี ทมยันตีโถมเฉลา ทวยลูกเจ้าทุกบ้านเมือง รู้เรื่องแล้วจึงรีบไป พร้อม
อยู่ในพระโรงธาร อันตระการด้วยเสาล้อม พร้อมกนกสีสลับ รับคูลาเลิศสุวรรณ ลาย
ล้วนสรรแต่ยอดงาม ยามนฤบาลทั้งหลาย เยื้องกรายเข้าสู่ที่ ล้วนแต่มีรูปสง่า ดั่งมหา
สิงห์ทรงกำลัง ต่างองค์นั่งลงเหนืออาสน์ อันเขาได้ลาดเรียบร้อย..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 29)

ตัวอย่าง ร่ายยาว

"จึงให้พรแต่พระภูบดี และเทวีผู้เสนาหา ให้มีรัตนกัญญาอดนงคราญกับกุมาร
อีกสาม ล้วนงามพูนพระยศ นางปรากฏนามมี ทมยันตีมิชวิญ สามกุมารนั้นได้นาม
นิยม ว่าทมทานต์และทมน ทรงคุณล้นเลิศดี มีกำลังเรี่ยวแรง ยอดกำแหงแก้วกล้า
เจ้าหล้าแสนเปรมฤทัย เพราะได้บุตรทั้งหลาย นั้นแล ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 2)

ดังจะเห็นได้จากฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ทั้ง 3 ชนิด
ได้แก่ ร่ายสั้น ร่ายสุภาพ และร่ายยาว ในส่วนของร่ายสั้น มีจำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ที่ 5 คำ ในส่วน
ของร่ายสุภาพ มีจำนวนคำในแต่ละวรรคตั้งแต่ 5 - 8 คำ โดยจำนวนคำที่พบมากที่สุดคือ 5 คำ และ
ส่วนของร่ายยาว มีจำนวนคำในแต่ละวรรคตั้งแต่ 4 - 12 คำ โดยจำนวนคำที่พบมากที่สุดคือ 6 คำ
จากฉันทลักษณ์ประเภทร่าย ทั้ง 3 ชนิดข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่ามีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่
ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะร่ายสั้นและร่ายสุภาพ จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ที่ 5 คำเป็นส่วนใหญ่
แต่ในส่วนของร่ายยาว จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่แตกต่างไปจากร่ายทั้ง 2 ชนิดข้างต้น โดยที่ ร่าย
ยาว จะมีจำนวนคำอยู่ที่ 6 คำเป็นส่วนใหญ่ โดยปกติแล้วร่ายยาวจะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มีได้

กำหนดแน่นอน ตั้งแต่ 5 คำ 6 คำ เรื่อยไปจนถึง 12 คำก็มี ดังปรากฏใน *ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก* แต่สำหรับร่ายยาวในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่แตกต่างออกไปจากร่ายยาวทั่วไป เนื่องจากเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ มีวัตถุประสงค์สำหรับการอ่านและเป็นแบบอย่างตำราสำหรับการฝึกแต่งคำประพันธ์ จำนวนคำในแต่ละวรรคจึงมีการกำหนดรูปแบบอย่างเป็นระเบียบชัดเจนและสม่ำเสมอ โดยแตกต่างไปจากร่ายยาว ทั่วไปที่ส่วนใหญ่มักจะใช้สำหรับการสวดหรือการแห่ ซึ่งต้องอาศัยการท่องจำเป็นหลัก จำนวนคำในแต่ละวรรคจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามีจำนวนคำในแต่ละวรรคมากและมีการเล่นสัมผัสในหลายตำแหน่ง ย่อมทำให้เกิดความง่ายต่อการจดจำและสร้างความไพเราะในการสวดหรือการแห่อีกด้วย

ฉันทลักษณ์อีกประเภทหนึ่ง คือ กลอนเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่มีได้กำหนดจำนวนคำไว้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าในตำราแต่งกลอน เช่น *หลักภาษาไทย (ภาคฉันทลักษณ์)* ของพระยาอุปกิตศิลปสาร จะมีการกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคไว้อย่างชัดเจน ดังความว่า "ในบทหนึ่ง ๆ จัดเป็น 2 วรรค เรียกวรรคสลับ วรรครับ (ในบาทเอก) และวรรครอง และวรรคส่ง (ในบาทโท) และในวรรคหนึ่ง ๆ นั้นบรรจุคำตั้งแต่ 6 คำ ถึง 9 คำ เป็นอย่างมาก กลอนคำร้องมักใช้ 6-7 หรือ 8 คำ หรือ 9 คำเป็นพื้น และกลอนอ่านเล่น เช่นกลอนสุภาพหรือกลอนเสภา มักใช้ 8 คำหรือ 9 คำเป็นพื้น โดยมากนิยม 8 คำเป็นเกณฑ์ จึงเรียกว่ากลอนแปด" (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2541: 359) แต่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้แต่งที่จะสรรคำให้เหมาะสมกับการนำไปใช้งาน และก่อให้เกิดความไพเราะให้กับคำประพันธ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง กลอนบทละคร

"นี่แน่เกศนึ่งเยาว์	ตัวเจ้าไหวพริบทุกสิ่งสรรพ
จงไปสืบสาวข่าวนาพลัน	ร่ำพ่าห์ผู้้นั้นคือผู้ใด
โน่นแน่เขานั่งอยู่บนรถ	เจ้าเห็นปรากฏอยู่หรือไม่
คนรูปพิการนั้นเปนไร	แขนสั้นนั้นไซ้ไรเห็นฤยัง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 39)

ตัวอย่าง กลอนเสภา

"ครานั้นเกศินีศรีสมร	ฟังสุนทรพจนาสารถี
สังเกตเห็นกิริยาท่าที	แห่งภูมิบุญโคลกฏษา
จึงลากลับเข้ายังในวังราช	บังคมบาทแม่อยู่หัวสุดสง่า
แล้วจึงทูลแถลงแจ้งกิจจา	ทุกสิ่งสารพัดสิ้นที่ยินยล ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 50)

ตัวอย่าง กลอนเพลงยาว

"ถึงแม่ยามชอกช้ำระกำใจ	สตรีใดเชื่อเลิศเสริฐสมร
ย่อมรู้จักข่มตนและทนร้อน	จึงบังอรถึงฟ้าสุราลัย
ถึงแม่ผิวทิ้งไปด้วยใจโฉด	หล่อนจะโกรธภรรดาก็หาไม่
อันหญิงดีอยู่ดีไม่มีภัย	เพราะความดีคุ้มได้ตั้งเกราะทอง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 14)

กลอน ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ได้แก่ กลอนบทละคร กลอนเสภา และกลอนเพลงยาว โดยฉันทลักษณ์ประเภท กลอน ทั้ง 3 ชนิดดังกล่าวมีลักษณะเป็นกลอนสุภาพ โดยกลอนแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันในด้านการขึ้นต้นและลงท้ายบทเท่านั้น แต่ในด้านของจำนวนคำมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีจำนวนคำในแต่ละวรรคตั้งแต่ 6 - 9 คำ โดยจำนวนคำที่พบมากที่สุดคือ 8 คำ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าสาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดจำนวนคำในฉันทลักษณ์ประเภทกลอน ทั้ง 3 ชนิดให้อยู่ในจำนวน 8 คำ พระองค์อาจจะทรงคำนึงถึงจังหวะของคำ เพราะการกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคย่อมมีผลต่อความไพเราะของคำประพันธ์ชนิดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำประพันธ์ประเภทกลอน นอกจากจะต้องสรรคำหลากคำให้มีความหมายและเกิดความไพเราะแล้ว การกำหนดจำนวนคำยังเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความไพเราะอีกประการหนึ่งด้วย

อนึ่ง การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนพิเศษในด้านจำนวนคำของฉันทลักษณ์ประเภทกลอน ในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าพระองค์อาจจะทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับความเหมาะสมของจำนวนคำที่ก่อความไพเราะทั้งรสคำและรสความไปพร้อมกัน โดยทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคอย่างเหมาะสมให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหากับฉันทลักษณ์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกับวรรณคดีของไทยในอดีตที่แต่งขึ้นโดยใช้ ฉันทลักษณ์ประเภทกลอน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

"เมื่อนั้น	องค์ศรีปัตทราได้ทราบสาร
นั่งนึกตรึกดูก็แจ้งการ	จะมีครรรภ์กุมารเป็นมันคง
พระเร่งเกษมสันต์พระราช	สมถวิลจินดาตั้งประสงค
พอรุ่งรางสว่างแสงสุริยง	ก็อ่าองค์ทรงเครื่องรุจี
เสด็จออกยังท้องพระโรงคัล	นั่งเหนือแท่นสุวรรณจำรัสศรี
แล้วเล่าความนิมิตเทวี	แกไทรเฒ่าทั้งสี่ทันใด ฯ"

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546: 9)

ตัวอย่าง บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

"บัดนั้น	บรรดาพวกพหลพลไพร่
ไต่ตามหานายสบายใจ	ถือกิ่งไม้ร้ายต่างทางนกลง
บ้างทำทีไ่ลวดอวดกันเล่น	นี่แน่ดูก็จะเป็พวกไม้สูง
บ้างกลัวตักต้องคลานวานเพื่อนจง	ข้ามไปได้ทั้งฝูงวานร ฯ"

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553: 11)

ตัวอย่าง เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

"ครานั้นนายกลอยกับยายสาย ไม่รู้แยกคายขุนช้างว่า
 หลงไหลแต่จะได้เงินตรา ก็รับคำอำลามาทันใด
 สองยายอาบน้ำแต่งตัว ทาแป้งหวีหัวนุ่งผ้าใหม่
 ขุนช้างเลือกหาข้าไทย ที่ไว้เนื้อเชื่อใจแต่ก่อนมา..."

(กรมศิลปากร, 2513: 234)

ตัวอย่างกลอนบทละครและกลอนเสภา ข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีจำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ที่ 6-9 คำ แต่โดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่วรรคละ 8 คำ ซึ่งสอดคล้องกับกลอน ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์และกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ที่ 8 คำ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า การที่พระองค์ทรงกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ที่ 8 คำ เป็นจังหวะของการอ่านบทประพันธ์ที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไป โดยที่มีการแบ่งช่วงในการอ่านคำประพันธ์เป็น 3 / 2 / 3 นอกจากนี้การกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคยังมีส่วนสัมพันธ์กับการกำหนดตำแหน่งของการรับส่งสัมผัสอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการกำหนดแบบแผนพิเศษในด้านจำนวนคำ ทั้ง 2 ประการที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าว โดยทรงคำนึงถึงความยืดหยุ่นและความเหมาะสมระหว่างจำนวนคำกับการนำบทประพันธ์ไปใช้งานมากกว่าที่จะทรงกำหนดจำนวนคำให้ตายตัวตามรูปแบบของฉันทลักษณ์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นกลวิธีการสร้างความไพเราะให้กับบทประพันธ์ร้อยกรองอีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ที่จะได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป นอกจากลักษณะเด่นในด้านจำนวนคำ ของฉันทลักษณ์แต่ละประเภท ซึ่งส่งผลให้ฉันทลักษณ์ที่พระองค์ทรงกำหนดแบบแผนไว้มีลักษณะเด่นแล้ว ด้านการรับส่งสัมผัส ภายในฉันทลักษณ์แต่ละประเภทที่พระองค์ทรงกำหนดแบบแผนไว้อย่างชัดเจน ยังส่งผลให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งด้วย ดังผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

4.1.4.2 ด้านการรับส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน

จากประเด็นก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการกำหนดแบบแผนพิเศษของฉันทลักษณ์ร่วมกัน ด้านจำนวนคำ ที่ปรากฏในฉันทลักษณ์แต่ละประเภท อันแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนพิเศษในด้านดังกล่าวไว้แล้ว ซึ่งเป็น การสร้างมาตรฐานให้กับฉันทลักษณ์และเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป

นอกจากนี้ การกำหนดแบบแผนพิเศษของฉันทลักษณ์ร่วมกัน อีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ของพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล คำหลวง* คือ การรับส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน กล่าวคือ ฉันทลักษณ์แต่ละประเภทที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์มีจำนวนหลากหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งเนื้อหาในบางสรรคที่พระองค์ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์หลายประเภทรวมกันนั้น เมื่อทรงพระราชนิพนธ์ฉันทลักษณ์ประเภทหนึ่งจบแล้วและทรงพระราชนิพนธ์ ฉันทลักษณ์อีกประเภทหนึ่งขึ้นใหม่ พระองค์จะทรงมีการรับส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกันหรือที่เรียกว่า การร้อยโคลง⁷ จากการศึกษาพบว่าลักษณะของ *การร้อยโคลง* ปรากฏโดยตลอดพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล คำหลวง* ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความเคร่งครัดในกลวิธีดังกล่าวและทรงกำหนดไว้เป็นแบบแผนอย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง โคลงสี่สุภาพและร่ายยาว ต่อไปนี้

⁷ การร้อยโคลง คือ การรับส่งสัมผัสระหว่างโคลงกับโคลง โดยที่มีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของโคลงบทก่อนไปยังคำที่ 1-3 ของบาทหน้าในโคลงบทต่อไป ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า "การร้อยโคลง" เพื่อกล่าวถึงการรับส่งสัมผัสในคำประพันธ์ทุกประเภท ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน กล่าวคือ การร้อยโคลง ในความหมายที่ผู้วิจัยเลือกใช้มีได้จำกัดอยู่ในฉันทลักษณ์ประเภท โคลง เท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงฉันทลักษณ์ประเภทอื่นด้วย นอกจากนี้ในกรณีที่มีการรับส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน เช่น ร่าย กับ โคลง ฉันท์กับกาพย์ หรือกาพย์กับกลอน เป็นต้น ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า "การร้อยโคลง" เพื่ออธิบายลักษณะของการรับส่งสัมผัสดังกล่าวต่อไป

โคลงสี่สุภาพ

"แต่นั้นเยาวลักษณ์น้อย	นาเรศวร์
ชายอื่นจักไม่เจตน	จิตต้อง
ผูกสมครักกันฤเบศวร์	บพิตร โสดาล
หวังสนิทชิดห้อง	ห่างแล้ไคยัน ฯ

ร่ายยาว

"...ฝ่ายทรงธรรม์นฤบดี พึงวาที่หงส์ฉลาด ภูวนาทชอบเหตุทัย ปลอดภัยไปดั่งปรารถนา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 4)

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าการรับส่งสัมผัสระหว่าง ฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน ดังนี้ มีการรับส่งสัมผัสในคำสุดท้ายของโคลงสี่สุภาพ คือคำว่า "ยัน" ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคแรกใน ร่ายยาว คือคำว่า "ธรรม์" หรือในกรณีระหว่าง กาพย์ฉับ 16 และวสันตดิถีฉันท 14 ดังตัวอย่างว่า

กาพย์ฉับ 16

ชายนันซัดเซเรไคล	แทบทั่วพื้นไผ
เพราะอกประหนึ่งอัคคี	
จะพักแห่งใดก็ดี	สุขคงบมี
เพราะทุกข์คงท่วมวิญญา	
แม้นอนก็ไม่เต็มตา	เพราะชายนันมา
รู้ลึกว่าตนสามาญ	

วสันตดิถีฉัตร 14

นางนันทิตามบุรุษเลขา	จรเข้าพนาสามนต์
ชายชู้ก็ทิ้งสุมะนะมาลย์	ภาวะเจ้าจะทนไหว
เอกายุพาฤกษ์จะหลง	เพราะพะวงมิเคยไพร
อดอยากและยากมะนะไฉน	ภาวะเจ้าจะยังชนม์
ในป่าฤทธารุณะถนัด	พหุสัตว์ก็ลับสน
ไอ้หล่อนลิฬะติวิกล	มะละได้มีไยดี ๆ

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 133-134)

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าการรับส่งสัมผัสระหว่าง ฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน ดังนี้ มีการรับส่งสัมผัสในคำสุดท้ายของกาพย์ฉบับ 16 คือคำว่า "มาญ" ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในวสันตดิถีฉัตร 14 บทต่อไป คือคำว่า "สามนต์" โดยที่ลักษณะการรับส่งสัมผัสระหว่างคำประพันธ์ต่างประเภทกันปรากฏตลอดพระราชนิพนธ์ อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นและความเคร่งครัดที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนไว้ในฉันทลักษณ์ที่ทรงเลือกใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของฉันทลักษณ์แล้ว ยังส่งผลให้เกิดความไพเราะในคำประพันธ์อีกด้วย

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนพิเศษในด้านการรับส่งสัมผัสระหว่างฉันทลักษณ์ต่างประเภทกัน ไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจน เพื่อให้เกิดมาตรฐานของฉันทลักษณ์ด้วยพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตำราสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป นอกจากนี้จะเป็นการสร้างมาตรฐานด้านฉันทลักษณ์แล้ว ยังส่งผลให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีความไพเราะอีกประการหนึ่งด้วย

ดังนั้นจากการศึกษาลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ได้แก่ การใช้คาถาประกอบคำประพันธ์ การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา และการกำหนดแบบแผนพิเศษของ ฉันทลักษณ์ แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนในด้านดังกล่าวไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างมาตรฐานให้กับฉันทลักษณ์แต่ละประเภทแล้ว ยังเป็นการแสดงแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป นอกจากนี้ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วนั้น ยังมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ คือ กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

4.2 กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์

จากการศึกษาลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ในหัวข้อที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดงวิธีการใช้ฉันทลักษณ์ไว้เป็นแบบแผนอย่างชัดเจนด้วยพระวิริยอุตสาหะที่ทรงรวบรวมประเภทของฉันทลักษณ์ให้สมบูรณ์ที่สุดและเป็นฉันทลักษณ์ที่มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทย ตลอดจนทรงกำหนดแบบแผนทั้งในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส คำเอกคำโท คำครุคำลหุ และลักษณะความเหมาะสมระหว่างฉันทลักษณ์กับเนื้อหา โดยพระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด เนื่องจากทรงมีพระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป นอกจากนี้ ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว ยังมีประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* อันแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและความเอาพระราชหฤทัยใส่ในด้านการประพันธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึง กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

4.2.1 การสร้างความไพเราะด้านเสียง

4.2.2 การสร้างความงามด้านคำ

4.2.3 การสร้างความงามด้านเนื้อความ

4.2.1 การสร้างความไพเราะด้านเสียง

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความไพเราะด้านเสียง 2 ประการ ดังนี้

4.2.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสสระ

4.2.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ

4.2.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสสระ คือ เสียงสัมผัสระหว่างคำที่มีพยัญชนะต้นต่างกันประสมสระเดียวกัน เช่น *นะ กับ จะ ตี กับ ศรี แล กับ แข* เป็นต้น ถ้ามีตัวสะกดต้องเป็นตัวสะกดมาตราเดียวกัน เช่น *รัก กับ มัถ์ เดิน กับ เพลิน ท่าง กับ ร้าง* เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 451)

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปรากฏลักษณะของการเล่นเสียงสัมผัสสระ 3 ลักษณะ ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสสระต้นวรรค การเล่นเสียงสัมผัสสระกลางวรรค และการเล่นเสียงสัมผัสสระท้ายวรรค ซึ่งลักษณะดังกล่าวปรากฏในฉันทลักษณ์ทุกประเภทดังต่อไปนี้

1) **การเล่นเสียงสัมผัสสระต้นวรรค** คือ การเล่นเสียงสัมผัสสระในตำแหน่งต้นวรรค ประมาณคำที่ 1-2 ของวรรค จากการศึกษาราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล คำหลวง* พบลักษณะดังกล่าวจำนวนไม่มากนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วสันตดิถีกัณฑ์ 14

"พรากรจากพระสามิวรเศรษฐ	ฐะนเรศร์นเรนทร์สุร
พรากรสองดไยยะปิยพุล	พิศวาสย์จะขาดใจ
อันผู้จะฟังฤกษ์นิราศ	จะอนาถณถิ่นไพร
ไอ้หวาดขยาดฉนวนะภัย	พหุพาละมากมี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 109)

"...แม่นางพญาจะอนญาต	และประสาธะสมจิต
ข้าจึงจะปลงมนะสถิต	ณนิวาศะวงใน
แต่แม่มียอมประดู่จะขอ	จะมีรอฤอาไศรย
ขอลาพระมาตุระคระไล	และประเวศณไพรลาภณ์ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 118)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสสระในคำว่า "พรากรจาก" และ "แต่แม่" ซึ่งจะเห็นได้ว่าตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสสระดังกล่าวปรากฏอยู่ในตำแหน่งต้นวรรคของคำประพันธ์

2) การเล่นเสียงสัมผัสสระกลางวรรค คือ การเล่นเสียงสัมผัสสระในตำแหน่งกลางวรรค ประมาณคำที่ 3-4 ของวรรค จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่าการรับส่งสัมผัสในตำแหน่งกลางวรรคมีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากการรับส่งสัมผัสในตำแหน่งดังกล่าวทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะยิ่งขึ้น กล่าวคือถ้าหากมีการแบ่งจำนวนในแต่ละวรรคที่มี 8 คำ ออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ 3 / 2 / 3 จะเห็นได้ว่าในตำแหน่งกลางวรรคจะเป็นตำแหน่งที่มีความเหมาะสมที่จะทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะ เมื่อมีการเล่นเสียงสัมผัสในตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งเป็นการรับจังหวะคำจากต้นวรรคมาสัมผัสกับคำในตำแหน่งกลางวรรค และส่งสัมผัสคำไปยังตำแหน่ง

ทำยวรรค โดยลักษณะเช่นนี้จะส่งผลให้คำประพันธ์ในวรรคมีจังหวะที่สั้นไหลก่อก่อให้เกิดความไพเราะ เป็นอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ร่ายยาว

"...จึงองค์นรินทรปิ่นนิษั เสด็จรีบรัดแล่นไป ไล่ปักษีวิมลเอนตร์ ทรงเดชจับไว้ได้หนึ่ง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 3)

"...พะเอินผันผายกระทั่ง ยังเมืองแมนแดนอินทร์ หนึ่งคือมุนินทร์นารถ หนึ่งพระบรรพต
กล้า เปนมหาราชทั้งสอง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 9)

"...พอพระมุนีนารถ เฝยพจน์หมดถ้อยลง พะเอินองค์โลกปาลา มาพร้อมด้วยพระอัคนี ต่างมี
อานุภาพถนัด..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 11)

ตัวอย่างคำประพันธ์ร่ายยาว ข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเล่นเสียง สัมผัสสระในคำว่า "นรินทรปิ่น" "แมนแดน" และ "พจน์หมด" ซึ่งการเล่นสัมผัสดังกล่าวปรากฏอยู่ใน ตำแหน่งกลางวรรคของคำประพันธ์

กาพย์ยานี 11

"อ้าจอมศิริราช	สูงผงดแห่งสิงขร
หลายยอดระยับยอน	เยือนยั่วฟ้าน่ายินดี
มโนทรก้อนหินสรรพ	ลีระยับสลบสี
สูงล้ำจ้ำจาดรี	ชี้สวรรค์อันพึงหมาย
นานาโลหธาตุ	ล้วนปลาตเหลือบบรรยาย
อีกแก้วแพรวพรรณราย	หลายแก้วหลากมากมวลมี..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 84)

ตัวอย่างกาพย์ยานี 11 ข้างต้นปรากฏคำเล่นเสียงสัมผัสสระในคำ
ว่า "ฟ้าน่า" "ยับสลบ" "ล้ำจ้ำ" "สวรรค์อัน" "แก้วแพรว" และ "หลากมาก" ซึ่งการเล่นเสียงสัมผัสสระ
ดังกล่าวอยู่ในตำแหน่งกลางวรรคของคำประพันธ์

กาพย์ฉบง 16

"...โอ้อครานี้เหลือพะวง	ทิ้งไว้ให้หลง
พระองค์มาทอดทิ้งไฉน	
อยู่เดียวอนาถหวาดใจ	จะเหลียวพียงใคร
ในป่าระหงตงดอน	
อ้าพระองค์เอกอติศร	ทรงธรรมสุนทร
ธรรมะปมีละเลย..."	

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 69)

ภาพย์ฉบับ 16 ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสสระในคำว่า "อนาถ
หวาด" และ "หงดง" โดยการเล่นสัมผัสดังกล่าวปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางวรรค

ภาพย์สุรางคนางค์ 28

	"ครวญพลงนางแก้ว	หยุดยทวมแล้ว	ด้วยโคกเหลือตรา
ประหนึ่งไฟฟอน	ร้อนรุมอรุรา	โอ้อนิจจา	ทุกขาทวี
	นิมนถุมล	วังกเวียนวน	หาพระสามมี
โรทรำกำสรวล	คร่ำครวญโคเกี	ทุกซ์ทวมฤดี	อึงมีไปมา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 71)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสสระในคำว่า
"พลงนาง" และ "รำกำ" ซึ่งปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางวรรคของคำประพันธ์ดังกล่าว

กลอนบทละคร

"รถเลื่อนเคลื่อนไปในวิถี	สดศรีวิไลราวหงส์
พอเวลาสายัณห์ตะวันลง	ก็ตรงหน้าวิทรรศกเวียงไชย ฯ
บัดนั้น	ฝ่ายนายประตู่ใหญ่
เห็นท้าวฤๅษณ์นั้นไซ้	มาใกล้จะถึงธานี
แบ่งปันกันอยู่ระวังการ	แทบที่ทวารกรุงศรี
ตัวนายไปเฝ้าจอมบุรี	เพื่อทูลคดีเหตุการณ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 34)

จะเห็นได้ว่ากลอนบทละคร ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสสระในคำ
ว่า "เลื่อนเคลื่อน" "ลาสา" และ "บรรณนั้น" ซึ่งปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางวรรคของคำประพันธ์

กลอนเสภา

"ครานั้นเกศินีศรีสมาน	รับบรรทมจึงบังคมประนมไหว้
ทูลลาทมนันตีศรีวิไล	รีบคลาไคลไปอีกครั้งตามลั้งนาง
ลั้งเกตตูกิริยานายม้านั้น	นฤมลจำไว้ได้ทุกอย่าง
ทุกท่วงทีกริยาท่าทาง	สาวสุรางค์ก็รีบกลับคืนมา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 46)

ตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการเล่นเสียงสัมผัสสระ
ในคำว่า "นีศรี" "ตีศรี" "ไคลไป" "ไว้ได้" และ "ยาท่า" โดยปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางวรรคของบทร้อย
กรองดังกล่าว

กลอนเพลงยาว

"อันเมียดีควรที่จะเคียงฝั้ว	และฝากตัวฝากใจมิให้ห่าง
เพื่อฝั้วรักรักษาภรรยาพลาง	ถ้วนทุกอย่างคำจุนอดหนุนกัน
อ้าพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์กำแหง	มิเสียแรงทรงธรรมล้ำหั้นต์
ขาดน้ำที่ทั้งสองของสำคัญ	ไม่คำจุนเมียขวัญไม่มาครอง
เสียแรงเคยขึ้นชื่อกว่าปราชญ์	เขี้ยวฉลาดรู้ดีไม่มีสอง
อีกเมตตาแก่ข้าทูลล่อง	ชนทั้งผองชมให้ว่าใจดี
ไหนเล่าละเลยทำเฉยอยู่	ฤพระรู้ว่าเมียเสียราศี
เมื่อนี้สิ้นวาศนาบารมี	พระบตีจึงสลัดตัดอาลัย

อ้างอิงพระสมิงมีมนุษย์

ข้านี้สุดแสนฟกหัวอกใหม่

กรุณาข้าบ้างเกิดเปนไร

ไอ้ไหนเรศวรควรปราณี

ข้าเคยฟังพระดำรัสถนัดว่า

ความเมตตาเปนธรรมประเสริฐศรี

ยิ่งกว่าธรรมอื่นอื่นหมิ่นแสนมี

อ่าบดีเมตตาข้าเกิดเออ ๗"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 11)

กลอนเพลงยาว ข้างต้นปรากฏลักษณะของการเล่นเสียงสัมผัสสระในคำว่า "ดีที่" "จุนหนุน" "องค์ทรง" "ธรรมล้ำ" "สองของ" "ชื่อภ" "ตาข้า" "ไต่ใจ" "เลยเฉย" "เมื่อยเสียด" "วาศนาบารมี" "สลัดตัด" "สมิงมี" "ฟกอก" "ศวรควร" "รัสถนัด" "อื่นหมิ่น" และ "ตาข้า" ซึ่งการเล่นเสียงดังกล่าวอยู่ในตำแหน่งกลางวรรคของบทร้อยกรอง

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าคำประพันธ์ประเภทกลอนที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีการเล่นเสียงสัมผัสสระในตำแหน่งกลางวรรคจำนวนมาก อันเนื่องมาจากการเล่นเสียงสัมผัสสระในตำแหน่งดังกล่าวเหมาะสมกับคำประพันธ์ประเภท กลอน ที่มีการแบ่งจังหวะของคำในแต่ละวรรคเป็น 3 / 2 / 3 ซึ่งการเล่นเสียงสัมผัสสระในช่วงกลางวรรคจะส่งผลให้คำประพันธ์มีจังหวะที่ลื่นไหลและต่อเนื่องกัน โดยการรับสัมผัสจากคำในตำแหน่งต้นวรรคไปยังคำในตำแหน่งกลางวรรคและส่งไปยังตำแหน่งท้ายวรรคทำให้คำประพันธ์มีความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง

3) การเล่นเสียงสัมผัสสระท้ายวรรค คือ การเล่นเสียงสัมผัสสระในตำแหน่งท้ายวรรค ประมาณคำที่ 5-6 ของวรรค จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบลักษณะดังกล่าวจำนวนไม่มากนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กลอนเพลงยาว

"...อันชายนั่นดั้นด้นค้นหาหิน นกมันบินโฉบฟ้าต่อหน้าหยาม
 จึงต้องเที่ยวทนทุกข์ทุกโมงยาม แม่งามขำปได้ไกรธสักนาที
 ถึงอย่างไรใจดีหรือใจชั่ว เมื่อเห็นผัวคงเศร้าฤๅดีศรี
 ไอ้ไร้เมืองไร้เครื่องบำเรอดี ทุกข์ทวิหิวโหยโรยแรงเอ๋ย ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 14)

"...ลูกขอประทานอนุญาต จงประศาสน์สิ่งกินน้อยใหญ่
 แก่พราหมณ์สุเทพผู้ไว้ใจ ในที่เฉพาะพระมารดร
 ขอพระแม่อย่าอภิปรายขยายเรื่อง ให้ฤๅเลื่องถึงภิมะทรงคร
 ลูกคิดแก้ไขเหือดความเดือดร้อน พระมารดรโปรดช่วยให้สมใจ
 เมื่อตัวข้าตกระกำลำบาก พบความยากความเข็ญพบเย็นได้
 จนกลับสู่พงศ์พันธุ์แล้วนั้นไซ้ เพราะสุเทพผู้ใหญ่ได้พามา
 ขอให้สุเทพผู้ประเสริฐ ไปโดยมงคลเลิศเชิดสง่า
 กระทั่งนครอยุธยา รับพระนลราชามาพลันเอ๋ย ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 15)

ตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการเล่นเสียงสัมผัสสระ
 ในคำว่า "ฤๅดีศรี" "ไว้ใจ" และ "พามา" โดยปรากฏอยู่ในตำแหน่งท้ายวรรคของบทร้อยกรองดังกล่าว

จากตัวอย่างการเล่นเสียงสัมผัสสระข้างต้นที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง
 พระนลคำหลวง จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการเล่นเสียงสัมผัส
 สระภายในวรรค ซึ่งปรากฏทั้งในตำแหน่งต้นวรรค กลางวรรค และท้ายวรรค โดยตำแหน่งการเล่น

เสียงสัมผัสสระที่ปรากฏมากที่สุด คือ ตำแหน่งกลางวรรค เพราะเป็นตำแหน่งที่ทำให้ บทประพันธ์มีความไพเราะยิ่งขึ้น

4.2.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ คือ เสียงสัมผัสระหว่างคำที่มีพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันประสมสระต่างกัน จะมีตัวสะกดหรือไม่ก็ได้ เช่น พ่าง กับ เพียง วัด กับ วาแท้ กับ ทน คิด กับ ชัด ทิศ กับ ถัด เช่น กับ สรวล เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงสัมผัสอักษรที่เป็นคำหลายพยางค์ด้วย เช่น นเรศ กับ นรา สุมาลย์ กับ สมร เสมอ กับ สมัย เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 451)

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ปรากฏลักษณะของการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ 3 ลักษณะ ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะต้นวรรค การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะกลางวรรค และการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะท้ายวรรค ดังต่อไปนี้

1) การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะต้นวรรค คือ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะในตำแหน่งต้นวรรค ประมาณคำที่ 1-2 ของวรรค จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบลักษณะดังกล่าวจำนวนไม่มากนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพย์สุรางคนางค์ 28

"...ผู้คลุกขี้มอม ทั่วทั้งในห้อง ทั้้นอกชายคา
ไม่แลเห็นองค์ ยงยศราชา ก็ซุดกายา โศการ่าไป..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 71)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะในคำว่า "ทั่วทั้ง" และ "ยงยศ" โดยการเล่นเสียงสัมผัสสระดังกล่าวปรากฏอยู่ในตำแหน่งต้นวรรค

วสันตดิถีกัณฑ์ 14

"ปวงปาปะกรรมะอะกุศล	มนะตลคะนิงดู
ทำไว้กะใครฤก็คณู	บ่มีรู้ณหนหลัง
ด้วยกายะกรรมมนสะพลาด	ฤวะวาจอะลัจจัง
กรรมใดประกอบนะครุยัง	ผะละเกิดผจนผลาญ..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 108)

"พอกูประเวศวนะอริน	ยะก็อันตรายเปน
พอพบพะณิชะคะเหิน	พหุอันตรายา
แต่เดิมลีปวงพณิชะลุช	บ่มีทุกข์ณมรรคา
พอคบตะนุณะลิกมา	คชะร้ายทะลายเขา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 109)

ตัวอย่างวสันตดิถีกัณฑ์ 14 ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ
ในคำว่า "ปวงปาปะ" "วะวา" และ "พอพบพะ" โดยการเล่นเสียงสัมผัสสระดังกล่าวปรากฏอยู่ใน
ตำแหน่งต้นวรรค

ภาพย์ฉบับ 16

"อ้าองค์นิษัรราชา

นาถภรรดา

พระองค์เสด็จหนไหน

มหาราชาทรงไชย

พระอยู่หนใด

พระองค์ผู้อยู่เหนือหัว

อ้าทุลกระหม่อมจอมผ้า

น้องนี้เหลือกลัว

ไหนพระหิ้งกลางดง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 69)

ภาพย์ฉบับ 16 ข้างต้นปรากฏคำเล่นเสียงเสียงสัมผัสพยัญชนะใน
คำว่า "อ้าองค์" และ "น้องนี้" โดยอยู่ในตำแหน่งต้นวรรคของคำประพันธ์ดังกล่าว

กลอนบทละคร

นี่แน่เกศินีงเยาว์

ตัวเจ้าไหวพริบทุกสิ่งสรรพ

จงไปสืบสาวข่าวมาพลัน

ร้ถพ่าห้ผู้้นั้นคือผู้ใด

ไฉนแม่เขานั่งอยู่บนรถ

เจ้าเห็นปรากฏอยู่หรือไม่

คนรูปพิการนั้นเป็นไร

แขนสั้นนั้นไซ้รู้เห็นถุยัง

เออตัวเจ้าตัวดีจึงไปหา

อย่าให้เขาเคืองแค้นคั้ง

ค่อยค่อยพูดจาอย่าตึงตัง

อย่าร้อร้งรับถามเอาความมา

เจ้าผู้ฉลาดอาจปลอม

ให้เขาชอบถูกใจได้นะหว่า

ถามแล้วให้เขาตอบมา

แต่ด้วยวาจาอันสัตย์จริง

ตัวกูไม่วายสงกา

แต่อกข้าเต็มตึกด้วยนีกกริ่ง

หฤทัยสั่นสั่นชั้นยิ่ง	ฤพระนลแน่จรงใคร่แจ้งใจ
แล้วเจ้าจงลองกล่าวสุนทร	คำกลอนซึ่งกุส้งให้
พราหมณ์ปรรรณาทประภาสแล้วไซริ้	ดั่งนี้ที่จะได้เห็นชัด
เจ้าเอวบางจงพลางสังเกตุคำ	จดจำคำตอบให้ถนัด
จงจำแม่นมาสารพัด	ไปเถิดจรงรตรีบไป ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 39)

ตัวอย่างกลอนบทละคร ข้างต้นปรากฏการเล่นเสียงเสียงสัมผัสพยัญชนะในคำว่า "โน่นแน่" "จดจำ" และ "จงจำ" โดยอยู่ในตำแหน่งต้นวรรคของคำประพันธ์ดังกล่าว

2) การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะกลางวรรค คือ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะในตำแหน่งกลางวรรค ประมาณคำที่ 3-4 ของวรรค จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่าการรับส่งสัมผัสในตำแหน่งกลางวรรคมีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากการรับส่งสัมผัสในตำแหน่งดังกล่าวทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กลอนบทละคร

"รถขวัญ	เสียงสนั่นแดนดินได้ยินเสียง
ไพเราะเหมาะหมายคล้ายจำเรียง	ฟังเพียงเพลงเพราะเหมาะใจ
ยินถึงพระยาม้าต้น	ของพระนลทรงฤทธิอดิศัย
อันอยู่ในโรงที่ข้างใน	ก็ดีใจต่างร้องก้องกังวาล
ต่างตัวเรีกร้องลำพองเด่น	ราวกับเห็นพระนลมหาศาล
เห็นม้าท่าเปรมกมลมาลัย	พนักงานต่างคิดฉงนนัก ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 34)

ตัวอย่างกลอนบทละคร ดังกล่าวมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะใน
คำว่า "แดนดินได้" "เหมาะหมาย" "ยินยา" "ก้องกัง" และ "เรีงร้อง" โดยการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ
ดังกล่าวปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางวรรค

กลอนบทละคร

"นี่แน่เกศินีงเยาว์	ตัวเจ้าไหวพริบทุกสิ่งสรรพ
จงไปสืบสาวข่าวมาพลัน	ร่ำพ่าห์ผู้้นั้นคือผู้ใด
โน่นแน่เขานั่งอยู่บนรถ	เจ้าเห็นปรากฏอยู่หรือไม่
คนรูปพิการนั้นเป็นไร	แขนสั้นนั้นไซ้รเห็นถุกยัง
เออตัวเจ้าตัวดีจงไปหา	อย่าให้เขาเคืองแค้นคั่ง
ค่อยค่อยพูดจาอย่าตึงตัง	อย่ารอร้งรีบถามเอาความมา
เจ้าผู้ฉลาดอาจปลอบ	ให้เขาชอบถูกใจได้ชะวา
ถามแล้วให้เขาตอบมา	แต่ด้วยวาจาอันลัศย์จริง
ตัวกูไม่วายสงกา	แต่อกข้าเต็มตึกด้วยนีกกริ่ง
หฤทัยสั้นสั้นชั้นยิ่ง	ฤพระนลแน่จริงใคร่แจ้งใจ
แล้วเจ้าจงลองกล่าวสุนทร	คำกลอนซึ่งกุส้งให้
พราหมณ์บรรณาทประภาษแล้วไซ้	ดั่งนี้ที่จะได้เห็นชัด
เจ้าเอวบางจงพลาถสังเกตุคำ	จดจำคำตอบให้ถนัด
จงจำแม่นมาสารพัด	ไปเถิดจงรัตรีบไป ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 39)

ตัวอย่างกลอนบทละคร ดังกล่าวมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะใน
คำว่า "นีนง" "สืบสาว" "เคื่องแคนคัง" "รอรังริบ" "เต็นตัก" "เจ้าจง" "แม่นมา" และ "รัตริบ" โดยการเล่น
เสียงสัมผัสพยัญชนะดังกล่าวปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางวรรค

กลอนเสภา

"ครานี้ว่าทุกขำเลื่องมา	เห็นนางอินทรเสนาสุตาสวรรค์
อีกกุมารพี่ชายผู้พรายพรรณ	มาพร้อมกันกับนางเกศินี
ลูกขึ้นรับขวัญมิทันช้า	สร่วมกอดกุมาราทองสองศรี
ด้วยความรักเยี่ยงยอดจอตฤดี	เหลือที่จะหักความรักลง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 49)

คำประพันธ์ข้างต้นปรากฏลักษณะการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะใน
คำว่า "กันกับ" "กอดกุ" และ "เยี่ยงยอด" ซึ่งอยู่ในตำแหน่งกลางวรรคของคำประพันธ์

กลอนเพลงยาว

"โอ้นักสกาของข้าเอ๋ย	กระไรเลยตั้นตั้นไปหนไหน
แบ่งเอาผ้าข้าคลุมแล้วคุมไป	ช่างกระไรไม่คิดเมตตากัน
ช่างทอดทิ้งเมียขวัญอันสวาท	ให้นางอนอนร้างกลางไพรสัณฑ์
เมียซื่อตรงจงรักภักดีครั้น	นั่งคอยฝ้าวอยู่นั้นเช่นสิ่งไว้

แสนพุ่มพอกผ่ารวราวไฟผลาญ	ให้ร้อนราญทรวงเร็งเหมือนเพลิงไหม้
หม่แต่ผ้ากึ่งผืนนั้นย่นไว้	พอจะได้ต่างหน้าสวามี
โอวีร์บุรุษมกุฎเกศ	จงสมเพชภรรยาमारศรี
ผู้โคกเศร้าทุกทิวาราตรี	เชิญบดีมาปลอบประโลมนาง"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 10)

ตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะใน
คำว่า "ดั้นดั้น" "พุ่มพอก" "ร้อนราญ" "โคกเศร้า" และ "ทุกทิว" โดยปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางวรรค

กลอนเพลงยาว

"อันเมียดีศวรที่จะเคียงฝั้ว	และฝากตัวฝากใจมิให้ห่าง
เพื่อผัวรักรักษาภรรยาพลาง	ถ้วนทุกอย่างคำจุนอุตหนุนกัน
อ้าพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์กำแหง	มิเสียแรงทรงธรรมล้ำหัตต์
ขาดน่าที่ทั้งสองของล้ำคัญ	ไม่คำจุนเมียดีศวรไม่มาครอง
เสียแรงเคยขึ้นชื่อภวาปราชญ์	เชี่ยวชาญรู้ดีไม่มีสอง
อีกเมตตาแก่ข้าทูลลອງ	ชนทั้งผองชมไ้ทว่าใจดี
ไฉนเล่าละเลยทำเฉยอยู่	ฤพระรู้ว่าเมียดีศวรราศี
เมียดีศวรนี้สัจวาสนาบารมี	พระบดีจึงสลัดตัดอาลัย

อ้างอิงพระสมิงมิ่งมุนษุ	ข้านี้สุดแสนพท้าวอกใหม่
กรุณาข้าบ้างเกิดเปนไร	ไอ้ไหนเรศวรควรรปราณี
ข้าเคยฟังพระดำรัสถนัดว่า	ความเมตตาเปนธรรมประเสริฐศรี
ยิ่งกว่าธรรมอื่นอื่นหมื่นแสนมี	อ่าบดีเมตตาข้าเกิดเออย ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 11)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏลักษณะของการเล่นเสียงสัมผัสสระในคำว่า "รักรักษา" "ที่ทั้ง" "เล่าละเลย" "สมิงมิ่ง" และ "สุดแสน" ซึ่งการเล่นเสียงดังกล่าวอยู่ในตำแหน่งกลางวรรคของบทร้อยกรอง

กลอนเพลงยาว

"...อันชายนั้นตั้งต้นค้นหากิน	นมมันบินโฉบฟ้าต่อหน้าหยาม
จึงต้องเที่ยวทนทุกข์ทุกโมงยาม	แม่งามข้าบได้ไกรธสักนาที
ถึงอย่างไรใจดีหรือใจชั่ว	เมื่อเห็นผัวคงเศร้าฤดีศรี
ไอ้ไรเมืองไรเครื่องบำเรอดี	ทุกข์ทวิหิวโหยโรยแรงเออย ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 14)

"...ลูกขอประทานอนุญาต	จงประศาสน์สิ่งกิจน้อยใหญ่
แก่พราหมณ์สุเทพผู้ไว้ใจ	ในที่เฉพาะพระมารดร
ขอพระแม่อย่าอภิปรายขยายเรื่อง	ให้ฤเลื่องถึงภิมะทรงคร
ลูกคิดแก้ไขเหือดความเดือดร้อน	พระมารดรโปรดช่วยให้สมใจ
เมื่อตัวข้าตกระกำลำบาก	พบความยากความเข็ญพบเย็นได้
จนกลับสู่พงศ์พันธุ์แล้วนั้นไซ้	เพราะสุเทพผู้ใหญ่ได้พามา

ขอให้สุเทพผู้ประเสริฐ

ไปโดยมงคลเลิศเชิดสง่า

กระทั่งนครอยุธยา

รับพระนลราชามาพลันเอย ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 15)

ตัวอย่างกลอนเพลงยาว ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะใน คำว่า "ดั้นดั้น" "เที่ยวทวนทุกซทุก" "หิวโหย" "โรยแรง" "ให้เหือด" และ "พงศ์พันธุ์" โดยปรากฏอยู่ใน ตำแหน่งกลางวรรค

3) การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะท้ายวรรค คือ การเล่นเสียง สัมผัสพยัญชนะในตำแหน่งท้ายวรรค ประมาณคำที่ 5-6 ของวรรค จากการศึกษาพระราชานิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบลักษณะดังกล่าวจำนวนไม่มากนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ร่ายยาว

"...หงส์ก็ร่อนรืลงมา เฉพาะหน้านางคราญ ฝ่ายเขาวมาลัยมิ่งมิตร สถิตท่ามกลางกำนัลใน..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 5)

"...ฟังพจนาทหงส์ทอง ช่างพลอดพร้องจับใจ ดวงหทัยบ่อยู่กับตน เวียนวนใครไฝฝืน ถึงทรง ธรรม์นลราช ผู้เชื้อชาติอาษาไนย..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 8)

ตัวอย่างร่ายยาว ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะในคำว่า "มิ่งมิตร" "พลอดพร้องจับใจ" และ "ไฝฝืน" ซึ่งปรากฏอยู่ในตำแหน่งท้ายวรรคของคำประพันธ์

อินทรวีเชียรฉันท์ 11

"ราววิฑูไสแสง	กละแฝงณเมฆมวล
แม่จขยบถ้วน	วจะเค้าคตีไซ
พิศรูปลิเทียมเท	วะสุดาสุราลัย
พิศภูษณาไซร์	มละสิ้นสุราภณ..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 113)

อินทรวีเชียรฉันท์ 11 ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะในคำว่า "ไสแสง" และ "เทียมเท" โดยการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะดังกล่าวปรากฏอยู่ในตำแหน่งท้ายวรรคของคำประพันธ์

กลอนบทละคร

"...ยถึงพระยาม้าต้น	ของพระนลทรงฤทธิ์อดีคัย
อันอยู่ในโรงที่ข้างใน	ก็ดีใจต่างร้องก้องกังวาท
ต่างตัวเรีงร้องลำพองเด่น	ราวกับเห็นพระนลมหาศาล
เห็นม้าท่าเปรมกมลมาลย์	พนักงานต่างคิดฉงนนัก ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 34)

ตัวอย่างกลอนบทละคร ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะในคำว่า "มลมาลย์" ซึ่งปรากฏอยู่ในตำแหน่งท้ายวรรคของคำประพันธ์

กลอนเสภา

"ครานี้ว่าทุกขำเลื่องมา	เห็นนางอินทรเสนาสุดาสวรรค์
อิกกุมารพี่ชายผู้พรายพรรณ	มาพร้อมกันกับนางเกศินี
ลูกขึ้นรับขวัญมิทันช้า	สรว่มกอดกุมาราทั้งสองศรี
ด้วยความรักเยี่ยงยอดจอตฤดี	เหลือที่จะหักความรักลง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 49)

กลอนเสภา ข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะในคำว่า "พรายพรรณ" และ "สองศรี" โดยการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะดังกล่าวปรากฏอยู่ในตำแหน่งท้ายวรรคของคำประพันธ์

จากตัวอย่างการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะข้างต้นที่ปรากฏใน พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะภายในวรรค ซึ่งปรากฏทั้งในตำแหน่งต้นวรรค กลางวรรค และท้ายวรรค โดยตำแหน่งการเล่นเสียงสัมผัสสระที่ปรากฏมากที่สุด คือ ตำแหน่งกลางวรรค เพราะเป็นตำแหน่งที่ทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะยิ่งขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความไพเราะด้านเสียง 2 ประการ ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสสระและการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ซึ่งตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสดังกล่าวปรากฏทั้งต้นวรรค กลางวรรค และท้ายวรรค โดยตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสที่ปรากฏมากที่สุด คือ ตำแหน่งกลางวรรค ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการที่พระองค์ทรงเล่นเสียงสัมผัสในตำแหน่งกลางวรรค มีความสัมพันธ์กับด้านจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฉันทลักษณ์ประเภทร่ายและกลอน โดยฉันทลักษณ์ประเภทร่าย จะมีจำนวนคำส่วนใหญ่ในแต่ละวรรคอยู่ที่ 6 คำ แบ่งจังหวะของคำได้เป็น 2 / 2 / 2 ส่วนฉันทลักษณ์ประเภทกลอน จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคส่วนใหญ่อยู่ที่ 8 คำ แบ่งจังหวะของคำได้เป็น 3 / 2 / 3 เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสที่ปรากฏมากที่สุด คือ ตำแหน่งกลางวรรค จะเห็นได้

ว่าตำแหน่งดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการแบ่งจังหวะของคำในวรรค กล่าวคือเป็นการรับจังหวะคำ จากต้นวรรคมาสัมผัสกับคำในตำแหน่งกลางวรรค และส่งสัมผัสคำไปยังตำแหน่งท้ายวรรค นอกจากนี้ การเล่นเสียงสัมผัสสระและพยัญชนะที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นคำคู่หรือคำ จำนวน 2 คำสัมผัสกัน เช่น สิง-สู๋ ตั้น-ตัน โศก-เศร้า เลื่อน-เคลื่อน ยอด-จอด เป็นต้น ดังนั้นลักษณะ ดังกล่าวจึงส่งผลให้คำประพันธ์มีจังหวะที่ลื่นไหลและก่อให้เกิดความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง

กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ประเด็นต่อมาคือ การสร้างความงาม ด้าน คำ ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

4.2.2 การสร้างความงามด้านคำ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความงาม ด้านคำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

4.2.2.1 การใช้คำง่าย

4.2.2.2 การใช้คำซ้อน

4.2.2.3 การใช้คำซ้ำ

4.2.2.4 การใช้คำอุทาน

4.2.2.5 การหลากคำ

4.2.2.1 การใช้คำง่าย จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล คำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำง่าย ในการพรรณนาเรื่องราว ดังจะเห็นได้ จากการที่พระองค์ทรงเลือกใช้คำไทย ซึ่งนอกจากจะเป็นคำที่สามารถเข้าใจความหมายได้ทั่วไปแล้วยังส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาของเรื่องได้อย่างชัดเจนและไม่ซับซ้อนจนเกินไป ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างต่อไปนี้

"...พิศวงรูปสิริลักษณ์ ฝ่ายนักสนมกำนัล ก็สรวลสรรพยินดี เร็วรี่ไล่เหล่าวิหค
หงส์ตระหนกก็แยกย้าย ขยายหนีไปในสวนขวัญ นางกำนัลต่างก็วิ่งตาม ส่วนหงส์งาม
ผู้เป็นพญา ซึ่งพระธิดาเธอหวังจับ กลับหน้ามาพาที แต่พระบุตรีมีราช ด้วยพจนาทบ
อำพราง ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 5)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำว่า "เร็วรี่ไล่" และ "วิ่งตาม" จะเห็นได้ว่าคำดังกล่าวเป็นคำง่ายและมีความหมาย ชัดเจน การเลือกใช้คำดังกล่าวเพื่อพรรณนาให้เห็นถึงภาพการเคลื่อนไหวของตัวละคร ซึ่งเนื้อหา ข้างต้นกล่าวถึงตอนนางกำนัลกำลังวิ่งตามจับหงส์ การที่พระองค์ทรงเลือกใช้คำง่าย แต่สามารถสื่อ ความหมายได้ชัดเจนและก่อให้เกิดจินตภาพจึงมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาอย่างยิ่ง

"ครานั้นนางข้าหลวงรับสั่ง รีบไปยังวาทุณสารถี
คอยรอพอผลอเหม่อดี นารีจึงค่อยย่อเข้าไป
เห็นเครื่องคั่นแต่งประจุกกลิ้ง สมถวิลหยิบเอาชิ้นหนึ่งได้
ยังอุนอุนรีบถือติดมือไป ถวายองค์รไทยไม่รอร่า ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 48)

ตัวอย่างข้างต้นอยู่ในตอนที่นางทมยันตีให้นางข้าหลวงไปสืบหาความจริง จากวาทุณสารถี ซึ่งเนื้อหาในตอนดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำว่า "รีบไป" เป็นคำง่าย แต่สื่อถึงภาพการเคลื่อนไหวได้อย่างชัดเจนว่า "นางกำนัลจึงรีบไปทำตามคำสั่ง ของนางทมยันตี" นอกจากนี้ในคำว่า "คอยรอพอผลอเหม่อดี" และ "ยังอุนอุนรีบถือติดมือไป" จะเห็นได้ว่าคำดังกล่าวเป็นคำง่ายสื่อความหมายชัดเจนและมีการเล่นเสียงสัมผัสคล้องจองกัน อีกด้วย ซึ่งนอกจากจะเป็นคำที่แสดงการเคลื่อนไหวและก่อให้เกิดจินตภาพแล้ว ยังทำให้เกิดความไพเราะแก่ บพประพันธ์อีกด้วย

"ครานั้นโหมทมยันตี	ฟังคดีทราบสร้านทุกเส้นขน
จึงตรัสแต่เกศินีนิรมล	เราขอวานอีกหนเกิดเป็นไร
เราอยากพบพระนลวิมลราช	เจ้าและอาจช่วยเราสำเร็จได้
วานไปเฝ้าพระมาตุราชไซรั	และขานไขทุกความตามลั่งมา
ว่าข้าได้ฟังพิศพิณคนัก	สังเกตลักษณว่าทุกแล้วทุกท่า
ข้าแสนพะวงสงกา	คิดว่าเขาคือพระนลผู้ทรงชัย
แต่ว่ารูปร่างกายนั้นผิดแมก	ดูแปลกชวนหลงและสงสัย
แต่ข้านี้เหลือที่จะหักใจ	อยากจะใคร่แลดูประจักษ์ดี..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 50)

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำง่ายในการพรรณนาเรื่องราว ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า **"เราขอวานอีกหนเกิดเป็นไร"** และ **"เราอยากพบ"** เนื้อหาข้างต้นปรากฏในตอนนี้นางทมยันตีสั่งให้นางเกศินีเป็นธุระให้เพื่อพบกับพระนล ซึ่งพระองค์ทรงเลือกใช้คำดังกล่าวว่า **"เราขอวานอีกหน"** แสดงให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรงเลือกใช้คำง่าย แต่แสดงให้เห็นถึงความต้องการของนางทมยันตีได้อย่างชัดเจนที่ต้องขอร้องให้นางเกศินีช่วยเหลือในการสืบเรื่องพระนลอยู่หลายครั้งและคำว่า **"เราอยากพบ"** ซึ่งเป็น คำที่ง่าย มีความหมายชัดเจน และสื่อถึงความต้องการของนางทมยันตีที่อยากจะพบพระนลเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำง่าย ซึ่งนอกจากจะมีความหมายชัดเจนและไม่ต้องตีความให้ซับซ้อนแล้ว ยังเป็นคำที่เหมาะสมกับเนื้อหาในตอนดังกล่าวอีกด้วย อนึ่งผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าพระองค์จะทรงเลือกใช้คำง่ายในกรณีที่ต้องการสื่อความเพื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา ดังจะเห็นได้จากตอนที่นางทมยันตีขอร้องให้นางเกศินีไปสืบความเรื่องพระนล เนื้อหาในตอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของนางทมยันตีที่ต้องพลัดพรากจากพระนล เมื่อมีโอกาสที่จะได้พบกับพระนลอีกครั้ง นางทมยันตีจึงเกิดความร้อนใจที่จะสืบหาความจริงให้ได้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงเลือกใช้คำง่ายในการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครดังกล่าว

เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำง่าย ในฉันทลักษณ์เกือบทุกประเภท ได้แก่ ร่าย โคลง กาพย์ และกลอน เว้นแต่คำประพันธ์ประเภทฉันท ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าฉันทลักษณ์ประเภทฉันท มีการกำหนดตำแหน่งของคำครุคำลหุไว้อย่างชัดเจน การสรรคำเพื่อบรรจุในบทหรือกรองจึงมีข้อจำกัดในเรื่องดังกล่าว ส่งผลให้คำที่ปรากฏในฉันท เป็นคำที่ต้องอาศัยการแปลหรือการตีความหมายเป็นส่วนใหญ่

4.2.2.2 การใช้คำซ้อน คำซ้อน คือ วิธีการสร้างคำชนิดหนึ่ง โดยการ นำคำมูลที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และเป็นคำประเภทเดียวกัน ตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมารวมกัน เพื่อทำให้เกิดคำที่มีความหมายใหม่ ซึ่งอาจจะมีความหมายที่ชัดเจนขึ้น มีความหมายกว้างขึ้น หรือมีความหมายแคบลง โดยคำซ้อน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ คำซ้อนเพื่อเสียง และ คำซ้อนเพื่อความหมาย

จากการศึกษาทวิวิธีการสร้างความงามด้านคำ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่ามีลักษณะของการใช้คำซ้อน ได้แก่ การใช้คำซ้อนเพื่อแสดงอารมณ์และการใช้คำซ้อนเพื่อแสดงภาพ ดังต่อไปนี้

1) การใช้คำซ้อนเพื่อแสดงอารมณ์ เป็นการใช้คำซ้อนเพื่อสื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร เช่น ความรัก ความโกรธ ความเสียใจ ความดีใจ ความหวาดกลัว หรือความประหลาดใจ เป็นต้น เพื่อให้ผู้อ่านมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับตัวละครและเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...ทรงฤทธิ์จิตคงเศร้าหมอง เสียจิตคิดข้อง

คิดขัดอึดอัดทุกข์..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 73)

"แต่ว่าในกาลบัดนี้ โสภุบดี

ทั้งอดทั้งอยากยากกาย

ยามอดอาหารเปนตาย ฤยามระหวย

ระหวยและร้อนอ่อนใจ

ไอ้สมิงมิ่งคนสุรไกร จะได้ผู้ใด

เปนเพื่อนในพงดงดอน"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 73)

ตัวอย่างข้างต้นปรากฏอยู่ในตอนที่นางทมยันตีร้องไห้คร่ำครวญ หลังจากพลัดพรากกับพระนลในป่า โดยนางทมยันตีได้รำพึงรำพันถึงพระนลถ้าหากนางไม่พบ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงเลือกใช้คำซ้อนว่า **"เศร้าหมอง"** และ **"คิดขัดอึดอึด"** เพื่อแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกของพระนลที่โศกเศร้าเสียใจและมีแต่ความอัดอั้นอึดอัดอยู่ในใจเมื่อนางทมยันตีไม่พบ และคำว่า **"ระหวยระหวย"** และ **"พงดงดอน"** แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของนางทมยันตีที่มีต่อพระนล ถ้าหากพระนลหานางทมยันตีไม่พบ พระนลคงจะ **"ระหวยระหวย"** มีความยากลำบากในการหาอาหารเพื่อดำรงชีวิตและไม่มีเพื่อนในระหว่างการเดินทางใน **"พงดงดอน"** ซึ่งความเป็นจริงแล้วต้องเป็นหน้าที่ของนางทมยันตีในการปรนนิบัติพุดูแลพระนล ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คำที่พระองค์ทรงเลือกใช้จะเป็นคำซ้อนเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างชัดเจนแล้ว ยิ่งก่อให้เกิดความไพเราะให้กับบทประพันธ์อีกด้วย

"...คิดถึงองค์ทรงศักดิ์ผู้รักยิ่ง นางยอดมิ่งหม่นหมองไม่ผ่องศรี

สิ้นพลงทางเผยพระวาที แแต่ นางเกศินีงเยาว์..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 48)

"...ครั้นนางลองทรงชิมซึ่งอาหาร ที่ข้าหลวงนงคราญนำมาให้

นางร้องกรีดหวีดขึ้นด้วยทันที

ว่าสุตราชนั้นไซ้รคือพระนล..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 48)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏอยู่ในตอนที่นางทมยันตีขอให้ นางเกศินีไปสืบหาความจริงเรื่องพระนล จากบทประพันธ์จะเห็นได้ว่ามีการใช้คำซ้อนเพื่อสื่ออารมณ์ ความรู้สึกในคำว่า "หม่นหมอง" และ "ร้องกรีดหวีด" แสดงให้เห็นถึงความเศร้าโศกเสียใจของนางทม ยันตีที่พลัดพรากกับพระนล จนจิตใจของนางทมยันตีต้อง "หม่นหมอง" เพราะคิดถึงพระนล เมื่อนาง ทมยันตีได้สั่งให้นางเกศินีไปสืบหาความจริงเรื่องพระนล จนนางทมยันตีได้กินอาหารที่นางเกศินีไปสืบ มา นางทมยันตีจึงส่งเสียง "ร้องกรีดหวีด" ด้วยความตกใจ เพราะอาหารที่ได้กินคือฝีมือของพระนล ซึ่งการใช้คำซ้อนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างชัดเจน

"...เธอตรัสว่าจะถนอมกล่อมเกลี้ยง บำรุงเลี้ยงมิให้อาณาได้

อันพระวาจาสัตย์ซึ่งตรัสไว้

โฉนมาหายไปไม่คงทน..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 52)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตอนที่นางทมยันตีได้ตัดพ้อต่อว่าพระนล หลังจากที่ทั้งคู่ได้พบเจอกันอีกครั้ง โดยมีการใช้คำซ้อนว่า "ถนอมกล่อมเกลี้ยง" เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของนางทมยันตีที่ตัดพ้อพระนลว่า "เพราะเหตุใดจึงไม่เลี้ยงดูนางตามที่พระนลได้ตรัสไว้" หลังจากที่ทั้งคู่ต้องพลัดจากการกันมานาน จนกว่าจะได้พบเจอกันอีกครั้ง ทำให้นางทมยันตีต้องเผชิญ กับความทุกข์ยากลำบากและเศร้าโศกเสียใจคิดถึงแต่พระนลตลอดเวลา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เลือกใช้คำซ้อนเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครให้มีความชัดเจน สมจริง และเหมาะสมกับ เนื้อเรื่องในแต่ละตอน ซึ่งคำซ้อนแต่ละคำที่นอกจากจะมีความหมายชัดเจนและแสดงให้เห็นถึง อารมณ์ความรู้สึกแล้ว ยังก่อให้เกิดความไพเราะแก่บทประพันธ์ร้อยกรองอีกด้วย

2) การใช้คำซ้อนเพื่อแสดงภาพ เป็นการใช้คำซ้อนเพื่อแสดงให้เห็นภาพ เช่น ภาพตัวละคร ภาพเหตุการณ์ หรือภาพของการเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...ยามงูกำแหงแรงร้ายัน ริ่งรัตตวัตกาย

ไว้แน่นปมีทางหนี..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 73)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีการใช้คำซ้อนว่า "ริ่งรัต" แสดงให้เห็นถึงภาพของ "งู" ที่กำลังรัดร่างกายไว้แน่นและทำให้ไม่สามารถหนีหลุดออกไปได้ การใช้คำดังกล่าวเพื่อพรรณนาภาพที่กำลังถูกสิ่งใดสิ่งหนึ่งรัดไว้แน่นจึงก่อให้เกิดจินตภาพแก่ผู้อ่านอย่างชัดเจน

	"ครวญพลงกันยา	มิ่งเมียรราชา	ผู้เือกองค์อร์
คำนึงถึงองค์	ผู้พงค์อติศร	ทรงเคร้าเร้าร้อน	บ่ท่อนโทยหา
	จึงนิมนฤมล	เที่ยวมองปองคั้น	คั้นหาภัสดา
ที่ไนไพรสูง	อันฝูงผีป่า	มักเที่ยวไปมา	เริงร่าสราย
	ภิมะสุตา	ราวจักเปนบ้า	เที่ยวหาภูบาล
คั้นพลงโรทร้อง	กูก้องไซซาน	ที่ไนไพรสาดนธ์	กังวาฬทั่วไป"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 72)

คำประพันธ์ข้างต้นมีการใช้คำซ้อน ได้แก่ "ทรงเคร้าเร้าร้อน" "บ่ท่อนโทยหา" "เที่ยวมองปองคั้น" "คั้นพลงโรทร้อง" และ "กูก้องไซซาน" จะเห็นได้ว่าคำซ้อนแต่ละคำที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้พรรณนาภาพของนางทมยันตีที่กำลังตามหาพระนล แสดงให้เห็นภาพนางทมยันตีที่กำลังเศร้าโศกเสียใจและตกใจหลังจากที่พลัดจากกับพระนลในป่า ทำให้นางทมยันตีต้องกูก้องร้องเรียกตามหาพระนล

"...จึงตั้งใจจะรีบเข้ามา	เพื่อทูลแกล้งกิจจาไม่ช้าที
แต่ซังกเจียวเพคะขณะนั้น	ยืนตลิ่งซิงงันอยู่กับท่
เห็นลิ่งอัศจรรย์อีกทันที	คราวนี้ว่าตระหนกตกใจ
อันไฟลิกคิกคิกพิภกเหลือ	จะไหม้เนื้อขายนั่นก็หาไม่
เอาเพลิงนั้นถือในมือไว้	ราวกับไฟนั้นเย็นเล่นสบาย..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 47)

ตัวอย่างข้างต้นปรากฏอยู่ในตอนที่นางเกศินีไปเห็นว่าทุกสารสิทธิ์ไม่ถูกไฟไหม้ เป็นสิ่งอัศจรรย์ใจแก่นางเกศินีเป็นอย่างยิ่ง โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำซ้อน เพื่อแสดงภาพของตัวละคร ดังจะเห็นได้จากคำว่า **"ยืนตลิ่งซิงงันอยู่กับท่"** ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอาการยืนตลิ่งของนางเกศินีเมื่อได้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าว

จากคำซ้อนที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำซ้อนเพื่อแสดงภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพของตัวละคร ซึ่งนอกจากจะมีความหมายชัดเจนและก่อให้เกิดจินตภาพแก่ผู้อ่านแล้ว ยังส่งผลให้บทร้อยกรองมีความไพเราะยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้นจากการศึกษาวิธีการสร้างความงามด้านคำ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ด้านการใช้คำซ้อน จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำซ้อนใน 2 ประการ คือ การใช้คำซ้อนเพื่อแสดงอารมณ์และการใช้คำซ้อนเพื่อแสดงภาพ จากตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้อธิบายไว้ข้างต้นจะพบว่าคำซ้อนทั้ง 2 ประการที่พระองค์ทรงเลือกใช้ เป็นคำซ้อนที่มีความหมายชัดเจน แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก ตลอดจนจินตภาพของตัวละครในเรื่อง ซึ่งนอกจากจะมีความเหมาะสมกับเนื้อหา ก่อให้เกิดจินตภาพ ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครผ่านการใช้คำซ้อนดังกล่าว อีกทั้งยังส่งผลให้บทพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีความไพเราะยิ่งขึ้นด้วยประการหนึ่ง

4.2.2.3 การใช้คำซ้ำ คำซ้ำ คือ วิธีการสร้างคำชนิดหนึ่ง โดยการซ้ำเสียงคำเดียวกันตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ทำให้เกิดคำที่มีความหมายใหม่และเป็นการเน้นความหมายให้เด่นชัดหรือมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีการใช้คำซ้ำในพระราชนิพนธ์เพื่อเน้นย้ำความหมายให้มีน้ำหนักยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

กลอนบทละคร

นี่แน่เกศินีงเยาว์	ตัวเจ้าไหวพริบทุกสิ่งสรรพ
จงไปสืบสาวข่าวมาพลัน	ร่ำพ่าห์ผู้้นั้นคือผู้ใด
โน่นแน่เขานั่งอยู่บนรถ	เจ้าเห็นปรากฏอยู่หรือไม่
คนรูปพิการนั้นเป็นไร	แขนสั้นนั้นไซ้รู้เห็นฤยัง
เออตัวเจ้าตัวดีจงไปหา	อย่าให้เขาเคืองแค้นคั่ง
ค่อยค่อยพูดจาอย่าตึงตัง	อย่าอรรังريبถามเอาความมา
เจ้าผู้ฉลาดอาจปลอบ	ให้เขาชอบถูกใจได้ในะหา
ถามแล้วให้เขาตอบมา	แต่ด้วยวาจาอันสัตย์จริง
ตัวกูไม่วายสงกา	แต่อกข้าเต็มตึกด้วยนีกกริ่ง
หฤทัยสั้นสั้นชั้นยิ่ง	ฤพระนลแน่จริงใคร่แจ้งใจ

แล้วเจ้าจงลงกล่าวสุนทร	คำกลอนซึ่งกูสั่งให้
พราหมณ์ปรารถนาทประภาสแล้วไซ้	ดังนี้ที่จะได้เห็นชัด
เจ้าเอวบางจงพลางสั่งเกตคำ	จดจำคำตอบให้ถนัด
จงจำแม่นมาสารพัด	ไปเถิดจงร็ดรีบไป ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 39)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏอยู่ในเนื้อหาสรรคที่ 22 ตอนที่นางมยันทีสั่งให้นางเกศินีไปสืบความเรื่องพระนล ในบทระพันธ์มีการใช้คำซ้ำว่า "ค่อยค่อย" และ "สั้นสั้น" จะเห็นได้ว่าการใช้คำซ้ำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างชัดเจน ดังความว่า "อย่าให้เขาเคืองแค้นคั่ง ค่อยค่อยพูดจาอย่าตึงตัง" แสดงให้เห็นถึงการที่นางมยันทีสั่งให้นางเกศินีไปสืบความเรื่องพระนล โดยให้นางเกศินีค่อย ๆ พูดจาไถ่ถามพระนลอย่างเป็นมิตรอย่าให้เขาโกรธเคืองหรือไม่พอใจได้ และความว่า "हत्यสั้นสั้นชั้นยิ่ง ฤพระนลแน่จริงใครแจ้งใจ" เป็นการแสดงอารมณ์ของนางมยันทีที่เกิดความสงสัยว่าสารถีจะเป็นพระนล จึงทำให้นางมยันทีเกิดอาการใจสั้น ๆ ด้วยความตื่นเต้นและสงสัย

กลอนเพลงยาว

"...อ้าองค์พระสมิงมีงมนุษย์	ข้านี้สุดแสนฟกหัวอกใหม่
กรุณาข้าบ้างเถิดเพนไร	โอ้ไหนเรศวรควรปราณี
ข้าเคยฟังพระดำรัสถนัดว่า	ความเมตตาเปนธรรมประเสริฐศรี
ยิ่งกว่าธรรมอื่นอื่นหมิ่นแสนมี	อ้าบตีเมตตาข้าเถิดเอย ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 11)

ตัวอย่างกลอนเพลงยาว ช่างต้นปรากฏอยู่ในเนื้อหาสรรคที่ 17 ตอนที่คณะพราหมณ์ทวิขาออกไปสืบหาพระนลและนางทมยันตีคร่ำครวญถึงความรักที่มีต่อพระนล ใน กลอนเพลงยาว ดังกล่าวมีการใช้คำซ้ำว่า "อันอัน" จะเห็นได้ว่าการใช้คำซ้ำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างชัดเจน ดังความว่า "ข้าเคยฟังพระคำรัสถนัดว่า ความเมตตาเป็นธรรมประเสริฐศรี ยิ่งกว่าธรรมอื่นอันหมิ่นแสนมี อ้าบตีเมตตาข้าเถิดเออ" แสดงให้เห็นถึงการที่นางทมยันตีคร่ำครวญและตัดพ้อต่อว่าพระนลที่มาทอดทิ้งนางไป โดยนางทมยันตีได้คร่ำครวญถึงพระนลให้เมตตาและกลับมาหานาง ดังที่พระนลเคยกล่าวกับนางทมยันตีไว้ว่าความเมตตาเป็นธรรมอันประเสริฐยิ่งกว่าธรรมอื่น ๆ ทั้งหมด บัดนี้นางทมยันตีตกทุกข์ได้ยากต้องพลัดจากจากพระนล นางจึงคร่ำครวญพรรณนาความรักที่มีต่อพระนลออกมาเป็นคำกลอนเพื่อให้บรรดาคณะพราหมณ์ทวิขาออกไปสืบหาพระนลต่อไป

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีการใช้คำซ้ำในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง โดยการใช้คำซ้ำดังกล่าวเพื่อเป็นการเน้นย้ำความหมายของคำให้มีความชัดเจนและมีน้ำหนักยิ่งขึ้น ส่งผลให้เนื้อเรื่องมีความชัดเจนและสมจริง ผู้อ่านเกิดจินตภาพสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องและมีอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามไปกับตัวละครอีกด้วย

4.2.2.4 การใช้คำอุทาน คำอุทาน คือ คำที่พูดในขณะที่ตกใจ ตีใจ เสียใจ ประหลาดใจ หรืออาจจะเป็นคำที่ใช้เสริมคำพูด เป็นต้น จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ปรากฏลักษณะการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รำยยาว

"...ราชาจึงเข้าพระไทย อ้ออ้อทรมวยอายุรุ่น สุนทรลักษณ์เปล่งศรี

ทมยันตีบังอรควรสมพรเลือกคู่ อยู่เป็นที่ภิรมย์กัน..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 8-9)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก ดัง
จะเห็นได้จากคำว่า "อ้ออ้อ" เป็นคำอุทานที่แสดงความเข้าใจหรือรับทราบ

กาพย์ฉบัง 16

"อ้อองค์นิษัธราชา

นาถภรรรดา

พระองค์เสด็จหนไหน

มหาราชาทรงไชย

พระอยู่หนใด

พระองค์ผู้อยู่เหนือหัว

อ้อทูลกระหม่อมจอมพัว

น้องนี้เหลือกลัว

ไฉนพระที่นั่งกลางดง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 69)

ตัวอย่างกาพย์ฉบัง 16 ข้างต้นมีการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก
ดังจะเห็นได้จากคำว่า "อ้อองค์" และ "อ้อ" เป็นคำอุทานที่แสดงความตกใจและเสียใจที่นางทมยันตี
ได้ร้องขึ้นมาเมื่อตนเองต้องพลัดพรากกับพระนล

กาพย์ฉบัง 16

"...โอ้อ้อครานี้เหลือพะวง

ทิ้งไว้ให้หลง

พระองค์มาทอดทิ้งไฉน

อยู่เดียวอนาถหวาดใจ

จะเหลียวพึ่งใคร

ในป่าระหงดงดอน

อ้าพระองค์เอกอติศร

ทรงธรรมสุนทร

ธรรมะปมีละเลย..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 69)

ตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นมีการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก
ดังจะเห็นได้จากคำว่า "ไอ้ไอ้" "อนาถवादใจ" และ "อ้า" เป็นคำอุทานที่แสดงอาการหวาดกลัวและ
เศร้าโศกเสียใจ เมื่อนางทมยันตีต้องพลัดพรากกับพระนลและอยู่ในป่าเพียงลำพัง

กาพย์สุรางคนางค์ 28

	"ครวญพลงนางแก้ว	หฤทัยท่วมแล้ว	ด้วยโศกเหลือตรา
ประหนึ่งไฟฟอน	ร้อนรุ่มอร่า	ไอ้อนิจจา	ทุกขาทวี
	นิมนถมล	วิงวกเวียนวน	หาพระสามี
โรทร่ำกำสรวล	คร่ำครวญโศกี	ทุกข์ท่วมฤดี	อิงมีไปมา
	ผู้คลุกซันมอง	ทั่วทั้งในห้อง	ทั้งนอกชายคา
ไม่แลเห็นองค์	ยงยศราชา	ก็ชุดกายา	โคกร่ำไป..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 71)

กาพย์ฉับ 16

"ไอ้ทุลกระหม่อมแก้วไปไหน ไอ้ภูวนัย
ขอเชิญเสด็จคืนมา"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 72)

ภาพย์สุรางคนางค์ 28

	"เสียงนางโหยหวน	โรทรำคร่ำครวญ	ในแนวพนา
เสียงนางกู่ดั่ง	กระทั่งภูผา	เสียงก้องกลับมา	ไอ้ไอ้ไปไหน
	ไอ้อนิจจา	สงสารกานดา	ครวญคร่ำรำไร
เสียงรวานกเหยี่ยว	เที่ยวโศกาลัย	รำปลางทางไป	ในป่าอารัญ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 72)

ภาพย์ฉบั้ง 16

"..ยามอดอาหารเป็นตาย	ฤยามระหาย
ระหวยและร้อนอ่อนใจ	
ไอ้สมิงมึงคนสุรไกร	จะได้ผู้ใด
เปนเพื่อนในพงดงตอน..."	

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 73)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีการใช้คำว่า "ไอ้" "ไอ้อไอ้" และ "ไอ้อนิจจา" เป็นการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจของนางทมยันตี ที่ต้องพลัดพรากกับพระนล

วสันตดิถีฉันท 14

"พรากรจากพระสามิวรเศรษฐ	ฐะนเรศร์นเรนทร์สุร
พรากรสองดไยยะปิยพุล	พิศวาสย์จะขาดใจ
อันผู้จะฟังฤกษ์นิราศ	จะอนาถณถิ่นไพร
ไอ้หวาดขยาดฉนวนะภัย	พหุพาละมากมี"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 108-109)

ตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีการใช้คำว่า "ไอ้หวาดขยาด" เป็นการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกตกใจกลัวของนางทมยันตีที่ต้องพลัดพรากกับพระนลและตนเองต้องอยู่คนเดียวในป่าใหญ่

กลอนเพลงยาว

"...อ้อองค์พระสมิงมีมนุษย์	ข้านี้สุดแสนพหกหัวอกใหม่
กรุณาข้าบ้างเถิดเป็นไร	ไอ้ไหนเรศวรควรปราณี
ข้าเคยฟังพระดำรัสถนัดว่า	ความเมตตาเป็นธรรมประเสริฐศรี
ยิ่งกว่าธรรมอื่นอื่นหมิ่นแสนมี	อ้อบดีเมตตาข้าเถิดเอ๋ย ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 11)

"ไอ้นักสกาของข้าเอ๋ย	กระไรเลยดั้นด้นไปหนไหน
แบ่งเอาผ้าข้าคลุมแล้วดุ่มไป	ช่างกระไรไม่คิดเมตตากัน
ช่างทอดทิ้งเมียขวัญอันสวาท	ให้อนาถนอนร้างกลางไพรสัณห์
เมียชื้อตรงจงรักภักดีศรี	นั่งคอยฝ้าวอยู่นั้นเช่นสังข์ไว้

แสนพุ่มพอกผ่าวราวไฟฉาย	ให้ร่อนราญทรงเรียงเหมือนเพลิงไหม้
ห่มแต่ผ้ากึ่งฝีนั่นยืนไว้	พอจะได้ต่างหน้าสวามี
ไอ้วีรบุรุษมกุฎเกศ	จงสมเพชภรรยา มารศรี
ผู้โคกเศร้าวทุกทิวาราตรี	เชิญบติมาปლობประโลมนาง"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 10)

"...อันชายนั่นต้นต้นคันทากิน	นกมันบินโฉบผ้าต่อหน้าหยาม
จึงต้องเที่ยวทนทุกข์ทุกโมงยาม	แม่งามขับได้ไกรธสักนาที
ถึงอย่างไรใจดีหรือใจชั่ว	เมื่อเห็นผัวคงเศร้าวฤดีศรี
ไอ้ไร่เมืองไร่เครื่องบ่าเรอดี	ทุกข์ทวิหิวโหยโรยแรงเอย ๆ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 14)

ตัวอย่างกลอนเพลงยาว ข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีการใช้คำว่า "อ้อองค์" และ "ไอ้" เป็นการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจของนางทมยันตีที่ต้องพลัดพรากกับพระนล

กลอนบทละคร

"นี่แน่เกศนึ่งเยาว์	ตัวเจ้าไหวพริบทุกสิ่งสรรพ
จงไปสืบสาวข่าวมาพลัน	รักพ่าห์ผู้้นั้นคือผู้ใด
โน่นแน่เขานั่งอยู่บนรถ	เจ้าเห็นปรากฏอยู่หรือไม่
คนรูปพิการนั้นเปนไร	แขนสั้นนั้นไซ้เห็นฤยัง
เออตัวเจ้าตัวดีจึงไปหา	อย่าให้เขาเคืองแค้นคั่ง

ค่อยค่อยพูดจาอย่าตึงตัง	อย่ารอร้งรับถามเอาความมา
เจ้าผู้ฉลาดอาจปลอม	ให้เขาชอบถูกใจได้นะหว่า
ถามแล้วให้เขาตอบมา	แต่ด้วยวาจาอันลึกลับจริง
ตัวกูไม่วายสงกา	แต่อกข้าเด่นตึกด้วยนีกกริ่ง
หฤทัยลั่นลั่นชั้นยิ่ง	ฤพระนลแน่วจริงใคร่แจ้งใจ
แล้วเจ้าจงลองกล่าวสุนทร	คำกลอนซึ่งกูสั่งให้
พราหมณ์ปรารถนาทประภาสแล้วไซ้	ดังนี้ที่จะได้เห็นชัด
เจ้าเอวบางจงพลางสังเกตุคำ	จดจำคำตอบให้ถนัด
จงจำแม่นมาสารพัด	ไปเถิดจงร็ดรีบไป ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 39)

ตัวอย่างกลอนบทละคร ข้างต้นมีการใช้คำอุทานเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก ดังจะเห็นได้จากคำว่า "เออ" เป็นคำอุทานที่แสดงความรู้สึกประหลาดใจของนางทมยันตี เมื่อพบเจอสารถิ ซึ่งนางทมยันตีสงสัยว่าจะเป็นพระนลและคำว่า "หว่า" เป็นคำอุทานที่แสดงความรู้สึกดีใจอย่างมีความหวัง โดยนางทมยันตีสั่งให้นางเกศินีไปสืบความเรื่องสารถิ ซึ่งอาจจะเป็นพระนลก็ได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้คำอุทานในตัวอย่างข้างต้นนอกจากจะมีลักษณะของการใช้คำอุทานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาแล้ว ยังส่งผลให้ตัวละครมี ความสมจริง โดยการใช้คำเพื่อแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความดีใจ ความตกใจ ความหวาดกลัว ความเสียใจ หรือความประหลาดใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งการใช้คำอุทานยังทำให้อ่านเกิดจินตภาพ และเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำอุทานที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง โดยส่วนใหญ่จะเป็นคำว่า "โอ" และ "อ้าว" โดยส่วนใหญ่คำอุทานดังกล่าวพระองค์จะทรงเลือกใช้เพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัว

ละครที่โศกเศร้าเสียใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงเลือกใช้คำว่า "โธ" และ "อ้าว" กับนางทมยันตีในตอนนี้นางต้องอยู่คนเดียวเนื่องจากต้องพลัดพรากกับพระนลและตอนนางทมยันตี คร่ำครวญพรรณนาถึงความรักที่มีต่อพระนล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงเลือกใช้คำอุทานดังกล่าวอันแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของพระองค์อีกด้วย

4.2.2.5 การหลากคำ พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีกลวิธีการ

สร้าง ความงามด้านคำในลักษณะของการหลากคำ หรือที่เรียกว่าคำไวพจน์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า *ไวพจน์* ไว้ดังนี้ "คำที่เขียนต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาก เช่น มนุษย์กับคน โคกับวัว บ้านกับเรือน รอกับคอก ป่ากับดง" (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1135)

ดังนั้นการเลือกใช้คำไวพจน์ นอกจากจะปรากฏอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกันแล้ว เช่น ถ้าหากมีการกล่าวถึงคำว่า "ช้าง" จำนวนหลายครั้งในบทประพันธ์เดียวกัน การเลือกใช้คำไวพจน์ ไม่ว่าจะเป็น ช้าง คช คชา เคเชนทร์ เป็นต้น ย่อมทำให้จำนวนคำในบทประพันธ์มีความหลากหลายและไม่ซ้ำซาก นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างคลังคำ สำหรับการแต่งคำประพันธ์ให้มีความไพเราะยิ่งขึ้นอีกด้วย

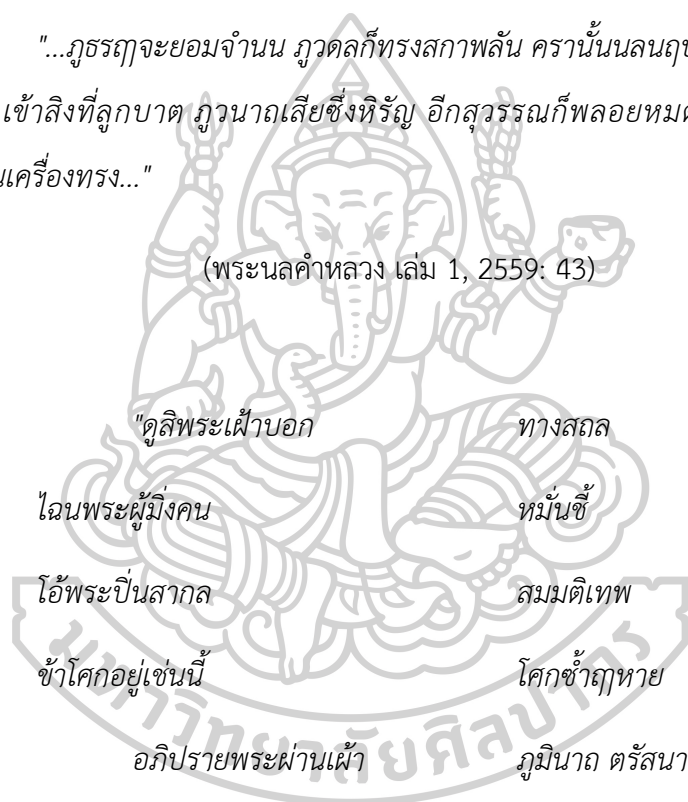
จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีการหลากคำจำนวนมาก เพื่อทรงเลือกใช้ในการพรรณนาเรื่องราว ทำให้เกิดคำจำนวนเพิ่มขึ้นและมีความหลากหลาย ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประพันธ์ร้อยกรอง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงรวบรวมคำต่าง ๆ ไว้ในส่วนของอภิธาน ที่ปรากฏอยู่ในตอนท้ายพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* อาจจะสามารถกล่าวได้ว่ากรณีที่พระองค์ทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับคำศัพท์ ความหมายของคำศัพท์ ที่มาของคำศัพท์ ตลอดจนทรงรวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์มาแสดงไว้ในอภิธาน ก็เพื่อทรงมุ่งหวังที่จะให้ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์มีคลังคำ โดยที่มีต้องไปค้นหาตามพจนานุกรมหรือตำราต่าง ๆ อันอาจจะก่อให้เกิดความลำบากและหมดศรัทธาต่อการแต่งคำประพันธ์ ดังนั้นอภิธาน ของพระองค์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นเครื่องมือในการสร้าง *คลังคำ* สำหรับการฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป จากการศึกษาพระราช

นิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ปราบกฏลักษณะของการหลាកคำ ได้แก่ คำเรียกพระมหากษัตริย์ คำเรียกพระนล และคำเรียกนางมยันต์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) พระมหากษัตริย์ จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหลាកคำที่หมายถึงพระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...ภุทธฤจะยอมจำนน ภูวดลก็ทรงสกาพลัน ครานั้นนลนฤบดี มีแต่เสียบมีวาย ด้วยเหตุผีร้ายกลี เข้าสิงที่ลูกบาท ภูวนาลเสียดซึ่งหิริญ อิกสุวรรณก็พลอยหมด อิกม้ารถยวดยานสิ้น ภูมินทร์เสียดจนเครื่องทรง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 43)

"ดูสิพระเฝ้าบอก	ทางสถล
โฉนพระผู้มิ่งคน	หมั่นชี้
ไอ้พระปิ่นสากล	สมมติเทพ
ข้าโคกอยู่เช่นนี้	โคกข้าฤหาย
อภิปรายพระผ่านเฝ้า	ภูมินาถ ตรัสนา
ว่าจูงไปสู่ญาติ	แห่งข้า
ข้ายอมจะลีลาศ	ตามสั่ง พระเอย
ต่อเมื่อพระบ่าหน้า	สู่แคว้นแดนวิทรรศ

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 60)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความงามด้านคำในลักษณะของการหลากคำ หรือที่เรียกว่าคำไวพจน์ ในคำที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ เช่น *ภูธร ภูวคต ภูวนาถ ภูมินทร์ ภูมินาถ* เป็นต้น ตัวอย่างคำดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีคำว่า "ภู" ซึ่งหมายถึง *แผ่นดิน* ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหลากคำโดยใช้คำว่า "ภู" เป็นคำหลัก เช่น ภูธร ภูวนาถ ภูมินทร์ โดยหมายความถึง ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ซึ่งคือพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสร้างคำให้มีความหมายถึงพระมหากษัตริย์ เช่น นฤปติ หมายถึง ผู้เป็นเจ้าของคน พระผ่านเฝ้า หมายถึง ผู้ที่อยู่เหนือผม พระผู้มิ่งคน หมายถึง ผู้เป็นสิริมงคลแก่คน และ พระปิ่นสากล หมายถึง ผู้ที่เป็นยอดทั้งหมด

จะเห็นได้ว่าตัวอย่าง คำไวพจน์ ข้างต้นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหลากคำมีความหมายถึงพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น ถ้าหากไม่มีกลวิธี การหลากคำ ดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดคำที่มีความซ้ำซากและไม่มีความหลากหลายในบทประพันธ์ขึ้นได้ การหลากคำ จึงเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้าง คลังคำ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

2) **พระนล** พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปราบกฏการหลากคำที่หมายถึงพระนล ดังความว่า

"...ทูลพระราชานลบพิตร ผู้สถิตยอยู่เฝ้าหน้า ว่าข้าแต่พระภูธร ผู้ภราดร
เหนือเกศ...ครานั้นนลนฤปติ มีแต่เสียบมิวาย...จึงทูลพระองค์ปิ่นนิษั ผู้เปนนรัตน
ภรรดา...นลราชกับพระบุษกร บมิพักผ่อนการเล่นสกา...อ้างทรงธรรมนลให้หา แล้ว
กล่าววาจาแกลง...ไปเฝ้าองค์พระนลบดี ครั้งนี้เปนครบสอง...พระยอดชายนลกษัตริ์
เสียดสารพัดพัสดุดี..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 42-47)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหลีกคำเพื่อกล่าวถึงพระนล เช่น พระราชานลพิตร หมายถึง พระนลผู้เป็นพระราชผู้ภราดรเหนือเศศ หมายถึง ผู้เป็นพี่ชายที่อยู่เหนือหัว นลนฤบดี หมายถึง พระนลผู้เป็นเจ้าของคน พระปิ่นนิษั หมายถึง ผู้เป็นยอดแห่งกรุงนิษั รัตนภรรดา หมายถึง ผู้เป็นสามีที่มีค่าดุจแก้ว นลราช หมายถึง พระนลผู้เป็นพระราช ทรงธรรมนล หมายถึง พระนลผู้มีธรรมะ และ พระยอดชาย หมายถึง พระนลเป็นยอดของชายทั้งปวง นลกษัตร์ หมายถึง พระนลผู้เป็นพระราช ตัวอย่างการหลีกคำข้างต้นสามารถจัดกลุ่มคำเรียกพระนลได้เป็น 4 ประการ ดังนี้

พระนลในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระราชานลพิตร นลนฤบดี พระปิ่นนิษั นลราช และ นลกษัตร์

พระนลในฐานะที่เป็นสามีของนางทมยันตี ได้แก่ ผู้ภราดรเหนือเศศ และ รัตนภรรดา

พระนลในฐานะที่เป็นผู้ทรงธรรม คือ ทรงธรรมนล

พระนลในฐานะที่เป็นยอดของคน คือ พระยอดชาย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างคำเพื่อให้เกิดความไพเราะ มีความหลากหลาย และยังคงสื่อความหมายถึงพระนลได้อย่างชัดเจน โดยทรงคำนึงถึงบริบทของเนื้อเรื่องที่มีการกล่าวถึงพระนลในฐานะที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งลักษณะดังกล่าวนอกจากจะทำให้มีความหลากหลายในด้านคำศัพท์และก่อให้เกิดความไพเราะแล้วยังแสดงให้เห็นถึงภาพคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะของพระนลอีกด้วย

3) นางทมยันตี พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ปราภฏการ หลีกคำที่หมายถึงนางทมยันตี ดังความว่า

"...นางพระยาพร้าชำทุล แด่นเรนทร์สุรเปนหลายเทื่อ...องค์อรไทยภิมสุดา ห่วงพระราชานั้นเปนยิ่งใหญ่ นางจินไต่ยด้วยกิจการ ทุกสถานอันควรแก่องค์...แต่ทรงเดชท้าวเธองวยง จะฟังคำอนงค์นั้นก็หาไม่..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 44-47)

"...หม่นหมองด้วยโคลนและฝุ่น สุนทรราชนารี ทมยันตีเธอเมื่อยขบ ชบองค์ล่งด้วยความอ่อน..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 62)

"โฉมนวลนาเรศร์แก้ว	กลอยใจ พี้อา
ลมแดดบ่เคยราญ	นึ่มน่อง
จำนอนอยู่กลางไพร	ดินต่าง เตียงแฮ
ไอ้อนาถคลาศห้อง	ห่างฝัว"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 66)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการหลากคำเพื่อกล่าวถึงนางทมยันตี ได้แก่คำว่า **นางพระยา** หมายถึง ผู้หญิงผู้เป็นใหญ่ **ภิมสุตา** หมายถึง ลูกสาวของภิมะผู้ครองแคว้นวิทรธก **ท้าวเธอ** หมายถึง ผู้หญิงผู้เป็นใหญ่ **สุนทรราชนารี** หมายถึง ผู้หญิงที่งดงามของพระราชธา และ **นาเรศร์แก้ว** หมายถึง ผู้หญิงที่มีค่าดุจแก้ว ตัวอย่างการหลากคำข้างต้นสามารถจัดกลุ่มคำเรียกนางทมยันตีได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

นางทมยันตีในฐานะที่เป็นนางกษัตริย์ ได้แก่ นางพระยา และ ท้าวเธอ

นางทมยันตีในฐานะที่เป็นภรรยาของพระนล ได้แก่ สุนทรราชนารี และ นาเรศร์แก้ว

นางทมยันตีในฐานะที่เป็นลูกสาวของพระมหากษัตริย์ คือ ภิมสุตา

จากตัวอย่างคำข้างต้นมีความหมายถึงนางทมยันตีในฐานะที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของเนื้อเรื่อง แต่โดยส่วนใหญ่เมื่อมีการกล่าวถึงนางทมยันตีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มักจะทรงใช้ชื่อพ่อหรือชื่อเมืองของนางทมยันตีแทนการกล่าวถึงชื่อของนางโดยตรง เช่น ภิมสุตา คือ ลูกสาวของท้าวภิมราช เป็นต้น อันเนื่องมาจาก

วัฒนธรรมของวรรณคดีสันสกฤตไม่นิยมกล่าวถึงชื่อตัวละครสตรีโดยตรง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ ได้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับวรรณสันสกฤตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการหลากคำ ในความหมายที่สื่อถึง พระนลกับนางทมยันตี มีความแตกต่างกันระหว่างสถานภาพของชายและหญิง ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างข้างต้น เมื่อมีการกล่าวถึงพระนล จะมีการใช้คำที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่และความเป็นยอดของคน เช่น รัตนภรรดา หมายถึง ผู้เป็นสามีที่มีค่าดุจแก้ว หรือ พระยอดชาย หมายถึง พระนลเป็นยอดของชายทั้งปวง เป็นต้น แต่เมื่อกล่าวถึงนางทมยันตี จะมีการใช้คำที่แสดงถึงความเป็นเมียที่ดีของสามี และแม่ที่ดีของลูก เช่น สุนทรราชนารี หมายถึง ผู้หญิงที่งดงามของพระราชา นาเรศร์แก้ว หมายถึง ผู้หญิงที่มีค่าดุจแก้ว เป็นต้น ถึงแม้จะมีการใช้คำว่า ท้าวเธอ หมายถึง ผู้หญิงผู้เป็นใหญ่ หรือ นางพระยา หมายถึง ผู้หญิงผู้เป็นใหญ่ แต่ก็ได้หมายความถึงนางกษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ปกครองแผ่นดินดังเช่นในกรณีที่กล่าวถึงพระนล

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความงามด้านคำในลักษณะของการหลากคำ หรือที่เรียกว่าคำไวพจน์ เพื่อทรงสร้างคำให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหาของเรื่อง ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น เช่น พระมหากษัตริย์ พระนล นางทมยันตี เป็นต้น ซึ่งการหลากคำดังกล่าวนอกจากจะมีความหมายที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความไพเราะแล้ว ยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นคลังคำ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ ซึ่งลักษณะของคลังคำที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นไว้ มีความสัมพันธ์กับอภิธานศัพท์ที่พระองค์ได้ทรงรวบรวมไว้ในตอนท้ายของพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง กล่าวคือ นอกจากจะมีการหลากคำจำนวนมากเพื่อเป็นคลังคำแล้ว ยังมีการอธิบายความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ไว้ในอภิธานศัพท์ด้วย อันแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านอักษรศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและทรงให้ความสำคัญในด้านคำศัพท์เป็นอย่างมากยิ่ง เพราะคำศัพท์ถือเป็นเครื่องมือสำคัญของการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง

จะเห็นได้ว่าดังที่ผู้วิจัยได้อภิปรายมานี้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี กลวิธีการสร้างความงามด้านคำ ดังนี้การใช้คำแสดง อารมณ์ความรู้สึก ได้แก่ การใช้คำง่าย การใช้คำซ้อน การใช้คำซ้ำ การใช้คำอุทาน และการ หลากคำ ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านอักษรศาสตร์ของพระองค์แล้ว การที่พระองค์ทรง ใช้กลวิธีการสร้างความงามด้านคำทำให้คำประพันธ์ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล คำหลวง* มีความ ไพเราะด้านเสียงและมีความงามด้านความหมายไปพร้อมกัน ก่อให้เกิดจินตภาพต่อตัวผู้อ่านและยัง ส่งผลให้ตัวละครมีความสมจริงและการดำเนินเรื่องมีความน่าสนใจอีกด้วย นอกจากนี้กลวิธีการสร้าง คำดังกล่าวยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นคลังคำ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง ต่อไป

กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ประเด็นสุดท้ายที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงคือ การสร้างความงามด้านเนื้อความ

4.2.3 การสร้างความงามด้านเนื้อความ

นอกจากพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* จะมีความงามด้านเสียงและ ความงามด้านคำแล้ว ยังมีความงามด้านเนื้อความ ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการเลือกใช้โวหารที่เหมาะสมกับเรื่องราวอีกด้วย ดังนั้นในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะ ได้อธิบายเรื่องการเลือกใช้โวหารในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556, 1134) ได้ให้ความหมายของคำ ว่า *โวหาร* คือ "ชั้นเชิงหรือสำนวนแต่งหนังสือหรือพูด เช่น มีโวหารดี" นอกจากนี้โวหารยังหมายถึง ถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารด้วยการเรียบเรียงอย่างมีวิธีการมีชั้นเชิงและมีศิลปะเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ เรื่องราว เกิดจินตภาพและความรู้สึกตรงตามกับผู้ส่งสารต้องการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ อธิบายโวหาร บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร และสาธกโวหาร (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัดณ์ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 60)

ดังนั้นกล่าวได้ว่าโวหาร คือ การใช้ภาษาและถ้อยคำอย่างมีวิธีการและ ชั้นเชิง เพื่อให้เกิดความงามทางวรรณศิลป์ ผู้อ่านสามารถเข้าใจและเกิดจินตภาพดังที่ผู้เขียนต้องการ

จะนำเสนอโวหาร จึงเป็นกลวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ผลงานประพันธ์ ร้องกรองให้มีความไพเราะอีกด้วย

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยจะได้ศึกษาการสร้างความงามด้านเนื้อความจากโวหาร 2 ประเภท ดังนี้

4.2.3.1 การบรรยายโวหาร

4.2.3.2 การพรรณนาโวหาร

4.2.3.1 การบรรยายโวหาร

บรรยายโวหาร คือ โวหารเล่าเรื่องซึ่งเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน โดยชี้ให้เห็นถึงสถานที่เกิดเหตุการณ์ สาเหตุที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่เกิดจากเหตุการณ์นั้น เนื้อเรื่องที่บรรยายอาจเป็นเรื่องที่สมมติหรือเรื่องจริงก็ได้ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัฒน์ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 60)

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะของการเสนอเนื้อความแบบบรรยายโวหาร ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวถึงที่มาของเรื่องพระนล การบรรยายภาพตัวละคร หรือการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นมัสกฤตিকা

"โอมนโมมอบน้อม

วันทา

อรหันตสัมมา

พุทธเจ้า

อุตตมะธรรมสา

ธูเลิศ

มหาตมะสงฆ์เค้า

เขตเนื่อนาบุญ ฯ

โอมสุนทรเทพไท้	คณิศร
ลัทธิเบตีพร	เพริศแพรว
อันข้าประพนธ์กลอน	สุทธิกาพย์
จงช่วยนำข้าแคล้ว	คลาสพันซ์ขวาง ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ก)

อารัมภกถา

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ค)

ตัวอย่างนมัสกฤติกาและอารัมภกถา ข้างต้นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพ จะเห็นได้ว่ามีลักษณะการเสนอเนื้อความแบบบรรยายโวหาร ซึ่งเป็นให้รายละเอียดเนื้อหาอย่างตรงไปตรงมา อาทิ ในบทนมัสกฤติกา หรือบทไหว้ครู ที่มีการนมัสการพระรัตนตรัยและปวงเทพเทวาเพื่ออำนวยการพระราชนิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไร้อุปสรรคปัญหา และในบทอารัมภกถา หรือบทนำที่มีการอธิบายถึงรูปแบบและจุดประสงค์ในการพระ

ราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง โดยพระองค์ทรงเลือกใช้บรรยายโวหารในการอธิบายเนื้อหาในตอนดังกล่าวอย่างเหมาะสม

"จักขอไซ่คำนาน เบนนิทานวังนะ เพื่อจะแจ้งแกลงความ ตามเหตุเรื่อง พระนล อันปนอยู่ณที่ คัมภีร์มหาภารตะ คละอยู่ในวันะบรรพ นับเป็นส่วนหนึ่งนั้น อันเป็นนิพนธ์กถา แห่งมหามุณี นามเธอมีประกาศิต กฤษณะไทวปายน ประพนธ์เป้นคำฉันท์ อันเรียกนามว่าโคลก ประโยคคำสำนวน ล้วนเป้นที่น่าฟัง ทั้งไพเราะเหมาะกลอน ศัพท์สุนทรจับใจ ในนั้นไซ่ไรไซ่ชาน ว่าคำนานนลนี้ พระมุณีหนึ่งไซ่ไร เล่าให้ปานตพนาถ ผู้นิราศไรรัฐ ชัดเชยอยู่กลางป่า เรื่องมีมากมายนาน จะบรรยายมากมวล ก็มิควรที่นี้ ควรที่ เพียงยกเอา มาเล่าสังเขปไว้ พอแต่เพียงจักได้ ทราบคดี ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: ง)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงนิทานวังนะ ซึ่งมีลักษณะของการเสนอเนื้อความแบบบรรยายโวหาร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่มีการกล่าวถึงที่มาของเรื่อง พระนลคำหลวง อย่างตรงไปตรงมาตามลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง ส่งผลให้การดำเนินเรื่องมีความชัดเจน ผู้อ่านมีความเข้าใจในเนื้อหาโดยถูกต้อง

"ณปางก่อนกาลนานมา มีพระราชาธิบดี มีนามบัญญัติวิมล ว่าพระนลผู้สามารถ เปนราชบุตรท้าววิเรน ภูเบนทรทรงพลกำลัง ทั้งมีพระคุณวิเศษชด โฉมศรีสวัสดิ์คือควโกวิท เปนอัครมหาราช ในมนุษย์ชาติปมีทัน ประหนึ่งจอมสวรรค์เทวะบดี เปนที่หนึ่งเหนือผู้ใดใด พระเดชจอมไผทไฟโรจน์..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 1)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสรรคที่ 1 ซึ่งมีลักษณะของการเสนอเนื้อความแบบบรรยายโวหาร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่มีการกล่าวถึงที่มาพระนล ทั้งในด้านชาติกำเนิด ความสามารถ ดังความว่า **"มีนามบัญญัติวิมล ว่าพระนลผู้สามารถ เปนราชบุตร ท้าววีรเสน ภูเบนทรทรงพลกำลัง ทั้งมีพระคุณวิเศษชด โฉมศรีสวัสดิ์อัศวโกวิท เบนอิศวรมหาราช ในมนุษยชาติปมัทน"** จะเห็นได้ว่าเป็นการบรรยายถึงประวัติของพระนล ชาติกำเนิด ตลอดจนคุณสมบัติและความสามารถในด้านต่าง ๆ ของพระนล

"นี่แน่เกศีนิงเยาว์	ตัวเจ้าไหวพริบทุกสิ่งสรรพ
จงไปสืบสาวข่าวมาพลัน	ร่ำพ่ำที่ผู้้นั้นคือผู้ใด
โนนแน่เขานั่งอยู่บนรถ	เจ้าเห็นปรากฏอยู่หรือไม่
คนรูปพิการนั้นเป็นไร	แขนสั้นนั้นไซ้เห็นฤยัง
เออตัวเจ้าตัวดีจึงไปหา	อย่าให้เขาเคืองแค้นคั่ง
ค่อยค่อยพูดจาอย่าตึงตัง	อย่ารอร้งรับถามเอาความมา
เจ้าผู้ฉลาดอาจปลอบ	ให้เขาชอบถูกใจได้นะหา
ถามแล้วให้เขาตอบมา	แต่ด้วยวาจาอันลี้ภัยจริง
ตัวกูไม่วายสงกา	แต่อกข้าเต็มตึกด้วยนีกกริ่ง
หฤทัยสั้นสั้นขันยี่	ฤพระนลแน่จริงใคร่แจ้งใจ
แล้วเจ้าจงลองกล่าวสุนทร	คำกลอนซึ่งกูสั่งให้
พราหมณ์ปรรรณาทประภาษแล้วไซ้	ดังนี้ที่จะได้เห็นชัด
เจ้าเอวบางจงพลางสังเกตุคำ	จดจำคำตอบให้ถนัด
จงจำแม่นมาสารพัด	ไปเถิดจงรตรีบไป ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 39)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสรรคที่ 22 เป็นตอนที่ นางทมยันตีสั่งให้นางเกศินีไปสืบข่าวเรื่องพระนล จะเห็นได้ว่าคำกลอนข้างต้นเป็นการเสนอเนื้อหาความ แบบ *บรรยายโวหาร* ซึ่งเป็นกล่าวถึงคำสั่งที่นางทมยันตีสั่งให้นางเกศินีไปสืบข่าวพระนล ดังความว่า **"นี่แน่เกศินีงเยาว์ ตัวเจ้าไหวพริบทูลสิ่งสรรพ จงไปสืบสาวข่าวมาพลัน รัถฟ้าที่ผู้นั้นคือผู้ใด"** อัน แสดงให้เห็นถึงภาพเหตุการณ์ที่นางทมยันตีสั่งให้นางเกศินีไปสืบข่าวเรื่องพระนลอย่างชัดเจนและเป็น ลำดับเหตุการณ์ นอกจากนี้ยังมีการบรรยายถึงวิธีการในการสืบหาความจริงที่นางทมยันตีแนะนำแก่นางเกศินี ดังความว่า **"เออตัวเจ้าตัวดีจะไปหา อย่าให้เขาเคืองแค้นคั่ง ค่อยค่อยพูดจาอย่าตึงตัง อย่ารอรั้งรับถามเอาความมา เจ้าผู้ฉลาดอาจปลอม ให้เขาชอบถูกใจได้นะหา"** ซึ่งแสดงให้เห็นถึง วิธีการสืบหาข่าวที่นางทมยันตีสั่งให้นางเกศินีไปทำเป็นลำดับขั้นตอนและละเอียดถี่ถ้วน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงภาพของเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจนและเกิด จินตภาพอีกด้วย

"ปางนั้นพระนลรัตน์ ผู้มีชรัราเชนทร์
 เบนลุขลนุกเห็น กลนอนวิมานอินทร์
 ชมโฉมประโลมสวาท วรรณานารินทร์
 รื่นรมยะสมจิน ตนะน้อมพร้อมพระไภมี
 เนาแนบสุคตดวง จนลวงลับซึ่งราตรี
 ไสแสงพระสุรศรี พยับเยียมยุคนัทร
 ตรัสชวนเจ้านวลนง ไปโสดทรงซึ่งสาคร
 ทรงรัตนภรณ์ วรรณานาภา
 ชวนกันจากตำหนัก วรรณานาภา
 ขึ้นเฝ้าพระราชา บิดุรงค์ผู้ทรงธรรม..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 60)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสรรคที่ 25 เป็นตอนที่ พระนลกับนางทมยันตีได้พบเจอกันหลัง ซึ่งมีลักษณะของการเสนอเนื้อความแบบ *บรรยายโวหาร* ดัง จะเห็นได้จากการบรรยายถึงภาพเหตุการณ์ที่พระนลกับนางทมยันตีอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข หลังจากที่พลัดพรากจากกันมานาน ความว่า **"ปางนั้นพระนลรัตน์ ผู้นิษัธราเชนทร์ เปนสุขสนุกเห็น กลอนอนวิมานอินทร์ ชมโฉมประโลมสวาท วรราชนารินทร์ รื่นรมยะสมจิน ตนะน้อมพร้อมพระไภ มี...ตรัสชวนเจ้านวนลง ไปโสดสรซึ่งสาคร ทรงรัตนภรณ์ วรภูษณาภา"** จากข้อความข้างต้นจะ เห็นได้ว่ามีการกล่าวถึงภาพเหตุการณ์อย่างเป็นลำดับ ดังที่พระนลได้พบกับนางทมยันตี จึงทำให้มีความสุขเนื่องจากแล้วพลัดพรากจากกันเป็นเวลานาน เมื่อทั้งคู่ได้พบกันแล้ว จึงชวนกันไปสร่งน้ำเพื่อ ชำระล้างสิ่งต่าง ๆ ออกจากร่างกาย เสมือนการได้เริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 77)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสรรคที่ 26 เป็นตอนที่กล่าวถึงพระนล นางทมยันตี ตลอดจนโอรสธิดาที่อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันและปกครองเมืองอย่างสงบสุข ซึ่งมีลักษณะของการเสนอเนื้อความแบบ *บรรยายโวหาร* ดังความว่า **"ปางนั้นพระนลราชสุมหาत्मมหาศาล เนาในนิษัธสรายุ ทุกทิวาและราตรี พร้อมองค์เมียขวัญ สุไวทรรภิเทวี อิกบุตรบุตรี นีรทุกษ์สุขารมย์"** จากข้อความจะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงภาพเหตุการณ์อย่างละเอียด โดยการให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครตามลำดับ ส่งผลให้เนื้อหามีความสมบูรณ์และผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อหาของเรื่องได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปรากฏลักษณะของการเสนอเนื้อความแบบบรรยายโวหาร โดยส่วนใหญ่จะปรากฏในตอนต้นเรื่องที่เป็นการอธิบายถึงที่มาและรายละเอียดของเรื่องพระนล ซึ่งเนื้อหาในลักษณะดังกล่าวมีความเหมาะสมในการเสนอเนื้อความแบบบรรยายโวหาร เป็นอย่างยิ่ง

4.2.3.2 การพรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหาร คือ โวหารที่ใช้กล่าวถึงเรื่องราว สถานที่ บุคคล สิ่งของ หรืออารมณ์อย่างละเอียด และอาจแทรกความรู้สึกของผู้เขียนลงไปด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ หรือเกิดอารมณ์คล้ายตาม (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวิวัฒน์ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 67)

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะของการเสนอเนื้อความแบบพรรณนาโวหาร โดยแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การพรรณนาแบบตรงไปตรงมา คือ การให้รายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเข้าใจสิ่งที่จะนำเสนอได้อย่างชัดเจน และ การพรรณนาแบบใช้ความเปรียบ คือ การให้รายละเอียดสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ สิ่งปลูก ลักษณะของตัวละคร ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึก โดยนำเสนอผ่านการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านตีความและเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้งและชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) การพรรณนาแบบตรงไปตรงมา เป็นการกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่สิ่งปลูกสร้าง ความงามของธรรมชาติ ลักษณะของตัวละคร เป็นต้น เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพหรืออารมณ์คล้ายตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. การพรรณนาธรรมชาติ ดังตัวอย่างความว่า

"...เดินไปได้วันหนึ่ง	จึงถึงบึงในอรัญ
แลเลิศประเสริฐสรรพ	ครั้งได้เห็นดูเย็นตา
บัวหลวงมีตาขดื่น	หอมกลิ่นรื่นชื่นนาสา
ไอ้อกฟกอุรา	หอมเหมือนผ้าที่เคยทรง
บึงกว้างลำอ่างค์ตา	พวกพ่อค้าสมจำนง
มีญ่น้ำประสงค์	พอเลี้ยงสัตว์ไว้บัดมา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 101)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสรรคที่ 13 เป็นตอนที่นางทมยันตีเดินทางไปในป่ากับพวกพ่อค้าเพื่อตามหาพระนล จากคำประพันธ์จะเห็นได้ว่าเป็นการพรรณนาโวหารอย่างตรงไปตรงมา โดยมีการพรรณนาถึงภาพความงดงามของธรรมชาติ ดังความว่า "จึงถึงบึงในอรัญ แลเลิศประเสริฐสรรพ ครั้งได้เห็นดูเย็นตา บัวหลวงมีตาขดื่น หอมกลิ่นรื่นชื่นนาสา" ซึ่งลักษณะข้างต้นเป็นการพรรณนาให้รายละเอียดความงามของป่าไม้ มีบึงน้ำและดอกบัวที่สวยงาม ส่งกลิ่นหอมอบอวลทั่วไป การพรรณนาในลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและมีอารมณ์ความรู้สึกงดงามของธรรมชาติไปตามเนื้อหาของเรื่องอีกด้วย

ข. การพรรณนาบ้านเมือง ดังตัวอย่างความว่า

"...ทวยลูกเจ้าทุกบ้านเมือง รู้เรื่องแล้วจึงรีบไป พร้อมอยู่ในพระโรงธาร อันตระการ
ด้วยเสาล้อม พร้อมกนกสีสลักรับคูลาเลิศสุวรรณ ลายล้วนสรรแต่ยอดงาม ยามนฤบาลทั้งหลาย
เยื้องกายเข้าสู่ที่ ล้วนแต่มีรูปสง่า ดั่งมหาสิงห์ทรงกำลัง..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 29)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสรรคดี
5 เป็นตอนพิธีสมพรของนางทมยันตี ซึ่งในตอนต้นมีการพรรณนาถึงภาพบ้านเมือง โดยใช้การ
พรรณนาโวหาร อย่างตรงไปตรงมา ดังจะเห็นได้จากความว่า **"อันตระการด้วยเสาล้อม พร้อมกนกสี
สลักรับคูลาเลิศสุวรรณ ลายล้วนสรรแต่ยอดงาม"** คำประพันธ์ดังกล่าวได้พรรณนาถึงความงดงาม
ของพระราชวังอันวิจิตรงดงาม ส่งผลให้เนื้อเรื่องมีความสมจริง ผู้อ่านเกิดจินตภาพและ มีความรู้สึก
ร่วมกับตัวละครอีกด้วย

ค. การพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก ดังตัวอย่างความว่า

"ครานั้นพระนลวิมลราช	เข้าถึงในตำหนักมาศเลขา
แลดูทมยันตีศรีโสภา	ดูมิได้วางตาด้วยจับใจ
ดูพลางคณิงรำพึงโคก	คิดถึงยามวิโยคอันโคกใหญ่
ความทุกข์รุกรเราให้เศร้าใจ	อัสสุชลล้นไหลลงอาบพักตร์ ฯ
ฝ่ายทมยันตีศรีสอาด	เห็นพระนลนฤราชผู้ทรงศักดิ์
เสด็จเดินเข้ามาเงาะพักตร์	นงลักษณ์วুবวาบปลาบฤทัย
พิศพลางนางคำนึงถึงความหลัง	อัสสุชลพลั่งพลั่งหลังไหล
แสนโคกราวโรคลงใจ	นำสงสารทรมวยอนาทร..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 51)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสรรคที่ 24 ตอนที่พระนลกับนางทมยันตีได้พบเจอกันหลังจากที่พลัดพรากกันเป็นเวลานาน จากตัวอย่างเป็นการพรรณนาโวหาร อย่างตรงไปตรงมา โดยพรรณนาถึงอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าของตัวละครอย่างตรงไปตรงมา ดังจะเห็นได้จากเมื่อพระนลพบนางทมยันตี ความว่า **"แลดูทมยันตีศรีโสภา ทูมิได้วางตาด้วยจับใจ ดูพลางคณิงรำพึงโศก คิดถึงยามวิโยคอันโศกใหญ่"** จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าพระนลได้มองนางทมยันตีอย่างไม่ละสายตา ทำให้ระลึกถึงความหลังที่ทั้งคู่ได้พลัดพรากจากกันเป็นเวลานานและเมื่อนางทมยันตีพบพระนลก็เกิดความรู้สึกเช่นเดียวกัน ดังความว่า **"พิศพลางนางคำนึงถึงความหลัง อัสสุชลพลั่งพลั่งหลั่งไหล แสนโศกราวโรคสติดใจ นำสงสารทรมว้ยอนาทร"** ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพที่นางทมยันตีร้องไห้เพราะนึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนางทมยันตีกับพระนลต้องพลัดพรากจากกันและตกระกำลำบาก เหมือนกับคนที่ป่วยเป็นโรคประจำตัว ซึ่งลักษณะข้างต้นเป็นการพรรณนาโวหารอย่างตรงไปตรงมา สื่อให้ผู้ผู้อ่านเกิด จินตภาพอย่างชัดเจน

ง. การพรรณนาภาพพระนล ดังตัวอย่างความว่า

"มีนามบัญญัติวิมล ว่าพระนลผู้สามารถ เปนราชบุตรท้าววีรเสน ภูเบนทรทรงพลกำลัง ทั้งมีพระคุณวิเศษซัด โฉมศรีสวัสดิ์คือศิวโกวิท เปนอัครมหาราช ในมนุษยชาติบมีทัน ประหนึ่งจอมสวรรค์ เทวะบดี เปนที่หนึ่งเหนือผู้ใด..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 1)

ตัวอย่างข้างต้นอยู่ในเนื้อหาสรรคที่ 1 ตอนที่กล่าวถึงชาติกำเนิดของพระนล โดยการพรรณนาโวหาร อย่างตรงไปตรงมา ดังตัวอย่างว่า **"มีนามบัญญัติวิมล ว่าพระนลผู้สามารถ เปนราชบุตรท้าววีรเสน ภูเบนทรทรงพลกำลัง ทั้งมีพระคุณวิเศษซัด"** จากตัวอย่างจะเห็นว่ามีการกล่าวถึงชื่อของพระนล บิดาของพระนล ตลอดจนคุณสมบัตินี้และความสามารถอย่างพระนลที่ไม่มีใครทัดเทียมได้ ซึ่งตัวอย่างดังกล่าวเป็นการพรรณนาโวหาร เพื่อแสดงให้เห็นภาพและลักษณะของตัวละครได้อย่างชัดเจน

จ. การพรรณนาภาพนางทมยันตี ดังตัวอย่างความว่า

"ฝ่ายนางทมยันตี มีโฉมเฉิดเลิศโสภา พร้อมสง่าบริบูรณ์ยศ สรรวย
สกลีรีวิลาส ในโลกธาตุทั่วไป ไม่มีเสมอเสาวภาคย์ นารีนาคเอวกลมกล่อม ย่อมปรากฏ
ยศภุชา อันดวงสุดานันต์ถับถึง ซึ่งชนมวัยอันแฉ่งงาม ทาสีหลามลำค้ำบร้อย ห้อมนางน้อย
อยู่พร้อมหน้า..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 2)

คำประพันธ์ข้างต้นปรากฏอยู่ในสรรคที่ 1 เป็นตอนที่กล่าวถึงภาพความงดงามของนางทมยันตี โดยการเสนอเนื้อความแบบพรรณนาโวหาร อย่างตรงไปตรงมา ดังความว่า **"ฝ่ายนางทมยันตี มีโฉมเฉิดเลิศโสภา พร้อมสง่าบริบูรณ์ยศ สรรวยสกลีรีวิลาส ในโลกธาตุทั่วไป ไม่มีเสมอเสาวภาคย์ นารีนาคเอวกลมกล่อม"** จากคำกลอนข้างต้นจะเห็นถึงการพรรณนาความงดงามของนางทมยันตีที่มีความงดงามทั้งรูปกำเนิดที่งามพร้อมและชาติกำเนิดที่บริบูรณ์ไปด้วยลาภยศทั้งปวง ไม่มีผู้หญิงอื่นใดในโลกที่จะมีความงดงามสามารถทัดเทียมกับนางทมยันตีได้ ซึ่งลักษณะข้างต้นเป็นเสนอเนื้อความแบบการพรรณนาโวหาร โดยการให้รายละเอียดอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเข้าใจเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน

2) การพรรณนาแบบใช้ความเปรียบ เป็นการพรรณนาถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติ สถานที่ เหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร โดยใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยพบการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ 6 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย อติพจน์ คำถามเชิงวาทศิลป์ และสมมติภาวะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. **อุปมา (simile)** คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่โดยธรรมชาติแล้วมีสภาพที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะเด่นร่วมกันและใช้คำที่มีความหมายว่า "เหมือน" หรือ "คล้ายเป็น" คำแสดงการเปรียบเทียบเพื่อบ่งชี้ให้เห็นจริงว่า เหมือนอย่างไร ในลักษณะ

โต (จุโรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัดน์ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 69) พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปรากฏการใช้ความเปรียบในลักษณะ อุปมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...คุณงเยาว์ยงรัศมี สว่างอินทรีย์ราวไฟฟ้า กระจ่างจำแจ่มเวหน
รูปนฤมลพันพิภพ ทั่วแผ่นดินจับบ่เทียมทัน เลอสรรเสมองค์พระศรี..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 2)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีการใช้ความเปรียบแบบอุปมา ปรากฏในตอนที่กำลังถึงความงดงามของนางทมยันตี ดังจะเห็นได้จากคำว่า **"ราว"** ในคำประพันธ์ว่า **"คุณงเยาว์ยงรัศมี สว่างอินทรีย์ราวไฟฟ้า"** โดยเป็นการเปรียบเทียบความงดงามของนางทมยันตีที่มีผิวพรรณผุดผ่องสว่างใสงดงามเหมือนกับแสงของสายฟ้า ยามเมื่อเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีฟ้าผ่าหรือสายฟ้าพาดก็จะทำให้เกิดแสงสว่างวาบไปทั่วท้องฟ้า ซึ่งแสงของสายฟ้าานั้นจะปรากฏเพียงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น การที่เปรียบเทียบความงดงามผุดผ่องของนางทมยันตี ย่อมสื่อความหมายว่านางทมยันตีมีความงดงามมาก ผิดพรรณผุดผ่องสว่างไสว แม้จะมองเพียงครั้งเดียวในระยะเวลาที่ไม่นานก็ทำให้เห็นถึงความงดงามนั้นได้ เช่นเดียวกับแสงสว่างของสายฟ้านั่นเอง

"...ทวยลูกเจ้าทุกบ้านเมือง รู้เรื่องแล้วจึงรีบไป พร้อมอยู่ในพระโรง
ธาร อันตระการด้วยเสาล้อม พร้อมกนกลีลลับ รับคูลาเลิศสุวรรณ ลายลั่นสรรแต่
ยอดงาม ยามนฤบาลทั้งหลาย เยื้องกรายเข้าสู่ที่ ล้วนแต่มีรูปสง่า ดั่งมหาสิงห์ทรงกำลัง
ต่างองค์นั่งลงเหนืออาสน์..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 29)

คำประพันธ์ข้างต้นมีการใช้ความเปรียบแบบอุปมา ซึ่งปรากฏในตอนที่กำลังถึงพิธีสุมพรของพระนลกับนางทมยันตี โดยมีการกล่าวถึงภาพของพระโอรสของพระเจ้าแผ่นดินเมืองต่าง ๆ ที่เดินทางมาร่วมพิธีดังกล่าวและมีการเปรียบเทียบความงดงามและรูปร่างที่สง่างามของพระโอรสเมืองต่าง ๆ ที่เหมือนกับราชสีห์ โดยใช้คำเปรียบว่า **"ดั่ง"** ในตัวอย่างคำกลอนว่า **"ยามนฤบาลทั้งหลาย เยื้องกรายเข้าสู่ที่ ล้วนแต่มีรูปสง่า ดั่งมหาสิงห์ทรงกำลัง ต่างองค์นั่งลงเหนืออาสน์"** ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความสง่างามและทรงกำลังของพระโอรสแห่งเมืองต่าง ๆ ว่าเหมือนกับสิงห์หรือราชสีห์ อันเป็นสัตว์ที่มีพลังกำลังมาก มีรูปร่างที่สง่างาม และเป็นเจ้าแห่งสัตว์

ทั้งปวง การเปรียบเทียบพระโอรสเมืองต่าง ๆ ว่าเหมือนกับราชสีห์นั้น ย่อมสร้างคุณสมบัติและลักษณะอันดีให้แก่พระนลเป็นอย่างดี เนื่องจากในพิธีสุมพรของพระนลกับนางทมยันตีมีการเชิญพระโอรสเมืองต่าง ๆ ที่มาร่วมพิธีดังกล่าว ดังนั้นการสร้างคุณสมบัติและความงดงาม โดยเปรียบเทียบกับราชสีห์ให้กับพระโอรสเมืองต่าง ๆ จึงเป็นการแสดงถึงความยอมรับในเกียรติยศ คุณสมบัติ และความสามารถของพระนลที่โดดเด่นและสำคัญกว่าคนทั่วไป

"...ฝ่ายทมยันตีศรีสมร

ได้พบพระภรรตรเสนาหา

เหมือนฝนโปรยโรยพื้นพสุธา

ก็เกิดผลนานาทั่วไป ฯ

สิ้นเหนี่ยวเมื่อยล้าเพราะผาศุก

สว่างทุกข์สุขสิ้นกมลใส

ทุกทุกสิ่งสมถวิลจันตย์

ผ่องประไพเพียงจันทร์เมื่อวันเพ็ญ ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 59)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นการใช้ความเปรียบแบบอุปมาปรากฏในตอนนี้นางทมยันตีได้พบพระนลในคำว่า **"เหมือน"** ดังความว่า **"ได้พบพระภรรตรเสนาหาเหมือนฝนโปรยโรยพื้นพสุธา"** ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความสุขเมื่อนางทมยันตีได้พบพระนลเหมือนกับฝนที่ตกลงสู่พื้นดิน ย่อมนำความสุขร่มเย็นมาให้ กล่าวคือ ในเวลาที่อากาศแห้งแล้งจนพื้นดินร้อนระอุ ไม่มีแม้แต่หยาดฝน ย่อมทำให้ชีวิตของคนและสัตว์มีแต่ความทุกข์ความยากลำบาก แต่ถ้าหากเกิดฝนตกลงมายังพื้นดินก็ย่อมนำความสุขชื่นความเย็นสบายและก่อให้เกิดความสุขแก่คนและสัตว์ทั่วไป การเปรียบเทียบความสุขของนางทมยันตี เมื่อได้พบกับพระนลว่าเหมือนกับหยาดฝนที่ตกลงมายังพื้นดินจึงเปรียบได้ว่าใจของนางทมยันตีคือแผ่นดินที่แห้งแล้งร้อนระอุ ส่วนพระนลคือหยาดฝนอันชุ่มชื้น เมื่อฝนตกลงสู่พื้นดินย่อมนำความสุขชื่นมาให้ ก็เหมือนกับการที่นางทมยันตีได้พบกับพระนลนั่นเอง และคำว่า **"เพียง"** ในคำประพันธ์ว่า **"ทุกทุกสิ่งสมถวิลจันตย์ ผ่องประไพเพียงจันทร์เมื่อวันเพ็ญ"** หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่นางทมยันตีตั้งใจไว้คือการได้พบพระนล จนในที่สุตนางทมยันตีก็สมปรารถนาเมื่อได้พบกับพระนล ทำให้นางทมยันตีมีความสุขใจใบหน้าผ่องใสเหมือนกับพระจันทร์วันเพ็ญที่มีสีเหลืองนวล ใสกระจ่าง และสว่างไสวไปทั่วท้องฟ้า กล่าวคือ ชีวิตคนเมื่อต้องพบเจอกับความทุกข์ยากลำบาก ย่อมแสดงออกทางใบหน้าที่มีแต่ความหมองคล้ำและเต็มไปด้วยความ

การพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร อันจะทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและมีอารมณ์ความรู้สึก คล้อยตามไปกับเรื่องราว

"อ้าดูอโศกนี้	ศรีไสว
อยู่ณท่ามกลางไพร	เพริศแท้
ชื่นชุ่มชุ่มใบ	ลมระบัด
ดูสุขสนุกแม่	มาทแม่นจอมผา ๆ
อ้าดูอโศกนี้	ศรีไสววิไลยตา
อยู่หว่างกลางพนา	เปนสง่าแห่งแนวไพร
ชุ่มชื่นรื่นอารมณ์	ลมเพยพัดระบัดใบ
ดูสุขสนุกใจ	เหมือนแลดูจอมภูผา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 95)

คำประพันธ์ข้างต้นมีการใช้ความเปรียบแบบอุปมา โดยปรากฏในตอนที่น่างทมยันตีเดินทางไปในป่าและต้องพลัดพากับพระนล ดังความว่า **"อ้าดูอโศกนี้ ศรีไสววิไลยตา...ชุ่มชื่นรื่นอารมณ์ ลมเพยพัดระบัดใบ ดูสุขสนุกใจ เหมือนแลดูจอมภูผา"** จากตัวอย่างเป็นการใช้อุปมาในคำว่า **"เหมือน"** โดยการเปรียบเทียบธรรมชาติกับคนรัก ซึ่งเป็นการใช้ความเปรียบตามขนบของการแต่งนิราศ ในคำกลอนหลังจากนางทมยันตีได้พลัดพากับพระนลและได้เดินทางต่อไป ระหว่างนั้นนางทมยันตีได้พบกับต้นอโศกต้นใหญ่ที่กลางป่า ซึ่งแผ่กิ่งก้านและเต็มไปด้วยใบอันงดงาม ยามเมื่อลมพัดมาต้องกับต้นอโศกกิ่งและใบของต้นอโศกก็พัดอ่อนไหวระยิบระยับตา ก่อให้เกิดความสุขความงดงามเมื่อได้พบเห็น เมื่อนางทมยันตีได้เห็นความงดงามดังกล่าวจึงทำให้นึกถึงพระนลและเปรียบเทียบว่าการได้มองต้นอโศกก็เหมือนกับการได้มองพระนล ซึ่งทำให้นางทมยันตีมีความสุขและลืมความทุกข์ไปได้ชั่วขณะหนึ่ง

ข. **อุปลักษณ์** (metaphor) คือการเปรียบเทียบด้วยการกล่าวว่สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำแสดงการเปรียบว่า "เป็น" หรือ "คือ" ความหมายจึงลึกซึ้งกว่าอุปมา (จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัฒน์ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 69) พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปรากฏการใช้ความเปรียบในลักษณะ อุปลักษณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"นารีแม่ไร่สรรพ	ภูษณา
ผัวก็เป็นอาภรณ์	พิลาศ
แม่ไร่ซึ่งภรรยา	งามเหือด
ถึงจะแต่งรัตนมาษ	ไปพร้อมโลภฯ..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 139-140)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นเป็นการใช้ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ ดังจะเห็นได้จากคำว่า **"เป็น"** ในคำประพันธ์ว่า **"ผัวก็เป็นอาภรณ์ พิลาศ"** กล่าวคือ เป็นการกล่าวถึงความสำคัญของสามีที่มีต่อภรรยา โดยมีกล่าวถึงความสำคัญระหว่างสามีและเสื้อผ้า สามีมีความสำคัญเหมือนกับเสื้อผ้า เพราะเสื้อผ้าใช้สำหรับนุ่งห่มปกป้องร่างกายจากสิ่งต่าง ๆ ในทำนองเดียวกันสามีก็เป็นเหมือนเครื่องป้องกันภัยต่าง ๆ ให้แก่ภรรยาเช่นกัน ถ้าหากแม่ภรรยาจะไม่มีเสื้อผ้าเลยแม้แต่น้อย แต่ถ้ามีสามีก็จะเป็นเสมือนเสื้อผ้าได้เช่นกัน ถึงแม่ภรรยาขาดสามีที่คอยดูแล แต่ภรรยาก็กลับมาเสื้อผ้าสวยงามจำนวนมากเพียงใดก็ไร้ซึ่งความสวยงาม ซึ่งเหมือนกับชีวิตของนางทมยันตีที่ต้องอยู่คนเดียวโดยปราศจากพระนล ถึงแม้ชีวิตของนางทมยันตีจะพร้อมไปด้วยทรัพย์สินมากเพียงใด แต่ชีวิตก็ไม่มีความสุขและไร้ซึ่งความงดงามทั้งปวง เพราะไม่มีพระนลที่จะเป็นอาภรณ์ประดับร่างกายให้แก่นางทมยันตีอีกต่อไป

ค. นามนัย คือการใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด เช่น เวที หมายถึง การแสดงละคร มงกุฎ หมายถึง กษัตริย์ มือขวา หมายถึง คนสนิทที่ไว้วางใจ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวิรวุฒิ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 71) พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปราภฏลักษณะการใช้ความเปรียบแบบ *นามนัย* ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

"ไอ้หนักสกาของข้าเอ๋ย	กระไรเลยดันดันไปหนไหน
แบ่งเอาผ้าซำคลุมแล้วคุมไป	ช่างกระไรไม่คิดเมตตากัน
ช่างทอดทิ้งเมียขวัญอันสวาท	ให้นอนนอนร้างกลางไพรสัณฑ์
เมียซื่อตรงจงรักภักดีครั้น	นั่งคอยฝัวยุ่ย่นเช่นสังข์ไว้
แสนพุ่มพอกผ่าวราวไฟผลาญ	ให้ร้อนร่ายทรวงเริงเหมือนเพลิงไหม้
ห่มแต่ผ้ากึ่งฝีนั่นเย็นไว้	พอจะได้ต่างหน้าสวามี
ไอ้วีระบุรุษมงกุฎเกศ	จงสมเพชภรรยา มารศรี
ผู้โคกเศร้าวทุกทิวาราตรี	เชิญบตีมาปลอบประโลมนาง ฯ"

(พระนลคำหลวง เล่ม 2, 2559: 10)

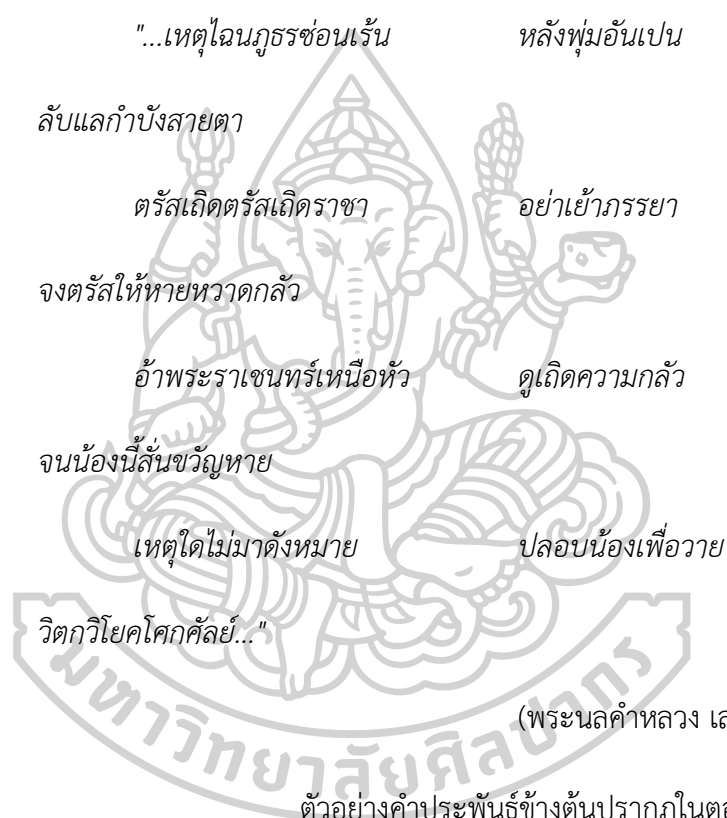
ตัวอย่างข้างต้นเป็นการเสนอเนื้อหาโดยการใช้ความเปรียบแบบนามนัย จะเห็นได้จากคำว่า "*หนักสกา*" ปราภฏอยู่ในตอนที่นางทมยันตีกล่าวถึงพระนล โดยให้คณะพราหมณ์นำข้อความที่นางได้พรรณนาถึงความรักที่มีต่อพระนลไปขับร้องประกาศเพื่อตามหาพระนล โดยในตอนดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้การเปรียบเทียบแบบนามนัย โดยกล่าวถึงคุณสมบัติของพระนลที่มีความสามารถในการเล่นสกายากที่จะมีผู้ใดทัดเทียมได้และเป็นที่ยึดใจของคนทั่วไป โดยทรงใช้คำว่า "*หนักสกา*" แทนการกล่าวถึงพระนลโดยตรง การที่พระองค์ทรงใช้ความเปรียบดังกล่าวจึงทำให้เห็นถึงคุณสมบัติและความสามารถของพระนลในด้านการเล่นสกาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย เมื่อมีการกล่าวถึงนักสกาย่อมเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นพระนลนั่นเอง

ง. **อติพจน์** (hyperbole) คือการกล่าวเกินจริง ซึ่งเป็นความรู้สึกหรือความคิดของผู้กล่าวที่ต้องการย้ำความหมายให้ผู้ฟังรู้สึกว่หนักแน่นจริงจัง ทั้งผู้กล่าวและผู้ฟังก็เข้าใจว่ามีใช่เป็นการกล่าวเท็จ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวุฒิ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 71) พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปรากฏการใช้ความเปรียบในลักษณะอุปลักษณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีการใช้ภาพพจน์แบบอติพจน์ คือ การกล่าวเกินจริง ดังจะเห็นได้จากคำว่า **"อ้าใจเทวศเพียง ภินท์พิง พระเอย ตัวก็สั้นเต็มดั่ง จับไข่...ยิ่งตรัสยิ่งหม่นไหม้ อกเพียงเพลิงงาม ฯ"** โดยคำกลอนข้างต้นกล่าวถึงนางทมยันตีเมื่อรู้ว่าพระนลแพ้ศึกสกาและต้องเสียบ้านเสียเมืองไปอยู่ป่า โดยพระนลสั่งให้นางทมยันตีทิ้งตนเองและไปอยู่อีกเมืองหนึ่งเพื่อให้นางทมยันตีมีชีวิตที่ดีไม่ต้องตระการกำล้าปากเหมือนกับพระนล เมื่อนางทมยันตีได้ฟังสิ่งที่พระนลสั่งเสียไว้ก็แทบใจสลาย ตัวสั้นราวกับคนเป็นไข้มีความทุกข์อยู่ในใจเหมือนกับไฟกำลังเผาไหม้อยู่ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ความโศกเศร้าที่นางทมยันตีได้รับอย่างแสนสาหัส โดยปกติแล้วอาการที่นางทมยันตีมีความทุกข์เหมือนกับไฟกำลังเผาไหม้หัวใจอยู่ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้อยู่แล้ว แต่ในทางอารมณ์ความรู้สึกของคนโดยทั่วไปที่ตกอยู่ในความทุกข์อย่างแสนสาหัส ย่อมมีความรู้สึกเหมือนว่าใจของตนเองจะมอดไหม้ด้วยไฟที่กำลังลุกอยู่ตลอดเวลาที่มีความทุกข์ การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ภาพพจน์ดังกล่าวย่อมทำให้ตัวละครมีความสมจริง เพราะเกิดอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกับคนทั่วไปและส่งผลให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับตัวละครอีกด้วย

จ. คำถามวาทศิลป์ (rhetorical question) คือการตั้งคำถาม แต่ไม่ได้หวังคำตอบ หรือถ้ามีคำตอบก็เป็นคำตอบที่ทั้งผู้ถามและผู้ตอบรู้อยู่แล้ว นักเขียนจะใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อเร้าอารมณ์ ผู้อ่านหรือสื่อความหมายและข้อคิดที่ต้องการ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัฒน์ อินทรพร, บรรณาธิการ, 2556: 72-73) พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ปรากฏการใช้ความเปรียบในลักษณะ คำถามวาทศิลป์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในตอนที่นางทมยันตีตามหาพระนลหลังจากที่ทั้งคู่พลัดพรากจากกันในปี โดยนางทมยันตีได้ใช้คำถามวาทศิลป์ ดังความว่า **"เหตุไฉนภูธรซ่อนเร้น...เหตุใดไม่มาดั่งหมาย"** จะเห็นได้ว่าคำถามดังกล่าวที่นางทมยันตีได้กล่าวออกไปนั้น มีคำตอบอยู่แล้วว่าตนเองได้พลัดพรากกับพระนล ถึงอย่างไรก็หาพระนลไม่พบ นางทมยันตีจึงได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญร้องเรียกหาพระนล นอกจากนี้ในอีกตัวอย่างที่นางทมยันตีก็ได้ใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ในการตัดพ้อต่อว่าพระนล ดังความว่า

"อ้าอึ้งในซัดเจ้า	ผู้ผ่านเฝ้าประชาชน
อกใหญ่ไหลวิมล	สกนธ์อำพาหาผาย
เหตุไฉนไปจากน้อง	ทิ้งให้หมองอยู่เดียวดาย
ในป่าน่าใจหาย	ห่างถิ่นฐานบ้านเรือนคน
อันองค์พระทรงเดช	อัครเมธทำก็ทน
เส้นสรวงบ่าบวงบน	บมิเว้นเส้นสรวงสรรค์
เหตุไฉนทรงสวัสดิ์	ผู้ทรงสัตย์ธำรงธรรม์
ลืมนาคซึ่งสำคัญ	สัญญาไว้ให้ภรรยา..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 80)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้น เป็นการใชภพพจน์แบบ คำถามวาทศิลป์ ดังจะเห็นได้จากการที่นางทมยันตีได้ตั้งคำถามตัดพ้อต่อว่าพระนล ดังคำกลอนว่า "เหตุไฉนไปจากน้อง ทิ้งให้หมองอยู่เดียวดาย...เหตุไฉนทรงสวัสดิ์ ผู้ทรงสัตย์ธำรงธรรม์ ลืมนาคซึ่งสำคัญ สัญญาไว้ให้ภรรยา" โดยการใช้ภพพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ความโศกเศร้าของนางทมยันตีที่ต้องพลัดพรากจากพระนลในป่า จนนางทมยันตีได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญร้องเรียกรา แต่พระนลและตัดพ้อต่อว่าพระนลว่าทำไมถึงต้องทอดทิ้งนางให้อยู่อย่างเดียวดาย ดังนั้นการใช้ภพพจน์แบบ คำถามวาทศิลป์ นอกจากจะมีความเหมาะสมในการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ยังส่งผลให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามไปกับตัวละครอีกด้วย

ฉ. สมมติภาวะ (apostrophe) คือ การกำหนดให้

ผู้เขียนหรือตัวละครพูดหรือเจรจาโต้ตอบกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (อรรถพร ดีที่สุด, 2557: 121) พระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ปรากฏการใช้ความเปรียบในลักษณะ สมมติภาวะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"อ้าคูอโคกนี้"	ศรีไสว
อยู่ณท่ามกลางไพร	เพรีคแท้
ขึ้นช่อมช่อมใบ	ลมระบัด
ดูสุขสนุกแม่	มาทแม่นจอมผา ๆ
อ้าคูอโคกนี้	ศรีไสววิไลตา
อยู่หว่างกลางพนา	เปนสง่าแห่งแนวไพร
ช่อมขึ้นรินอารมณ์	ลมเพยพัดระบัดใบ
ดูสุขสนุกใจ	เหมือนแลดูจอมภูผา
อโคกดูแสนสุข	ช่วยดับทุกข์ดุลักครา
โคกเศร้าเฝ้าอุรา	อ้าอโคกโรคซ้ำร้าย
อโคกโยกกิ่งไกว	จงตอบไปตั้งใจหมาย
ได้เห็นพระภุสสาย	ผ่านมาบ้างฤ้อย่างไร
พระนั่นชื่อพระนล	ผู้เรีองรณอริกษัย
เปนผัวนางทมยันตี	นามนิยมทมยันตี..."

(พระนลคำหลวง เล่ม 1, 2559: 95)

ตัวอย่างคำกลอนข้างต้นมีการใช้ความเปรียบแบบ สมมติ ภาวะ ดังจะเห็นได้จากตอนที่นางทมยันตีพลัดพรากรกับพระนลในป่า เมื่อนางทมยันตีเดินผ่านต้นไม้ก็ได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญและถามถึงพระนลกับต้นไม้ ดังในตัวอย่างความว่า **"อโคกดูแสนสุข ช่วยดับทุกข์ดุลักครา โศกเศร้าเฝ้าอุรา อ้าอโคกโรคซ้ำร้าย อโคกโยกกิ่งไกว จงตอบไปตั้งใจหมาย ได้เห็นพระภุสสาย ผ่านมาบ้างฤ้อย่างไร..."** จากคำกลอนข้างต้นจะเห็นได้ว่านางทมยันตีพูดคุยกับต้นอโคก ซึ่งเป็นต้นไม้ โดยเป็นการกระทำที่เหมือนมนุษย์กับมนุษย์พูดคุยสนทนากัน จะเห็นได้ว่าการที่นางทมยันตีได้พูดคุยสนทนากับต้นอโคกถึงความทุกข์ที่เกิดจากการพลัดพรากรกับพระนล นอกจากจะทำให้

เห็นถึงความทุกข์อย่างสาหัสแล้ว ยังทำให้นางทมยันตีได้ระบายความอัดอั้นตันใจที่มีอยู่เต็มหัวใจของนางได้คลายออกไป ถึงแม้สิ่งที่รับฟังความทุกข์นั้นจะเป็นต้นไม้และไม่ใช่มนุษย์ก็ตาม แต่ก็สามารถทำให้นางได้มีกำลังใจและคลายความทุกข์ได้มากขึ้นอีกด้วย การใช้ภาพพจน์แบบ สมมติภาวะ จึงทำให้ภาพของการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเกิดความชัดเจนและเด่นชัดต่อผู้อ่านมากยิ่งขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังนางทมยันตียังมีการถามถึงพระนลกับภูเขาดังความว่า

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นการใช้ความเปรียบแบบ สมมติภาวะ โดยนางทมยันตีได้พูดคุยกับภูเขาว่าได้พบเห็นพระนลหรือไม่และขอร้องให้ภูเขานั้นเมตตาช่วยให้นางทมยันตีหาพระนลให้พบด้วย จะเห็นได้ว่าเมื่อในเวลาที่คนทั่วไปมีความทุกข์ทรมานจนไม่สามารถหาทางออกหรือวิธีที่จะแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง การที่ได้พูดหรือได้ระบายกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับสิ่งที่จะไม่ใช่มนุษย์หรือไม่ใช่มนุษย์ จะโต้ตอบได้หรือโต้ตอบไม่ได้ก็ตาม ย่อมทำให้สภาวะจิตใจของคนนั้นได้ผ่อนคลายหรือระบายความทุกข์โหม่นสอออกไปจากใจของตนเองได้ ดังความว่า **"...ดูราคิรราช สูงผงดเงื่อมพนานต์ ถามถึงซึ่งภูบาล ท่านรู้บ้างฤอย่างไร ดูก่อนสิขเรศ อจลเศษฐสิอำไพ...ดูข้าพลันขอวันทา ขออนศิโรราบ บังคมกราบพ้อจอมผา ขอจงทรงเมตตา..."** จากคำประพันธ์

ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ความเปรียบเทียบ สมมติภาวะ โดยมนุษย์คือนางทมยันตี พุดคุยสนทนากับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์คือภูเขา ซึ่งการใช้ภาพพจน์ดังกล่าวก่อให้เกิดจินตภาพและเห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครอย่างชัดเจนอีกด้วย

จากการศึกษาการนำเสนอเนื้อความแบบพรรณนาโวหาร โดยใช้ความเปรียบเทียบที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ความเปรียบเทียบเพียง 6 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย อติพจน์ คำถามเชิงวาทศิลป์ และสมมติภาวะ ในการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครจำนวนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งโดยส่วนมากพระองค์จะทรงเลือกนำเสนอเนื้อความแบบพรรณนาโวหารแบบตรงไปตรงมามากกว่าการใช้ความเปรียบเทียบ เนื่องจากการที่พระองค์ทรงพรรณนาอย่างตรงไปตรงมาย่อมทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจนและสามารถให้รายละเอียดของเนื้อเรื่องได้อย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ตามการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพรรณนาโดยใช้ความเปรียบเทียบทั้ง 2 ประเภท ดังตัวอย่างข้างต้นมีความเหมาะสมระหว่างเนื้อหากับการใช้ภาพพจน์ในการพรรณนา เพราะเป็นเนื้อหาที่กล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเป็นหลัก การใช้ความเปรียบเทียบจึงทำให้เกิดความงามทางวรรณศิลป์ที่ผู้อ่านต้องตีความเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

จากการศึกษาวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้ การสร้างความไพเราะด้านเสียง การสร้างความงามด้านคำ และการสร้างความงามด้านเนื้อความ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีในการสร้างความงามไม่ว่าจะเป็นการสร้างความไพเราะในด้านเสียง ทั้งการเล่นสัมผัสสระและการเล่นสัมผัสพยัญชนะ ซึ่งส่วนใหญ่การเล่นเสียงสัมผัสสระและพยัญชนะที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ มักจะเป็นคำคู่หรือคำจำนวน 2 คำสัมผัสกันเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ในด้านตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสสระ

และพยัญชนะจะปรากฏในตำแหน่งกลางวรรคเป็นส่วนมาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมส่งผลให้คำประพันธ์มีความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง

กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ประเด็นต่อมาคือ การสร้างความงามด้านคำ ผู้วิจัยพบว่าพระองค์ทรงมีกลวิธีการสร้างความงามด้านคำ 5 ประเภท ได้แก่ การใช้คำง่าย การใช้คำซ้อน การใช้คำซ้ำ การใช้คำอุทาน และการหลากคำ ในประเด็นดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในทางอักษรศาสตร์ของพระองค์แล้ว ยังเป็นกลวิธีที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ผลงานร้อยกรองอีกด้วย กล่าวคือ นอกจากจะมีคำหลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหาแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างความไพเราะให้กับผลงานร้อยกรองอีกด้วย

กลวิธีในการสร้างความงามประเด็นสุดท้ายคือ การสร้างความงามด้านเนื้อความ จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างความงามจากการเลือกใช้โวหารให้เหมาะสมกับเรื่องราว โดยผู้วิจัยเลือกศึกษา *กลวิธีการสร้างความงามด้านเนื้อความ* จากโวหารทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ การบรรยายโวหารและการพรรณนาโวหาร ทั้งนี้ลักษณะการสร้างความงามด้านเนื้อความโดยการใช้โวหาร นั้นเป็นศิลปะของการเรียบเรียงเนื้อความของเรื่องให้มีความไพเราะยิ่งขึ้น สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นภาพของเหตุการณ์ ภาพของตัวละคร ภาพของธรรมชาติและสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ผ่านการใช้โวหาร เพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดจินตภาพและเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุปพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะเด่นในด้านการเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากลักษณะทั้ง 2 ประการ ได้แก่ ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีการสร้างความงาม จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาสามารถในด้านวรรณศิลป์เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป ซึ่งลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ดังกล่าวย่อมส่งผลให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ โดยทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ การใช้คำประกอบคำประพันธ์สี่บทอดการ

แต่งวรรณคดีคำหลวง การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา การเลือกใช้ ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย และการกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ร่วมกัน ดังรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว โดยส่งผลให้งานของพระองค์มีลักษณะเด่นชัดในด้านการเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์อย่างแท้จริง

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* นอกจากจะทรงคุณค่าในฐานะที่เป็นตำราสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์แล้ว ยังมีความไพเราะงดงามทางวรรณศิลป์อีกด้วย กล่าวคือ ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงมีพระราชประสงค์หลักในการให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ แต่พระองค์ก็ได้ทรงละเลยในด้านการสร้างความงาม ด้านวรรณศิลป์ พระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพเป็นเลิศในทางกวี ด้วยทรงมีกลวิธีการสร้างความงาม ไม่ว่าจะเป็น การสร้างความไพเราะด้านเสียง การสร้างความงามด้านคำ และการสร้างความงามด้านเนื้อความ เป็นแบบอย่างสำหรับการแต่งคำประพันธ์ ทั้งในด้านด้านแบบแผนและลักษณะเด่นของฉันทลักษณ์ ตลอดจนกลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ซึ่งกลวิธีแต่ละประเภทได้สร้างสรรค์ให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีความไพเราะทั้งในด้านรสคำและรสความ ควบคู่ไปกับการเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ เมื่อพิจารณาภาพรวมในด้านความงามทางวรรณศิลป์แล้วจะพบว่า ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ที่อาศัยพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นแบบอย่าง ย่อมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประเภทของฉันทลักษณ์ เป็นประการแรก และประการต่อมาคือนอกจากจะแต่ง คำประพันธ์ได้ถูกต้องแล้ว ยังมีแนวทางการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ให้แก่บทประพันธ์เพื่อก่อให้เกิดความไพเราะทั้งรสคำและรสความไปพร้อมกันอีกด้วย

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์และลักษณะเด่นในด้านฉันทลักษณ์และด้านกลวิธีการแต่งในเรื่อง *พระนลคำหลวง* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานว่า *พระนลคำหลวง* พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ โดยทรงตั้งพระราชหฤทัยให้เรื่อง *พระนลคำหลวง* นี้ เป็นตำราของการแต่งวรรณคดีร้อยกรอง ดังที่จะเห็นได้จากลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ของเรื่อง *พระนลคำหลวง* คือ การกำหนดแบบแผนในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัส ตำแหน่งของคำเอก คำโท คำครุ คำลหุ รวมทั้งการเลือกใช้ประเภทของฉันทลักษณ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหา

ผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งพระราชหฤทัยให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราของการแต่งวรรณคดีร้อยกรอง ดังที่จะเห็นได้จาก ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ และ ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีการสร้างความงามในเรื่อง *พระนลคำหลวง* ดังที่ผู้วิจัยจะได้สรุปและอภิปรายผล ดังนี้

ก่อนที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ในฐานะตำราประพันธ์ศาสตร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการประพันธ์ร้อยกรอง เพราะมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

ผลการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในด้านอักษรศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง โดยทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการประพันธ์ร้อยกรอง อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญวัฒนาของประเทศประการหนึ่ง อีกทั้งทรงทราบถึงปัญหาด้านการใช้ภาษาไทย ตลอดจนการรับอิทธิพลตะวันตกในด้านวรรณกรรมเข้ามาในประเทศไทย พระองค์ทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อย

กรองของไทยในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยพระปรีชาสามารถในทางอักษรศาสตร์ กอปรด้วยพระวิริยะอุตสาหะของพระองค์ จึงส่งผลให้ในรัชสมัยของพระองค์เป็นยุคที่งานประพันธ์ร้อยกรองของไทยกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง โดยตลอดรัชสมัยของพระองค์ทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองผ่านวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

ประการแรกคือ การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้วรรณคดีโบราณ ดังจะเห็นได้จากพระบรมราชาธิบายเรื่อง *บ่อเกิดรามเกียรติ์* และ *ลิลิตโองการแข่งน้ำ* ประการต่อมาคือ การนำวรรณคดีร้อยกรองโบราณมาดัดแปลงและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำวรรณคดีโบราณมาสร้างสรรค์และเผยแพร่ใหม่ ได้แก่ *สุภาพิตพระร่วงคำโคลง* *โคลงโลกนิติจำแลง* และ *นิราศมะเหลเถไถ* ประการที่สามคือ การตั้งวรรณคดีสโมสร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2457 เพื่อส่งเสริมการประพันธ์และการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ประการที่สี่คือ การออกหนังสือพิมพ์เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงาน ร้อยกรอง ได้แก่ *หนังสือพิมพ์ทวีปัญญา* และ *หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต* และประการสุดท้ายคือ การพระราชนิพนธ์ตำราประพันธ์ศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* และ *พระนลคำหลวง*

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการประพันธ์ร้อยกรองของไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยพระองค์ทรงถือว่าเพราะเป็นสิ่งที่เจ็ดหน้าชูตาและแสดงถึงความเจริญของชาติไทย การที่จะทรงสืบทอดและอนุรักษ์ การประพันธ์ร้อยกรองของไทยให้ดำรงคงอยู่ต่อไปได้นั้น ก็คือการพระราชนิพนธ์ตำราประพันธ์ศาสตร์ เพื่อเป็นตำราฝึกแต่งคำประพันธ์สำหรับกุลบุตรทั่วไป ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติสืบไป ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง*

จากการศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงมีความสนพระราชหฤทัยในด้านการประพันธ์ร้อยกรอง ตลอดจนทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่การประพันธ์ร้อยกรองของไทย อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นประจักษ์พยานอย่างเด่นชัด ถึงพระราชกรณียกิจใน

ด้านการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของพระองค์ ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ในฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ของผู้วิจัย ดังนี้

1. ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในเรื่องพระนลคำหลวง
2. ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีการสร้างความงามในเรื่องพระนลคำหลวง

1. ลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ในเรื่องพระนลคำหลวง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับการแต่งคำประพันธ์ จากการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ ตำราเชิงทฤษฎีเป็นตำราที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการแต่งคำประพันธ์ ส่วนตำราเชิงปฏิบัติเป็นตำราที่แสดงแบบอย่างของการแต่งคำประพันธ์ ดังจะเห็นได้จากลักษณะสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์และแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ

1.1 การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงคำนึงถึงความเหมาะสมระหว่างเนื้อหา กับประเภทของฉันทลักษณ์ ความเหมาะสมกับธรรมชาติของภาษาไทย เพื่อไม่ให้เป็นเรื่องที่ยากต่อการเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ นอกจากนี้ยังทรงรวบรวมและแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ปรากฏในรูปแบบของการดำเนินเรื่องในพระราชนิพนธ์ อีกทั้งพระองค์ยังทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับ การอธิบายคำศัพท์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะเป็นการให้ความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ แล้ว ยังมีฐานะเป็นคลังคำ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าคลังคำ พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ในการรวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ทรงใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มาแสดงไว้ในอภิธาน โดยพระองค์ทรงตั้งเกณฑ์ในการเลือกคำศัพท์มาอธิบาย อาทิ คำศัพท์ที่เป็นชื่อบุคคลในเรื่อง คำศัพท์ที่ไม่พบในหนังสือ

อื่น คำศัพท์ที่มักพบในหนังสือเก่า และคำศัพท์ที่มีความหมายผิดเพี้ยนไปจากเดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาระราชานิพนธ์ดังกล่าว

นอกจากนี้การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ นั้น ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของคำศัพท์ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแต่งคำประพันธ์ ผู้ที่เป็นกวีหากมีความรู้เรื่อง *คลังคำ* ก็จะสามารถเลือกสรรคำต่าง ๆ มาใช้ในบทประพันธ์ของตนได้อย่างหลากหลาย ถูกต้อง และเหมาะสมอีกด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีแนวคิดที่ตรงกับแนวคิดในตำรา *จินตามณี* ฉบับพระโหราธิบดี ที่มีการกล่าวถึง *อักษรศัพท์* ในตอนต้นของเนื้อหา ดังที่ รัตน เวศร์ภาดา (2543: 147) ได้กล่าวถึงอักษรศัพท์ ในเรื่อง *จินตามณี* ความว่า "*อักษรศัพท์เหล่านี้ เป็นพื้นฐานสำหรับการแต่งหนังสือ นับเป็นการให้หลักของการสรรคำ ให้ตรงความหมาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ ทั้งนี้เหตุผลของการรวบรวมคำศัพท์ไว้จำนวนมาก ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าเครื่องมือสำคัญของกวีคือ คำศัพท์ ที่กวีต้องเล่นให้เป็นเพื่อสื่อความหมายอันเข้มข้นในงานของตน*" ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคลังคำ เป็นเครื่องมือสำคัญในการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างดี นอกจากนี้พระองค์จะทรงมีพระราชประสงค์ให้กุลบุตรทั่วปฐวีและเข้าใจประเภทของฉันทลักษณ์ สามารถแต่งคำประพันธ์ได้ถูกต้องแล้ว การที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญในด้านคลังคำ ยังเป็นสิ่งที่ผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ต้องศึกษาและเอาใจใส่เป็นอย่างดี เพราะการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองให้มีความงามทั้งรสคำและรสความได้นั้น นอกจากผู้แต่งจะสามารถเลือกใช้ฉันทลักษณ์ได้ถูกต้องและเหมาะสมแล้ว ยังต้องมีความรู้ด้านคำศัพท์มาประกอบในการสรรคำให้มีความหมายและไพเราะอีกด้วย

1.2 แบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ศึกษาคำประพันธ์จากตัวบทพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ผลการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นในด้านจำนวนคำ การรับส่งสัมผัสภายในบท และการร้อยโคลง ดังต่อไปนี้

1.2.1 ด้านจำนวนคำ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ในด้านจำนวนคำ แบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ ฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดจำนวนคำแน่นอน และฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดจำนวนคำไม่แน่นอน โดยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าว โดยทรงคำนึงถึงความยืดหยุ่นและความเหมาะสมระหว่างจำนวนคำกับการนำบทประพันธ์ไปใช้งานมากกว่าที่จะทรงกำหนดจำนวนคำให้ตายตัวตามรูปแบบของฉันทลักษณ์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นกลวิธีการสร้างความไพเราะให้กับบทประพันธ์ร้อยกรองอีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ที่จะได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

1.2.2 ด้านการรับส่งสัมผัสและการร้อยโคลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ในด้านการรับส่งสัมผัสไว้อย่างเป็นระเบียบและชัดเจน ดังนี้

1.2.2.1 ร่าย จากการศึกษาพบว่า ร่ายสุภาพและร่ายยาว จะมีการรับส่งสัมผัสภายในบทที่คล้ายกัน คือ จะมีการรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ไปยังคำที่ 3 ของวรรคต่อมา ซึ่งร่ายทั้ง 2 ชนิด พบการรับส่งสัมผัสในลักษณะดังกล่าวมากที่สุด รองลงมาคือ คำที่ 2 และ 1 ตามลำดับ แต่สำหรับร่ายสั้น จะมีลักษณะการรับส่งสัมผัสที่แตกต่างออกไปจาก ร่ายสุภาพและร่ายยาว กล่าวคือร่ายสั้น จะส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ไปยังคำที่ 1 ของวรรคต่อมา จำนวนมากที่สุด รองลงมาคือคำที่ 3 และ 2 ตามลำดับ โดยทรงคำนึงถึงจังหวะและความเหมาะสมของคำเป็นสำคัญ

1.2.2.2 โคลง ฉันท์ และกาพย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดแบบแผนด้านการรับส่งสัมผัสในฉันทลักษณ์ทั้ง 3 ประเภท ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตำแหน่งของการรับส่งสัมผัสในฉันทลักษณ์ทั้ง 3 ประเภท โดยพระองค์ทรงมีความเคร่งครัดเป็นอย่างยิ่ง อาจจะกล่าวได้ว่าตำแหน่งของการรับส่งสัมผัสภายในฉันทลักษณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงชนิดของฉันทลักษณ์นั้น ๆ ถ้าหากมีการรับส่งสัมผัสที่ไม่คงที่หรือผิดไปจากเดิม ก็จะทำให้ชนิดของฉันทลักษณ์นั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัว จึงทรงกำหนดแบบแผนในการรับส่งสัมผัสไว้อย่างชัดเจนและเคร่งครัดเพื่อเป็นแบบอย่าง สำหรับการแต่งคำประพันธ์ต่อไป

1.2.2.3 กลอน จากการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดตำแหน่งของการรับส่งสัมผัสในคำประพันธ์ประเภท กลอน ได้แก่ กลอน บทละคร กลอนเสภา และกลอนเพลงยาว กล่าวคือ การรับส่งสัมผัสภายในวรรคของฉันทลักษณ์ ประเภท กลอน ทั้ง 3 ชนิด มีลักษณะยึดหยุ่นและคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการส่งสัมผัสจาก คำสุดท้ายของวรรคก่อนไปยังคำที่ 3 ในวรรคต่อมา ซึ่งพบจำนวนมากที่สุด อาจกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสดังกล่าวไว้อย่างเป็น ระเบียบและมีความชัดเจน ด้วยพระองค์ทรงให้ความสำคัญในด้านดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ตำแหน่งของการรับส่งสัมผัส ยังมีความสำคัญต่อความไพเราะของบทประพันธ์อีกด้วย กล่าวคือ การที่ พระองค์ทรงกำหนดรูปแบบของการรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคก่อน ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคต่อมา ซึ่งเป็นจังหวะของการอ่านบทประพันธ์ที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไป เช่น การแบ่งช่วง ในการอ่านคำประพันธ์ที่มี 8 คำ ก็จะเป็น 3 / 2 / 3 หรือการอ่านคำประพันธ์ที่มี 9 คำ ก็จะเป็น 3 / 3 / 3 เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 จึงเป็นกลวิธีการสร้างความไพเราะให้กับบท ประพันธ์เป็นอย่างยิ่ง

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการประพันธ์ และแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงประดิษฐกรรมในด้านฉันทลักษณ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสร้างสรรค์และกำหนดให้เป็นแบบแผนขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังเป็นข้อพิสูจน์อันแสดงให้เห็นว่าพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีลักษณะเป็นตำรา ประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ สำหรับผู้ฝึกหัดแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองได้ยึดถือเพื่อเป็น แบบอย่างต่อไป

2. ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีการสร้างความงามในเรื่อง *พระนลคำหลวง* ผลการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดรูปแบบของฉันทลักษณ์ไว้ อย่างเป็นระเบียบและมีแบบแผนที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดลักษณะเด่นในด้านฉันทลักษณ์ในพระราช

นิพนธ์ของพระองค์ นอกจากนี้ยังทรงพระปรีชาสามารถในด้านกลวิธีการแต่งเพื่อให้เกิดความงามทางวรรณศิลป์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* โดยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป ซึ่งลักษณะความเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ดังกล่าวย่อมส่งผลให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีลักษณะเด่นด้านฉันทลักษณ์ โดยทรงกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ การใช้คาถาประกอบคำประพันธ์สืบทอดการแต่งวรรณคดีคำหลวง การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา และการกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ร่วมกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 การใช้คาถาประกอบคำประพันธ์สืบทอดการแต่งวรรณคดีคำหลวง จากการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะการใช้คาถาประกอบคำประพันธ์ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีคำหลวงของไทยในอดีต เช่น *มหาชาติคำหลวง* *พระมาลัยคำหลวง* *นันทโศภนันทสูตรคำหลวง* โดยมีการนำคาถาขึ้นต้นไว้ ต่อจากนั้นจึงมีการแปลหรือขยายความเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทต่าง ๆ จากลักษณะดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสืบทอดขนบในการแต่งวรรณคดีคำหลวง ในลักษณะของการแปลร้อยคาถา เนื่องจากเนื้อหาของพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มาจากคัมภีร์สันสกฤต ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่มีความศักดิ์สิทธิ์และเกี่ยวข้องกับศาสนา นอกจากนี้การที่พระองค์ทรงนำคาถาประกอบกับคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสืบทอดขนบของวรรณคดีคำหลวง แล้ว ยังเป็นการแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ไปพร้อมกันอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ต่อไป

2.1.2 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราสำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง การที่พระองค์ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่มีความหลากหลายจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยทรงมีพระวิริยะอุตสาหะและเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด พระองค์ทรง

รวบรวม กำหนดแบบแผน และแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์แต่ละประเภทไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วนและชัดเจน นอกจากนี้ทรงคำนึงถึงความเหมาะสมระหว่างฉันทลักษณ์กับเนื้อหาของเรื่องแล้ว ยังทรงคำนึงถึงการแสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์แต่ละประเภทไว้ให้ครบถ้วนและสมบูรณ์มากที่สุดด้วย

2.1.3 การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา จากการศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ โดยทรงคำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหา เช่น ร่าย ทรงใช้ในการดำเนินเรื่อง เนื่องจากเป็นเป็นคำประพันธ์ที่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคเหมาะแก่การบรรยายเรื่องได้อย่างชัดเจน ในส่วนของกาพย์ ทรงใช้ในการบรรยายคำพูดของตัวละคร ด้วยความสั้นและกระชับของฉันทลักษณ์ดังกล่าวจึงทำให้มีความเหมาะสมในการใช้เป็นบทสนทนา เพื่อให้การสื่อสารมีความกระชับและเข้าใจได้ชัดเจนยิ่ง หรือคำประพันธ์ประเภทกลอน ทรงใช้พรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเป็นหลัก เนื่องจากมีความเหมาะสมในด้านจำนวนคำ การรับสัมผัส ผัส ตลอดจนจังหวะของการแบ่งจำนวนคำในแต่ละวรรคที่มีความเหมาะสมสามารถพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ตามแบบอย่างของการแต่งละครสั้นสกฤตที่เรียกว่า นาฏกะ โดยจะเห็นได้จากการใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทลักษณ์สำหรับตัวละครที่มีศักดิ์สูงและใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ สำหรับตัวละครที่มีศักดิ์รองลงมา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทฤษฎีวรรณคดีสั้นสกฤตในการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ให้เหมาะสมกับบทบาทและสถานภาพของตัวละคร อันแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในทางวรรณคดีสั้นสกฤตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.2 กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ได้แก่ การสร้างความไพเราะด้านเสียง การสร้างความงามด้านคำ และการสร้างความงามด้านเนื้อความ ซึ่งกลวิธีดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์ร้อยกรองเพื่อให้เกิดความไพเราะและมีความงามทางวรรณศิลป์ ดังต่อไปนี้

2.2.1 การสร้างความไพเราะด้านเสียง จากการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความไพเราะด้านเสียง 2 ประการ ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสสระและการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ซึ่งตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสดังกล่าวปรากฏทั้งต้นวรรค กลางวรรค และท้ายวรรค โดยตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสที่ปรากฏมากที่สุด คือ ตำแหน่งกลางวรรค ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การที่พระองค์ทรงเล่นเสียงสัมผัสในตำแหน่งกลางวรรค มีความสัมพันธ์กับด้านจำนวนคำในแต่ละวรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฉันทลักษณ์ประเภทร่ายและกลอน โดยฉันทลักษณ์ประเภทร่าย จะมีจำนวนคำส่วนใหญ่ในแต่ละวรรคอยู่ที่ 6 คำ แบ่งจังหวะของคำได้เป็น 2 / 2 / 2 ส่วนฉันทลักษณ์ประเภทกลอน จะมีจำนวนคำในแต่ละวรรคส่วนใหญ่อยู่ที่ 8 คำ แบ่งจังหวะของคำได้เป็น 3 / 2 / 3 เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งของการเล่นเสียงสัมผัสที่ปรากฏมากที่สุด คือ ตำแหน่งกลางวรรค จะเห็นได้ว่าตำแหน่งดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการแบ่งจังหวะของคำในวรรค กล่าวคือเป็นการรับจังหวะคำจากต้นวรรคมาสัมผัสกับคำในตำแหน่งกลางวรรค และส่งสัมผัสคำไปยังตำแหน่งท้ายวรรค นอกจากนี้การเล่นเสียงสัมผัสสระและพยัญชนะที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นคำคู่หรือคำจำนวน 2 คำสัมผัสกัน เช่น สิง-สู๋ ต้น-ต้น โศก-เศร้า เลื่อน-เคลื่อน ยอด-ยอด เป็นต้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าฉันทลักษณ์ประเภทกลอน มักจะปรากฏลักษณะของการเล่นเสียงสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะจำนวนมาก เนื่องจากฉันทลักษณ์ดังกล่าวมีลักษณะสำคัญในด้านเสียงคล้องจองของคำในแต่ละวรรค ซึ่งส่งผลให้คำประพันธ์มีจังหวะที่ลื่นไหลและก่อให้เกิดความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง

2.2.2 การสร้างความงามด้านคำ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี กลวิธีการสร้างความงามด้านคำ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่ามีลักษณะของการใช้คำแสดงอารมณ์ความรู้สึก ได้แก่ การใช้คำง่าย การใช้คำซ้อน การใช้คำซ้ำ การใช้คำอุทาน และการหลากคำ ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านอักษรศาสตร์ของพระองค์แล้ว การที่พระองค์ทรงสร้างคำดังกล่าวยังมีความไพเราะด้านเสียงและด้านความหมายไปพร้อมกัน ก่อให้เกิดจินตภาพต่อตัวผู้อ่านและยังส่งผลให้ตัวละครมีความสมจริงและการดำเนินเรื่องมีความน่าสนใจอีกด้วย เนื่องจากกลวิธีการสร้างคำเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสื่อสารและแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อเรื่องชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้กลวิธีการสร้างคำดังกล่าวยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นคลังคำ สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างต่อไป

2.2.3 การสร้างความงามด้านเนื้อความ พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกลวิธีการสร้างความงามด้านเนื้อความ 2 ประการ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาจากการเลือกใช้โวหาร ได้แก่ การบรรยายโวหารและการพรรณนาโวหาร จากกลวิธีดังกล่าวเป็นการสร้างความงามด้านเนื้อความ โดยประการแรก คือ การบรรยายโวหาร มักจะเป็นนำเสนอเนื้อเรื่องโดยตรงตามลำดับเหตุการณ์ มีการให้รายละเอียดอย่างชัดเจนและตรงไปตรงมา ซึ่งการเสนอเนื้อความอย่างตรงไปตรงมานั้นจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และชัดเจนยิ่งขึ้น และประการที่สอง คือ การพรรณนาโวหาร แบ่งเป็น 2 ประการ คือ การพรรณนาแบบตรงไปตรงมาและการพรรณนาแบบใช้ความเปรียบ

จากการศึกษาพบว่าประการแรก คือ การพรรณนาแบบตรงไปตรงมา ปรากฏลักษณะของการพรรณนาเนื้อเรื่องอย่างละเอียด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการกล่าวถึงธรรมชาติสถานที่ อารมณ์ความรู้สึก และภาพของตัวละคร โดยมีการใช้ภาษาที่มีความสละสลวย มีการสรรคำเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจน และประการที่สอง คือ การพรรณนาแบบใช้ความเปรียบ ซึ่งส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร โดยการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ 6 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย อติพจน์ คำถามวาทศิลป์ และสมมติภาวะ จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง พบว่าการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบดังกล่าวมีจำนวนไม่มาก ปรากฏอยู่ในเนื้อหาบางตอนที่มุ่งเสนอเนื้อหาของตัวละครที่ต้องการถ่ายทอดความรู้สึกโศกเศร้าหรือทุกข์ใจเท่านั้น เช่น ตอนที่นางทมยันตีพลัดพรากจากพระนล หรือในตอนที่นางทมยันตีตามหาพระนล เป็นต้น

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าการพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้การนำเสนอเนื้อหาโดยใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบในตอนดังกล่าวหรือที่เรียกว่าบทนิราศ เนื่องจากมีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องมีการคร่ำครวญถึงคนรักที่ต้องพลัดพรากจากกันการใช้คำภาพพจน์เปรียบเทียบจึงเป็นการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผู้อ่านต้องตีความและมีอารมณ์ความรู้สึกที่คล้อยตามตัวละครไปพร้อมกัน

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงแสดงตัวอย่างให้เห็นถึงการเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับธรรมชาติของภาษาไทย อีกทั้งยังทรงเลือกใช้ฉันทลักษณ์ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาของเรื่องและสถานภาพของตัวละครตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต มีการให้ความรู้ในด้านคำศัพท์ การหลากคำเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร และการสร้างคลังคำสำหรับเป็นเครื่องมือสำคัญในการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง ตลอดจนกลวิธีการสร้างความงามด้านวรรณศิลป์ ทั้งในด้านเสียง คำ และด้านเนื้อความ ส่งผลให้พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* เป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

ดังนั้นจากการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* พบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชนิพนธ์เรื่องดังกล่าวเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์สำหรับผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงรวบรวมรูปแบบและวิธีการแต่งของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน มีการกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์แต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านจำนวนคำ การใช้คำ และการรับส่งสัมผัส ตลอดจนทรงสร้างคำขึ้นใหม่เป็นจำนวนมากเพื่อเป็นคลังคำและอธิบายความหมายของคำศัพท์ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับฝึกแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองและเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญและปัญหาการใช้ภาษาไทยในขณะนั้น เนื่องด้วยรัชสมัยของพระองค์มีการรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย โดยผ่านทางชาวไทยที่เดินทางกลับมาจากการศึกษาหาความรู้ในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับอิทธิพลตะวันตกในด้านภาษาและวรรณคดีเข้ามา ก่อให้เกิดความนิยมในการใช้ภาษาหรือการแต่งวรรณกรรมในรูปแบบที่แตกต่างไปจากอดีต

จะเห็นได้ว่าบรรยากาศการสร้างเสพวรรณกรรมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างเห็นได้ชัด ทำให้เกิดงานเขียนจำนวนมากที่ผิดแผกไปจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูปแบบ ภาษา ตลอดจนการใช้คำศัพท์หรือสำนวนแบบต่างประเทศปะปนอยู่ในงานเขียน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญที่พระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่อย่างยิ่ง ส่งผลให้พระองค์มีพระราชดำริในการส่งเสริมการประพันธ์ร้อยกรองของไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น

การจัดตั้งวรรณคดีสโมสร การออกหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงพระราชนิพนธ์ตำราสำหรับ
แต่งคำประพันธ์ขึ้น 2 เล่ม ได้แก่ *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์* และ *พระนลคำหลวง*

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ *พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์*
เพื่อให้เป็นตำราฝึกหัดการแต่งโคลงของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง โดยพระราชนิพนธ์ดังกล่าวมี
ลักษณะตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎีในการแต่งโคลง ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ประเภทหนึ่งของไทยที่
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะทรงรวบรวม ปั้นฟู สร้างสรรค์ และ
อนุรักษ์การแต่งโคลงของไทย นอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* เพื่อเป็น
การแสดงตัวอย่างของการแต่งโคลงชนิดต่าง ๆ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระบรมราชาธิบาย*
ในการประพันธ์ ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* เป็นตัวอย่างของการแต่งคำ
ประพันธ์ประเภทโคลง อย่างไรก็ตามพระราชนิพนธ์เรื่อง *สุภาสิตพระร่วงคำโคลง* ก็ได้มีฐานะเป็น
ตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงปฏิบัติในการแต่งโคลง เพียงแต่เป็นการสาธิตรูปแบบของโคลงชนิดต่าง ๆ
เท่านั้น

ตำราสำหรับแต่งคำประพันธ์อีกเล่มหนึ่งคือ *พระนลคำหลวง* ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นโดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ สำหรับ
ผู้ฝึกแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระนล โดย
ทรงใช้คำประพันธ์ทุกประเภทในรูปแบบของคำหลวง เพื่อทรงอธิบายรูปแบบและวิธีการแต่งคำ
ประพันธ์ประเภทต่าง ๆ เป็นการผสมผสานระหว่างตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติเข้า
ด้วยกัน โดยผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* มีลักษณะของการอธิบาย
ลักษณะของคำประพันธ์ การอธิบายคำศัพท์ และการกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ที่แตกต่างไป
จากตำราประพันธ์ศาสตร์ของไทยในอดีต ซึ่งในขณะนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่แปลกใหม่ กล่าวคือ ตำรา
ประพันธ์ศาสตร์ของไทยในอดีต เช่น *ตำราจินตามณี* ฉบับพระโหราธิบดี ก็มีการกล่าวถึงคำศัพท์ใน
ตอนต้นเรื่องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการแต่งหนังสือเช่นกัน แต่ก็ได้มีการอธิบายอย่างละเอียดใน
รูปแบบของ "อธิบายในลักษณะประพันธ์" และ "อภิธาน" ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนล*
คำหลวง นอกจากนี้ยังมีการกำหนดแบบแผนของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน ตลอดจน
แสดงตัวอย่างของฉันทลักษณ์ผ่านเนื้อเรื่องของพระนลอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าลักษณะสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและลักษณะเฉพาะในตำราประพันธ์ศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะเป็นการผสมผสานระหว่างตำราประพันธ์ศาสตร์เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติเข้าด้วยกัน ตลอดจนเรื่องการอธิบายคำศัพท์ซึ่งเป็นแนวคิดในการประพันธ์หนังสือในขณะนั้นที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตก สืบเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาวิชาความรู้ ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อพระองค์เสด็จนิวัติเมืองไทยก็ทรงนำความรู้และวิทยาการด้านการประพันธ์หนังสือตามแบบอย่างของชาติตะวันตกกลับมา เช่นเดียวกับผลงานของกวีท่านอื่นที่ร่วมสมัยกับพระองค์ เช่น พระนิพนธ์ของ น.ม.ส. เรื่อง *สามกรุง* ก็มีการอธิบายเรื่องคำศัพท์ไว้ตอนท้ายของเรื่องเช่นกัน

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นเป็นข้อพิสูจน์ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นถึงปัญหาของการใช้ภาษาไทยและการรับอิทธิพลของชาติตะวันตกด้านวรรณคดีในขณะนั้น ตลอดจนทรงให้คุณค่าและความสำคัญของการประพันธ์ร้อยกรองของไทย โดยเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นที่สุด มีพระราชดำริที่จะทรงส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบทอดการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยให้คงอยู่สืบไป ตลอดจนทรงมีพระวิริยะอุตสาหะและพระอัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระนลคำหลวง* ซึ่งนอกจากจะเป็นพระราชนิพนธ์ที่ให้ความบันเทิงในทางวรรณคดีแล้ว ยังมีฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ที่สำคัญฉบับหนึ่งของไทยอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวงในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะเด่นด้านอื่น เช่น ด้านเนื้อหา ด้านภาษา เป็นต้น
2. ควรศึกษาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องอื่นในฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์
3. ควรศึกษาวรรณคดีเรื่องอื่นที่อาจจะมีฐานะเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2502). "พระราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องโครงการแข่ง
น้ำ". วารสารศิลปากร, 7: 460-486.

_____. (2513). **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. พระนคร: บรรณาการ.

_____. (2516). **รวมวรรณคดี 5 เรื่อง**. กรุงเทพฯ: บรรณศิลป์.

_____. (2529). **วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

_____. (2530). **วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

_____. (2531). **วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

_____. (2543). **จินตตามณี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี.

_____. (2544). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภลัย และบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

กรมสามัญศึกษา. (2490). **มหาเวสสันดรชาดก**. พระนคร: ครูสภา.

กัลยาณีวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า. (2548). **จุฬาลงกรณ์
ราชสันตติวงศ์**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.

"การก่อพระฤกษ์โรงเรียนมหาดเล็กหลวง." (2458). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 32, ตอน ง (20 ธันวาคม):
2264.

"การพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เถลิงพระราชมณเฑียร." (2453). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 27, ตอน
พิเศษ 0 ง (16 พฤศจิกายน): 41-42.

กุสุมา รัชชมนณี. (2556). **การวิจัยวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. (2559). **พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรม
ราชูปถัมภ์.(ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์, 2561).

จันทระจิรายุ รัชณี, หม่อมเจ้า. (2510). **แต่งโคลงตำรับประมวญมารค**. พระนคร: แพรวพิทยา.

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัฒน์ อินทรพร, บรรณาธิการ. (2556). **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**.

กรุงเทพฯ: โครงการตำราและหนังสือคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. (2560). **เจ้าชีวิต พงศาวดาร 9 รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี**. กรุงเทพฯ: ริเวอร์บุ๊กส์.
- "แจ้งความโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ส่วนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ย้ายโรงเรียนมหาดเล็กข้าหลวงเดิม." (2454). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 28, ตอน 0ง (2 เมษายน): 15.
- ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์. (2561). **พระคัมภีร์จินตามณี พระโหราธิบดี**. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2557). "โลกนิติจำแลง: การดัดแปลงโคลงโลกนิติให้เป็นวรรณคดีคำสอนที่มีลักษณะล้อและเสียดสี". **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์** 6, 1: 49-76.
- โซษิตา มณีใส. (2554). "พหุลักษณะในนิราศมะเหลเถไถ". **วารสารราชบัณฑิตยสถาน** 36, 3 (กรกฎาคม-กันยายน): 442-455.
- ดวงมน จิตรจำนงค์ และคณะ. (2555). **การวิจารณ์บนเส้นทางวรรณคดีศึกษา**. มหาสารคาม: อินทนิล.
- ดุสิตธานี. (2529). **ดุสิตสมิต เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2529). **ดุสิตสมิต เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- เดชาดิศร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2543). **โคลงโลกนิติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2530). **พัฒนาการการศึกษาค้นคว้าและวิจัยวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวี มุขธระโกษา. (2506). **พระมหาธีรราชเจ้า**. พระนคร: แพร่พิทยา.
- ทวีปัญญาสโมสร. (2523). **ทวีปัญญา เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2523). **ทวีปัญญา เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ธเนศ เวศร์ภาดา. (2543). "ตำราประพันธ์ศาสตร์ไทย: แนวคิดและความสัมพันธ์กับขนบวรรณศิลป์ไทย" **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- ธรรมธิเบศร์ไชยเชษฐสุริยวงศ์, เจ้าฟ้า. (2554). **พระประวัติและพระนิพนธ์ทอัยกรอง**. กรุงเทพฯ: เพชร กะรัต.
- ธรรมาภิมณฑ์, หลวงจิ. (2514). **ประชุมลำน่าน**. พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง. (2517). **หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย**. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2539). **แว่นวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง.
- "ประกาศการรับพระสุพรรณบัตร สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ." (2431). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 5, ตอน 50 (30 เมษายน): 440.

- "ประกาศวางรูปการและพระราชทานนามโรงเรียนมหาดเล็กหลวง." (2469). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 43, ตอน 0ก (18 เมษายน): 95.
- ประเทือง วงศ์รัตน์. (2517). "การวิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษา.
- ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. (2531). **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- ปิ่น มาลากุล, ท. (ม.ป.ป.). **ดุสิตสมิต บทวิทยุกระจายเสียง**. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.
- เปลื้อง ณ นคร. (2545). **ประวัติวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- "พระบรมราชโองการ ประกาศ เฉลิมพระปรมาภิไธย." (2459). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 33, ตอน 0ก (11 พฤศจิกายน): 212.
- พระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไทย. (2555). **หนังสือชุดภาษาไทย เรื่อง ไตรภูมิภคา หรือ ไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- "พระราชบัญญัติขานามนามสกุล พุทธศักราช 2456." (2455). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 29, ตอน 0ก (30 มีนาคม): 283.
- พิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. (ม.ป.ป.). **สามเรื่องเอกของ น.ม.ส.. พระนคร: แพรววิทยา**. พิสิทธิ์ กอบบุญ. (2561). "วิชากรวี: แนวคิดของ "คำหลวง" ในพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว". **วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์** 35, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561): 200-228.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2546). **อิเหนา บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- _____. (2553). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์ และบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.
- เพลิง ภูผา. (2550). **ย้อนรอยขบวนการยึดอำนาจปฏิวัติเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: เครือเถา.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2517). **พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ โคลงสุก** **ลักษณะ วาดรูป โคลงนิราศประลองยุทธ สักระวาชายทะเล สักระวาน่าหนาว นิราศมะเหลเถไถ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครูสภา.
- _____. (2526). **พระราชนิพนธ์บทละครร้อยเรื่องของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.

- _____. (2528). **สุภาชิตพระร่วงคำโคลง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.
- _____. (2556). **โลกนิติจำแลง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2559). **พระนลคำหลวง เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2559). **พระนลคำหลวง เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ยุพร แสงทักษิณ. (2547). **เงาะป่า : วรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัย**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2552). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2553). "วรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร". **วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัย และพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)** 2, 4 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2553): 1-24.
- โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี. (2554). **รำลึกครบรอบ 100 ปี เบญจมราชูทิศ จันทบุรี**. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- โรงเรียนศรียานุสรณ์ จันทบุรี. (2543). **ครบรอบการสถาปนา 80 ปี โรงเรียนศรียานุสรณ์ จันทบุรี**. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- ลัลลนา ศิริเจริญ. (2525). "อสังการในมหานาคคำหลวง". **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**,
- ลำตวน เทียรณนิธิกุล และเบญจมาส แพทอง. (2555). "วิวัฒนาการโบราณคดีสโมสรและวรรณคดีสโมสร." **โพสต์ทูเดย์** (2 ธันวาคม).
- วชิราวุธวิทยาลัย. (2543). **ประวัติวชิราวุธวิทยาลัย**. ม.ป.ท.
- วรชาติ มีชูบท. (2557). **สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- _____. (2559). **เบื้องลึก เบื้องหลัง ในพระราชบันทึกเรื่อง "ประวัติต้นรัชกาลที่ 6"**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วรรณภา ชำนาญกิจ. (2549). "ขนบวรรณศิลป์กับประพันธ์ศาสตร์ไทยสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์". **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.

- วรางคณา ศรีกำเหนิด. (2556). "จารีกวีวัดพระเชตุพนฯ: การสร้างสรรค์วรรณคดีไทยในวัฒนธรรมพุทธศาสนา และวัฒนธรรมวรรณศิลป์". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรินทร์พร [นามแฝง]. (2550). "สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ากับภาษาไทย". **ต่วย'ตูน** 37, 6 (ปกซ์หลัง-พฤศจิกายน): 5-12.
- วิสุทธ์ บุญยกุล. (2550). "นโปลาขยานัมพระนลคำหลวง และพระนลคำฉันท". **วารสารภาษาไทย วรรณคดีไทย** 24, (ธันวาคม): 85-111.
- _____. (2558). **จากนโปลาขยานัมมาเป็นพระนลคำหลวง และพระนลคำฉันท**. กรุงเทพฯ: ชมรมบาลี-สันสกฤต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรวัดน์ อินทรพร. (2548). "สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย: การสร้างสรรค์วรรณศิลป์จากธรรมชาติของภาษาไทย". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550). "ตำราแต่งโคลง: การสถาปนามาตรฐานฉันทลักษณ์". **วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ** 1, 2 (ตุลาคม 2549-มีนาคม 2550): 144-167.
- _____. (2555). "พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์: ภาพสะท้อนแนวคิดพระราชดำริเรื่องการประพันธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว". **วชิราวุธราชประชาญ์ รวมบทความบรรยายทางวิชาการ เนื่องในวันสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ของภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, (มหาวิทยาลัยศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวันสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วันจันทร์ที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555): 58-75.
- _____. (2561). **วรรณคดีวิจารณ์**. นครปฐม: โคลงการตำราและหนังสือ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2563). "พินิจฉันทวรรณคดีและมาตราพินิจ: วรรณคดีสองมิติ". **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** 42, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563): 209-210.
- ศศิธร แสงเจริญ. (2537). "การวิเคราะห์ศกุงการรสในพระนลคำหลวง สาวิตรี ศกุงตลา มัทนะพาธา". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. (2534). "ความรู้ทางประพันธ์ศาสตร์". **วรรณวิทยา: รวมบทความวิชาการ "ภาษาไทยและวรรณคดี ไทย-บาลี-สันสกฤต" บางเรื่อง ของรองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา**, (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระเกษียณอายุราชการ พ.ศ. 2534): 103-135.
- ส.พลายน้อย [นามแฝง]. (2562). **100 รอยอดีต (ฉบับปรับปรุงและเพิ่มเติม)**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- สถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก (ทับเจริญ). (2555). **ราตรีตราตรึงจิต เพลินพินิจกาพย์เห่เรือสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 2. (2524). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการฉลอง

วันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.

สุภา พักข์อง. (2530). **วรรณคดีไทยก่อนรับอิทธิพลตะวันตก**. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.

สุวิมล คำนวน. (2549). "การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องพระนลคำหลวงและเรื่องพระนลคำฉันท".

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อมรรตฤณารักษ์, จมื่น. (2511). **พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**

เล่ม 4. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (2512). **พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 6**.

พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

อร ไทรหอมหวล. (2554). "รสของคำจากพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ประเภทบันเทิงคดี เรื่องพระนลคำหลวง". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อรรถพร ดีที่สุด. (2557). "กลวิธีการใช้ภาพพจน์ในกุ่มารคำฉันท." **วารสารมนุษยศาสตร์**

มหาวิทยาลัยนเรศวร 11, 2 (2557): 117-132.

อัญชลี ภู่มะกา. (2553). "พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วรรณคดีกับการสร้างชาติ" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (2541). **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ศุภณัฐ เทียนทอง
วัน เดือน ปี เกิด	18 พฤศจิกายน 2536
สถานที่เกิด	ตำบลวัดใหม่ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2554 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2558 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม อันดับสอง) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีการศึกษา 2559 ศึกษาต่อปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	71/1 หมู่ 3 ถนนหนองระมาน ซอย 1 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี 22170

